DE ORATORUM ATTICORUM IN ORATIONE OBLIQUA TEMPORUM ET MODORUM USU.

SCRIPSIT

NILS SJÖSTRAND.

(AFTRYCK UR LUNDS UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT, TOM. XXV, AFD. 3).

LUND, 1890.

BERLINGSKA BOKTRYCKERI- OCH STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET.

De oratorum Atticorum in oratione obliqua temporum et modorum usu.

Scripsit

NILS SJÖSTRAND.

In syntaxi Græca cognoscenda et exponenda tot viri docti tamque clari operam collocarunt, ut forsitan vix opus esse videatur tironis meam accedere opellam, quo res jam cognita planius exponatur. Nam quæ hac de re scripserunt KRÜGER [1]), KÜHNER [2]), MADVIG [3]), CHR. CAVALLIN [4]), AKEN [5]), plures rerum grammaticarum scriptores præstantissimi, ejus modi sane sunt, ut attente legentis studium et diligentiam multo magis quam sollicite recensentis notationem ac reprehensionem requirant. Neque vero id ago, ut, quæ statuerunt illi, ego refutem. Sed quemadmodum ceteris in rebus sæpissime usu venire solet, ut qui magnam rem tractandam susceperunt, quamvis recte de eis, quæ gravissima sunt, omnino judicent, tamen in rebus singulis nonnulla eos fugiant, quæ ad totam rem illustrandam non sine aliquo momento habenda sint; sic credebam etiam

---

1) K. W. KRÜGER, Griechische Sprachlehre für Schulen, 4 Aufl. Berlin 1862.

2) R. KÜHNER, Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache, 2 Aufl., Hannover 1870.

3) J. N. MADVIG, Græsk Ordføiningslære, 2 Udgave, Kjøbenhavn 1857. — Syntax der griechischen Sprache, 2 Aufl, Braunschweig 1884. — Bemerkungen über einige Puncte der griechischen Wortfügungslehre, Göttingen 1848.

4) CHR. CAVALLIN, Grekisk Syntax, Lund 1879 (In locis laudandis hanc editionem præcipue secutus sum). — Grekisk Syntax i Sammandrag, Lund 1887.

5) A. F. AKEN, Die Grundzüge der Lehre von Tempus und Modus im Griechischen, Rostock 1861.

in hac re facile fieri posse, ut hoc non nimis artum spatium scrutanti mihi aliquid obveniret, quod rite erutum et in lucem prolatum ad lacunam vel minimam syntaxis Græcæ explendam adjuvaret.

Hac fiducia ductus opus aggressus sum haud ignarus, quamquam rem novam tractaturus eram, tamen me non novam viam ingredi. His enim nostris temporibus commentationes ad syntaxim Græcam illustrandam pertinentes neque raræ sunt et a viris doctis maxime commendantur. Ut M. Schantz ille in præfatione commentationis, quæ inscribitur "Entwickelungsgeschichte der Absichtssätze von D:r Philipp Weber, Würzburg 1884—85," quem libellum infra non semel laudabo, cum multa tum hæc dicit: "Eine historische Syntax der griechischen Sprache ist eine Aufgabe, der sich die Philologie nicht mehr lange entziehen darf. Für die Lösung derselben steht aber nur ein Weg offen: *Erforschung aller syntaktischen Phänomene durch alle Autoren in chronologischer Reihenfolge hindurch.*" Idem in extremo hoc exordio se sperare profitetur fore, ut per discipulos hoc optatum brevi consequatur.

Neque tamen opus est externorum nomina afferre. Nam S. I. Cavallin nostras, cujus doctissimi viri omnes fere commentationes in singulorum scriptorum orationis obliquæ temporum et modorum usu inquirendo versantur, quantum hujus modi commentationibus profici posset, satis ostendit. Ac grata mente profiteor unam [1]) ex ejus commentationibus legenti mihi placuisse illius præceptoris mei optimi ita sequi exemplum, ut, quemadmodum ille de Xenophonteo temporum et modorum usu scripsisset, sic ego de oratorum Atticorum usu scriberem. Itaque eundem rerum ordinem eandemque disputandi rationem, quibus ille usus erat, secutus, quamquam hujus commentationis titulo, ne longus fieret, hoc non satis indicavi, tamen, quoniam in eis orationis obliquæ enuntiationibus primariis, quæ a temporibus primariis pendent et finito modo utuntur, modi et tempora immutata retinentur [2]), de temporibus et finitis modis earum tantum enuntiationum primariarum, quæ ad præterita tempora referuntur, disputationem institui. — Ac si quis quæsiverit, cur de quibus scriberem oratores potissimum elegerim, ei respondebo Xenophonte excepto vix quemquam ex scriptoribus Atticis pro operum magnitudine majorem hujus rei exemplorum aut largitatem aut

---

[1]) De Xenophonteo temporum et modorum usu in enuntiationibus orationis obliquæ primariis ad tempora præterita relatis, Act. Univ. Lund. Tom. XVI—XVII.

[2]) Chr. Cavallin, Grek. Synt. § 190. 1.

varietatem præbere quam quemvis de majoribus saltem oratoribus, id quod minus exspectares, præsertim cum ex paucitate illa exemplorum ex eis sumptorum, quæ ad consecutionem temporum et modorum illustrandam et a KÜHNERO et a KRÜGERO allata sunt, hoc minime suspicari liceat.

Sed antequam ad rem propositam me confero, meum esse puto commemorare, quamquam in oratoribus legendis multis singulorum oratorum editionibus usus sum, tamen in locis afferendis has me secutum esse editiones, a quibus si decessi, id notavi et, quæ esset codicum lectio, sive ea servanda videbatur sive respuenda, semper indicavi:

Antiphontis orationes et fragmenta — ed. Fr. Blass, ed. altera correctior, Lipsiæ 1881.

Andocidis orationes edidit Fr. Blass, Lipsiæ 1871.

Lysiæ orationes ad codicem Palatinum nunc denuo collatum rec. Carolus Scheibe, ed. altera aucta et emendata, Lipsiæ 1884.

Isocratis orationes rec. G. E. Benseler, Lipsiæ 1851.

Isæi orationes cum fragmentis — ed. H. Buermann, Berolini 1883.

Lykurgos' Rede gegen Leokrates erkl. von A. Nicolai, 2 Aufl., Berlin 1885.

Aeschinis orationes rec. A. Weidner, Berolini 1872.

Demosthenis orationes ex recensione Guilielmi Dindorfii, ed. tertia correctior, Lipsiæ 1871.

Hyperidis orationes quattuor cum ceterarum fragmentis ed. Fr. Blass, ed. altera, Lipsiæ 1881.

Dinarchi orationes III recognovit — E. Mætzner, Berolini 1842.

Quoniam autem id mihi non proposui, ut, quæ cujusque oratoris veræ ac germanæ essent orationes, quæ spuriæ, inquirerem, hac in re editores modo allatos prorsus secutus sum.

Postremo docebo, quibus compendiis in oratorum nominibus afferendis usus sim:

A. = Antiphon, *Ae.* = Aeschines, *And.* = Andocides, *D.* = Demosthenes, *Din.* = Dinarchus, *I.* = Isocrates, *Isæ.* = Isæus, *L.* = Lysias, *Lyc.* = Lycurgus, *Hyp.* = Hyperides, *Ps. Ae.* = Pseudo-Aeschines, cetera.

Jam vero primum omnium satis constat in eis orationis obliquæ enuntiationibus primariis, quæ a præteritis temporibus pendent et finito modo utuntur, aut omnino eadem, quæ in oratione recta usurpata sunt, retineri tempora et modos, aut indicativum, nisi hypotheticus est, et conjunctivum in optativum transgredi, aut denique indicativo retento præsens in imperfectum mutari et perfectum in plusquamperfectum [1]). Quando autem orationis obliquæ aut nulla omnino aut tantum modorum aut denique temporum tantum fieret mutatio, ut, nondum exposito et examinato singulorum scriptorum scribendi usu, suo jure pro certo statuere non potuerunt rerum grammaticarum scriptores, ita hac commentatione conatus sum, quis esset oratorum hac in re loquendi usus, exponere et exemplis quam potui diligentissime allatis et examinatis ostendere, si non quibus causis ductum ex oratoribus aliquem aliquo loco aliqua structura usum esse, ubi alia non posset usurpari, statuendum esset, quod vix credo quemquam umquam statuere posse, at certe quam sæpe singula structurarum genera usurparentur, et quando potissimum hoc, non aliud inveniretur; quibus ex rebus aliqua tamquam regula singulorum generum usus exsisteret.

In pertractanda autem re proposita hunc ordinem sequar, ut primum de eis enuntiationibus, quæ a particulis ὅτι et ὡς incipiunt et ad dicendi, declarandi, sentiendi verba referuntur, disputationem instituam, tum de eis enuntiatis, quæ ab eisdem particulis incipientia ad verba affectuum, laudis, criminis referuntur, nonnulla afferam, deinde de interrogationibus obliquis quæstionem faciam, tum de eis enuntiatis, quæ ab ὅπως (l. ὡς) particula incipientia ad verba curandi, cavendi referuntur, nonnihil disputem, denique de eis enuntiatis, quæ a particula μή incipiunt et ad verba timendi, cavendi referuntur, nonnulla quæram.

Has commentationis partes pertractatas sequetur brevissima singulorum oratorum collatio, qua appareat, quænam sit eorum hac in re discrepantia, quinam consensus. Neque enim, cum eos omnes pro uno quasi corpore existimarem atque in hac re non magis inter se dissimiles invenissem, quam idem orator in aliis orationibus sui esset dissimilis, animum inducere potui de uniuscujusque usu singillatim disputare, veritus ne res nimis dissiparetur.

---

[1]) S. I. Cavallin, l. l. pag. 1.

Sed quoniam in eo est, ut de temporibus et modis earum enuntiationum, quæ ad tempora præterita referuntur, disputationem instituam, proposito conveniens est nonnulla præmittere, quibus exponam, quæ verbi formæ præteritum tempus indicent. Cum vero hac de re non copiosius quam doctius disputaverint et CHR. CAVALLIN [1]) et S. I. CAVALLIN [2]), quam brevissime afferam ea, quæ omnino constare videntur, et paulo diutius commorabor in eis, quæ apud oratores hac in re præcipue animadvertenda sunt.

Ac primum quidem apparet per *imperfectum*, *plusquamperfectum*, *aoristi indicativum* præteritum tempus significari, denique per *præsens historicum*, post quod, ut apud Xenophontem [3]), ita apud oratores sæpius indicativus restat, id quod apud oratores quidem etiam post cetera tempora præterita fieri meo jure contendo. Et quod dicit S. I. CAVALLIN l. l. apud Xenophontem post præsens historicum aoristi optativum numquam fere usurpari, apud oratores unum tantum hujus modi exemplum invenitur: *Ps. I.* 17. 12 *λέγει λόγον δεινότατον, ὡς ἐγὼ καὶ M. — ἐξ τάλαντ' ἀργυρίου λάβοιμεν παρ' αὐτοῦ.* At post præsens logicum in enuntiatis explicativis a particula *ὡς* incipientibus aoristi optativus duobus locis, *D.* 56. 21, *Ps. D.* 59. 5, legitur, vide infra pag. 7. Præterea optativus aoristi legitur post participia verborum timendi ad præsentia historica relata his tribus locis: *Isæ.* 1. 10, *D.* 39. 3, 50. 51. Neque tamen hi loci quidquam habent, quod mireris, cum præsertim constet post verba timendi aoristum et longe sæpissime usurpari et semper fere habere futuri temporis significationem.

Sed præter has jam allatas verbi formas præteritorum temporum vicibus fungi et cum optativo conjungi possunt:

1) qui a tempore præterito pendent *optativi* (et in enuntiationibus explicativis, ut *And.* 1. 115 *ἔλεγεν, ὅτι — ἀκούσειεν, ὅτι ἐγὼ θείην τὴν ἱκετηρίαν*, et in finalibus enuntiatis, ut *L.* 23. 10 *ἔδοξέ μοι χρῆναι — παραγενέσθαι, ἵν' εἰδείην — ὅ τι λέγων ἀφαιρήσοιτο*), *infinitivi* et *participia* [4]),

[1]) Grek. Synt. § 191.

[2]) l. l. pag. 4 seqq.

[3]) S. I. CAVALLIN, l. l. p. 4.

[4]) Etiam participia ad optativos relata, qui a tempore præterito pendent, cum optativo conjungi possunt, ut *L.* 9. 5 *ἐπυθόμην, ὡς καὶ δήσειν με ἀπειλοῖεν, λέγοντες (= καὶ λέγοιεν), ὅτι — Π. ἐνδημοίη.*

2) qui a primario etiam tempore verborum dicendi et sentiendi pendent *infinitivi* [1]) *aoristi*, ut *D.* 24. 213, ubi indicativus et optativus conjuncti leguntur, *λέγεται — εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς ἡγεῖται ἀργύριον μὲν νόμισμ' εἶναι —. τοὺς δὲ νόμους ἡγοῖτο νόμισμα — εἶναι*, itemque *infinitivi* et *participia præsentis*, cum ad imperfectum respondent, ut *A.* 5. 39 *ἐγώ φημι ταῦτα μὲν οὐ λέγειν αὐτόν, ὅτι δὲ ἐξάγοι ἐμὲ — καὶ ὅτι — καταποντώσειε. — L.* 10. 25 *τίς οὐκ ἂν ἐλεήσειε Διονύσιον — λέγοντα, ὅτι δυστυχεστάτην εἴημεν στρατείαν ἐστρατευμένοι —;*

Tempora autem *historica* cum *ἄν* juncta, quamquam præteritum tempus indicant, tamen fere numquam cum optativo conjunguntur [2]). Unum tantum inveni exemplum et quidem in enuntiato explicativo, ubi optativus cum indicativo conjungitur, *L.* 12. 48 *εἴπερ ἦν ἀνὴρ ἀγαθός, ἐχρῆν ἂν — μηνυτὴν γίγνεσθαι περὶ τῶν εἰσαγγελιῶν ἁπασῶν, ὅτι ψευδεῖς εἶεν, καὶ Β. καὶ Ἀ. οὐ τἀληθῆ μηνύουσιν, ἀλλὰ — εἰσαγγέλλουσιν* [3]).

Postremo afferenda sunt nonnulla exempla, ubi *perfecti indicativus*, *vere præsentis indicativus*, *optativus cum ἄν* conjunctus cum optativo connectuntur,

---

[1]) Participium autem aoristi ad tempus primarium relatum hoc tantum loco cum optativo conjungitur: *D.* 34. 17 *ἀκούετε, ὅτι οὐδαμοῦ γέγραπται ἐν τῇ παραγραφῇ, ὡς ἀποδέδωκε τὸ χρυσίον, καὶ ταῦτ' ἐμοῦ διαρρήδην γράψαντος εἰς τὸ ἔγκλημα, ὃ ἠκούσατ' ἀρτίως, ὅτι οὔτε τὰ χρήματ' ἔνθοιτο εἰς τὴν ναῦν οὔτ' ἀπέδωκε τὸ χρυσίον*, sed cum indicativo his locis: *D.* 34. 46 *οὗτος μὲν εἰς ἐκεῖνον μόνον ἀναφέρει τὴν ἀπόδοσιν, ἐγὼ δ' εἰς — τοὺς ἀκούσαντας αὐτοῦ, ὅτι* (ὅτε?) *οὐκ ἔφη ἀπειληφέναι τὸ χρυσίον. — D.* 19. 61, 34. 47, *Lyc.* 93.

[2]) Contra cum indicativo conjunguntur sæpissime et quidem in enuntiatis, quæ ab *ὅτι* et *ὡς* incipiunt, his locis: *præs. I.* 4. 7, 15. 105, Ep. 9. 6, 8. 74, *Isæ.* 12. 12, *A.* 1. 11, *L.* Aposp. 54 (præs. et perf.), *I.* 13. 4, *Isæ.* 4. 6, *D.* 19. 214, 58. 27, *L.* 3. 2, 32. 1, *I.* Ep. 9. 6, *Ae.* 1. 89, *D.* 55. 9; *imperf. A.* 6. 24, 27, *Isæ.* 3. 74, *Ps. D.* 47. 29, *L.* 4. 4, *I.* 12. 123; *perf. D.* 29. 2; *aor.* et *plusqpf. D.* 28. 2; *aor. Isæ.* 9. 11, *Lyc.* 116, *D.* 18. 241, *Isæ.* 3. 33; *fut. D.* 19. 24; *aor. cum ἄν Isæ.* 11. 29; in interrogationibus obliquis: *præs. I.* 8. 58, 10. 21, *D.* 24. 146 (bis), *Ps. D.* Ex. 1, 44, *D.* (9. 45), 39. 2; *imperf. D.* 55. 7; *impf.* et *aor.* L. 4. 10, *D.* 18. 233; *perf. I.* 19. 2; *aor. L.* 4. 15, *I.* 19. 28, *Isæ.* 4. 4.; *fut. L.* 4. 7, *D.* 19. 40; (*aor. opt. cum ἄν I.* 5. 105); post verba curandi legitur *fut. ind. D.* 23. 15, 45. 34, *Ps. D.* Ex. 32 (Post verbum timendi *aor. conj. L.* 12. 98, *D.* 21. 128).

[3]) Cfr. autem etiam *L.* 14. 21 *οὐκ ἂν εἶχον, ὅτου ἡγοῦντο*, ubi omnes fere post *Marklandium* editores legunt *ἡγοῖντο*. Sed neque hoc exemplum: *Ps. D.* 49. 24 *οὐκ ἂν αὐτὸς ἡγεῖτο ἀποροῦντα τοῦτον ἔχειν, ὁπόθεν εἰσπράξειε τὸ ἀργύριον* huc referri potest, nam *ἂν* ad infinitivum *ἔχειν*, non ad *ἡγεῖτο* referendum est, neque hoc: *D.* 41. 29 *οὐκ ἐπέτρεπον ἂν αὐτῷ λέγειν, ὅτι τύχοι*, nam *ὅτι* = *quidquid*. Ceterum hoc loco Madvig, "Bemerkungen" pag. 19, *ἔτυχεν* necessario legendum dicit et præterea codicis Σ auctoritate ductus cum Baitero et Sauppio *ἂν* particulam deletam vult.

ut *Ps. D.* 47. 13 *μεμαρτυρήκασιν, ὡς ἐγὼ οὐκ ἐθέλοιμι ἀναβαλέσθαι, ὁ δὲ Θ. κελεύοι*, ubi tamen perfectum idem fere valet atque aoristus. Eodemque modo explicandus est hic locus Demosthenicus: *D.* 52. 22 *αὐτό γε τοῦτο μόνον οὐ τετολμήκασι — μαρτυρῆσαι, ὡς κατήγετο παρὰ τούτῳ ἐκεῖνος, εὖ εἰδότες, ὅτι διὰ βασάνου — ὁ ἔλεγχος ἤδη ἔσοιτο, εἴ τι τοιοῦτο ψεύσοιντο.* — Difficiliores autem ad explicandum sunt hi loci: *D.* 56. 21 *τούτου τεκμήριον λέγει, ὡς ἄρ' ἐκ τῆς 'Ρόδου μισθώσαιτο πλοῖα καὶ δεῦρ' ἀποστείλειε τῶν χρημάτων ἔνια* et *Ps. D.* 59. 5 *καὶ νῦν ἔτι, ἄν που λόγος γένηται, παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὡς τὰ βέλτιστα εἰπὼν ἄδικα πάθοι.* Atque illius quidem exempli explicationem vidi nullam; sed hoc KÜHNER ita interpretatur: "*καὶ νῦν ἔτι ὁμ., ὥσπερ καὶ πρόσθεν ὡμολογεῖτο, ὅτι . . πάθοι*" [1]). Sed ut hoc rectum sit, id quod equidem negare non audeo, tamen animadvertendum est omnibus eis locis, ubi non modo nullam novam sententiam, quæ tempore præterito utatur, addi opus sit, sed jam adsint duæ enuntiationes, quarum alterius verbum sit tempus præteritum, alterius primarium et ex utra enuntiatione sententia ab *ὅτι* vel *ὡς* incipiens regatur non certo dijudicari posse videatur, semper (excepto uno loco, *Ps. D.* 47. 46 *παρασχόμενος ταύτην τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἄλλος μὲν οὐδεὶς μεμαρτύρηκεν, ὁ δ' ἀδελφὸς καὶ ὁ κηδεστής, ὡς ἐθέλοι τὴν ἄνθρωπον παραδοῦναι, ἐξηπάτησε τοὺς δικαστάς*, ubi tamen enuntiatio relativa, in qua est tempus primarium, parenthesis vice fungitur itaque optativus legitimus est — cfr. etiam *And.* 1. 40) indicativum retineri, ut *L.* 10. 6 *ἐρεῖ, ἅπερ ἐτόλμα λέγειν, ὡς οὐκ ἔστι*, et præterea *I.* 15. 289, *Isæ.* 3. 78, 6. 57, (*Ae.* 2. 90), *D.* 23. 110, 36. 18, *Ps. D.* Ep. 2. 7 (*Lyc.* 90 potentialis). Utcumque vero est, hi loci et a Demosthenis et a ceterorum oratorum scribendi usu prorsus abhorrent. Cfr. tamen *And.* 3. 34 *φημὶ — ἄνδρα στρατηγὸν — εἰδότα, ὅ τι πράττοι, δεῖν τοὺς πολλοὺς — ἄγειν ἐπὶ τοὺς κινδύνους.*

Legitur *D.* 16. 5 *οὐ γὰρ ἐκεῖνό γ' ἂν εἴποιμεν, ὡς ἀνταλλάξασθαι βουλοίμεθ' ἀντιπάλους* —, quod MADVIG (Bemerkungen, pag. 21) in *βουλόμεθα* emendare vult, KÜHNER autem, l. l. § 399. 6 b an. 6, *βουλοίμεθ' ἂν ἀντιπάλους* legere mavult. Et si emendatione opus sit, hanc præferam. — *Isæ.* 9. 18 *οὐκ ἂν ἔχοιμι, ὅπως ὑμῖν παρασχοίμην*, quod, quantum scio, nemo mutavit.

---

[1]) Cfr. præterea KÜHNER. Ausf. Gramm. § 551. 2, ubi eodem modo explicat notissimum illud exemplum Thucydidium I. 38 (*οἱ Κερκυραῖοι*) *πολεμοῦσι λέγοντες, ὡς οὐκ ἐπὶ τῷ κακῶς πάσχειν ἐκπεμφθείησαν*, "indem sie sagen, wie sie auch seit ihrem Abfalle sagten, dass."

Neque hoc loco: *L.* 21. 21 *οὐκ ἂν ἔχοιμι, ὅ τι τούτου μεῖζον αὐτοῖς εὔξαίμην κακόν*, ubi AKEN docet a sententia regenti *ἂν* particulam facile posse suppleri. — Cfr. *L.* 1. 1. — At *Din.* 3. 19 particulam *ἂν* addendam omnes præter MÆTZNERUM editores docuerunt et cum BEKKERO legendum: *χρὴ — ὑμᾶς — δεῖξαι — εἰδότες, ὅτι μετὰ μὲν δικαιοσύνης — ἀμυνούμεθα —, μετὰ δὲ δωροδοκίας — οὐδεμί' ἂν πόλις σωθείη.* — Itemque his locis particula *ἂν* jure addenda: *L.* 5. 5 *οὐκέτι σκέψονται, ὅ τι ἀγαθὸν εἰργασμένοι — ἐλεύθεροι γένοιντο.* — *Isæ.* 12. 7 *ἡδέως ἂν — πυθοίμην, εἰ ἄλλοθέν ποθεν ἔχοιεν* (REISKE *ἔχοι ἂν* sine dubio recte) *ἐπιδεῖξαι.* — *Din.* 1. 50 *οὐκ ἔστιν, ὅντινα τρόπον ποιήσειεν —.* — *A.* 6. 6 *οὐκ ἔστιν, ὅποι ἀνενεγκὼν τις τὴν αἰτίαν ἀπολύσαιτο.* — *And.* 2. 19 *ὑμῖν οὐκ εἰσὶν ἕτεροι, ὑφ' ὧν αἰτίαν ἔχοιτε.* — Cfr. *And.* 3. 1. Atque in plerisque horum exemplorum vel maxime apparet, quam facile *ἂν* excidere potuerit [1]).

---

[1]) At quærentibus nobis, utrum in his et hujus modi exemplis recte inseratur particula *ἂν* necne, videndum esse apparet, quam late pateat apud scriptores Atticos in oratione recta hujus optativi sine *ἂν* particula usus. Qua de re inter viros doctos non satis convenit. Ac MADVIG quidem, Græsk Ordføiningslære § 138 Anm. 2, dicit; "Om *ἂν* ved den potentiale Optativ enkelte Gange er udeladt af attiske Digtere, er uvist; i Prosa aldrig." Neque postea, Gr. Synt. § 138 Anm. 2, sententiam mutavit. Cfr. præterea ejus "Bemerkungen", p. 4 annot. 2, ubi summa vi et ope repugnat sententiæ eorum, qui in enuntiationibus eis potentialibus, ubi *ἂν* omissum est, sponte omissum censent et ut sententiam *ἂν* particula carentem explicent ad subtilissimas argutias, quæ ei nugæ videntur, confugiunt. — CHR. CAVALLIN, Gr. Synt. § 153 c, aliquanto cautius et haud dubie verius dicit: "Någongång förekommer i Homeri och andre förattiske skalders språk optativus utan *ἂν* såsom vilkorlig eller absolut potentialis. - De ställen hos attiske prosaister, der i handskrifterna detsamma eger rum, torde vara förfalskade." — KRÜGER, Gr. Spr. § 54. 3 Anm. 7, in eandem fere sententiam: "Dass in selbständigen Sätzen *der blosze Optativ* ungefähr in demselben Sinne vorkomme wie *der Optativ mit ἂν*, ist eine Annahme. die wenigstens mit Bezug auf die *Attiker* groszen Bedenken und Beschränkungen unterliegt. Bei attischen *Prosaikern* finden sich solche Stellen um so seltener, je besser sie uns handschriftlich erhalten sind: *keine bei Thukydides, Platon, Isokrates und Demosthenes;* eine oder zwei nach allen Handschriften bei *Xenophon*. Nur bei den *kleinern Rednern*, die uns weniger treu überliefert sind, finden sich mehrere, verhältniszmäszig jedoch auch sehr wenige Stellen der Art, deren manche zu verbessern man mit Recht wenig Anstand genommen hat." — KÜHNER autem, l. l. § 395. 3 et pluribus locis, apud poetas præcipue hujus modi optativos in Attica lingua inveniri dicit ille quidem, sed etiam prosæ orationis scriptorum atque etiam eorum, apud quos talia exempla inveniri negat KRÜGER, exempla haud pauca affert, quæ eis abjudicare minime studere videtur. — Et FROHBERGER in annotationibus ad *L.* 31. 24 *τί οὖν βουληθέντες ὑμεῖς τοῦτον δοκιμάσαιτε;* dicit: "Der Optativ ohne *ἂν nicht selten* in Fragen mit negativer Tendenz als Ausdruck des *Zweifels an der Möglichkeit*." Idem statim addit: "Die Conjekturalkritik hat freilich fast überall durch Einsetzung eines *ἂν* den Potentialis herge-

Contra animadvertere licet apud oratores neque post tempora primaria, quæ a præterito tempore pendent [1]), neque post conjunctivos in enuntiationibus finalibus aut hypotheticis ad historicum tempus relatis optativum inveniri [2]). — Sed post imperfectum hypotheticum indicativus et optativus conjuncti leguntur hoc loco: *Isæ.* 9. 12 *εἰ ὁ Ἀ. μηδένα ἐβούλετο εἰδέναι, ὅτι τὸν Κλέωνος υἱὸν ἐποιεῖτο μηδ' ὅτι διαθήκας καταλίποι, εἰκὸς ἦν μηδὲ ἄλλον μηδένα ἐγγεγράφθαι ἐν τῷ γραμματείῳ μάρτυρα.*

Jam vero his præmissis ad enuntiationes ab *ὅτι* et *ὡς* particulis incipientes aggrediar et rem ita tractabo, ut ex orationis rectæ temporibus proficiscens ostendam, singula orationis rectæ tempora quamnam habeant in obliqua oratione constructionem.

---

stellt." — RAUCHENSTEIN ad eundem locum idem fere dicit. — Postremo E. MÆTZNER in annott. ad Antiph. quacumque ratione conatus est hunc optativum defendere.

Ut vero facile assentior illis, qui hujus optativi exempla scriptorum Atticorum, quæ quidem corrupta sint, "ohne Anstand" minuere student, ita non possum probare aut MADVIGIUM, qui hujus modi exempla inveniri prorsus negat, aut KRÜGERUM, qui hunc usum nimis artis circumscripsisse terminis videtur. Itaque, ut *Thucydidem* et *Platonem* omittam, cum ceterorum oratorum tum *Isocratis* et *Demosthenis* nonnulla afferam exempla, quæ quoniam non nisi præteriens collegi, quin numero augeri possint, non dubito.

His autem locis apud oratores hujus optativi exempla inveni: in interrogationibus rectis: *L.* 31. 24 (*ἄν* add. BEKKER, COBET optativum in futuri indicativum mutavit), *I.* 5. 71, 12. 121 (vide AKEN, l. l. § 276), *Isæ.* 3. 54 (*ἄν* add. *Dbr.*), 4. 19 (*ἄν* BEKKER), 7. 36 (*ἄν* BEKKER), *Lyc.* 144 (*ἄν* BEKKER), *D.* 20. 117 *καταδειχθείη*, quod BEKKER in *καταδειχθῇ* correxit, 21. 35, 34. 48 (cfr. KÜHNER, l. l. § 395. 5, AKEN, l. l. § 277, BERNHARDY, Syntax pag. 411), *Ps. D.* 61. 11 (cfr. AKEN, l. l. § 276); in sententiis ad enuntiationes, quæ ab *εἰ* proficiscuntur, relatis: *A.* 2 *β* 4 (*ἄν* BEKKER), 4 *δ* 3 (*ἄν* add. *D. Turr.*), *I.* 15. 79 (*ἄν* est in uno codice Laur.), *Isæ.* 9. 8 (*ἄν* BEKKER), 10. 23 (*ἄν* BEKKER), 11. 38 (*ἄν* add. *Dbr.*), *Din.* 1. 91 (*ἄν* BEKKER); in sententiis vel absolutis vel ad enuntiata, quæ, quamquam hypotheticam vim habent, tamen non ab *εἰ* proficiscuntur, relatis: *A.* 1. 25 (*ἄν D. Turr.*), 3 *β* 6 (*ἄν D. Turr.*), 5. 64 (*ἄν D. Turr.*), *L.* 11. 7 (*ἄν Markl.*), *Isæ.* 9. 5 (*ἄν* BEKKER), 10. 18 (*ἄν D. Turr.*), *Din.* 1. 66 *τολμήσειεν*, BEKKER *τολμήσει*, 2. 3 (*ἄν* BEKKER).

[1]) Indicativus autem legitur in enuntiatis ab *ὅτι* et *ὡς* incipientibus his locis: *I.* 12. 161 *aor.*, *D.* 3. 35, 18. 54 (in accusatione) *præs.*, 56. 11 *perf.*, *Hyp.* 1. 13 *perf.*; post verbum curandi: *I.* 15. 132 *fut.* (post verbum timendi: *I.* Ep. 8. 1, *D.* 19. 193 *aor. conj.*).

[2]) Indicativus contra legitur in enuntiatis ab *ὅτι* et *ὡς* proficiscentibus his locis, et quidem *præs.* *L.* Aposp. 34, *I.* 5. 113, *D.* 19. 77; *imperf.* *Ps. D.* 7. 21; *perf.* *L.* 12. 7, *Ae.* 2. 154; *aor.* *Lyc.* 141, *D.* 52. 30, *Ae.* 3. 47; *fut.* *Ps. D.* 10. 10; in interrogationibus obliquis: *præs.* *Ps. Ae.* Ep. 1. 4, *D.* 29. 1, *Hyp.* 1. 9; *imperf.* *D.* 19. 27; *aor.* *D.* 50. 21; post verbum curandi *I.* 12. 86 *fut.*

De enuntiationibus a particulis ὅτι et ὡς incipientibus ad præterita verborum dicendi, declarandi, sentiendi relatis.

Præsens.

In hac commentationis parte primum eos locos tractabo, ubi in optativum transgressus est præsentis indicativus, tum eos, ubi retinetur immutatus, denique eos, ubi præsens in imperfectum mutatum est.

I. Harum structurarum secunda est usitatissima, tertia longe rarissima, et hæc quidem earum ratio statui potest, ut ex *octo* locis prima vix *ter*, secunda *quater*, tertia non multo plus *semel* usurpetur [1]). Ubi autem optativus legitur, enuntiationes regens et recta tam arte cohærere semper fere videntur, ut ad idem ipsum tempus referendæ sint. Neque tamen ex contrario concludere licet. Indicativus autem præcipue usurpatur de eis, quæ vel ad omnia tempora vel ad posterius tempus quam enuntiatum regens pertinent, i. e. de eis, quæ vel solent fieri vel debent. Itaque non solum sunt multo plura hujus modi exempla, sed etiam in eis, quæ sunt, multo sæpius invenitur optativus in eis orationibus, ubi orator aliquanto diutius commoratur in rebus gestis exponendis, in afferendis eis, quæ facta sunt, quam in eis, ubi totus fere versatur in suadendo, quid faciendum sit, quid fugiendum. Præterea observandum est post infinitivos ad præterita relatos longe sæpissime indicativum retineri, post participia non item, et verba dicendi, declarandi sæpius quam verba sentiendi, cognoscendi cum optativo conjungi, postremo in eis enuntiationibus, quæ in oratione recta primam personam habebant, optativum sæpius quam indicativum inveniri [2]).

---

[1]) Ergo minime assentiri possum MADVIGIO, cum dicit, Bemerkungen pag. 17: "Oben wurde die eigenheit berührt, dass die Griechen, wenn sie einen indicativ beibehalten, der als von einem präteritum abhängig nach der regel in den optativ übergehen sollte, oft *(im ganzen wohl öfter)* das imperfectum dem präsens substituiren." — Hæc enim regula qualis sit, ex eo vel maxime apparet, quod S. I. CAVALLINIO teste (l. l. p. 25 ann. 2) ne in Xenophontis quidem scribendi usum quadrat, quem constat omnium scriptorum Græcorum post tempus præteritum præsens immutatum rarissime usurpare. Præterea illud, quod et hoc loco MADVIG et suo quisque loco plurimi grammatici docent, in lingua Græca post tempora præterita indicativum "nach der Regel" in optativum transire, hoc ne Atticorum quidem usu comprobatur, nedum ceterorum scriptorum Græcorum, apud quos orationis obliquæ optativi usum multo rariorem esse constat. Nam præter Xenophontem et Andocidem vix credo quemquam scriptorem Græcum afferri posse, qui hanc regulam servaverit. Quin etiam paucos invenias, qui optativum æque sæpe usurpent atque indicativum.

[2]) Cfr. S. I. CAVALLIN, l. l. p. 8.

1. Optativus igitur primæ personæ orationis rectæ respondens his locis invenitur:

A. ubi prima persona immutata restat:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *And.* 1. 61 εἶπον, ὅτι εἰδείην —. — 1. 64 εἶπον, ὅτι νομίζοιμι —. — *L.* 12. 9 εἶπον, ὅτι — ἕτοιμος εἴην. — *I.* 15. 75 εἶπον, ὡς ἄξιος εἴην —. — *Ae.* 2. 119 ἐγὼ — ἀπήγγελλον, ὅτι — ἡγοίμην.

β) in participio: *L.* Aposp. 10 προσῆλθον λέγων, ὅτι νέος — εἴην. — *Ps. D.* 47. 36 ἀπῄουν — λέγων, ὅτι ἤδη περὶ ἀναγωγὴν εἴην. — *D.* 50. 48 ἀποκριναμένου μου αὐτῷ, ὅτι οὐκ εἰδείην — ἔφη.

b. post verbum sentiendi: *D.* 48. 6 ἐλογισάμην πρὸς ἐμαυτόν, ὅτι οὐκ ἐν καιρῷ ὀργιζοίμην.

B. ubi in tertiam orationis obliquæ personam mutata est:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *A.* 1. 15 ἔλεγεν αὐτῇ, ὅτι ἀδικοῖτο. — *And.* 1. 122 ἔλεγεν, ὡς ἕτοιμος εἴη. — *Ps. I.* 17. 51 ἔλεγεν, ὅτι ἐλεύθερος εἴη sequ. aor. opt. — *Isæ.* 6. 31 ἔλεγεν, ὅτι βούλοιτο —. — *D.* 35. 29 οὗτοι — ἔλεγον, ὅτι αὐτὰ ταῦτα περαίνοιεν. — 50. 47 λέγει (præs. hist.), ὅτι βούλοιτο —. — *L.* 12. 74 εἶπε καὶ ὅτι — ἔχοι καὶ ὅτι fut. ind. — 23. 7 εἶπεν, ὅτι — εἰδείη —. — *Isæ.* 6. 27 εἶπεν, ὅτι βούλοιτο —. — *Ae.* 3. 95 εἶπεν, ὡς ἥκοι. — *L.* 23. 6 ἀπεκρίνατο, ὅτι τὸν Ἰ. μὲν γιγνώσκοι, υἱὸν δὲ — οὐδένα εἰδείη. — *Isæ.* 9. 6 ἀπεκρίνατό μοι, ὅτι ἔχοι τὰς διαθήκας. — *Ae.* 3. 104 ἀπεκρίνατο, ὅτι — δέοιτο. — *D.* 50. 50 ἀπεκρίνατο, ὅτι — τὸν μισθὸν παρ̕ ἐμοῦ λαμβάνοι. — *Lyc.* 18 ἀπήγγελλεν, ὡς aor. opt., αὐτὸς δὲ ἥκοι. — *Ae.* 2. 17 προσέθηκεν, ὅτι — βούλοιτο. — In continuata oratione obliqua *L.* 13. 9 οἴοιτο δέ — et *And.* 1. 40 οὐκοῦν δέοιτο χρήματα λαβεῖν.

β) in infinitivo: *D.* 24. 213 λέγεται εἰπεῖν, ὅτι — ἡγοῖτο.

γ) in participio: *Isæ.* 9. 4 προσῄει — λέγων, ὅτι θεῖος εἴη. — *D.* 50. 47 προσέρχεταί μοι (præs. hist.) — λέγων, ὅτι βούλοιτό μοι διαλεχθῆναι. — 52. 19 προσῆλθε — λέγων, ὅτι perf. opt. καὶ αὐτὸς ἀξιοίη. — 53. 6 προσέρχεταί μοι (pr. hist.) — λέγων, ὡς ἀκούοι —. — *Ps. D.* 59. 9 παρασκευασάμενος ἀνθρώπους δούλους καὶ κατασκευάσας, ὡς Κυρηναῖοι εἴησαν, προεῖπεν, ubi post κατασκευάσας credo cum Reiskio audiendum

λέγοντας sive potius ἐροῦντας = *qui dicerent* [1]). — *L.* 23. 2 **εἰπόντος τούτου, ὅτι Πλαταιεὺς εἴη, ἠρόμην** —. — *Ae.* 2. 21 **Κίμωνος εἰπόντος, ὅτι φοβοῖτο — ἐπηγγέλλετο.** — *D.* 50. 55 **ἀποκριναμένου αὐτοῦ, ὅτι ἥκοι —, ἐκέλευον.** — 52. 5 **ἀποκριναμένου τουτουί, ὅτι γιγνώσκοιεν —, ἔφη.** — 52. 8 **ἀποκριναμένου τοῦ πατρός, ὅτι οἴοιτο —, ἔφη.** — 24. 158 **διεξιόντος τινός, ὡς χαλεπὸν τὸν ἀγῶνα ὑπολαμβάνοι τόνδε, — ἔφη.** — *Ps. D.* 47. 46 **παρασχόμενος ταύτην τὴν μαρτυρίαν, ὡς ἐθέλοι παραδοῦναι, ἐξηπάτησε —.**

b. post verba sentiendi et cognoscendi: *Ps. D.* 59. 57 **ἐπείσθη — λογιζόμενος, ὅτι πονηρῶς μὲν ἔχοι —.** — *Isæ.* 9. 15 — **Ἀστυφίλου εὖ εἰδότος** (= **ὃς εὖ ᾔδει**), **ὅτι — μέλλοι κινδυνεύειν.** — *Ae.* 1. 145 **οὕτως — ἐπένθησεν, ὥστε — προακούσας, ὅτι μὴ μετελθὼν μὲν — γηραιὸς — ἀποθανεῖται, τιμωρησάμενος δὲ διὰ ταχέων μέλλοι — τελευτᾶν, εἵλετο —.**

2. Optativus autem ad secundam orationis rectæ personam respondens his locis legitur: *L.* 8. 12 **εἶπεν, ὅτι — ἀδικεῖν δοκοίην.** — *D.* 50. 40 **ἀπεκρίνατό μοι, ὅτι μύθους λέγοιμι.** — *Ae.* 2. 109 **διαβολήν τινα ὑπειπών, ὡς οὐχ ἅπαντες ὑπὲρ τῶν αὐτῶν οὐδ' ὅμοιοι ταῖς δόξαις ἥκοιμεν, διεξῄει.** — 2. 155 **ἀπεκρίνατο, ὅτι — στοχάζοιτο.** — *L.* 13. 78 **ἔφη — λέγων, ὅτι οὐχ οὕτω διακέοιντο.**

3. Postremo optativus tertiæ orationis rectæ personæ respondens legitur:

A. ubi e tertia in primam personam transitus factus est:

a. post verba dicendi:

α) in præterito indicativi: *D.* 50. 26 **ἔφραζεν αὐτῷ, ὅτι ἴδια ἔχοιμι καὶ δημόσιον οὐδέν.** — 50. 27 idem exemplum recurrit. — 50. 50 **ἀπεκρίνατο αὐτῷ, ὅτι τριήραρχος ἐγὼ τῆς νεὼς εἴην.** — *A.* 1. 11 **ἐπειδὴ τάχιστα αὐτοῖς ἀπηγγέλθη, ὅτι ἐπεξίοιμι τὸν φονέα, ἠθέλησαν.** — *D.* 53. 5 **ἐπιστέλλω** (præs. hist.) **αὐτῷ, ὅτι ἀνῆγμαι καὶ οὐχ οἷός τ' εἴην οἴκαδε ἀφικέσθαι.**

β) in participio: *Ps. I.* 17. 5 **διαβολῆς γενομένης, ὡς — ἐγὼ — συγγιγνοίμην — συλλαμβάνει** (præs. hist.).

b. post verbum sentiendi: *I.* 19. 21 **αἰσθόμενος, ὅτι μέλλοιμεν αὐτοῦ καταμένειν, ἐδεῖτο —.**

B. ubi nulla personarum mutatio facta est, in enuntiatis, quæ de hominibus, non de rebus pronuntiantur:

---

[1]) Certe hac interpretatione melior fit loci sensus, quam si statuimus ὡς (= ὅπως) a verbo curandi *κατασκευάσας* pendere.

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *A.* 6. 21 *ἔλεξα, ὅτι — οὐ προκαθισταίη Φιλοκράτης. — εἶεν γὰρ οἱ συνειδότες πολλοί.* — *And.* 1. 115 *ἔλεγεν, ὅτι οὐδεὶς ὑπακούοι.* — *L.* 12. 6 *ἔλεγον — ὡς εἶέν τινες τῇ πολιτείᾳ ἀχθόμενοι.* — *Isæ.* 6. 13 *ἥκοντες — ἔλεγον, ὅτι — αὕτη εἴη Πιστοξένου θυγάτηρ.* — *D.* 53. 10 *ἔλεγεν, ὅτι οἱ ξένοι ἀπαιτοῖεν αὐτὸν τὸ ἀργύριον — καὶ ὅτι — οὐδεὶς ἐθέλοι — πρίασθαι. ὁ γὰρ ἀδελφὸς — οὐδένα ἐῴη ὠνεῖσθαι.* — *L.* 1. 19 *εἶπον, ὅτι οὗτος ὁ φοιτῶν εἴη.* — 8. 12 *εἶπεν — ὡς — λέγοιεν —.* — 23. 9 *εἶπόν τινες, ὅτι εἴη αὐτῷ ἀδελφός.* — *Ps. D.* 47. 61 *εἶπεν, ὅτι υἱός μου εἴη (τὸ μειράκιον).* — *D.* 50. 37 *ἀποκρίνεταί μοι* (præs. hist.), *ὅτι ὁ συντριήραρχος αὐτῷ οὐχ ἥκοι ἐπὶ τὴν ναῦν.*

β) in infinitivo: *D.* 33. 17 *ἦλθεν ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν, ὡς αὐτῷ διαιτητὴς εἴη ὁ Ἀ.* — 43. 3 *γένει ὡς ἐγγυτέρω τις εἴη αὐτῶν τῆς γυναικός, οὐδ' ἐπεχείρησεν οὐδεὶς ἀντομόσαι.*

γ) in participio: *L.* 9. 5 *ἐπυθόμην, ὡς — ἀπειλοῖεν λέγοντες, ὅτι — Πολύαινος ἐνδημοίη.* — *D.* 32. 8 *ἔπραττε λέγων, ὡς αὐτός τε καὶ τὰ χρήματ' ἐκεῖθέν ἐστι καὶ ὁ ναύκληρος εἴη καὶ οἱ δεδανεικότες Μασσαλιῶται.* — 52. 3 *προσέταξε — λέγων, ὅτι κοινωνὸς εἴη αὐτοῦ ὁ Κ.* — *Ps. D.* 47. 35 *ἀποκριναμένου αὐτοῦ, ὅτι* perf. opt. *καὶ χωρὶς οἰκοίη ὁ Θ. —, ἦλθον.* — 49. 55 *ἀποκριναμένου μοι τούτου, ὅτι ἐλεύθερος εἴη ὁ Ἀ., — ἐπέσχον.* — *And.* 1. 4 *πολλῶν μοι ἀπαγγελλόντων, ὅτι λέγοιεν οἱ ἐχθροί —*, verbum finitum desideratur. — *Ae.* 2. 51 *θορυβησάντων αὐτῶν, ὡς δεινός τις εἴη καὶ σύντομος, — ἔφη.* — *Ps. I.* 17. 5 *διαβολῆς γενομένης, ὡς καὶ ὁ πατὴρ ἐπιβουλεύοι — συλλαμβάνει* (præs. hist.).

b. post verba sentiendi et cognoscendi:

α) in præterito indicativi: *L.* 19. 50 *αὐτοὶ — ἠκούετε —, ὡς Διότιμος ἔχοι τάλαντα τετταράκοντα.* — 9. 5 *ἐπυθόμην, ὡς καὶ δήσειν με ἀπειλοῖεν.*

β) in participio: *L.* 19. 51 *ἁπάντων ἀκηκοότων, ὅτι — τάλαντα ἔχοι Δ., εἶτα ἔπαθέ τι.* — *Ps. D.* 47. 67 *ἀκούσας, ὅτι οὐδὲν ἔτι εἴη ἡ ἄνθρωπος, — ἐπέδειξα.* — *Isæ.* 9. 4 *ἤγαγον εὖ εἰδότες, ὅτι ἀσπάζοιτο αὐτὸν Ἀστύφιλος.* — 9. 5 *ἐπορευόμην παρὰ τὸν Ἱεροκλέα, εὖ εἰδώς, ὅτι — ἐπιτήδειος εἴη Κλέωνι.* — *Ps. D.* 59. 61 (in testimonio) *μαρτυροῦσιν* (præs. hist.) — *εἰδότες, ὅτι Φράστορος υἱὸς εἴη.* — *L.* 23. 3 *πυθό-*

μενος, ὅτι ἑτέρας δίκας τὰς μὲν φεύγοι τὰς δ' ὠφλήκοι, — ἔλαχον. — *Ps. D.* 59. 51 *πεπυσμένος σαφῶς ἤδη, ὅτι Στεφάνου μὲν οὐκ εἴη θυγάτηρ, τὸ δὲ πρῶτον ἐξηπατήθη — ἐκβάλλει*[1]) (præs. hist.). — 59. 56 idem optativi exemplum recurrit post sententiam secundariam.

C. in enuntiationibus, quarum verbum est impersonale, aut forma verbi *εἰμί* (vel *γίγνομαι*) cum neutris vel adjectivorum vel substantivorum conjuncta, aut quarum subjectum est substantivum masculini vel feminini generis, quod res, non homines significat, ut *δέοι D.* 19. 16 *ἐδημηγόρει καὶ συνηγόρει — λόγους, ὡς —.* — 1. 22 *δέοι* in continuata oratione obliqua — *δοκοίη L.* 22. 2 *εἶπον, ὅτι μοι —.* — *Ae.* 2. 102 idem exemplum. — *μέλοι L.* 12. 74 *εἶπεν, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλοι.* — *D.* 50. 31 *ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλοι ὧν λέγοιμι.* — 50. 37 idem exemplum recurrit. — Huc referre licet *D.* 53. 10 *ἔλεγεν, ὅτι — ἐν ταῖς συγγραφαῖς εἴη — αὐτὸν ἀποδοῦναι ἢ — ὀφείλειν.*

Ae. 3. 71 *ἀπῆλθεν — ὑπειληφώς, ὡς ἄμεινον εἴη —.* — *D.* 56. 9 *ἀποστέλλει* (præs. hist.) — *εἰδώς, ὅτι ἀναγκαῖον εἴη —.* — *Ae.* 2. 157 *ἐπεῖπεν — ὡς δεινὸν εἴη —.* *L.* 8. 10 *κατέστη — λέγων, ὡς οὐ δίκαιον εἴη —.* — *D.* 48. 6 *λόγον μοι προσφέρει* (pr. hist.), *ὅτι δίκαιον εἴη —.* — *L.* 9. 7 *ἔπειθον — διδάσκοντες, ὡς οὐκ ἐπιεικὲς εἴη —.* — 13. 8 *ἀντεῖπεν, ὡς οὐδενὶ τρόπῳ οἷόν τε εἴη.* — Cfr. huc *I.* 15. 141 *ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ὡς ἄξια εἴη τὰ λεγόμενα φιλοτιμίας.*

And. 1. 12 *ἔλεγεν, ὅτι — γίγνοιντο μυστήρια.* — 1. 36 *ἔλεγεν, ὡς εἴη τὰ ἔργα οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν.* — Cfr. 1. 118 *ἔλεγον, ὅτι ταῦτ' εἴη ἀνδρῶν ἀγαθῶν.* — *D.* 53. 23 *ἀπεκρινάμην — λέγων, ὅτι — νῦν τῆς πόλεως εἴη τ'ἀνδράποδα καὶ ἡ ἀπογραφή.* — *Ps. Ae.* Ep. 10. 9 *ἔφη μουσικὸν πεπεῖσθαι, ὅτι Ἡρακλέους εἴη τὸ παιδίον.* — *And.* 1. 39 (*ἔφη*) *γνῶναι, ὅτι τούτων εἴη τὸ ἔργον.* — *Isæ.* 9. 24 *εἰδώς, ὅτι οὐδενὶ ἄλλῳ γίγνοιτο τὰ Ἀστυφίλου ἢ ἐμοί, — προσήει.*

And. 1. 115 *ἔλεγεν, ὅτι εἴη νόμος πάτριος —.* — *L.* 32. 25 *ἔλεγεν, ὅτι τῶν παίδων ὁ κίνδυνος εἴη.* — *Isæ.* 2. 12 *εἶπεν, ὅτι δέοιτο ἥ τε ἡλικία καὶ ἡ παροῦσα ἐρημία ἐκείνου.* — 5. 15 *ἔπεισε τοὺς δικαστάς, ὡς οὐκ ἀληθὴς εἴη* (*ἡ διαθήκη*). — *Hyp.* 3. 36 *ὑπὲρ τούτων ὑμῖν τὰ ἐγκλήματα ἦλθε παρ' Ὀλυμ-*

[1]) Puto enim Reiskii explicationem loci accipiendam et cum Schæfero statuendum utramque sententiam ab *ὅτι* particula pendere.

πιάδος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς ἡ χώρα εἴη ἡ Μολοττία αὐτῆς, ἐν ᾗ τὸ ἱερόν ἐστιν. — *L.* 12. 48 *ἐχρῆν ἂν — μηνυτὴν γίγνεσθαι περὶ τῶν εἰσαγγελιῶν, ὅτι ψευδεῖς εἶεν* — sequente indicativo. — *D.* 33. 10 *παρέδωκα — εἰπών, ὅτι δέκα μναῖ ἐνείησαν ἐν τῇ νηί.* — *Isæ.* 6. 32 *ποιησάμενος μάρτυρας, ὡς οὐκέτ' αὐτῷ κέοιτο ἡ διαθήκη, ᾤχετο ἀπιών.* — *L.* 12. 15 *ᾔδειν, ὅτι ἀμφίθυρος εἴη (ἡ οἰκία).* — *And.* 1. 86 *ἐπειδὴ ἑωρῶμεν, ὅτι πολλοῖς εἶεν συμφοραί, — ἐθέμεθα.* — *Ps. D.* 59. 57 *ἐπείσθη — λογιζόμενος, ὅτι — οὐ πολλὴ ἐλπὶς εἴη.* — *Isæ.* 6. 29 *ὁρῶντες — ὅτι εἴη αὐτοῖς ἱκανὴ ἀφορμή, συνεπιτίθενται* (præs. hist.).

II. Jam transgredior ad illos locos, ubi in oratione obliqua præsentis indicativus retentus est; quibus in locis afferendis eundem ordinem sequar, quem in prima parte secutus sum.

1. Primum igitur afferam eos locos, ubi præsentis indicativus ad primam orationis rectæ personam respondens invenitur. Sunt autem hi:

A. ubi prima persona immutata restat:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *D.* 53. 23 *ἀπεκρινάμην αὐτοῖς, ὅτι ἕτοιμός εἰμι.*

β) in infinitivo: *D.* 19. 214.

γ) in participio: *L.* 7. 34 *προσῆλθον λέγων, ὅτι — ἕτοιμός εἰμι.* — *I.* 5. 17 *δηλώσαντός μου, ὅτι μέλλω πέμπειν — ἐξεπλάγησαν.* — *Isæ.* 5. 30 *ἔδομεν — ἐπιδεικνύμενοι, ὅτι οὐ — ποιούμεθα.* — *D.* 19. 45 *ἡσυχίαν ἔσχον — διαμαρτυράμενος, ὅτι ταῦτ' οὔτ' οἶδα οὔτε κοινωνῶ, προσέθηκα δέ, ὡς οὐδὲ προσδοκῶ.* — 50. 9 *οὐδεμίαν πρόφασιν ποιησάμενος, ὅτι τριηραρχῶ — ἔθηκα.* —

b. post verba sentiendi: *D.* 56. 13 *οὐκ ἂν ἔφαμεν συγχωρῆσαι οὐδὲν τούτων, λογιζόμενοι, ὅτι — ὁμολογοῦμεν* [1]).

---

[1]) Commemorare licet a particula *ὅτι* rectam orationem nonnumquam incipere, cujus rei exempla præsentia hæc sunt: *Ae.* 3. 120 *διωριζόμην, ὅτι ἐγὼ μὲν — βοηθῶ — καὶ — ἀφοσιῶ.* — *D.* 18. 174 *εἶπον, ὅτι — ἡγοῦμαι.* — 50. 49 *λέγω* (præs. hist.) *αὐτῷ, ὅτι ἀκούω,* sequ. futuro. — *And.* 1. 48. *λέγει* (pr. hist.), *ὅτι Ἀνδοκίδη, — σὺ μὲν ὁρᾷς — ἐγὼ δὲ — ἐδεόμην — ἀναγκάζομαι.* — *Ps. D.* 7. 20 *οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ὅτι καταψεύδεσθε ἡμῶν καὶ φατέ —.* — *Ps. D.* 47. 57 *ἐξέφερον — τῆς γυναικὸς λεγούσης, ὅτι εἴη τετιμημένα — καὶ ὅτι τὰ πρόβατα — ἔχετε.* Similis transitus invenitur *I.* 5. 18, *Ae.* 1. 82, *D.* 50. 37. — Tertia præsentis persona legitur *D.* 19. 168.

B. ubi prima persona in secundam mutata est: *D.* 18. 99 *ἐδείξατε, ὅτι — ἔχετε.* — *Ps. D.* 47. 16 *ἔδει — μάρτυρας ποιεῖσθαι, ὡς ἐθέλεις* —, ubi tamen *ἐθέλεις* etiam ad tertiam personam respondere potest.

C. ubi prima persona in tertiam est transgressa, cujus rei exempla omnia post verba dicendi et declarandi inveniuntur:

a) in præterito indicativi: *I.* 5. 23 *ἔλεγον, ὡς ἐλπίζουσιν.* — *D.* 56. 5 *ἔλεγον, ὅτι βούλονται δανείσασθαι.* — *Isæ.* 1. 11 *ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδὲν — ἐγκαλεῖ.* — *Ae.* 3. 41 *ἀνεκήρυττόν τινες — ὅτι στεφανοῦνται.* — *Ps. D.* 59. 30 *προαγορεύουσιν* (præs. hist.) *αὐτῇ, ὅτι οὐ βούλονται* —. — *Lyc.* 29 *κατεμαρτύρει αὐτοῦ, ὅτι προδότης — ἐστίν.* — Cfr. *I.* 13. 4, *A.* 1. 11.

b) in infinitivo: *D.* 22. 59 *ἐτόλμα λέγειν, ὡς — εἵλκυσε καὶ νῦν ἐστιν ἐν κινδύνοις.* — 19. 193 *εἰπεῖν φασι τὸν Σάτυρον, ὅτι — τυγχάνει — δέδοικε δέ* —. — 23. 117 *ἐκεῖνόν φασιν εἰπεῖν, ὅτι — οἴεται.* — 24. 213 *λέγεται εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς ἡγεῖται* —, sequ. opt. præs. — 31. 6 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἀποστερεῖ* —. — *Ae.* 3. 132 *ὁ τολμῶν* (= *ὃς ἐτόλμα*) *γράφειν, ὅτι δεσπότης ἐστίν.* — 2. 12 *εἶπον, ὅτι Φ. κελεύσειεν ὑμῖν ἀπαγγεῖλαι, ὅτι βούλεται* —. — *Ps. D.* 25. 76 *οὐκ ἔχοντες, ὡς οὐκ ἀδικοῦσι, δεῖξαι, — κατέφυγον.* — *D.* 44. 5 *εἰ — ἔμελλε δείξειν, ὡς ἔστι υἱὸς γνήσιος.* — *Ps. D.* 47. 17 *ἔδει αὐτὸν — μάρτυρας τοὺς δικαστὰς ποιεῖσθαι, ὡς ἕτοιμός ἐστι παραδοῦναι* —, ubi *ἕτοιμός ἐστι* etiam ad tertiam personam respondere potest.

c) in participio: *D.* 50. 5 *δεῖ — ἀναμνησθῆναι, ὅτι — ἱκέτευον — λέγοντες, ὅτι — κατέχονται.* — 59. 100 *πέμπουσιν* (præs. hist.) *ἄγγελον — δηλώσαντα, ὅτι νικῶσι.*

2. Tum ii loci afferentur, ubi præsentis indicativus ad secundam orationis rectæ personam respondens restat immutatus. Sunt autem hi:

A. ubi secunda persona remanet:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *L.* 28. 5 *ἔλεγεν, ὡς — συκοφαντεῖτε καὶ — ἐπιθυμεῖτε.* — *Ae.* 2. 112 *εἶπον, ὡς καλὸς εἶ.*

β) in participio: *I.* 5. 3 *διέτριβον λέγων, ὡς διαμαρτάνετε — καὶ σὺ πολεμεῖς.* — Ep. 1. 4 *ἐπεχείρησαν — λέγοντες, ὡς σὺ — τιμᾷς — καταφρονεῖς.*

b) post verba sentiendi, et quidem in præterito indicativi: *D.* 35. 54 *ὑπεθέμην, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἀδικεῖσθε.* — *L.* 10. 30, 11. 11 *οὐκ ᾔδειν,*

ὅτι — τιμωρεῖσθε — ἔχετε. — *D.* 22. 30 *ἑώρα, ὅτι — οὐ λέγετε.* — *Ps. D.* Ex. 46 *πρόδηλον ἦν, ὅτι δεινότατοι πάντων ὑμεῖς ἐστε ἀκούειν.*

B. ubi secunda persona in primam transgressa est post verba dicendi:

a) in infinitivo: *Ae.* 2. 144 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς ἐγὼ — περιπίπτω.*

b) in participio: *I.* 5. 18 *ἐτόλμησαν — λέγοντες, ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειρῶ πράγμασιν.* — *D.* 6. 30 *οὐκ εἴων προέσθαι Πύλας λέγοντας, ὡς ἐγὼ — δύσκολός εἰμι.* — 8. 73 *ἤκουσά τινος λέγοντος, ὡς — λέγω.* — 18. 132 *κεκραγώς, ὡς δεινὰ ποιῶ — ἐποίησεν.*

C. ubi secunda persona transgressa est in tertiam his tantum locis: *And.* 1. 43 *ἀνέκραγεν ἡ βουλή, ὡς εὖ λέγει.* — *D.* 34. 13 *προσέρχομαι* (præs. hist.) *λέγων, ὅτι οὐδὲν ποιεῖ τῶν δικαίων οὐδ' ἀποδίδωσι τὸ δάνειον.* — 40. 9 *οὕτως οὐ πάντα γε ἦν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας κεκρατημένος, ὥστ' — οὐδὲ τούτους, ὡς υἱεῖς εἰσιν αὐτοῦ, πεισθῆναι ἠξίωσεν.* — 9. 12 *ἔφη — πυνθάνεσθαι αὐτοὺς ὡς νοσοῦσι.*

3. Postremo afferentur ii loci, ubi præsentis indicativus ad tertiam orationis rectæ personam respondens immutatus retinetur, qui sunt:

A. ubi tertia persona in primam transgressa est:

a. post verba dicendi: *D.* 21. 110 *τῶν — πραγμάτων — ὡς ἐγὼ αἴτιός εἰμι, κατεσκεύαζε.* — *Ps. D.* 49. 57. — *D.* 12. 19 *ἕνα* (*ἔλεγον*) *ἐπιχειρῆσαί με διαβάλλειν, λέγονθ' ὡς — καταφρονῶ — καὶ — ἀναιρῶ καὶ φημί.* — *Ps. D.* 59. 76 *ἔστησαν — μαρτυρίαν ποιούμενος ὁ δῆμος — ὅτι — ἀξιοῦμεν.*

b. post verba sentiendi: *Ps. Ae.* Ep. 11. 7 *προσήκειν μεμνῆσθαι ὑμᾶς ὑπελάμβανον, ὅτι — ἐπιστέλλομεν.* — *D.* 18. 87 *ὁρῶν, ὅτι — χρώμεθα — ἐπολιόρκει.* — Cfr. *A.* 1. 10, *I.* 5. 113, *Ae.* 1. 89, *D.* 55. 9.

B. ubi tertia persona in secundam transgressa est his duobus locis: *Ps. Ae.* Ep. 2. 1 *ἐπέστειλεν — ὡς ἐπηρεάζεις — ὀνειδίζεις.* — *Ps. D.* 12. 16 *ἠναγκάσθην — τοῦ στρατηγοῦ — διαγγέλλοντος, ὅτι πολεμεῖν αὐτῷ προστάττετε.*

C. ubi nulla personarum mutatio facta est, in enuntiatis, quæ de hominibus, non de rebus pronuntiantur:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *I.* 15. 243 *ἔλεγον, ὡς πολλοὶ — ἔχουσι.* — *D.* 19. 321 *προὔλεγον ὑμῖν, ὅτι οὐ προσδέχεται Φ.* — 39. 32 *ἔλεγον οὗτοι, ὡς οὐδὲν χείρους εἰσὶν οἱ — συγγενεῖς.* — *Ae.* 1. 82 *εἶπεν, ὅτι — ἀποδοκιμάζει ἡ βουλή.* — *Ps. D.* 10. 58 *οὐδεὶς πώποτε τοῦτον*

εἶπεν ὡς ἀδικεῖ καὶ πολεμοποιεῖ. — *L.* 1. 23 *φράζει* (præs. hist.), *ὅτι ἔνδον ἐστὶν ὁ Ἐ.* — 13. 21 *μηνύει* (pr. hist.), *ὅτι συλλέγονταί τινες.* — *And.* 1. 130 *ἴστε, ὅτι — κληδὼν — κατεῖχεν, ὅτι Ἱππόνικος — τρέφει.* — *Ps. D.* 47. 65 *ἄγγελος ἦλθέ μοι, ὅτι πάλιν οἴχεται Εὔεργος τὰ σκεύη ἐκφορήσας ἐκ τῆς οἰκίας.* — *Isæ.* 9. 27 *ὡς — — Κ. καὶ Ἰ. βούλονται ὑμᾶς ἐξαπατῆσαι, καθ' ὅσον ἐδυνάμην ἀπέδειξα.* — *D.* 23. 173 *ἔργῳ ἑαυτὸν ἐξήλεγξεν, ὅτι καιροφυλακεῖ τὴν πόλιν καὶ — ἔγνωκε.*

β) in infinitivo: *A.* 4 γ 4 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς ὁ ἄρξας — φονεύς ἐστι.* — *Ae.* 2. 73 *ἠναγκάσθη — φράζειν, ὅτι θαυμάζει ὁ δῆμος —.* — 3. 42 *διεπράττοντο ἀναγορεύεσθαι, ὅτι στεφανοῖ αὐτοὺς ὁ δῆμος.* — *Isæ.* 12. 11 *οὐκ ἐδυνήθησαν οὐδεμίαν μαρτυρίαν εὑρεῖν, ὡς οὑτοσὶ ἄλλου τινὸς πατρός ἐστιν ἢ τοῦ ἡμετέρου.* — Cfr. *D.* 18. 54 (in accusatione), *L.* Aposp. 54, *Isæ.* 4. 6.

γ) in participio: *L.* 7. 34 *προσῆλθον λέγων, ὅτι μοι πάντες εἰσὶν οἱ θεράποντες.* — *Ps. I.* 17. 41 *ἐδεόμην — λέγων, ὅτι — τυγχάνει χρώμενος.* — *Ps. D.* 47. 33 *προσῄειν — λέγων, ὅτι οὐκ ἀποδίδωσί μοι τὰ σκεύη ὁ Θεόφημος.* — 58. 27 *εἰ — λεγόντων αὐτῶν — ὡς οὐκ ἔτι πρόσεισι Θ., ἐπείσθηθ' ὑμεῖς, — ἐπεπόνθεσαν ἄν.* — *D.* 18. 32 *ὠνεῖται* (præs. hist.) — *ἀπαγγειλάντων ἡμῶν, ὅτι μέλλει καὶ παρασκευάζεται πορεύεσθαι.* — 20. 73 *λέγεται — ἀπαγγελλόντων τινῶν, ὡς Ἀ. τειχίζουσιν, ἀρνεῖσθαι* (negasse). — 50. 17 *εἰσαγγελθέντων, ὅτι Βυζάντιοι — κατάγουσι — καὶ ἀναγκάζουσιν — ἀνειλόμην.* — 31. 4 *ἀνεῖλεν — ἔργῳ φανερὸν ποιήσας, ὡς ψεύδεται.*

b. post verba sentiendi et cognoscendi:

α) in præterito indicativi: *L.* 12. 9 *ἠπιστάμην, ὅτι — οὐ νομίζει.* — *Ps. D.* 25. 13 *οὐκ ἠγνόουν, ὅτι — — ἀπέρχεται.* — 59. 100 *ὡς — ἔγνωσαν, ὅτι οὐ πάντες πάρεισιν, ἐπιτίθενται* (præs. hist.).

β) in optativo: *Ps. D.* 49. 16 *φοβούμενος, μὴ πύθοιντο, ὅτι Φ. — ἀποστερεῖται, — ἐδεήθη.*

γ) in infinitivo: *D.* 3. 35 *εἶπον, ὡς δεῖ νέμειν — ὅτι δὲ νικῶσι ξένοι, ταῦτα πυνθάνεσθαι.* — 19. 306 *ἔφη — ἐπειδὴ ἀκοῦσαι, ὅτι Ἀ. — ἀπέρχεται, δεινὸν αὐτῷ δόξαι.*

δ) in participio: *D.* 23. 74 *δοκοῦσί μοι λογιζόμενοι, ὅτι — ἀποφυγγάνει, νομίσαι* (judicasse). — 23. 165 *ὑμῶν ἀκηκοότων, ὅτι πλησίον ἐστὶν ἐκεῖνος, — ἐπεχείρησε.* — Cfr. 19. 77. — 23. 175 *ἡ συμμαχία συνε-*

στάθη — Χαριδήμου φανεροῦ γεγενημένου, ὅτι — ἐχθρός ἐστιν. — 36. 43 *πεῖραν δούς, ὅτι χρηστός ἐστιν — ἐπιστεύθη.* — *L.* 13. 77 *εἰδώς, ὅτι εἰσί τινες — ἐτόλμησεν.* — *D.* 19. 44 *εἰδώς, ὅτι ψεύδεται — ἐπειρώμην.* — *L.* 13. 17 *γνούς, ὅτι εἰσί τινες, οἱ κωλύσουσιν — εἵλετο.* — *Ae.* 2. 154 *πυθόμενος, ὡς εἰπεῖν δύναται — ἔπειθεν.*

D. ubi nulla personarum mutatio facta est, in enuntiatis, quæ non magis ad præsens quam ad omne fere tempus referri possunt. Quæ enuntiata, cum in eis mentio fiat eorum, quæ accidere solent, vel afferantur verba et sententiæ, quæ in usum proverbiorum abierunt, stabiliorem quandam atque integriorem sibi vindicarunt immutabilitatem. Sunt autem loci hi:

a. post verba dicendi et declarandi:

α) in præterito indicativi: *D.* 19. 283 *ἔλεγεν, ὡς οὐδέν ἐστ' ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρ' ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει.* — 19. 136 *εἶπον — καὶ οὐδεὶς ἀντεῖπεν, ὡς ὁ δῆμός ἐστιν ἀσταθμητότατον πρᾶγμα.* — *I.* 10. 34 *ἐπέδειξεν, ὅτι ῥᾴδιόν ἐστιν ἅμα τυραννεῖν καὶ μηδὲν χεῖρον διακεῖσθαι τῶν ἐξ ἴσου πολιτευομένων.* — *Lyc.* 129 *οὐ πρότερον ἀπῆλθον, πρὶν — πᾶσιν ἐπίσημον ἐποίησαν, ὅτι οὐδ' αἱ παρὰ τῶν θεῶν ἐπικουρίαι τοῖς προδόταις βοηθοῦσιν.*

β) in infinitivo: *D.* 24. 212 *λέγεται αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι νόμος ἐστὶν ἅπασιν.* — *I.* 6. 45 *τολμήσαντός τινος εἰπεῖν, ὡς καλόν ἐστιν ἐντάφιον ἡ τυραννίς, — διέφθειρεν.* — *D.* 24. 214 *λέγεται — προσθεῖναι — ὅτι ἀργυρίῳ μὲν πολλαὶ τῶν πόλεων — κεχραμένῳ χρώμεναι σῴζονται καὶ οὐδ' ὁτιοῦν παρὰ τοῦτο πάσχουσι, (νόμοις δὲ πονηροῖς χρώμενοι — οὐδένες πώποτ' ἐσώθησαν).* — *I.* 5. 12 *ἠβουλήθην — ποιῆσαι φανερόν, ὅτι τὸ πρὸς ἅπαντας λέγειν πρὸς οὐδένα λέγειν ἐστίν, ἀλλ' ὁμοίως οἱ τοιοῦτοι τῶν λόγων ἄκυροι τυγχάνουσιν ὄντες.*

γ) in participio: *I.* 15. 2 *εἰδὼς ἐνίους — λέγοντας, ὡς ἔστι περὶ δικογραφίαν — ὥσπερ ἂν εἴ τις — τολμῴη —, ἠμυνάμην.* — 18. 9 *συνεβούλευον — λέγοντες, ὡς πολλὰ παρὰ γνώμην ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀποβαίνει, καὶ ὅτι τύχῃ μᾶλλον ἢ τῷ δικαίῳ κρίνεται.* — *Ps. D.* 61. 29 *τοσοῦτον μετήλλαξας — ὥστε πολλῶν θρυλούντων, ὡς — παρέχεται — φοβεῖσθαι.* — *I.* 10. 4 *ἐκείνων ἐπιδειξάντων, ὅτι ῥᾴδιόν ἐστι, περὶ ὧν ἄν τις πρόθηται, ψευδῆ μηχανᾶσθαι λόγον, ὅμως ἔτι — διατρίβουσιν.* — 12. 138 *ἦσαν — διδάξαντες — ὅτι πᾶσα πολιτεία ψυχὴ πόλεώς ἐστι.*

b. post verba sentiendi et cognoscendi:

α) in præterito indicativi: *Ae.* 1. 24 *οὐκ ἠγνόει, ὅτι οἱ πρεσβύτεροι — — ἀκμάζουσιν, ἡ δὲ τόλμα — ἄρχεται.* — *Ps. Ae.* Ep. 11. 6 *οὐκ ἠγνόουν, ὅτι λαμπρόν ἐστι τὸ τοῖς βαρβάροις πολεμεῖν.* — *D.* 19. 151 *ᾔδειν, ὅτι πάντα — τοῖς ἀμελήσασιν ἀπόλλυται.* — *Ps. D.* 60. 30 *ᾔδεσαν Κεκροπίδαι τὸν ἑαυτῶν ἀρχηγὸν τὰ μὲν ὡς ἔστι δράκων, τὰ δ' ὡς ἔστιν ἄνθρωπος.* — *I.* 8. 103 *οὐκ ᾔδεσαν τὴν ἐξουσίαν ὡς δυσχρηστός ἐστιν, οὐδ' ὡς — ποιεῖ, οὐδ' ὅτι — ἔχει.* — 15. 122 *ἠπίσταντο τοὺς δεδιότας ὅτι μισοῦσι.* — 2. 42 *πρόδηλον ἦν, ὅτι — νομίζουσιν, οὐ μὴν — ἀκούουσιν, ἀλλὰ πεπόνθασιν.* — Cfr. *L.* Aposp. 34.

β) in infinitivo: *I.* 4. 7 post imperf. cum *ἄν*.

γ) in participio: *L.* 12. 69 *εἰδότες, ὅτι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τῶν πολεμίων ἕνεκεν τἀπόρρητα ποιοῦνται,* sequ. aor. ind. —, *ὅμως ἐπετρέψατε* —. — 30. 22 *ἐπεχείρησεν — εἰδώς, ὅτι ἡ βουλὴ — ἐξαμαρτάνει — ἀναγκάζεται.* — *I.* 8. 10 *προσῆκεν ὑμᾶς — προσέχειν τὸν νοῦν — εἰδότας, ὅτι — οἱ ἃ βούλεσθε λέγοντες ῥᾳδίως ἐξαπατᾶν δύνανται.* — 12. 210 *ἐτόλμησας εἰπεῖν, ὡς εὕρεται — γεγόνασι, καὶ ταῦτ' εἰδώς, ὅτι τοὺς παῖδας τοὺς αὑτῶν ἐθίζουσι περὶ τοιαύτας πραγματείας διατρίβειν, ἐξ ὧν ἐλπίζουσιν αὐτοὺς — κακῶς ποιεῖν μάλιστα δυνήσεσθαι τοὺς Ἕλληνας.* — Ep. 9. 2 *ταύτην ἐποιησάμην τὴν αἵρεσιν — εἰδώς, ὅτι πράξεις εὑρεῖν καλὰς — χαλεπὸν καὶ σπάνιόν ἐστιν.* — *Ae.* 3. 6 *ἔταξεν — εἰδώς, ὅτι, ἂν διατηρηθῶσιν οἱ νόμοι τῇ πόλει, σώζεται καὶ ἡ δημοκρατία.* — 3. 160 *ἔφη — εἰδώς, ὅτι αἵματός ἐστιν ἡ ἀρετὴ ὠνία.* — Cfr. 1. 152. — *I.* 10. 5 *οὓς ἐχρῆν — γυμνάζειν, ἐνθυμουμένους, ὅτι πολὺ κρεῖττόν ἐστι περὶ τῶν χρησίμων ἐπιεικῶς δοξάζειν ἢ περὶ τῶν ἀχρήστων ἀκριβῶς ἐπίστασθαι.* — Cfr. *L.* 3. 2, 32. 1.

E. in enuntiationibus, quarum verbum est impersonale, aut forma verbi *εἰμί* cum neutris adjectivorum et substantivis generis neutrius conjuncta, itemque cum substantivis masculini et feminini generis, quæ res, non homines significant, cfr. pp. 14—15.

Verba impersonalia, quamquam in optativum transire posse supra ostendi, tamen in indicativo longe sæpissime inveniuntur et quidem ea potissimum, quæ aliquid fieri debere, oportere significant. Itaque cum *χρείη* optativi forma numquam inveniatur, indicativus *χρή* his locis legitur: *L.* 12. 70 *ἐνετεθύμητο, ὡς χρή* —. — 16. 14 *εἶπον, ὅτι* —. — 22. 2 *ἔλεγόν τινες, ὡς* —. — 30. 11 *πείθουσιν* (præs. hist.) — *ἀποδεῖξαι, ὡς.* —. — *I.* 14. 31 *οὐκ ἔθεντο τὴν ψῆφον, ὡς* —; — 15. 132 *τοιούτους λόγους ἤκουσεν, ὡς* —. — Ep. 3. 2

συνεβούλευον, ὡς —. — *Ps. D.* 61. 18 *ηὐδοκίμησάν τινες ἤδη τῶν συμβουλευσάντων, ὡς οὐ χρή* — [1]).

Ad allatos duos locos, qui *δέοι* præbent, hi 19 loci respondent, ubi *δεῖ* legitur: *I.* 5. 13 *ἠβουλήθην ποιῆσαι φανερόν, ὅτι δεῖ.* —. — 7. 26 *διεγνωκότες ἦσαν, ὅτι* —. — 15. 289 *ἔγνωσαν, ὅτι* —. — *Lyc.* 101 *ἐποίησεν* — *ἐνδεικνύμενος, ὅτι* —. — *Ae.* 2. 105 *εἶπεν* — *ὡς* —. — 2. 142 *ἔσωσα Οἰταίων ἐγχειρούντων λέγειν, ὡς* —. — 3. 93 *ἀπέδοτο* — *τῷ λόγῳ προσβιβάζων ὑμᾶς, ὡς* —. — 3. 149 *οὐδενὸς λέγοντος οὔθ' ὡς δεῖ οὔθ' ὡς οὐ δεῖ* — *διώμνυτο.* — *D.* 3. 35 *εἶπεν, ὡς* —. — 8. 4 *ἤκουσά τινος εἰπόντος, ὡς* —. — Idem 8. 73. — 8. 74 *ἐδημηγόρησεν, ὡς* —. — 9. 11 *εἶπεν, ὅτι* —. — 18. 35 *ἦσαν λόγοι* — *ὡς οὐ* —. — 18. 54 (in accusatione) *ἔγραψεν, ὡς* —. — 23. 219 *ὅτι δεῖ κολάζειν, ἔγραψεν.* — 35. 1 *ἐπελάθοντο* — *ὅτι* —. — *Ps. D.* 47. 50 *ἐδεήθη* — *λέγων, ὅτι* —. — 59. 5 *οὐδεὶς ἀντεχειροτόνησεν, ὡς οὐ δεῖ* —.

Ut *δοκοίη* ita *δοκεῖ* duobus locis legitur: *Ae.* 2. 116 *ἀπεφηνάμην, ὅτι ἐμοὶ δοκεῖ* —. — *D.* 18. 115 (in decreto) *εἶπεν, ὅτι δοκεῖ* —.

Postremo hæc afferentur exempla: *D.* 24. 36 *ᾔδει, ὅτι ἔστι* (licet). — 19. 320 *ᾔδει* — *ὅτι οὐκ ἔνεστι.* — 18. 7 *ᾤετο* — *ὁρῶν, ὅτι* — *οὐκ ἔνι.* — 19. 321 *ἐδημηγόρουν, ὡς οὐχὶ καλῶς ἔχει.* — *Ps. I.* 17. 11 *ἀφικνοῦνται* (præs. hist.) *οἱ ἀπαγγέλλοντες, ὅτι* — *αὐτῷ μεταμέλει* —. — *A.* 3 *γ* 9 *ἔλεξαν, ὡς οὐ πρέπει.* — *Ae.* 2. 114 *εἶπον, ὅτι* — *προσήκει.* — *D.* 48. 6 *ἀπεκρινάμην, ὅτι* — *προσήκει.* — 4. 5 *εἶδεν, ὅτι* — *φύσει ὑπάρχει* (licet). — *I.* 8. 74 *ἔφασκον ἂν ὑμᾶς καταμαθεῖν, ὡς οὐ συμφέρει.*

I. 7. 68 *λεγόντων πολλῶν, ὡς δίκαιόν ἐστιν* — *ἔδοξε.* —. — 8. 67 *ποίους λόγους οὐκ ἀνηλώσαμεν* — *διεξιόντες, ὡς δίκαιόν ἐστιν αὐτονόμους εἶναι τοὺς Ἕλληνας;* — 8. 68 *πόσας πρεσβείας ἀπεστείλαμεν* — *διδαξούσας αὐτόν, ὡς οὔτε δίκαιόν ἐστιν οὔτε συμφέρον* —; — cfr. 15. 105. — *D.* 19. 193 *εἰπεῖν φασιν* — *ὅτι* — *ῥᾷστά ἐστι* —. — *I.* 5. 11 *ἐπήρθην* — *ὁρῶν, ὅτι χαλεπόν ἐστιν* — *εἰπεῖν.* — *D.* 4. 5 *εἰ ἔσχε τὴν γνώμην, ὡς χαλεπὸν πολεμεῖν ἐστιν Ἀθηναίοις* — *οὐδὲν ἂν ἔπραξεν.* — *L.* 3. 9 *ἠρόμην* — *εἰδώς, ὅτι* — *πρέποντά ἐστι τὰ πεπραγμένα.*

---

[1]) Cfr. *L.* 30. 32 *ἐπεχείρησαν δεῖσθαι, ὡς χρὴ παύσασθαι.* — *ὡς χρή* codd, Bremi, Foertsch, Franz, Scheibe. Sed Cobet verba delevit eumque secuti sunt Frohberger et Rauchenstein, quorum tamen hic verba uncis inclusa in contextu servat. Sed amovenda sunt, quippe quæ ex sequentibus verbis *ὡς χρή* orta sint.

D. 4. 5 *εἶδεν, ὅτι ταὐτά ἐστι τὰ χωρία ἆθλα.* — 23. 26 *διελογίζετο, ὅτι πάντα τὰ τοιαῦτα — ὀνόματά ἐστιν — ἀδικήματα γίγνεται.* — 32. 5 *αἰσθάνονται* (pr. hist.), *ὅτι κακόν τι ἐν κοίλῃ νηὶ γίγνεται.* — 48. 46 *ἐχρῆν αὐτὸν — διαμαρτύρασθαι, ὅτι αὐτῷ οὐδέν ἐστιν ἔτι πρᾶγμα.* — *Ps. D.* 46. 2 *οὐδαμοῦ μάρτυρας παρέσχετο — ὥστ' εἰδέναι ταῦτα ὅτι ἀντίγραφά ἐστιν.* — *Isæ.* 12. 12.

D. 22. 48, 24. 161 *δημηγορίαν ποιούμενος, ὡς ἔστι τριῶν αἵρεσις — οὐκ ᾤετο.* — 8. 73 *ἤκουσά τινος λέγοντος, ὡς — ἔστιν οὐδὲν ἀλλ' ἢ λόγοι τὰ παρ' ἐμοῦ.* — 30. 26 *ᾔδειν, ὅτι λόγος ταῦτα καὶ παραγωγή ἐστι.* — *Ps. D.* 42. 5 *διεμαρτυράμην, ὅτι οὐδεὶς ὅρος ἔπεστιν.* — *And.* 1. 112 *λέγει* (præs. hist.), *ὅτι ἱκετηρία κεῖται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.* — 2. 20 *ἐπίστασθε, ὡς ἠγγέλθη, ὅτι οὐ μέλλει σῖτος ἥξειν.* — *I.* 7. 46 *ἠπίσταντο, ὅτι δύο τρόποι τυγχάνουσιν ὄντες.* — *Isæ.* 3. 50 *ᾔδει, ὅτι*[1] — *κληρονομία προσήκει* —. — *ὡς οὐκ εἰσὶν ἀληθεῖς αἱ διαθῆκαι — καθ' ὅσον ἐδυνάμην ἀπέδειξα.* — *Din.* 1. 102 *ἐχρῆν — πείθειν τούτους — λέγοντας, ὡς οὐκ ἔστιν ὑμῖν οὐδεμία σωτηρία.*

III. Sequitur, ut perspiciam, quando præsentis indicativus in imperfectum transierit; quod quidem imperfectum quamquam nonnullis locis difficile est ad dijudicandum præsenti an imperfecto orationis rectæ respondeat, tamen quinquaginta fere locis ad præsens respondens inveniri contendo[2]). Et quod dicit S. I. Cavallin l. l. hunc transitum non fieri ad ea verba, quæ vere dicendi verba sint, quamquam apud oratores nonnulli loci sunt, ubi post talia verba præsenti an imperfecto rectius respondeat imperfectum orationis obliquæ nonnihil dubitare liceat, tamen nullus locus est, ubi pro certo statuere possis hujus modi imperfectum ad orationis rectæ præsens respondere. Sed post verba declarandi, quæ ad significationem prope accedunt ad dicendi verba, aliquanto sæpius apud oratores quam apud Xenophontem hoc imperfectum reperitur, ut ex allatis exemplis cognoscere licet. De vi autem atque usu hujus imperfecti quamquam omnino non nego Cur-

[1]) Ita Scheibe, codd. *διότι.*

[2]) Ut apud Xenophontem (S. I. Cavallin, l. l. p. 26) ita apud oratores *ὅτι* multo sæpius et quidem apud hos ter sæpius quam *ὡς* invenitur in his enuntiatis. In illis autem, ubi imperfectum immutatum servatur, quæ numero sunt fere duplo pauciora, *ὡς* æque fere sæpe usurpatur atque *ὅτι.*

TIUM [1]) et KOCHIUM [2]) recte statuisse, cum dicerent imperfectum usurpari, cum scriptor indicare vellet ea, quæ afferrentur, et loquenti vera videri et se ipsum scire certa et vere facta esse, tamen vel maxime assentiri velim S. I. CAVALLINIO monenti "hoc veritatis rei indicium non tam ab imperfecti forma enuntiationis explicativæ quam ab ipsa vi et significatione verborum regentium plurimis locis repetendum esse." Certe ea, quæ afferentur, exempla ad hanc sententiam comprobandam sunt aptissima.

Jam vero, ut perspiciatur, quantus sit hujus imperfecti usus apud oratores, verba et locutiones eas, quæ cum hoc imperfecto conjunguntur, ordine enumeratas afferam:

αἰσθάνομαι *A.* 1. 15 *αἰσθομένη, ὅτι ἀδικεῖσθαι ἔμελλε, μεταπέμπεται* (præs. hist.). — *Ps. I.* 21. 21 *ἐγίγνωσκεν, ὅτι ἔκειτο τὰ χρήματα παῤ αὐτῷ, πολλοὺς ᾐσθημένους.*

ἀκούω *D.* 34. 46 *ἀναφέρει τὴν ἀπόδοσιν — εἰς — τοὺς ἀκούσαντας αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔφη ἀπειληφέναι τὸ χρυσίον.*

βασανίζω *And.* 1. 64 *ὡς ἦν ταῦτ᾽ ἀληθῆ, τὸν παῖδα παρέδωκα βασανίσαι.*

γιγνώσκω *L.* 12. 73 *ἐγιγνώσκετε, ὅτι — ἐξεκλησιάζετε* [3]).

δηλόω (*ἄδηλον*) *Ps. L.* 2. 58 *ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ δύναμις — ἦν σωτηρία.* — *L.* 19. 39 *ἐδήλωσαν, ὅτι — μέρος ἦν.* — 19. 52 *ἐδήλωσαν, ὅτι οὐκ ἀληθῆ ἦν.* — *D.* 23. 164 *προσῆκε — δηλῶσαι, ὡς εἶχεν εὐνοϊκῶς ὑμῖν.* — 30. 6 *ὅτι ἀμίσθωτον τὸν οἶκον ἐποίουν, οὐκ ἄδηλον ἦν.* — 45. 61 *οὐκ ἄδηλον ἦν, ὅτι τοῦτο ἔμελλον ποιήσειν.*

δικάζω *D.* 43. 5 *ἐδίκασεν, ὅτι οὐδαμόθεν αὐτῷ προσῆκεν οὐδὲν τοῦ κλήρου.*

εἶπον *Ae.* 2. 119 *εἶπεν, ὡς ἐψευδολόγουν — καὶ ὡς ἐφόβουν* [4]).

ἐλέγχω (*ἐξ-*) *L.* 19. 7 *ἀπέθανον, πρὶν παραγενέσθαι τινὰ αὐτοῖς ἐλεγχομένοις, ὡς ἠδίκουν.* — *D.* 44. 36 *ἐξελεγχθεὶς — ὅτι ἠδίκει — ᾤετο —.* — *Ps. D.* 7. 25 *ἐξήλεγχον τὸν Φ., ὅτι ἐξηπάτα ὑμᾶς*

---

[1]) Griech. Schulgr. § 529. Anm. 3.

[2]) Griech. Schulgr. § 109. Anm. 2.

[3]) Ita SCHEIBE monitu SAUPPII. Codd. *ἐκκλησιάζετε.*

[4]) Hoc exemplum, cujus imperfectum præsenti an imperfecto respondeat difficile est dijudicatu, cum in oratione recta æquo jure possit cogitari dixisse Demosthenem: *ψευδολογεῖς — φοβεῖς* atque *ἐψευδολόγεις — ἐφόβεις*, huc retulit MADVIG, Bemerkungen pag. 17, itemque *D.* 19. 194 *εἰπεῖν φασιν αὐτόν, ὅτι ἦν αὐτῷ ξένος*, sed hoc prorsus perperam, nam ex ipso sententiarum sensu apparet jam in recta oratione hoc loco imperfectum usurpari oportere.

καὶ οὐκ ἐπανορθώσασθαι ἐβούλετο τὴν εἰρήνην. — *Din.* 3. 18 ἐξήλεγξεν αὐτοῦ τὴν καλοκἀγαθίαν ὅτι ψευδὴς ἦν. — Cfr. *A.* 6. 24 ἐμοὶ ἂν ἔλεγχος ἐγίγνετο, ὅτι οὐδὲν δίκαιον ἠτιῶντο.

ἐνδείκνυμι (ἐπι-, ἐπίδειξιν ποιέομαι) *D.* 43. 69 ἐνεδείξατο, ὅτι τὰ οὐδὲν προσήκονθ' ἑαυτῷ ἔχειν ἐνόμιζεν. — *L.* 12. 56 ἐνεδείξαντο, ὅτι οὐχ οἱ τεθνεῶτες αὐτοὺς ἐλύπουν. — *D.* 43. 32 ἐνίκησεν — ἐπιδειξάντων ἡμῶν, ὅτι γένει ἐγγυτάτω ἦν Ἁγνίᾳ. — *Lyc.* 102 ἔθεντο — ἐπίδειξιν ποιούμενοι, ὅτι — προῃροῦντο.

λέγω *L.* 13. 41 περὶ Ἀγοράτου τουτουὶ ἔλεγεν ὅτι αἴτιος ἦν τοῦ θανάτου [1]).

λογίζομαι *And.* 1. 52 ἐλογιζόμην πρὸς ἐμαυτόν, ὅτι οἱ μὲν — ἐτεθνήκεσαν —, οἱ δὲ φεύγοντες ᾤχοντο —, τέτταρες δὲ ἦσαν ὑπόλοιποι.

μάρτυρες γίγνονται *A.* 6. 32 μάρτυρες ἐγένοντο, ὅτι οὐδὲν ἀληθὲς ᾐτιῶντο. — *I.* 18. 11 προβαλλομένου δ'ἐμοῦ μάρτυρα, ὡς οὐκ εἰσαγώγιμος ἦν ἡ δίκη — οὐκ ἐπεξῆλθεν.

μνείαν ποιέομαι *I.* 15. 102 ἐποιησάμην τὴν μνείαν, ὅτι — τὰ πράγματα διέφερεν αὐτῶν.

νόμους παρέχομαι *Ps. D.* 47. 29 τί ἂν καὶ ἀντέλεγον αὐτῷ νόμους παρεχομένῳ, ὡς προσῆκεν —;

οἶδα (σύνοιδα) *A.* 1. 8 ᾔδει, ὅτι οὐχ οἷόν τ' ἦν. — *Isæ.* 3. 74 δῆλον ὅτι — ἀκριβῶς ἂν ᾔδει, ὅτι — ἔμελλεν —. — 11. 16 εἰδότες, ὅτι ἔξω ἦσαν τῆς ἀγχιστείας, οὐκ ἠμφισβήτουν. — *D.* 23. 187 ὡς ἀνάξιος ἦν, ᾔδειν. — 30. 35 ᾔδεσαν τὰ χρήματα ὅτι παρὰ τούτοις ἦν. — 40. 40 ἐπέτρεψα — εἰδώς, ὅτι — δικαιότατον ἦν. — 50. 44 ᾔδειν, ὅτι — ἔμελλε τριηραρχήσειν. — *Ps. D.* 49. 31 οὐκ εἰδώς, ὅτι ἀλλότριαι ἦσαν, δίδωσι (præs. hist.). — *D.* 48. 6 συνειδώς, ὅτι ἐψεύδετο καὶ ἀναισχυντεῖν ἐπεχείρει, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἦν — ὠργίσθην.

ὁράω *I.* 18. 56 τὴν μαρτυρίαν ὅτι ψευδὴς ἦν — εἶδον οἱ δικάζοντες. — *Ps. D.* 49. 64 ἑώρα σε ὡς ἠπόρου.

πείθω *Ps. I.* 17. 35 εἰ ἐπεχείρησε πείθειν, ὡς οὐκ ἦν μοι χρήματα, — ἄξιον ἀκοῦσαι.

---

[1]) Hoc imperfectum quamquam præsentine an imperfecto orationis rectæ rectius respondeat dubitari potest, tamen huc retuli. Cfr. CHR. CAVALLIN, "Gr. Synt. i Sammandrag" § 87. 2. b.

πυνθάνομαι L. 3. 6 *πυθόμενος, ὅτι τὸ μειράκιον ἦν παρ' ἐμοί, — εἰσῆλθεν.*

τεκμήρια ποιέομαι A. 6. 27 *αὐτὰ ἂν ταῦτα μέγιστα τεκμήρια κατ' ἐμοῦ ἐποιοῦντο, ὅτι ἀληθὴς ἦν ἡ αἰτία.*

ὑπονοέω Ps. D. 46. 1 *ὅτι οὐκ ἀπορήσειν ἔμελλεν —, ὑπενόουν.*

ὑποψίαν ἔχω D. 57. 25 *λόγον εἶχεν ὑποψίαν τιν' ἔχειν, ὡς οὐκ ἦν ἀστός.*

φανερὸν ποιέω I. 16. 91 *φανερὸν ἐποίησεν, ὅτι — ἐπολέμει, καὶ ὅτι — ἐπεθύμει.* — Din. 1. 20 *τῶν Ἀρκάδων — φανερὸν ποιησάντων, ὅτι τοῖς μὲν σώμασιν — ἠναγκάζοντο, ταῖς δ' εὐνοίαις — ἦσαν — οὐκ ἐτόλμησεν —.*

ψεύδομαι ψεῦδος D. 43. 29 *ἐψεύσατο — ψεῦδος — ὅτι οὐκ ἦν — ὁμοπατρία.*

ψῆφον φέρω D. 57. 61 *οὐδὲ τὴν ψῆφον ἤνεγκεν, ὡς οὐκ ἦν Ἀθηναῖος.*

Imperfectum.

Imperfectum orationis rectæ, si a tempore præterito in oratione obliqua pendet, aut immutatum retinetur aut in præsentis optativum transit; quorum illud aliquanto sæpius fit quam hoc. Retineri enim imperfectum docet Kühner, ubicumque, si in optativum transiret, aliqua ambiguitas oreretur; quæ si exsistere non posset, in optativum transgredi [1]). Et omnino hoc recte docet. Ceterum, sive transitus ille factus est sive omissus, utroque tempore præteritum indicari vel clarissime perspicitur eis locis, ubi vel cum hoc præsentis optativo conjunguntur aoristi optativi vel cum hoc imperfecti indicativo aoristi et optativi et indicativi connectuntur, neque ullum discrimen horum omnium temporum si quidem ea ratio respiciatur, quæ inter enuntiationes regentem et rectam intercedit, interpretanti, nisi ad argutias confugiat, discernere licet.

Jam vero primum eos locos afferam, ubi præsentis optativus imperfecto respondens legitur, tum eos, ubi cum hoc optativo conjunguntur aoristi optativi, denique eos, ubi hoc imperfectum vel cum aoristi optativis aut indicativis conjunctum vel solum retinetur immutatum.

---

[1]) Vide l. l. § 550 A. 4, Anm. 6.

I. Solus igitur præsentis optativus imperfecto respondens post hæc verba reperitur:

λέγω *I.* 12. 18 *ἔλεγον, ὡς — τρεῖς ἢ τέτταρες — διαλέγοιντο.* — *Ae.* 2. 120 *ἔλεγον, ὅτι Κλεοχάρης — φαίη* (dixisse).

εἶπον *I.* 19. 39 *αὐτὸν ἀπεκόμισ' ἐπὶ τὸ πλοῖον — ὥστ' ἐκεῖνον πολλάκις καὶ πρὸς πολλοὺς εἰπεῖν, ὅτι μόνος ἀνθρώπων αἴτιος εἴην αὐτῷ τῆς σωτηρίας.*

ἀπαγγέλλω *L.* 9. 6 *ἀπαγγείλαντός τινος, ὡς ἐγὼ λοιδοροῖμι — ἠξίωσαν.* — *Ae.* 2. 13 *ἀπήγγειλεν — ὅτι φαίη Φ. ἄκων πολεμῆσαι πρὸς ὑμᾶς.*

ἀποκρίνομαι *D.* 30. 20 *ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐδεὶς μάρτυς παρείη, ὅτ' ἐλάμβανεν 'Α. τὴν προῖκα, κομίζοιτο δὲ 'Α.* — 53. 8 *ἀπεκρινάμην αὐτῷ, ὅτι ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἴην αὐτῷ φίλος.*

διέξειμι *Ae.* 1. 168 *διεξῄει, ὡς ἐν τῷ πότῳ ἡμῶν κιθαρίζοι καὶ λέγοι ῥήσεις* (Alexandrum puerum in nostro convivio cithara cecinisse et fabulas narrasse).

λόγον προσφέρω *D.* 48. 6 *λόγον μοι προσφέρει* (præs. hist.), *ὅτι ἡ μήτηρ προσήκουσα εἴη τῷ Κόνωνι.*

μαρτυρέω *Ps. D.* 47. 6 *ἐμαρτύρησαν οὗτοι, ὡς ἐθέλοι παραδοῦναι Θ. καὶ πρόκλησιν προκαλοῖτο.* — Cfr. 47. 13.

II. Præsentis imperfecto respondentis et aoristi optativi conjuncti his locis inveniuntur [1]): *A.* 5. 39 *ἐγώ φημι ταῦτα μὲν οὐ λέγειν αὐτόν, ὅτι δὲ ἐξάγοι* [2]) *ἐμὲ — καὶ ὅτι — καταποντώσειε.* — *L.* 8. 12 *ἀπήγγειλεν, ὡς τοὺς μὲν — φάσκοιτε, τοὺς δὲ — κωλύσαιτε* [3]). — Aposp. 52 *ἔλεγεν, ὡς*

---

[1]) Sunt, qui, præsertim cum optativus præsentis in eadem significatione atque aoristi in his exemplis usurpetur, concinnitatis causa præsens in aoristum plerisque locis emendare conati sint; qui quidem duas res non satis considerasse mihi videntur: unam, quod præsentis optativus non semper ad præsens respondet, alteram, quod sunt loci (qui infra afferentur), ubi imperfectum immutatum cum aoristi vel optativo vel indicativo conjunctum invenitur eandemque atque illa tempora habet ad verbum regens temporis relationem; qui loci non nihil valere videntur ad hos præsentis optativos, ut qui imperfecto respondeant, a corrigendi cupidis defendendos. Contra apparet rem longe aliter se habere eis locis, ubi præsentis et aoristi optativi conjunguntur illi quidem, sed ad idem tempus minime pertinent, ut *Ps. I.* 17. 51 *ἔλεγεν, ὅτι ἐλεύθερος εἴη — εἰσπέμψειε δ' αὐτὸν Πασίων* (orat. rect.: *ἐλεύθερός εἰμι — εἰσέπεμψε δ' ἐμὲ Π.*). Cfr. cum hoc loco *And.* 1. 115, *Ps. D* 59. 51.

[2]) Codd. etiam *ἐξάγει* præbent. *Bait. Turr. ἐξαγάγοι.*

[3]) Ita Reiske. Codd. *κωλύσετε,* quæ forma hoc loco ferri nequit.

αὐτὸς μὲν — τύχοι, οὗτος δὲ ἔλθοι, εἰσελθὼν δὲ κακῶς λέγοι αὐτόν. — *I.* 16. 6 *εἰσήγγελλον — λέγοντες, ὡς ὁ πατὴρ μὲν συνάγοι τὴν ἑταιρείαν ἐπὶ νεωτέροις πράγμασιν, οὗτοι δὲ — τὰ μυστήρια ποιήσειαν.* — *Ae.* 2. 83 *εἶπεν, ὅτι πέμψειε μὲν αὐτὸν K, ἀξιοίη δέ.* — *D.* 52. 15 *ἐτόλμησαν μαρτυρῆσαι, ὡς ὁ μὲν K. ὅρκον τῷ πατρὶ δοίη, ὁ δὲ πατὴρ οὐκ ἐθέλοι ὀμόσαι παρὰ τῷ Λυσιθείδῃ.* — *L.* 1. 20 *κατηγόρει* (ancilla) *πρῶτον μὲν ὡς — προσίοι* (moechus), *ἔπειτα ὡς αὐτὴ τελευτῶσα εἰσαγγείλειε καὶ ὡς ἐκείνη* (domina) *τῷ χρόνῳ πεισθείη — καὶ ὡς — ᾤχετο* (domina). — *D.* 35. 36 *ἀπεκρίνατο, ὅτι — περιγένοιντο καὶ* — perf. opt. — *καὶ οὐ δύναιτο* (potuisse) *κομίσασθαι.*

III. Antequam eos locos inspiciam, ubi imperfectum solum invenitur, ea exempla afferam, ubi optativus et indicativus aoristi cum hoc imperfecto conjunguntur. Sunt autem hæc: *Isæ.* 9. 12 *εἰ μηδένα ἐβούλετο εἰδέναι, ὅτι τὸν Κλέωνος υἱὸν ἐποιεῖτο* (se adoptasse) *μηδ' ὅτι διαθήκας καταλίποι, εἰκὸς ἦν* —. — *D.* 43. 37 (in testimonio) *μαρτυρεῖ — λέγειν τὴν μητέρα — ὅτι ἡ μήτηρ — ἀδελφὴ ἦν — καὶ ὅτι ἀδελφὸς οὐδεὶς γένοιτο.* — *Ps. D.* 59. 81 *ἐδεῖτο — λέγων, ὅτι οὐκ ᾔδει* (tum, cum eam duxit) *Νεαίρας αὐτὴν οὖσαν θυγατέρα, ἀλλ' ἐξαπατηθείη — καὶ ποιήσαιτο — καὶ — κηδεύσειεν αὐτῷ.* — *Isæ.* 4. 26 *παρέσχοντο μάρτυρας πρῶτον μὲν ὡς ἀνεψιοί εἰσιν —, ἔπειτα δὲ ὡς οὐδεπώποτε ἐκείνῳ διάφοροι ἦσαν, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἔθαψαν N., πρὸς δὲ τούτοις ὡς X. — ἐχρῆτο.* — *I.* 4. 144 *διῆλθον, οὐκ ἀναμνήμονῶν, ὅτι Δ. μὲν ἐπῆρχε* [1]*, Δράκων δὲ — ἐποίησε* —. — *Ae.* 2. 29 *εἶπον — ὡς — δεινὸν ἔργον διεπράξατο, διδάσκων, ὅτι — ἀντέπραττε — καὶ — ἐποιήσατο καὶ — ἐπολέμησε.* — 2. 111 *προσέθηκεν — ὡς ἐξένισεν — ὡς ἐμισθώσατ' αὐτοῖς — ζεύγη καὶ συμπαρῄει.* — Cfr. *Ae.* 2. 50, *D.* 19. 249, 253.

His autem locis imperfectum solum restat immutatum:

a) ad primam orationis rectæ personam respondens:
L. 22. 3 *φανερὸν ἐποίησα, ὅτι οὐκ — ἔλεγον — ἀλλὰ ἐβοήθουν.* — *D.* 41. 17 *παρεκλήθη — ὥστε μηδὲ τοῦτ' εἶναι λέγειν, ὡς λάθρᾳ — ἐπράττομεν ταῦτα.* — *Ps. D.* 47. 16 *ἔδει παραδιδόναι ἐμβεβλημένης σοι μαρτυρίας, ὡς ἤθελες παραδιδόναι.* — *Isæ.* 6. 24 *ἀπεδείξατο, ὅτι οὐ*

---

[1]) Ita cod. Urb., Blass, Rauchenstein, plures. Benseler autem, immodico suo Isocratis perpoliendi studio ductus, cum *Ambr.* concinnitatis causa legit *ἐπῆρξε*.

παίδων ἕνεκα ἐγάμει. — *L.* 12. 56 *ἐπεδείξαντο, ὅτι οὐκ — ἐστασίαζον.* — Cfr. præterea *L.* 4. 4, *Isæ.* 4. 26, 9. 12, *Ae.* 2. 111, *Ps. D.* 59. 81 [1]).

b) ad secundam personam respondens:
And. 1. 39 *τοῦθ' ὑπέθετο δεινότατον πρᾶγμα, οἶμαι, ὅπως ἐν ἐκείνῳ εἴη ὅντινα βούλοιτο Ἀθηναίων φάναι τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι, ὅντινα δὲ μὴ βούλοιτο λέγειν, ὅτι οὐκ ἦν.* — *L.* 22. 3 *διαβάλλειν ἐπεχείρουν με λέγοντες, ὡς ἐγὼ σωτηρίας ἕνεκα τοὺς λόγους ἐποιούμην.* — *D.* 50. 54 *ἐκέλευον αὐτὸν τὴν ναῦν παραλαμβάνειν — ἵνα μὴ πρόφασις αὐτῷ γένοιτο ἀπολογίας, ὡς ἐγὼ οὐκ ἤθελον αὐτῷ παραδοῦναι τὴν ναῦν.* — Cfr. *Ae.* 2. 119, *L.* 13. 41.

c) tertiæ personæ respondens:
L. 1. 17 *μεστὸς ἦν ὑποψίας — ἀναμιμνησκόμενος, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐψόφει ἡ θύρα.* — 7. 42 *ἀπέδειξα, ὡς οὐκ ἐνῆν σηκὸς ἐν τῷ χωρίῳ.* — 10. 25 *τίς οὐκ ἂν ἐλεήσειε Διονύσιον — λέγοντα, ὅτι —* perf. opt. —, *κρεῖττον δὲ ἦν αὐτῷ* (melius autem sibi fuisse) *τότε ἀποθανεῖν* —. — 18. 11 *δῆλον — ἐγεγένητο, ὅτι — ἀπέκτεινον.* — *I.* 4. 119 *ταῦθ' ὅτι — οὕτως εἶχεν, αἱ συμφοραὶ σαφῶς ἀπέδειξαν.* — 14. 41 *τούτων ὡς οὐ βασιλεὺς αἴτιος ἦν, ὁ τελευταῖος χρόνος σαφῶς ἀπέδειξεν.* — Cfr. 12. 123. — *Isæ.* 6. 52 *ἐχρῆν διαμαρτυρεῖν, ὡς οὐ κύριος ἦν.* — Cfr. 4. 26. — *Ae.* 1. 87 *ἀνάγκη ἦν — μαρτυρεῖν τὸν μὲν ὡς ἐδέκαζε, τὸν δὲ ὡς ἐδεκάζετο.* — 3. 116 *ἐξήγγελτο — ὅτι — εἰσέφερον δόγμα* (fecisse decretum). — *L.* 18. 257 *ἐμοὶ ὑπῆρξε — τοιαῦτα πολιτεύματα ἑλέσθαι, ὥστε — μηδὲ — ὑμᾶς, ὡς οὐ καλά γ' ἦν ἃ προειλόμην, ἐπιχειρεῖν λέγειν.* — 19. 194 *εἰπεῖν φασιν αὐτόν, ὅτι ἦν* [2]) *αὐτῷ ξένος* (sibi *fuisse* hospitem). — 19. 244 *ὅτι σοφὸς ἦν ὁ ποιητὴς ὁ ταῦτα ποιήσας, σὺ διώρισας αὐτός.* — 28. 1 *εἶπεν, ὡς ὁ πάππος ὤφειλε τῷ δημοσίῳ, καὶ διὰ ταῦθ' ὁ πατὴρ οὐκ ἐβούλετο μισθωθῆναι τὸν οἶκον.* — 30. 28 *ἦν ῥᾴδιον γνῶναι, ὅτι καὶ συνῴκει τῇ γυναικὶ καὶ τὸ χωρίον ἐκέκτητο, πρὶν γενέσθαι τὴν δίκην.* — 57. 64 *φανερὸν ἐγένετο, ὅτι — συνώμνυον οὗτοι ἐπ' ἐμέ* [3]). — *Ps. D.* 7. 21

---

[1]) In oratione recta a particula *ὅτι* incipienti prima imperfecti persona his locis legitur: *And.* 1. 48 simul cum præs., *Ae.* 2. 50 et *D.* 19. 253 cum aor., *D.* 53. 12 cum perf. ind.

[2]) Cfr. supra pag. 23 ann. 4.

[3]) Interpunctionem enim probo Bekkeri, Dindorfii, non Reiskii.

τοὺς τοιούτους λόγους ὅταν ἀπαγγελλόντων ἀκούῃ, ὅτι κακῶς ἤκουεν, ὑμεῖς δ' ἀπεδέχεσθε, (ἔφη) μεταβάλλειν αὐτοῦ τὴν γνώμην. — 47. 78 — *ἣν ἐμαρτύρησαν ὡς οὗτος ἤθελε παραδιδόναι.* — Ex. 50 *ἦν δὴ τοῦτο γνώριμον, ὅτι ὅπως καλῶς ἀγωνιεῖται ἔλεγεν.*

Perfectum et Plusquamperfectum.

Perfecti indicativus orationis rectæ in oratione obliqua aut remanet aut in optativum transit aut denique in plusquamperfectum mutatur. Quarum constructionum prima est usitatissima, secunda aliquanto rarior, tertia longe rarissima [1]). Præterea observandum est perfectum, sive indicativus sive optativus legitur, in his enuntiationibus post verba dicendi et declarandi longe sæpissime inveniri, post verba sentiendi et cognoscendi admodum raro.

I. Primum autem eos locos afferam, ubi in optativum transgressus est perfecti indicativus [2]), qui sunt:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *L.* 1. 18. *ἔλεγον, ὅτι ἐγὼ πάντα εἴην πεπυσμένος.* — 29. 12 *οὗτοι ἔλεγον, ὡς πεντακόσιοι αὐτοῖς εἴησαν δεδεκασμένοι.* — *Isæ.* 7. 27 *ἔλεγεν, ὅτι πεποιηκὼς εἴη μὲ υἱὸν καὶ ἐγγεγραφὼς* — *καὶ παραδεδώκοι τὴν οὐσίαν.* (*I*). — *D.* 34. 11 *ἔλεγεν, ὅτι οὔτε* — aor. opt. — *οὗτος* — *οὔτε τὸ χρυσίον εἰλαφὼς εἴη παρ' αὐτοῦ.* (*I*). — *Ps. D.* 58. 30 *ἔλεγεν, ὡς ἐπιβεβουλευμένος ὁ παῖς εἴη.* — *Isæ.* 8. 22 *εἶπον, ὅτι ποιήσομαι —. δεδεημένη γὰρ εἴη* [3]) *ταῦτα ποιεῖν ἡ ἀδελφή.* — *Ae.* 2. 155 *ἀπεκρίνατο, ὅτι* — præs. opt. —, *τοῦ δὲ τρόπου πλεῖστον*

---

[1]) Harum ratio, si locorum numerum respicias, ea est, quæ intercedit inter numeros, qui sunt 6: 4: 1.

[2]) Hic commemorare licet, ubicumque in enuntiationibus explicativis perfecti optativus invenitur, ibi circumscriptas formas usurpari præter hunc unum locum: *Isæ.* 7. 27, ubi simplex forma *παραδεδώκοι* cum circumscripta conjungitur. At contra, ubi perfecti indicativus retinetur, simplices formæ semper usurpantur, exceptis duobus locis: *D.* 21. 104 *εἰμὶ δεδρακὼς* (cfr. tamen 23. 25 *δέδρακε*) et 37. 19 *ἐστὶ πεπραγμένα ταῦτα.* Ceterum animadvertendum est optativi primam personam præ exemplorum numero haud raro inveniri. Ubi autem personarum mutatio facta est, cui personæ orationis rectæ forma quæque respondeat, singillatim indicabitur.

[3]) Ita recte legit Reiske. Codd. *ἔνι.*

εἴη διημαρτηκώς. (*II*). — *D.* 35. 36 *ἀπεκρίνατο, ὅτι* — aor. opt. — *καὶ τοῦτο τὸ χρυσίον δεδανεικὼς εἴη ἀδελφὸς αὐτοῦ* — *καὶ οὐ* — præs. opt. —, *ἀλλὰ ἀπολωλὸς εἴη καὶ τοῦτο.* — *Ps. D.* 42. 6 *ἀπεκρίνατο, ὅτι ὁ μὲν πεπραμένος εἴη τοῦ σίτου, ὁ δ' ἔνδον ἀποκείμενος.* — *D.* 33. 18 *προὐφασίζετο, ὡς ὁ παῖς ἀπολωλεκὼς εἴη τὸ γραμματεῖον.* — 34. 49 *οὐδ' αὐτὸς ἔξαρνος ἐγένετο, ὡς οὐκ εἴη εἰρηκώς, ὅτι* —. (*I*). — 48. 44 *κατεχρήσατο* (scil. *τούτῳ τῷ λόγῳ*), *ὅτι ἐγὼ τὴν οἰκίαν* — *μεμισθωμένος εἴην* (*II*) — sequente aor. ind. — *Isæ.* 8. 23 *παρεφθέγγοντο, ὡς οὐδ' ὁτιοῦν εἴη Κ. καταλελοιπώς.* — *D.* 21. 121 (in testimonio) *ἡ εἰσαγγελία ἐδόθη* — *ὅτι εἴη Νικόδημον ἀπεκτονώς.* — *L.* 9. 4 *προσελθὼν τῷ στρατηγῷ ἐδήλωσα, ὅτι ἐστρατευμένος εἴην.*

b) in infinitivo: *D.* 18. 22 *εἰς τοῦθ' ἥκεν ἀναιδείας, ὥστ' ἐτόλμα λέγειν, ὡς ἄρα ἐγὼ πρὸς τῷ τῆς εἰρήνης αἴτιος γεγενῆσθαι καὶ κεκωλυκὼς εἴην τὴν πόλιν* — *αὐτὴν ποιήσασθαι.* (*II*). — *And.* 1. 41 *εἰπεῖν* (*ἔφη*) *ἡμᾶς, ὅτι δεδογμένον εἴη δύο τάλαντα διδόναι.*

c) in participio: *L.* 10. 25 *τίς οὐκ ἂν ἐλεήσειε Διονύσιον* — *λέγοντα, ὅτι δυστυχεστάτην εἴημεν στρατείαν ἐστρατευμένοι* —; — *Isæ.* 6. 42 *λεγόντων ἐκείνων, ὅτι οὗτοι ἐξενηνοχότες εἶεν εἰς τὴν πλησίον οἰκίαν* — *οὐκ ἠθέλησαν τῶν δικαίων οὐδὲν ποιῆσαι.* — *D.* 52. 19 *προσῆλθε πρὸς τὴν τράπεζαν, λέγων, ὅτι τετελευτηκὼς εἴη ὁ Λύκων καὶ* — præs. opt. — 53. 6 *προσέρχεταί μοι* (præs. hist.) *λέγων* — *ὅτι δι' ἀπορίαν ἐφοδίων οὐ πεπορευμένος εἴη ἐπὶ τοῦτον.* (*I*). — 53. 7 *λέγων, ὅτι ἓξ καὶ εἴκοσι μνῶν λελυμένος εἴη* — *ἐκέλευε* —. (*I*). — *Ps. D.* 47. 57 *ἐξέφερον* — *τῆς γυναικὸς* — *λεγούσης, ὅτι αὐτῆς εἴη ἐν τῇ προικὶ τετιμημένα τὰ σκεύη.* — 59. 69 *ἠξίου* — *λέγων* — *ὅτι ἀπολωλεκὼς εἴη τὴν προῖκα καὶ οὐκ ἂν δύναιτο πάλιν αὐτὴν ἐκδοῦναι.* — *Hyp.* 2. 6 *τῆς γυναικὸς προλεγούσης, ὅτι συνομωμοκυῖα εἴη* — *ἐλάμβανεν.* (*I*). — *Ps. D.* 47. 35 *ἀποκριναμένου αὐτοῦ, ὅτι νενεμημένος εἴη καὶ* — præs. opt. — *ὁ Θεόφημος,* — *ἦλθον.* — *Isæ.* Aposp. 1 *λόγου ἀπαγγελθέντος πρὸς τοὺς οἰκείους, ὡς ἄρα τετελευτηκὼς εἴην ἐν τῇ ναυμαχίᾳ,* — *Εὐμάθης ἐνεφάνισε τὰ χρήματα.* (*III*). — *Ae.* 2. 42 *Κτησιφῶντος* — *εἰπόντος καὶ προσθέντος, ὡς ἐν τοσούτῳ χρόνῳ οὐ πώποθ' οὕτως ἡδὺν οὐδ' ἐπαφρόδιτον ἄνθρωπον ἑωρακὼς εἴη,* — *ἔφη.* (*I*).

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *D.* 48. 19 *ἐπειδὴ ἐπυθόμην περὶ τῆς βασάνου τἀνθρώπου καὶ ὅτι ἀποδεδωκὼς εἴη τὸ ἀργύριον, ἐνόμιζόν μοι ἀπο-*

δώσειν —. — *Ps. D.* 47. 38 *ἐπεπυσμην αὐτὸν ὅτι οὐκ εἴη γεγαμηκώς.*

b) in infinitivo: *And.* 1. 39 *ἔφη — τῇ ὑστεραίᾳ ἀκούειν, ὅτι οἱ Ἑρμαῖ εἶεν περικεκομμένοι.* — *Hyp.* Aposp. 35 *ἔφασαν ἐν Οἰνόῃ ἀκοῦσαι, ὅτι μάχη εἴη γεγονυῖα.*

II. Indicativus autem perfecti his locis retinetur:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *And.* 1. 62 *λέγει* (præs. hist.), *ὅτι πέπεισμαι ταῦτα συμποιεῖν καὶ ὡμολόγηκα* —. (*II*). — *D.* 35. 30 *ἀποκρίνεται* (pr. hist.), *ὅτι οὐκ* — potentialis —, *ἀλλ' ἀπόλωλεν ἅπαντα τὰ χρήματα.* — 18. 73 (in decreto) *προσήγγειλαν, ὡς καταγήοχε — καὶ ἔχει* —. — 19. 60 *ἀπήγγελλεν ὑμῖν, ὅτι πάντα τὰ πράγματ' ἐγκεχείρικε Θηβαίοις ὁ Φ.* — 19. 125 *ἀπήγγειλεν ὑμῖν — ὅτι Φωκεῖς ἀπολώλασι.* — 53. 5 *ἐπιστέλλω* (pr. hist.) *αὐτῷ, ὅτι ἀνῆγμαι* — sequ. præs. opt. — 37. 23 *οὐδαμοῦ γὰρ ὡς ἐγώ τι πεποίηκα τούτων ἔγραψεν.* (*III*). — *Isæ.* 9. 35 *ἀπέδειξα ὑμῖν, ὡς οὐδενὶ ἐκεῖνος δέδωκε τὰ ἑαυτοῦ.* — *D.* 40. 58 *εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν τόλμης ἥκουσιν, ὥστε καὶ Κρίτωνος μαρτυρίαν ἐνεβάλοντο, ὡς ἐώνηται τὸ τρίτον παρ' ἐμοῦ μέρος τῆς οἰκίας.*

b) in optativo: *D.* 34. 49 *ἀναμνήσθητε, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἔξαρνος ἐγένετο, ὡς οὐκ εἴη εἰρηκώς, ὅτι οὐκ ἀπείληφε τὸ χρυσίον.* (*I*). — Cfr. *L.* 12. 7.

c) in infinitivo: *I.* 12. 207 *πῶς οἷόν τ' ἦν σοι λέγειν, ὡς — γεγόνασιν;* — *D.* 21. 104 *ἐτόλμα λέγειν, ὡς ἐγὼ τὸ πρᾶγμ' εἰμὶ δεδρακώς.* (*II*). — 21. 151 *ὡς οὐ — πεποίηκεν οὗτος καὶ* — sequ. potent. — *οὐκ ἐτόλμων λέγειν.* — 27. 49 *ἐτόλμα λέγειν, ὡς — πάμπολλα ἐκτέτικεν — καὶ* — aor. opt. — (*I*). — *I.* 12. 210 *ἐτόλμησας εἰπεῖν, ὡς εὑρεταὶ — γεγόνασι.* — *Ae.* 2. 144 *φησί με εἰπεῖν* (ait me dixisse), *ὅτι πάντες κατ' αὐτοῦ τὴν τῆς πορνείας φήμην παρειλήφασι.* — *D.* 34. 14 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς ἀπείληφε τὸ χρυσίον.* (*I*). — 34. 17 *οὐκ ἐτόλμησαν γράψαι, ὡς ἀποδεδώκασι τὸ χρυσίον.* (*I*). — *Ae.* 5. 54 *τοῦτο βραχὺ ἦν ἀπαγγεῖλαι, ὅτι τέθνηκεν ὁ ἀνήρ.* — *I.* 15. 3 *ἠμυνάμην αὐτῶν, ἡγούμενος — αὐτὸς — πεποιηκέναι φανερόν, ὅτι προῄρημαι.* — *D.* 29. 46 *οὐχ εἶχεν ἐπιδεῖξαι ταῦθ' ὡς ἀποδέδωκεν.* (*I*). — 37. 1 *παρεγραψάμην — οἰόμενος δεῖν — ἀμφότερα ὑμῖν ἐπιδεῖξαι, καὶ ὡς οὐδὲν ἠδίκηκα τοῦτον καὶ ὡς παρὰ τὸν νόμον μοι δικάζεται.* — *Ps. D.*

47. 30 *ἔμελλε τούτοις τεκμηρίοις καταχρήσεσθαι, ὡς ἀποδέδωκε τὰ σκεύη*. (*I*). — *D*. 19. 21 *διδάσκειν ἔφη* (*αὐτὸς τὸν Φίλιππον*), *ὅτι — ἠσεβήκασιν*. — Cfr. *L*. Apospr. 54, *I*. 14. 3, *Ae*. 2. 154, *D*. 29. 2. 56. 11, *Hyp*. 1. 13.

d) in participio: *I*. Ep. 8. 1 *λέγοντός μου, ὅτι δέδοικα, — ἐλιπάρουν*. — *Ae*. 1. 61 *ἐδέοντο — λέγοντες, ὅτι τὸ ὅλον πρᾶγμα παροινία γέγονεν*. — *Ps*. *D*. 25. 60 *τἄνθρωπον λέγοντος, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἀφῄρηται, εἰς τοῦτο ἀφικνεῖται* (præs. hist.) *βδελυρίας, ὥστε* —. — 47. 50 *ἐδεήθην — λέγων, ὅτι συμβέβηκέ μοι τριηραρχία*. — 46. 1 *ὅτι οὐκ ἀπορήσειν ἔμελλε — παράγων τῷ λόγῳ, ὡς οὐ πάντα μεμαρτύρηκεν — ὑπενόουν*. (*I*). — *Ps*. *I*. 17. 11 *ἀφικνοῦνται* (præs. hist.) *οἱ ἀπαγγέλλοντες, ὅτι ὁ πατὴρ ἀφεῖται*. — *D*. 18. 169 *ἧκεν ἀγγέλλων, ὡς Ἐλάτεια κατείληπται*. — 19. 127 *ᾤχετο πρεσβεύων ὡς τὸν ἀπηγγελκότα, ὡς ἐπικεκήρυκται χρήματ' αὐτῷ*. — 30. 36 *μάρτυρας παρεχόμενος τὴν προῖκα ὡς ἀποδέδωκεν — οὐκ εἶα* (*I*). — 34. 47 *ὁ Α. ἔξαρνος γενόμενος τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὡς οὐκ ἀπείληφε τὸ χρυσίον, νῦν μαρτυρεῖ* —. (*I*). — *L*. 16. 8 *ἠξίουν, ἀποδείξας, ὡς οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε, δοκιμάζεσθαι*.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *Ae*. 2. 134 *τῆς ἐπιστολῆς ἠκούετε τῆς Προξένου, ὅτι Φωκεῖς οὐ παραδεδώκασιν αὐτῷ τὰ χωρία*. — *D*. 37. 19 *καὶ μὴν ὅτι γ' ἀμφότερ' ἐστὶ πεπραγμένα ταῦτα τούτῳ πρὸς ἡμᾶς, ἠκούσατε τῶν μαρτύρων*. — *I*. 2. 40 *ἠπιστάμην, ὅτι — οἱ μέν τι τούτων εἰρήκασιν, οἱ δ' ἀκηκόασιν, οἱ δ' ἑτέρους ποιοῦντας ἑωράκασιν, οἱ δ' αὐτοὶ τυγχάνουσιν ἐπιτηδεύοντες*. — *Ps*. *D*. 60. 30 *οὐκ ἐλάνθανεν Οἰνεΐδας, ὅτι Κάδμου μὲν Σεμέλη, —, τοῦ δὲ Οἰνεὺς γέγονεν*. — *D*. 29. 12 *συνῄδει, ὅτι τἀληθῆ μεμαρτύρηται*.

b) in infinitivo: *D*. 23. 25 *δεῖν ὑπελάμβανε — πεισθῆναι καὶ μαθεῖν ἡμᾶς διδασκομένους, ὡς δέδρακε*. — 40. 10 *τοῦ πατρὸς οὐκ ἂν φάσκοντος πεισθῆναι, ὡς οὗτοι γεγόνασιν ἐξ αὐτοῦ — ὡμολόγησε* —.

c) in participio: *L*. 16. 20 *ἠναγκάσθην — δημηγορῆσαι — ἐνθομούμενος, ὅτι οὐδὲν πέπαυνται τῶν τῆς πόλεως πράττοντες*. — *D*. 29. 33 *καὶ τούτοις οὐκ ἐπεσκήψατο, δηλονότι ὡς τἀληθῆ μεμαρτύρηται εἰδώς* [1]).

---

[1]) Perfecti indicativus in oratione recta a particulis *ὅτι* et *ὡς* incipienti his locis invenitur: *And*. 1. 63, *I*. 12. 215, *D*. 19. 22, 21. 151, 53. 12 simul cum imperfecto.

III. In plusquamperfectum indicativus perfecti his locis mutatus est:

A. post verba dicendi et declarandi:

Isæ. 2. 15 *οὐδὲν ἐκεῖνος μετέγνω τῶν πεπραγμένων ἑαυτῷ διὰ τὸ παρὰ πάντων ὁμολογεῖσθαι, ὅτι ἦν ὀρθῶς βεβουλευμένος.* — *D.* 19. 160 *οὐκ ἐβούλετο — οὐδὲ τοῦτο δειχθῆναι πᾶσιν, ὅτι οὐκ ἄρ᾽ ἡ πόλις ἡ τῶν Ἀθηναίων ἥττητο τῷ πολέμῳ, ἀλλὰ* — præs. ind. — 9. 62 *ἐκεῖνος ἐπέσφαξεν ἑαυτόν, ἔργῳ μαρτυρήσας, ὅτι δικαίως καὶ καθαρῶς ὑπὲρ τῶν πολιτῶν ἀνθειστήκει Φιλίππῳ.* — Cfr. 28. 2.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

And. 1. 52 *ἐλογιζόμην πρὸς ἐμαυτὸν τοὺς ἐξημαρτηκότας καὶ τὸ ἔργον εἰργασμένους, ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν ἤδη ἐτεθνήκεσαν —, οἱ δὲ φεύγοντες ᾤχοντο καὶ αὐτῶν θάνατος κατέγνωστο.* — *Lyc.* 21 *ἐπειδὴ — φανερὸν ἦν, ὅτι οὐδὲν δεινὸν ἐγεγόνει περὶ τὴν πόλιν, φοβηθεὶς ἐκπλεῖ* (præs. hist.) *πάλιν.* — *D.* 43. 64 *ᾔσαν — ὥστε τὸ παράπαν οὐδ᾽ ᾔσθοντο, ὅτι* [1]) *ἦν τετελευτηκὼς Ἁγνίας.* — 44. 34 *παρακαταβάλλει* (pr. hist.) — *οὐκ ἐπιλογισάμενος οὔθ᾽ ὅτι ἐπανεληλύθει εἰς τοὺς Ἐλευσινίους οὔθ᾽ ὅτι οἱ εἰσποιητοὶ — καθίσταντα.* — *Isæ.* 7. 17 *τῶν φρατέρων — οὐκ ἀγνοούντων, ὅτι ἦν ἐξ ἀδελφῆς αὐτῷ γεγονώς, ἐγγράφουσί με* (pr. hist.) *εἰς τὸ κοινὸν γραμματεῖον.* (*III*).

Plusquamperfectum autem orationis rectæ plusquamperfecto respondens in his enuntiationibus non invenitur, nisi habet imperfecti vim, ut *D.* 30. 28 *ἐκέκτητο* et *Ps. D.* 59. 81 *ᾔδει.*

Aoristus.

Aoristi indicativus orationis rectæ in obliqua oratione aut immutatus servatur aut in optativum transit; quorum illud *duplo* fere sæpius fit quam hoc. Neque enim in his enuntiatis aoristi optativus apud oratores tam rarus est, quam ex ceterorum temporum numero optativorum exspectare licuit; et hoc præcipue dignum est, quod commemoretur, aoristi optativum plus duplo sæpius

[1]) Melius *ὅτι* legitur quam *ὅτε*, quæ tamen est plurimorum et codicum et editorum lectio.

quam futuri optativum inveniri [1]). Ceterum est animadvertendum has enuntiationes, sive optativus sive indicativus legitur, a verbis dicendi et declarandi longe sæpissime pendere; post verba sentiendi et cognoscendi hujus rei exempla esse admodum rara et quidem ea rarissima, ubi in optativum transitio facta est. — De temporali autem vi ac significatione aoristi in his enuntiatis tam docte tamque ad persuadendum apte disputavit S. I. CAVALLIN [2]), ut facere non possim, quin ei totus assentiar. Aoristum enim, sive indicativus usurpatur sive optativus, de eis, quæ tempus enuntiati regentis antecedunt, in his enuntiatis semper fere usurpari non potest negari [3]). — Sed jam ad locos afferendos aggredior.

---

[1]) Præterea observes velim etiam pro numero exemplorum, ubi indicativus retinetur, multo rariorem esse *futuri* optativum, quem pæne *quater* rarius quam indicativum futuri usurpari infra docebo. Postremo inter *perfecti* et *futuri* optativi exempla oratorum hæc ratio intercedit: 4: 3.

[2]) l. l pagg. 34—35.

[3]) Vide præterea KÜHNER. l. l. § 389. 7. a) Anm. 1. "Der *Optativ* des *Aorists* und des *Imperfekts (Plusquamperfekts)* wird von einer *Vergangenheit* nur in *Nebensätzen* gebraucht, welche einem *Hauptsatze* angehören, dessen Prädikat eine *Vergangenheit* ausdrückt. und zwar nur in folgenden Fällen: in den *Substantivsätzen* mit ὅτι, ὡς, *dass*, in den *Adverbialsätzen* mit ὅτι, *weil*, *quia* oder explikativ *quod*, *dass*, und in *indirekten Fragsätzen*, welche in *direkter* Rede durch den *Indicativ* ausgedrückt sein würden, endlich in den *Adverbial-* und *Adjektivsätzen*, welche eine *unbestimmte Frequenz*, *öftere Wiederholung* einer Handlung in der Vergangenheit ausdrücken. Der *Optativ* des *Aorists* entspricht alsdann hinsichtlich des Zeitverhältnisses stäts dem *Indikative* des *Aorists* in der unabhängigen Rede; der *Optativ* des *Imperfekts* und *Plusquamperfekts* aber entspricht nur in dem letzten Falle von einer *unbestimmten Frequenz* dem *Indikative* des *Imperfekts* und *Plusquamperf.* und unterscheidet sich von dem Optative des Aorists nur dadurch, dass er die Handlung des Nebensatzes als eine mit der des Hauptsatzes gleichzeitige ausdrückt, während der Optativ des Aorists dieselbe als eine der des Hauptsatzes vorangehende bezeichnet; in den drei ersten Fällen hingegen vertritt der *Optativ* des *Imperfekts* oder des *Plusquamperfekts* der von einem Präteritum abhängigen Rede in der Regel den *Indikativ* des *Präsens* oder des *Perfekts*, seltener den *Indikativ* des *Imperfekts* oder des *Plusquamperfekts* der *unabhängigen* Rede, da hier statt des Optativs der Indicativ der genannten Zeitformen gesetzt zu werden pflegt." — MADVIG, Gr. Synt. § 134 "In Objektssätzen mit ὅτι und ὡς und in abhängigen Fragesätzen, die in unabhängiger Form den Indikativ haben würden, entsprechen die Zeiten des Optativs ganz denselben Zeiten des Indikativs *(so dass der Aorist, wie im Indikativ, Präteritum ist")*. Cfr. præterea ejus Bemerkungen, pagg. 22—24. — Aliter hac de re judicat AKEN, l. l. § 98. Sed nec, quid sibi velint verba AKENII, facile intelligitur, et si qui sensus verbis ejus subsit, is qualis esset, satis ostendit S. I. CAVALLIN, l. l. p. 35. Ceterum quod dicit AKEN: "es giebt auch das *Præs.* opt. von Vergangenheit,"

I. Optativus igitur aoristi legitur:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *A.* 5. 33 *ἔλεγεν, ὅτι πεισθείη ὑπὸ τούτων ἐμοῦ καταψεύδεσθαι.* (*I*). — 6. 21 *ἔλεξεν — οὑτοσὶ — ὅτι ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀποκτείναιμι ἐγὼ ἐν τῷ χορῷ.* (*II*). — *And.* 1. 19 *ἔλεξαν, ὡς ἐγὼ μηνύσαιμι περὶ τῶν μυστηρίων, ἀπογράψαιμί τε τὸν πατέρα τὸν ἐμαυτοῦ παρόντα καὶ γενοίμην μηνυτὴς κατὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμαυτοῦ.* (*II*). — 1. 22 *αὐτὰ ταῦτα ἔλεγεν, ὡς οὐδεπώποτε ἔλθοι εἰς Θημακὸν ὡς Φερεκλέα.* (*I*). — 1. 37 *ὡς ἴδοι καὶ περιτύχοι τῷ πράγματι, ἔλεγε.* (*I*). — 1. 113 *ἔλεξαν — ὅτι αὐτώ με τὼ θεὼ παραγάγοιεν.* — 1. 115 *ἐπειδὴ δ' ἔλεγε τῇ βουλῇ Εὐκλῆς, ὅτι οὐδεὶς ὑπακούοι, πάλιν ὁ Καλλίας στὰς ἔλεγεν, ὅτι εἴη νόμος πάτριος, εἴ τις ἱκετηρίαν θείη ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, ἄκριτον ἀποθανεῖν, καὶ ὁ πατήρ ποτ' αὐτοῦ Ἱππόνικος ἐξηγήσαιτο ταῦτα Ἀθηναίοις, ἀκούσειε δέ, ὅτι ἐγὼ θείην τὴν ἱκετηρίαν.* — *L.* 12. 16 *ἔλεγεν, ὅτι Ἐρατοσθένης αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ λαβὼν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαγάγοι.* — 22. 8 *ἔλεγεν, ὡς — συμβουλεύσειεν αὐτοῖς παύσασθαι φιλονεικοῦσιν.* (*I*). — *Ps. I.* 17. 12 *λέγει* (præs. hist.) *λόγον δεινότατον, ὡς ἐγὼ καὶ Μενέξενος διαφθείραντες καὶ πείσαντες τὸν ἐπὶ τῇ τραπέζῃ καθήμενον ἓξ τάλαντ' ἀργυρίου λάβοιμεν παρ' αὐτοῦ.* (*II*). — 17. 51 *ἔλεγεν, ὅτι* præs. opt. —, *εἰσπέμψειε δ' αὐτὸν Πασίων διδάξοντα περὶ τῶν χρημάτων.* — *D.* 34. 11 *ἔλεγεν, ὅτι οὔτε τὰ χρήματα ἔνθοιτο εἰς τὴν ναῦν οὗτος κατὰ τὴν συγγραφὴν οὔτε* — perf. opt. — *Ps. D.* 7. 2 *ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς τοιούτους λόγους, ὅτε πρὸς αὐτὸν ἐπρεσβεύσαμεν, ὡς λῃστὰς ἀφελόμενος ταύτην τὴν νῆσον κτήσαιτο, καὶ προσήκειν αὐτὴν ἑαυτοῦ εἶναι.* (*I*). — *L.* 32. 9 *καλέσας αὐτοὺς εἶπε Διογείτων, ὅτι καταλίποι αὐτοῖς ὁ πατὴρ εἴκοσι μνᾶς ἀργυρίου καὶ τριάκοντα στατῆρας.* — *Ae.* 2. 12 *εἶπον, ὅτι καὶ Φίλιππος αὐτοὺς κελεύσειεν ὑμῖν ἀπαγγεῖλαι, ὅτι* —. — 2. 46 *ὑπὲρ ἐμοῦ δὲ εἶπέ τι τοιοῦτον, ὡς οὐ ψεύσαιμι τὰς τῶν ἑλομένων με ἐπὶ τὴν πρεσβείαν ἐλπίδας.* (*III*). — *D.* 48. 16 *αὐτὸς αὑτοῦ κατεῖπεν, ὅτι χιλίας δραχμὰς ὑφέλοιτο τοῦ Κόνωνος.* (*I*). — 35. 36 *ἀπεκρίνατο, ὅτι — στατῆρες — περιγένοιντο* — sequ. perf. et præs. opt. — 50. 36 *ἀπεκρινάμην αὐτῷ,*

hoc ad rem nihil pertinet; nam hujus modi optativus præsentis, ubicumque invenitur, imperfecto orationis rectæ respondeat necesse est. Et cum paulo infra dicit: "Der ganze Gebrauch beruht nur auf einer Vernachlässigung der temporalen Bezeichnung überhaupt" et quæ sequuntur, quantopere erret, facile perspicitur.

ὅτι σκεύη — οὐ λάβοιμι ἐκ τοῦ νεωρίου. — 53. 8 *ἀπεκρινάμην αὐτῷ, ὅτι καὶ* præs. opt. — *καὶ* fut. opt. — *καὶ τάς τε τριακοσίας, ἃς τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔδωκα —, ἀφείην*[1]) *αὐτῷ, χιλίας τε δραχμὰς — εἰσοίσοιμι.* — *I.* Ep. 6. 1 *ἀπήγγειλέ τίς μοι τῶν πρεσβευσάντων ὡς ὑμᾶς, ὅτι καλέσαντες αὐτὸν ἄνευ τῶν ἄλλων ἐρωτήσαιτε* —. (*III*). — *Lyc.* 18 *ἀπήγγελλεν, ὡς τὸ μὲν ἄστυ τῆς πόλεως ἑαλωκὸς καταλίποι —, αὐτὸς δὲ — ἥκοι.* (*I*). — *Ae.* 2. 110 *προσέθηκέ τι τοιοῦτον ἐνθύμημα τῷ λόγῳ, ὅτι πρῶτος ἐπιστομίσειε τοὺς τὴν εἰρήνην ἐκκλήοντας.* (*I*). — *D.* 43. 39 *κατεχρῶντο* (scil. *τούτῳ τῷ λόγῳ* = *hoc mendacio utebantur*), *ὡς — οὐδεμία γένοιτο ἀδελφή.* — *And.* 1. 61 ind. et opt. *ἐξήλεγξα τὰ γενόμενα, ὅτι εἰσηγήσατο μὲν — Εὐφίλητος, ἀντεῖπον δὲ ἐγώ, καὶ τότε μὲν οὐ γένοιτο δι' ἐμέ, ὕστερον δ' ἐγὼ μὲν — ἀναβὰς ἔπεσον καὶ τὴν κλεῖν συνετρίβην καὶ τὴν κεφαλὴν κατεάγην, φερόμενός τε ἐπὶ κλίνης ἀπεκομίσθην οἴκαδε.* — Cfr. præterea *L.* 1. 20, 8. 12, Aposp. 52, *Ae.* 2. 83, de quibus locis supra pagg. 26—27 disputavi. Ceterum huc referendi sunt loci illi *D.* 56. 21, *Ps. D.* 59. 5, qui supra pag. 7 allati sunt. Postremo huc referendum est hoc exemplum: *A.* 5. 53 *φασὶ δὲ γραμματείδιον εὑρεῖν ἐν τῷ πλοίῳ, ὃ ἔπεμπον ἐγὼ Λυκίνῳ, ὡς*[2]) *ἀποκτείναιμι τὸν ἄνδρα.*

b) in infinitivo: *And.* 1. 40 (*ἔφη*) — *αὐτὸν — λέγειν, ἅπερ ὑμῖν ἐγὼ εἴρηκα, ὡς ἴδοι ἡμᾶς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτί.* (*I*). — *D.* 27. 49 *ἐτόλμα τοίνυν πρὸς τῷ διαιτητῇ λέγειν, ὡς* — perf. ind. — *καὶ ὡς πολλὰ τῶν ἐμῶν λάβοιεν.* — *And.* 1. 40 (*ἔφη*) *εἰπεῖν τὸν Εὔφημον, ὅτι καλῶς ποιήσειεν εἰπών.* (*I*). — *Ae.* 2. 43 *ἐμοῦ — δέησιν ἰσχυρὰν ἐδεήθη μὴ παραλιπεῖν ἀλλ' εἰπεῖν, ὡς ὑπὲρ Ἀμφιπόλεώς τι καὶ Δημοσθένης εἴποι.* — Cfr. præterea *A.* 5. 39, *D.* 43. 37 (in testimonio), 52. 15.

---

[1]) Madvig, Bemerkungen pag. 18, dicit *ἀφείην* falsam esse lectionem et codicis Σ lectionem *ἀφίην*, quam imperfecti formam observandam vult, rectam. Sed nemo, quod sciam, hanc lectionem recepit.

[2]) Ph. Weber in "Entwickelungsgeschichte" huic particulæ *ὡς* finalem vim prave addit. Neque enim quisquam intelliget, cur accusatores (*φασί*), qui si non vera, at verisimilia crimina affingere debebant, dicere potuerint reum Lycino amico suo epistolam mittere voluisse *eo consilio, ut* sibi liceret Herodem interficere, velut si a Lycino petenda reo esset necandi potestas. Huic interpretationi etiam sententiarum sensum prorsus repugnare facile apparet, et Reiske locum ad sententiam haud dubie recte sic interpretatus est: "*Sed ajunt a se repertum in navigio nescio quod epistolium, quod ego mittendum destinassem ad Lycinum, quo perscripsissem, Herodem a me occisum esse.*"

c) in participio: *Ae.* 2. 113 *προεῖπον — λέγων, ὅτι πέμψειαν ἡμᾶς Ἀθηναῖοι πρέσβεις.* — 2. 48 *ἀπήντησα — εἰπών, ὅτι καὶ μνημονικῶς καὶ δυνατῶς ὁ Φίλιππος εἴποι.* — 2. 42 *συναποφηναμένου δὲ κἀμοῦ τι τοιοῦτον, ὡς καὶ μνημονικῶς εἴποι πρὸς τὰ παῤ ἡμῶν ῥηθέντα — ὁ Σίσυφος — ἔφη.* — 2. 121 *διέβαλλε δὲ κἀκεῖνον διαιρούμενος τὸν λόγον, ὡς ἀπαγγέλλειν τἀληθῆ βουλόμενος ὑπ' ἐμοῦ καὶ Φιλοκράτους κωλυθείη.* (*I*). — *Ps. D.* 59. 9 *ἀπενέγκας αὐτῷ αἰτίαν ψευδῆ, ὡς — πατάξειε* (*II*) *γυναῖκα καὶ ἐκ τῆς πληγῆς τελευτήσειεν ἡ ἄνθρωπος — προεῖπεν.* — *D.* 34. 17 opt. et ind. vide pag. 6 ann. 1. — Cfr. præterea *I.* 16. 6, *Ps. D.* 59. 81.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: 1. 116 *τίνος ἤκουσας, ὅτι Ἀνδοκίδης θείη τὴν ἱκετηρίαν;* — *Ae.* 2. 48 *τὴν δέησιν οὐκ ἐπελαθόμην τὴν Δημοσθένους, ὅτι ταχθείη λέγειν, ἐάν τι παραλίπωμεν ἡμεῖς, ὑπὲρ Ἀμφιπόλεως.* (*I*).

b) in optativo: *And.* 1. 115 *ἔλεγεν, ὅτι — ἀκούσειεν, ὅτι ἐγὼ θείην τὴν ἱκετηρίαν.* (*II*).

c) in infinitivo: *D.* 43. 35, 36 (in testimonio) *μαρτυροῦσι — καὶ μηδενὸς πώποτ' ἀκοῦσαι, ὡς γένοιτο ἀδελφὸς Πολέμωνι.* — 43. 44, 45, 46 (in testimonio) *μαρτυροῦσιν — ἀκούειν τοῦ ἑαυτῶν πατρός, ὅτι Φίλαγρος λάβοι γυναῖκα —.* — Cfr. *Isæ.* 9. 12.

II. Indicativus autem aoristi his locis retinetur:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *Ps. I.* 17. 18 *ἔλεγεν, ὡς ἠναγκάσθη μὲν — πειράσοιτο δέ —.* (*I*). — *D.* 48. 45 *ἔλεγες πρὸς τοὺς δικαστάς, ὅτι ἐδάνεισάς μοι τ'αργύριον.* (*I*). — *A.* 4 γ 2 *εἶπεν — ὡς οὐκ ἀπέκτεινεν αὐτόν.* (*I*). — *I.* 12. 265 *περὶ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐφθεγξάμην ὧν εἶπεν, οὔθ' ὡς ἔτυχε ταῖς ὑπονοίαις τῆς ἐμῆς διανοίας, οὔθ' ὡς διήμαρτεν.* (*II*). — *And.* 3. 10 *ἄλλο τι ἢ τοῦτο* (*ὑπεθέμην τῷ λόγῳ*), *ὅτι διὰ τὴν εἰρήνην οὐδεπώποτε ὁ δῆμος κατελύθη;* — *Ps. L.* 2. 65 *ἀπελογήσαντο, ὅτι οὐ κακίᾳ τῇ αὐτῶν οὐδ' ἀρετῇ τῶν πολεμίων πρότερον ἐδυστύχησεν ἡ πόλις.* — *D.* 28. 1 *ὡς ὀφείλων ἐτελεύτησεν ἐκεῖνος, οὐδεμίαν παρέσχετο μαρτυρίαν, ἀλλ' ὡς ὦφλεν ἐνεβάλετο* (jactavit). — 32. 4 *ἔγραψεν ἐν τῷ ἐγκλήματι, ὡς ἐν τῷ πελάγει ἀπώλετο* (*ὁ σῖτος*). — 37. 24 *ὡς προσέταξα, ἐνέγραψεν.* (*III*). — 48. 44 *κατεχρήσατο πρὸς*

τοὺς δικαστάς, ὅτι — perf. opt. — *καὶ τὸ ἀργύριον — ὅτι ἐδανεισάμην παρ' αὐτοῦ.* (*II*). — 18. 54 (in accusatione) *ἀπήνεγκεν — ὅτι Κ. ἔγραψε.* — 24. 12 *διεξῆλθε πρὸς ὑμᾶς, ὡς ἔλαβεν ἡ τριήρης τὸ πλοῖον* —, *ὡς ἔθεσαν τὴν ἱκετηρίαν ὧν ἦν τὰ χρήματα ἄνθρωποι, ὡς ἀπεχειροτονήσαθ' ὑμεῖς μὴ φίλια εἶναι.* — 27. 49 *ὡς ὀφείλοντά με κατέλιπεν ὁ πατήρ, ἀπέφηνεν.* — *L.* 10. 12 *ὁ διώκων, ὡς ἔκτεινε, τὸν φεύγοντα διωμόσατο.* — 12. 40 *ὑμῖν ἐδήλωσαν, ὅτι — περιεῖλον.* (*II*). — *A.* 2 γ 1 *ὡς οὖν ἀπέκτεινε τὸν ἄνδρα, ἐν τῷ προτέρῳ λόγῳ ἀπεδείξαμεν.* — *D.* 18. 291 *δεῖγμα δ' ἐξέφερε καθ' ἑαυτοῦ, ὅτι τοῖς γεγενημένοις ἀνιαροῖς οὐδὲν ὁμοίως ἔσχε τοῖς ἄλλοις.* (*I*). — 19. 54 *τούτοις ὅτι καὶ τοῖς ἐκγόνοις τὴν εἰρήνην ἐψηφίσασθ' ἐπέδειξαν.* (*III*). — 24. 108 *καὶ πάλιν ὑμᾶς ἐδίδαξα, ὅτι τούτων οὐδ' ὁτιοῦν ἐποίησεν οὗτος.* — 27. 51 *οὐκ ἐπέδειξεν, οὐδ' ὡς οἱ συνεπίτροποι παρέδοσαν.* — 30. 31 *οὐκ ἥκιστ' αὐτὸς ἔδειξεν Ὀνήτωρ, ὅτι οὐκ ἀληθινὴν ἐποιήσατο τὴν ἀπόλειψιν.* (*I*). — 37. 21 *οὐκοῦν ὡς ἀφῆκέ με πάντων — ἐπέδειξα.* — 23. 66 *οὐδεὶς πώποτε — ἐξήλεγξεν, ὡς ἀδίκως ἐδικάσθη τὰ κριθέντα.* — 30. 37 *οὐδένες πώποτ' ἐξηλέγχθησαν, ὡς οὐκ ἀληθῆ τὰ ἐκ τῆς βασάνου εἶπον.* (*II*). — *Isæ.* 1. 11 *ἐμαρτύρησεν, ὡς ὀργιζόμενος ἐκείνῳ καὶ οὐκ ὀρθῶς βουλευόμενος ταῦτα διέθετο.* (*I*). — Cfr. 9. 11. — *D.* 35. 50 *ἐμαρτύρει, ὅτι εἰς τὸν Πόντον ἔδωκα τὰ χρήματα.* (*III*). — *L.* 9. 9 *ἐγὼ δ' ὅτι οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἀρχεῖον, μάρτυρας παρεσχόμην.* — *D.* 33. 32 *μάρτυρας παρείχετο, τοῦτο μὲν ὅτι οὐ μόνῳ τῷ Ἀριστοκλεῖ, ἀλλὰ τρίτῳ ἐπέτρεψεν, εἶθ' ὅτι ἀπεῖπεν* (*I*) *αὐτῷ ἄνευ τῶν συνδιαιτητῶν καθ' αὑτοῦ μὴ ἀποφαίνεσθαι, καὶ ὅτι — ὁ τὰς συνθήκας ἠφανικὼς ἐρήμην αὐτοῦ ἐν τῇ ἀποδημίᾳ κατέγνω τὴν δίαιταν.* — 45. 5 *μάρτυρας, ὡς ἀφῆκα αὐτὸν τῶν ἐγκλημάτων, παρέσχετο ψευδεῖς.* (*III*). — *Ps. D.* 46. 2 *οὐδαμοῦ μάρτυρας παρέσχετο ὑμῖν, ὡς ἢ διατιθημένῳ τῷ πατρὶ τῷ ἐμῷ παρεγένετό που αὐτὸς ταύτην τὴν διαθήκην — ἢ ἀνοιχθὲν εἶδε τὸ γραμματεῖον.* (*I*). — Cfr. *D.* 28. 1, 2, *Ae.* 2. 111.

b) in infinitivo: *A.* 5. 16 *λόγον ὑπελίπου — ὥστε — ἐξεῖναί σοι λέγειν, ὅτι κακοῦργος ἀπέφυγον.* (*II* l. *III*). — *Ae.* 3. 131 *ἀπετόλμα λέγειν, ὅτι Φίλιππος οὐκ ἦλθεν ἡμῶν ἐπὶ τὴν χώραν.* — *D.* 18. 206 *εἰ τοῦτ' ἐπεχείρουν λέγειν, ὡς ἐγὼ προήγαγον ὑμᾶς ἄξια τῶν προγόνων φρονεῖν* —. — 22. 59 *ἐτόλμα λέγειν, ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἐφ' ἑαυτὸν εἵλκυσε καὶ* — præs. ind. (*I*). — 39. 22 *ἐτόλμα τοίνυν πρὸς τῷ διαιτητῇ πρᾶγμα ἀναιδέστατον λέγειν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ*

δεκάτην ἐποίησεν ὥσπερ ἐμοῦ καὶ τοὔνομα τοῦτ' ἔθετο αὐτῷ. — Cfr. *I.* 12. 161, *D.* 18. 241, 52. 30. — *L.* 3. 22 ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς αὐτὸς μὲν τριακοσίας δραχμὰς ἔδωκε Θεοδότῳ (*I*), ἐγὼ δὲ ἐπιβουλεύσας ἀπέστησα αὐτοῦ τὸ μειράκιον. (*II*). — 12. 31 τῷ δὲ Ἐρατοσθένει ἐξῆν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἀπήντησεν, ἔπειτα ὅτι οὐκ εἶδεν. (*I*). — 32. 15 σὺ ἐτόλμησας εἰπεῖν — ὡς δισχιλίας δραχμὰς ὁ τούτων πατὴρ κατέλιπε. — *I.* 11. 8 ἐτόλμησας εἰπεῖν, ὡς τούτους ἐζήλωσεν —. — 12. 257 ἐξεῖναι (ἔφη) εἰπεῖν αὐτοῖς, ὅτι — οὐδεμιᾷ πώποτε τῶν μυριάνδρων πόλεων ἠκολούθησαν οὐδ' ἐποίησαν τὸ προσταττόμενον ἀλλ' αὐτόνομοι διετέλεσαν ὄντες, αὐτοὶ δ' ἐν τῷ πολέμῳ — ἡγεμόνες κατέστησαν, παὶ τῆς τιμῆς ταύτης ἔτυχον οὐκ ἀλόγως. (*I*). — *Ae.* 2. 94 ἐπιχειρήσας εἰπεῖν, ὡς — τὴν — πρεσβείαν ἐξομοσάμενος παρεπρέσβευσα. (*II*). — Cfr. *Isæ.* 2. 1, *Lyc.* 116. — *L.* 13. 42 ἐπέσκηπτε — φράζειν τῷ γενομένῳ, ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀγόρατος ἀπέκτεινε. — *D.* 27. 53 ἐτόλμησε ψεύσασθαι πάντων δεινότατον, ὡς τέτταρά μοι τάλαντα ὁ πατὴρ κατέλιπε κατορωρυγμένα καὶ τούτων κυρίαν τὴν μητέρα ἐποίησεν. — 24. 214 — *I.* 18. 2 βουλόμενοι — τοῖς ἄλλοις ἐπιδεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀναγκασθέντες ἐποιήσασθε αὐτάς — νόμον ἔθεσθε. (*I*). — 4. 91 ταῦτα ποιεῖν ἐτόλμων — βουλόμενοι — πᾶσι ποιῆσαι φανερόν, ὅτι — δι' ἀρετὴν ἀλλ' οὐ διὰ τύχην ἐνίκησαν. (*I*). — 9. 57 ὅτι πρὸς Εὐαγόραν οὕτως ἔσχεν, οὐδ' αὐτὸς λαθεῖν ἐζήτησεν. — *D.* 57. 34 προσῆκε — μαρτυρεῖν — ἢ ὡς ἐδούλευσεν ἢ ὡς ἀφείθη ἐλευθέρα. — Cfr. *Ps. D.* 49. 57.

c) in participio: *And.* 3. 10 ἤδη δέ τινων ἤκουσα λεγόντων, ὡς ἐκ τῆς τελευταίας εἰρήνης — οἵ τε τριάκοντα κατέστησαν πολλοί τε Ἀθηναίων κώνειον πιόντες ἀπέθανον. — *Ps. And.* 4. 13 προσεπράξατο λέγων, ὡς ὡμολόγησεν ἐκεῖνος. — *L.* 19. 25 ἐδεήθη — λέγων, ὅτι ἔλαβε σύμβολον — φιάλην χρυσῆν. (*I*). — *I.* 15. 40 ἠκούσατε τοῦ κατηγόρου λέγοντος, ὅτι — πολλὰς ἔλαβον — δωρεάς. (*II*). — 19. 29 συνεβούλευόν μοι φυλάττεσθαι, λέγοντες, ὡς οἱ πλεῖστοι — ταύτην τὴν νόσον αὐτοὶ προσδιεφθάρησαν. — *Isæ.* 7. 28 τούτων — λεγόντων, ὡς οὐκ ἐποιήσατό με υἱόν, — ἐνέγραψάν με. — *Ae.* 2. 30 διεξῄειν λέγων, ὅτι — ἀνοχὰς πρὸς αὐτὸν ἐποιήσασθε. — 3. 194 (bis) ἐτόλμα — σεμνύνεσθαι — λέγων, ὅτι γραφὰς παρανόμων ἀπέφυγεν [1]). (*I*). —

---

[1]) Codices ita vaccillant, ut altero loco præbeant ἀπέφυγεν et πέφευγεν, altero ἔφυγε, ἔφευγε, πέφευγε. Equidem utroque loco cum Weidner aoristum legendum censeo, et quidem priore loco ἀπέφυγεν, posteriore ἔφυγε.

D. 28. 14 *ἀκοῦσαί φησι — Θηριππίδου λέγοντος, ὡς ἐκεῖνος ταῦτα διέθετο.* — Cfr. *I.* 12. 20, *Ps. I.* 17. 35. — *And.* 1. 58 *οὓς οὐδεὶς ἀπώλλυεν ἢ ἐγὼ μὴ εἰπών, ὡς ἕτεροι ἥμαρτον.* — *Din.* 1. 19 *ἀφίκοντο — ἐροῦντες τοῖς Ἀρκάσιν, ὅτι οὐ τὴν — φιλίαν Θηβαῖοι διαλῦσαι βουλόμενοι τοῖς πράγμασιν ἐπανέστησαν.* — *Hyp.* Aposp. 73 *Δηλίων ἀποκριναμένων αὐτοῖς, ὅτι — οἱ ἄνθρωποι διέβησαν — ἔφασαν.* — *Ae.* 2. 30 *τὴν διαβολὴν ταύτην ἐπειρώμην διαλύειν, διδάσκων, ὅτι Καλλισθένην ὁ δῆμος ἀπέκτεινεν.* — *D.* 18. 75 (in decreto) *ἐχρημάτισαν — ἀνενεγκόντες, ὅτι ἔδοξε τῷ δήμῳ πρέσβεις ἑλέσθαι.* — 23. 162 *γράψας* (= *καίπερ ἔγραψεν*), *ὡς — οὐ προσεδέξατο —.* (*I*). — 29. 7 *μαρτυριῶν — τῶν μὲν ὡς ἔδοσαν — καταμαρτυρουσῶν, τῶν δ' ὡς παρῆσαν — τῶν δ' ὡς — διέλυσαν — ἐπεσκήψατο.* (*I*). — *Ps. D.* 59. 5 *μάρτυρας παρασχόμενος, ὡς ὦφλε τῷ δημοσίῳ — εἷλε τὸ ψήφισμα.* — 59. 10 *ἔλεγε τὴν δίκην οὑτοσὶ διομοσάμενος, ὡς ἔκτεινεν Ἀπολλόδωρος τὴν γυναῖκα.* — *Din.* 1. 52 *ἐξελέγξας — ὅτι μισθώσας αὐτὸν Πυθοκλεῖ κατ' ἐμοῦ ταυτ' ἔπραξεν, ἐτιμωρησάμην.* (*II*). — Cfr. *I.* 4. 144. *Ae.* 2. 29.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *And.* 1. 54 *εἰ — γνώμη τοιαύτη παρειστήκει — ὡς ἄρα ἐγὼ ἐμήνυσα —.* (*II* 1. *III*). — *L.* 8. 13 *ἤδη πότ' ἐκεῖνος, ὅτι Κλειτοδίκου δεηθεὶς ἐπιλέγειν οὐκ ἔτυχον;* — *Ps. I.* 21. 20 *ἀκηκοότες ἦσαν, ὅτι τὸ ἀργύριον — τούτῳ παρακατέθετο.* — *Isæ.* 7. 34 *ὡς ἐγενόμην οὐκ ἄδικος οὐδὲ πλεονέκτης, ἠπίσταντο σαφῶς.* (*III*). — *D.* 22. 76, 24. 184 *οὐδ' ἐκεῖν' εἶδεν, ὅτι πρὸς χρημάτων κτῆσιν οὐδεπώποτε ὁ δῆμος ἐσπούδασε.* — 27. 57, 29. 49 *τὴν οὐσίαν, ἣν καὶ ὑμῶν οἱ πολλοὶ συνῄδεσαν ὅτι κατελείφθη.* — 29. 44 *φανερὸν ἦν, ὅτι οὐκ ἀπὸ μικρᾶς οὐσίας — ταῦτ' ἀφεῖλεν.* — *Ps. D.* 60. 31 *οὐκ ἐλάνθανεν Αἰαντίδας, ὅτι τῶν ἀριστείων στερηθεὶς Αἴας ἀβίωτον ἑαυτῷ ἡγήσατο τὸν βίον.*

b) in infinito: *D.* 43. 36, 37 (in testimonio) *μαρτυρεῖ — ἀκούειν* (audisse) — *ὅτι ἀδελφὸς οὐδεὶς ἐγένετο τῷ Πολέμωνι.* — 45. 55 (in testim.) *μαρτυρεῖ — μὴ αἰσθέσθαι* (animadvertisse), *ὅτι Ἀπολλόδωρος ἀφῆκε τῶν ἐγκλημάτων ἁπάντων Φορμίωνα.*

c) in participio: *L.* 1. 17 *μεστὸς ἦν ὑποψίας, ἐνθυμούμενος, ὡς ἀπεκλείσθην ἐν τῷ δωματίῳ.* — 12. 69 *ὑμεῖς — εἰδότες, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι* — præs. ind., *ἐκεῖνος δ' ἐν τοῖς αὑτοῦ πολίταις οὐκ ἠθέλησεν εἰπεῖν*

ταῦτα —, *ὅμως ἐπετρέψατε* —. — 12. 75 *ᾤχοντο ἀπιόντες, τοῦτο γοῦν σφίσιν αὐτοῖς συνειδότες, ὅτι οὐδὲν κακὸν τῇ πόλει ἐψηφίσαντο.* (*I*). — *I.* 4. 48 *ἡ πόλις* — *λόγους ἐτίμησε* — *συνειδυῖα, ὅτι τοῦτο μόνον ἐξ ἁπάντων τῶν ζώων ἴδιον ἔφυμεν ἔχοντες, καὶ διότι τούτῳ πλεονεκτήσαντες καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν αὐτῶν διηνέγκαμεν.* — *Ps. D.* 12. 13 *τούτων οὐδὲν ἐπεσκέψασθε* — *εἰδότες, ὅτι τὴν νῆσον οὔτ' ἐκείνους οὔτε ὑμᾶς ἀφειλόμην.* (*III*). — Cfr. *Isæ.* 3. 33, *Lyc.* 141 [1]).

Futurum.

Futuri indicativus orationis rectæ in his enuntiatis *pæne quater* sæpius retinetur quam in optativum transgreditur. Sed quibus causis ductus scriptor hoc loco indicativum, altero optativum usurpaverit, ad dijudicandum est difficillimum neque credo posse dijudicari. Nam quod de ceteris temporibus observari potest, optativum sæpius post verba dicendi quam post sentiendi verba sæpiusque post indicativum quam post ceteras verbi formas inveniri ac præcipue ubi e prima persona in tertiam transitus factus est usurpari, ne illud quidem ad futurum satis quadrare videtur, ut ex allatis exemplis facile colligere licet. Ubi tamen post verba dicendi optativus futuri legitur, a prima in tertiam personam transitus plerumque factus est. — Sed quamquam apud eos oratores, qui hujus optativi exempla præbent (carent enim et Lycurgus et Aeschines certis futuri optativi exemplis, et apud Hyperidem et Dinarchum ne vestigia quidem hujus optativi restant), numerus exemplorum ad voluminum magnitudinem singulorum oratorum haud male respondet, tamen ut ceterorum temporum ita futuri optativi usum in dies rariorem factum esse cerni potest ex eo, quod, cum ex prioribus oratoribus Antiphon futuri indicativum numquam præbeat, Andocides uno tantum loco [2]), ex posterioribus et quatuor illi, quos modo

---

[1]) Aoristi indicativus in oratione recta a particula *ὅτι* dependenti hoc loco legitur: *Ae.* 2. 28 *εἶπεν, ὅτι Ἀμύντας ὁ πατὴρ τῶν παιδίων τούτων ὅτ' ἔζη υἱὸν ἐποιήσατό σε, τῇ δὲ Ἀθηναίων πόλει οἰκείως ἐχρήσατο.* — Cfr. *D.* 19. 253.

[2]) Neque enim numerare velim locos illos: 1. 120, 135.

nominavi, nullum certum habent optativi exemplum et Demosthenes summam indicativorum multitudinem præbet [1]). Jam vero locos afferam.

I. Optativus igitur futuri legitur:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *Ps. I.* 17. 18 *ἔλεγεν, ὡς ἠναγκάσθη μὲν — πειράσοιτο δέ —.* (*I*). — *A.* 6. 22 in continuata oratione obliqua *ἔλεξα — — ἃ πέντοι αἰτιῷτο, ῥᾳδίως ἐξελεγθήσοιτο ψευδόμενος.* — Eodem modo *D.* 50. 50 *ἀπεκρίνατο, ὅτι — λαμβάνοι. πλεύσοιτο οὖν οἷ ἐγὼ κελεύω.* (*I*). — 50. 56 *ἀπεκρίνατό μοι, ὅτι οὐδ' ἀχαρῆ δανείσοι.* (*I*). — 53. 8 *ἀπεκρινάμην αὐτῷ, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἴην αὐτῷ φίλος, καὶ νῦν — βοηθήσοιμι* [2]) *αὐτῷ, καὶ — ἀφείην — χιλίας τε δραχμὰς ἔρανον αὐτῷ — εἰσοίσοιμι.* — Cfr. *Isæ.* 1. 32.

---

[1]) Quo facilius perspiciatur, quantus sit oratorum futuri optativi usus, fortasse a re non alienum erit omnia exempla in hunc unum locum congerere. Præter ea igitur, quæ in enuntiatis explicativis inveniuntur et jam afferentur, futuri optativi exempla (et in uno exemplo sæpe multæ formæ insunt), quæ numero sunt apud *Antiphontem* (2) 3, *Andocidem* 1, *Lysiam* 3, *Isocratem* 3, *Isæum* (4) 2 (*Lyc.* 15 *δόξοιτ' ἂν* potentialis ad tempus primarium relatus, quam falsam lectionem cum PINZGER in editione sua [Leipzig 1824] tacite sequatur, velut si nulla alia cogitari possit, NICOLAI in sua editione codicum lectionis nulla facta mentione *δόξαιτ' ἄν*, quod CHR. CAVALLIN, "Om Grekiskans Futuri Optativus, Lund 1875," commendavit, haud dubie recte legit), (*Ae.* 2. 12 falsa lectio), apud *Demosthenem* 12, hæc insuper inveniuntur:

in enuntiatis hypotheticis: *A.* 4 *β* 4, Ps. *I.* 17. 9, *D.* 31. 2, 49. 15, 52. 22, 57. 16: in enuntiatis relativis: *L.* 23. 9, *Isæ.* 2. 10 (*Lyc.* 14 *ὅτι ἂν βουλεύσοισθε* in *ὅτι ἂν βουλεύσησθε* jure correctum, *Lyc.* 76 *δῆλός ἐστι παρασκευασάμενος οὐδὲν ποιήσειν τῶν δεόντων, ἀνθ' ὧν δικαίως ἂν αὐτὸν — τιμωρήσοισθε*, ita codd. Laur. Mark. Ambr. Vrat. *τιμωρήσεσθε* cod. A., quam lectionem servat, id quod miror, NICOLAI. — Edd. veteres *τιμωρήσεσθε.* Sed *τιμωρήσαισθε* est conjectura NEOPH. DUCÆ, quam cum HEINR. et BEKKERO recte recepit PINZGER); in interrogationibus obliquis: *A.* 1. 16, *L.* 23. 9, 10; in enuntiatis ab *ὅπως* particula incipientibus ad verba curandi relatis: *I.* 21. 13 (*L.* 31. 17 *ὠφελήσοι* legitur, sed cod. C habet *ὠφελήσει*, quam lectionem etiam plerique editores præbent), *Isæ.* 2. 10, 6. 35 (*Ae.* 1. 6 falsa lectio), *D.* 27. 40, ubi tamen in indicativum futuri optativum mutavit REISKE; in enuntiato finali: *Ps. D.* 42. 5, ubi recentiores editores indicativum futuri legunt; post particulas *ὅπως μή* ad verbum timendi relatas: *Ps. I.* 17. 22 (in oratione recta: *Ps. And.* 4. 7 *οὐδὲν ἂν — ποιήσοιμεν*, ubi cum BEKKERO legendum est *ποιήσαιμεν*, *I.* Ep. 2. 22 *δικαίως δ' ἂν μοι πιστεύσοις οἷς εἴρηκα περὶ τῆς πόλεως*, ubi KÜHNER, l. l. § 396. 6. Anm. 2, pro *πιστεύσοις* nescio an recte proposuerit legendum *πιστεύσαις*, *L.* 26. 10 in enuntiatione hypothetica *φανοῖσθε* maxime dubia lectio [cfr. CHR. CAVALLIN, Om Grekiskans Fut. Opt. pag. 16], COBET *φαίνοισθε*, plerique *φανεῖσθε*, itemque in enuntiato hypothetico legitur *Isæ.* 1. 19 *πιστεύσοιτε*, quod REISKE recte emendavit in *πιστεύσαιτε*).

[2]) VOEMELIUS legit *βοηθήσαιμι.*

b) in infinitivo: *And.* 1. 42 *ἀποκρίνασθαι δὲ αὐτὸς (ἔφη), ὅτι βουλεύσοιτο.* (*I*).

c) in participio: *L.* 13. 78 *ἔφη — λέγων, ὅτι — εἴ ποτε οἴκαδε κατέλθοιεν, τότε καὶ τιμωρήσοιντο τοὺς ἀδικοῦντας.* (*II*). — *Ps. I.* 17. 21 *ἐδεῖτο — λέγων, ὅτι* — fut. ind. —, *αὐτὸς δὲ — καταγέλαστος ἔσοιτο* (*I*). *ὁ γὰρ παῖς τἀληθῆ κατεροῖ.* — *I.* 19. 21 *ἐδεῖτο μου συμπλεῖν — λέγων — ὅτι χωρὶς ἐμοῦ γενόμενος οὐδὲν ἕξοι χρῆσθαι τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν.* (*I*). — *A.* 4 *β* 4 *προλεγόντων αὐτῷ τῶν ἰατρῶν, εἰ ταύτην τὴν θεραπείαν θεραπεύσοιτο, ὅτι ἰάσιμος ὢν διαφθαρήσοιτο, — προςέβαλεν.* (*II*). — *D.* 52. 8 *ἀποκριναμένου τοῦ πατρός, ὅτι οἴοιτο μέν, εἰ μέντοι βούλοιτο εἰς Πειραιᾶ καταβῆναι, τὴν ἀκρίβειαν εἴσοιτο — ἔφη.* (*II*). — *Ps. D.* 59. 38 *ἐπάρας αὐτὴν οὗτος τῷ λόγῳ καὶ φυσήσας, ὡς κλαύσοιτο ὁ Φ., εἰ ἅψαιτο αὐτῆς, ἀδικήσοι δὲ οὐδεὶς ἀνθρώπων, αὐτὸς δὲ — ἕξων* [1]) — *εἰσάξων — καὶ ποιήσων, ἀφικνεῖται* (præs. hist.). — Cfr. *Isæ.* 9. 24.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *D.* 1. 22 *ἤκουον ἔγωγέ τινων, ὡς οὐδὲ τοὺς λιμένας — ἔτι δώσοιεν αὐτῷ καρποῦσθαι.* — *A.* 5. 50 *τὸ συμφέρον καὶ οὗτος ἠπίστατο, ὅτι τότε παύσοιτο* [2]) *στρεβλούμενος, ὁπότε εἴποι τὰ τούτοις δοκοῦντα.* (*I*). — *D.* 23. 10 *εὔδηλον ἦν, ὅτι τοῖς Βηρισάδου παισὶν Ἀθηνόδωρος βοηθήσοι.* — *Ps. D.* Ex. 34 *οὐκ ἄδηλον ἦν, ὅτι συμβήσεται τοῦτο, ὃ νυνὶ γίγνεται,* (scilicet) *ὅτι οἱ τότε κωλυθέντες ἐροῖεν εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν.* — *D.* 50. 44 *ᾔδειν, ὅτι — ἔμελλε τριηραρχήσειν· οὐ γὰρ — τῇ ὑπηρεσίᾳ χρήσοιτο· οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ παραμενοῖ.*

b) in infinitivo: *L.* 19. 16 *προῖκα λαβεῖν ἐλάττω συνεβούλευσεν, ὥστ' εὖ εἰδέναι* (ut satis scirem), *ὅτι κηδεσταῖς χρησοίμην κοσμίοις καὶ σώφροσιν.* — *D.* 24. 158 *ἐσκέφθαι (ἔφη) — ὥστε εὖ εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ γενήσοιτο φλαῦρον ἀπὸ τῆς γραφῆς τῆσδε.*

c) in participio: *Isæ.* 4. 10 *αἰσθόμενος — οὗτος, ὅτι περὶ τοῦ γένους ἐλεγχθήσοιτο, τὴν τοῦ παιδίου ἀμφισβήτησιν παρέλυσεν.* (*I*). — *L.* 1. 22 *εἰδὼς ἐγώ, ὅτι τηνικαῦτα ἀφιγμένος οὐδὲν* [3]) *καταλήψοιτο οἴκοι τῶν*

---

[1]) Notanda est hæc duarum diversi generis constructionum conjunctio.

[2]) Ita recte Madvig, codd. *παύσαιτο.*

[3]) Scheibe secutus codd. *οὐδὲν ἂν* legit. Bekker *οὐδένα*, eumque secuti sunt Bremi, Frantz, Foertsch. Westermann *οὐδέν' ἄν.* Sed Cobet *ἂν* particula deleta legit *οὐδέν*, et meo quidem judicio recte. Quamquam non nego bonam esse Bekkeri conjecturam et levem.

ἐπιτηδείων, ἐκέλευον συνδειπνεῖν. — *Isæ*. 6. 23 εἰδότες — ὅτι ἐξ ἐκείνου μὲν οὐκ ἂν ἔτι γένοιντο παῖδες ταύτην τὴν ἡλικίαν ἔχοντος, φανήσοιντο δ' ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ, καὶ ἐκ τούτων ἔσοιντο ἔτι μείζους διαφοραί, ἔπειθον —. — *D*. 52. 22 οὐ τετολμήκασι μαρτυρῆσαι — εὖ εἰδότες (= ἐπεὶ εὖ ᾔδεσαν), ὅτι διὰ βασάνου — ὁ ἔλεγχος ἤδη ἔσοιτο, εἴ τι τοιοῦτο ψεύσοιντο. — 36. 6 ὁρῶν, ὅτι — οὐχ οἷός τε ἔσοιτο εἰσπράττειν, ὅσα Πασίων ἐπὶ γῇ καὶ συνοικίαις δεδανεικὼς ἦν, εἵλετο —. (1)

II. Indicativus autem futuri retinetur:

A. post verba dicendi et declarandi:

a) in præterito indicativi: *Ae*. 2. 137 οὐκ ἔλεγόν τινες, ὅτι τὰς — πόλεις κατοικιεῖ Φίλιππος; — *D*. 50. 51 λέγω (præs. hist.) τῷ ὑπηρέτῃ, ὅτι —

Sed neque ἂν servatum loci sententia desiderat et difficillimum erit incorruptos invenire locos, qui hujus modi constructionem defendant. Cfr. Madvig. Gr. Synt. § 138 Anm. 2. "Ἂν mit dem Opt. Fut. findet sich nur in unrichtigen Lesarten." — Chr. Cavallin. Gr. Synt. § 153. d. — Et Kühner, l. l. § 396. 6. Anm. 2. hac de re recte dicit: "Da der *Optativ* des *Imperfekts (Plusquamperfekts)* oder des *Aorists* mit ἂν an sich schon ein *Zukünftiges* bezeichnen kann, so scheinen die Griechen den *Optativ des Futurs* mit ἂν nicht gebraucht zu haben. Allerdings finden sich einzelne Stellen, in denen die Handschriften diese Verbindung haben, allein selten ohne Varianten, oder in denen die Form des Futuroptativs durch ein Versehen der Abschreiber leicht aus der Form des aoristischen Optativs entstehen konnte." Sed idem, postquam hujus rei exempla haud pauca attulit eorumque suam cuique medicinam cum criticorum conjecturis tum variantibus codicum lectionibus nixus præcepit, orationis obliquæ futuri optativi cum ἂν usum defendere studet exemplis allatis, quæ ad rem probandam non satis valere mihi videntur. Dicit enim: "Anders aber verhält sich die Sache in der *abhängigen* Rede, wo der Opt. Fut. mit ἂν dem Indik. Fut. mit ἂν entspricht, wie Xen. Comm. I. 1. 6 περὶ δὲ τῶν ἀδήλων, ὅπως ἂν ἀποβήσοιτο, μαντευσομένους ἔπεμπεν, εἰ ποιητέα, i. e. quomodo, *si ea peracturus esses, eventura essent*." Deinde affert nostrum locum, *L*. 1. 22, et postremo *Isæ*. 1. 32 προσηπείλησεν, ὅτι δηλώσοι ποτ' ἂν τούτῳ, ὡς διάκειται πρὸς αὐτόν (codd. A. B. δηλώσει). Sed primum animadvertendum est orationis rectæ futuri indicativum cum ἂν junctum in Attica lingua esse rarissimum, cujus rei Kühner ipse haud immemor fuisse videtur, cum l. l. diceret loco illo Lycurgeo § 76 δικαίως ἂν αὐτὸν — τιμωρήσεσθε Bekkerum τιμωρήσεσθε in τιμωρήσαισθε recte emendavisse. Neque oratorum plus duos hujus modi locos attulit: *Ae*. 2. 11 et *Din*. 1. 108, quorum ille haud dubie corruptus est. Neque hunc tolerandum esse credo, quamquam Mætzner, qui inusitatissimam quamque rem maxime defendere studebat, eum defendit. Ac locum quidem illum Xenophonteum præter Kühnerum et M. Seuffertium nemo, quantum scio, defendere conatus est. Restant igitur *Isæ*. 1. 32 et noster locus. Atque illo quidem quin Isæus scripserit προσηπείλησεν, ὅτι δηλώσειέ ποτ' ἄν, ut emendavit Dobree, unde lectio δηλώσει ποτ' ἂν orta est, non dubito. Quæ cum ita sint, equidem existimo particulam ἂν hoc loco a Cobeto recte esse deletam.

ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔσομαι. — *Hyp.* 1. 13 *ἔλεγον, ὅτι ἀναγκάσουσιν οἱ αἰτιώμενοι* —. — *L.* 12. 74 *εἶπε καὶ ὅτι* — præs. opt. *καὶ ὅτι οὐ περὶ πολιτείας ὑμῖν ἔσται.* — *I.* 12: 175 *προεῖπον, ὡς ἐπιδείξω.* — *Isæ.* 8. 22 *εἶπον, ὅτι ἐντεῦθεν ποιήσομαι τὴν ταφήν.* — *D.* 48. 6 *τούτῳ ἀπεκρινάμην, ὅτι ἐν μὲν τῷ παρόντι προσήκει* —, *ἐπειδὰν δὲ τούτων ἐπιμεληθῶμεν, τόθ' ἡμῖν αὐτοῖς διαλεξόμεθα.* — 16. 12. — *Ae.* 1. 180 *καί τι τοιοῦτο κατ' αὐτῶν ἐβλασφήμησεν, ὡς οὐ πολὺν χρόνον τὴν Σπάρτην ἀπόρθητον οἰκήσουσι.* (*II*). — *D.* 19. 49 *ἐγγράφει* (pr. hist.) *τοῦτ' εἰς τὸ ψήφισμα* — *ὅτι βοηθήσει ὁ δῆμος.* — 19. 321 *οὗτοι ἐδημηγόρουν, ὡς* — *Φίλιππος* — *ταῦτα ποιήσει.* — 18. 99 *ἐδείξατε, ὅτι* — — *οὔτε μνησικακήσετε οὐθ' ὑπολογιεῖσθε.* — 36. 42 *ὡς οὐκ ἀληθῆ ταῦτ' ἐρεῖ, ἐπέδειξα.* — *Ps. D.* 10. 9 *οὐκ ἐνεδείξασθε τοῦθ' ὅτι οὐκ ἐπιτρέψετε ταῦτα ποιεῖν αὐτῷ.*

b) in optativo: *And.* 1. 4 *πολλῶν μοι ἀπαγγελλόντων, ὅτι λέγοιεν οἱ ἐχθροὶ* — *ὡς οἰχήσομαι φεύγων* —. (*III*). — Cfr. *Ps. D.* 10. 10.

c) in infinitivo: *Ae.* 3. 160 *ἀπετόλμα λέγειν, ὡς οὐ κινηθήσεται ἐκ Μακεδονίας.* (*I*).

d) in participio: *L.* 13. 25 *ἔφασαν* — *λέγοντες, ὅτι, εἰ κομισθείη εἰς τὴν βουλήν, ἀναγκασθήσεται ὀνόματα εἰπεῖν.* (*II*). — 27. 1 *ἐνθυμεῖσθαι χρή, ὅτι ἠκούσατε τούτων λεγόντων, ὅτι* — *ἐπιλείψει ἡ μισθοφορά.* — *Ps. I.* 17. 21 *ἐδεῖτο* — *λέγων, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται* — sequ. fut. opt. — *D.* 6. 30 *οὐκ εἴων προέσθαι Πύλας* — *λέγοντας, ὡς* — *Φίλιππος πράξει καὶ τειχιεῖ* — *παύσει* — *διορύξει* — *ἀποδώσει.* — *Ps. D.* 58. 31 *ἔγραψε* — *λέγων, ὡς, ἐὰν ἐπανέλθῃ εἰς τὸν πατρῷον οἶκον ὁ παῖς, ἀπολωλεκὼς ἔσται τὴν οὐσίαν.* — *D.* 19. 24. — *L.* 32. 11 *ἱκέτευεν* — *εἰποῦσα, ὅτι τὸ μέγεθος αὐτὴν ἀναγκάσει* —. — *I.* 4. 129 *ἐμνήσθην, προειπών, ὡς περὶ διαλλαγῶν ποιήσομαι τοὺς λόγους.* — *D.* 19. 102 *ἀνάγκη* — *Αἰσχίνην εἰπεῖν* — *ἀκούσαντα ὑποσχομένου Φιλίππου, ὅτι πράξει ταῦτα καὶ ποιήσει.* (*I*). — 19. 194 *ἐκείνου τι νεανιευσαμένου τοιοῦτον, ὡς οὐδὲν ὅ τι οὐ ποιήσει, εἰπεῖν φασιν αὐτόν* —. (*I*). — 19. 209 *αὐτὸν οὐκ εἰᾶτε πρεσβεύειν βοῶντα, ὡς εἰσαγγελεῖ με καὶ γράψεται.* (*I*). — 23. 158 *ἐδέησε* — *γεγραφώς, ὅτι οὐχ ὑπομενεῖ Κότυς αὐτὸν ἀπιόντα.* — 23. 162 *ἐνθυμεῖσθε, ὅτι γράψας, ὡς ἀποδώσει Χερρόνησον, τὰ λοιπὰ αφελέσθαι* — *ἐπεχείρει.* (*I*). — *L.* 12. 58 *ἔπειθε* — *διαβάλλων, ὅτι Βοιωτῶν ἡ πόλις ἔσται.* — *I.* 5. 17 *δηλώσαντός μου πρὸς αὐτούς, ὅτι* — præs. ind. —, *ἕτεροι γὰρ τοῦτο ποιή-*

σουσιν — ἐξεπλάγησαν. — *Lyc.* 84 *ἀνελόντος τοῦ θεοῦ αὐτοῖς, ὅτι τὴν πόλιν αἱρήσουσιν — ἐστράτευον.* (*II*). — *D.* 23. 157 *πείθουσι* (præs. hist.) — *διδάσκοντες, ὡς ὑμεῖς, κἂν ἐκεῖνος μὴ θέλῃ, διαβιβᾶτε καὶ οὐ δυνήσεται κωλύειν.* — 24. 77 *ἐνδεικνύμενος, ὅτι, κἂν ὑμῖν δοκῇ δεδέσθαι τινά, αὐτὸς ἀφήσει, τὸν νόμον εἰσήνεγκεν.* (*I*). — *I.* 12. 170 *ἔπεμψεν — ὑποδείξοντας, ὡς ἡ πόλις αὐτοῖς οὐκ ἐπιτρέψει —.*

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *Ae.* 1. 69 *οὐκ ἠγνόουν, ὅτι ὑπερόψεται τὸν ὅρκον.* — *D.* 39. 1 *οὐκ ἠγνόουν, ὅτι πολλοῖς ἄτοπον δόξει τὸ δίκην ἐμὲ λαγχάνειν.* — 57. 16 *οὐκ ἠγνόει Εὐβουλίδης, ὅτι, εἰ λόγος ἀποδοθήσοιτο καὶ παραγένοιντό μοι πάντες οἱ δημόται καὶ ἡ ψῆφος δικαίως δοθείη, οὐδαμοῦ γενήσονται οἱ μετὰ τούτου συνεστηκότες.* — 45. 79 *οὐκ ᾐσθάνετο, ὅτι οὐχὶ τοῦ τάφου μνημεῖον ἔσται τὸ οἰκοδόμημα.* — 48. 5 *ἐπειδὴ ᾐσθόμην, ὅτι οὐχ οἷός τε ἔσται περιγενέσθαι, μετεπεμψάμην τουτονί.* — *Isæ.* 7. 31 *ἐκείνῳ πρόδηλον ἦν, ὅτι, εἰ καταλείψει τὸν κλῆρον ἐπὶ τούτοις, ἔρημον ποιήσει τὸν οἶκον.* (*Γ*). — *Ps. D.* Ex. 34 *οὐκ ἄδηλον ἦν, ὅτι συμβήσεται τοῦτο.* — *Ps. L.* 2. 22 *αὐτοῖς — τοιαύτη δόξα παρειστήκει, ὡς, εἰ — ἴασι, — πολεμήσουσι.* (*Γ*). — *L.* 12. 45 *τοῦτο ἠπίσταντο, ὅτι ἄλλως μὲν οὐχ οἷοί τε ἔσονται περιγενέσθαι, κακῶς δὲ πραττόντων δυνήσονται.* (*I*). — *I.* 4. 78 *ἠπίσταντο,' ὅτι τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν δεήσει πολλῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἀπ' ὀλίγων συνθημάτων ῥᾳδίως καὶ περὶ τῶν ἰδίων καὶ περὶ τῶν κοινῶν ὁμονοήσουσιν.* (*I*). — 12. 85 *ᾔδειν, ὅτι πολλοὶ τούτοις ἐπιτιμήσουσιν.* — *D.* 29. 9, 48. 40 *ᾔδει, ὅτι — ἐξελεγχθήσεται.* (*I*). — 30. 23 *ᾔδεσαν, ὅτι — ἐξαιτήσομεν.* (*III*). — *Ps. D.* 47. 10 *εὖ ᾔδεσαν, ὅτι — ἐξελεγχθήσονται ἀδικοῦντες.* (*I*). — 47. 78 *εὖ ᾔδεσαν, ὅτι, εἰ μὲν — παραδώσουσιν, ἐξελεγχθήσονται ψευδῆ ἐγκαλέσαντες, εἰ δὲ μὴ παραδώσουσι —, ψευδομαρτυριῶν ἁλώσονται.* (*I*). — 47. 73. — *D.* 19. 239 *εἶδεν — ὅτι τούτων μὲν οὐδεὶς εἴσεται —, οἱ θεοὶ δὲ εἴσονται.* — 32. 21 *οὐδεὶς ὑπέλαβεν, ὡς ὑμεῖς γνώσεσθε.* (*III*). — *I.* 12. 237 *ὑπέλαβες, ὡς — ὅμοια φανεῖται τὰ λεγόμενα —.* — 8. 5 *πᾶσιν ἦν φανερόν, ὅτι μᾶλλον ἡσθήσεσθε τοῖς παρακαλοῦσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὸν πόλεμον ἢ τοῖς περὶ τῆς εἰρήνης συμβουλεύουσιν.* (*III*).

b) in infinitivo: *D.* 19. 306 *ἀκούειν ἔφη τῶν φίλων, ὡς, ἐὰν ἐπιστροφὴν ἡ πόλις ποιήσηται καὶ πρέσβεις πέμψῃ, δίκην ἐκεῖνοι δώσουσιν.* — Cfr. 23. 117. — 32. 22 *οὐδὲ τοῦτ' ἔμελλον ὑμῶν καταγνώσεσθαι,*

ὡς ψηφιεῖσθε —. — 19. 283 *ἔλεγεν* — *ὑμᾶς* — *δεῖν* — *ἐκεῖνο ὁρᾶν, ὅτι, εἰ προήσεσθε τὰ τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας, οὐχ εὑρήσετε τοὺς ὑμᾶς αὐτοὺς ἐλεήσοντας.* — *I.* 12. 203 *τοῦτο* — *αἴτιον ἐγένετο τοῦ* — *ὑπολαβεῖν, ὡς αἰσχρὸν ποιήσω καὶ δεινόν, εἰ παρὼν περιόψομαί τινα.*

c) in participio: *I.* 12. 161 *ταῦτα διῆλθον οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι λέγειν τινὲς τολμήσουσιν* —. — *Ae.* 3. 148 *Φιλίππου* — *οὐκ ἀγνοοῦντος, ὅτι περὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν ἐν ἡμέρας μικρῷ μέρει διαγωνιεῖται* — *διώμνυτο.* (*I*). — *Ps. D.* 58. 58 *τὴν ἔνδειξιν ἐποιησάμην* — *οὐκ ἀγνοῶν τοὺς βλασφημεῖν με βουλομένους, ὅτι λόγους εὑρήσουσι.* — *Lyc.* 93. — *D.* 29. 58 *τούτους ἀφῆκεν ἀκούσας αὐτῶν, ὅτι, εἰ μεθ' ὅρκου ταῦτα διαιτήσουσι, καταγνώσονται τὴν ἐπιτροπήν.* (*I*). — *Ae.* 1. 145 *προακούσας, ὅτι* — *ἀπαθανεῖται* — sequ. opt. præs. — *εἵλετο* —. (*II*). — *D.* 23. 169 *γνούς, ὅτι σωθήσεται* — *παραδίδωσι* —. (præs. hist.). — 45. 5 *γνούς, ὅτι πάντα ἐξελεγχθήσεται καὶ κάκιστος* — *ἐπιδειχθήσεται* (*I*), *μηχανᾶται* (pr. hist.). — *Ps. D.* 59. 53 *γνούς, ὅτι κινδυνεύσει* (*I*) *ἐξελεγχθεὶς ξένης θυγατέρα ἠγγυηκέναι ταῖς ἐσχάταις ζημίαις περιπεσεῖν, διαλλάττεται* (pr. hist.). — 59. 68 *γνούς, ὅτι ἐξελεγχθήσεται* (*I*) *πορνοβοσκῶν, δίαιταν ἐπιτρέπει* (pr. hist.) *πρὸς τὸν Ἐ.* — *L.* 12. 15 *ἐδόκει μοι πειρᾶσθαι σωθῆναι ἐνθυμουμένῳ, ὅτι, ἐὰν λάθω, σωθήσομαι.* (*I*). — *D.* 36. 8 *λογιζόμενοι πρὸς ἑαυτοὺς οἱ ἐπίτροποι, ὅτι, εἰ δεήσει κατὰ τὰς διαθήκας,* — *οὐδ' ὁτιοῦν ἔσται περιόν,* — *ἔγνωσαν.* — 23. 156 *λογισμὸν λαβών, ὅτι ληφθήσεται τῷ λιμῷ, εἶδεν.* (*I*). — *Ps. L.* 2. 32 *εἰδότες, ὅτι, εἰ μὲν κατὰ γῆν τοῖς βαρβάροις ἀπαντήσονται,* — *ἐρήμην τὴν πόλιν λήψονται, εἰ δὲ εἰς τὰς τριήρεις ἐμβήσονται, ὑπὸ τῆς πεζῆς στρατιᾶς ἁλώσονται, ἀμφότερα δὲ οὐ δυνήσονται* — *ἐξέλιπον.* (*I*). — *L.* 3. 9 *ᾑρούμην* — *εἰδώς, ὅτι* — *ἐμοῦ πολλοὶ καταγελάσονται τοιαῦτα πάσχοντος.* — 12. 70 *ἔπεισεν* — *εὖ εἰδώς, ὅτι, εἰ μὴ πασῶν τῶν ἐλπίδων ἀποστερηθήσεσθε, ταχεῖαν παρ' αὐτοῦ τὴν τιμωρίαν κομιεῖσθε.* (*III*). — *I.* 9. 5 *φιλοτιμοτέρως διέκειντο πρὸς τὴν ἀρετήν, εἰδότες, ὅτι τούτων εὐλογήσονται μᾶλλον, ὧν ἂν ἀμείνους σφᾶς αὐτοὺς παράσχωσιν.* (*I*). — 18. 12 *ἐκείνῳ οὐκ ἐπεξῆλθεν εἰδώς, ὅτι, εἰ μὴ μεταλάβοι τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, τὴν ἐπωβελίαν ὀφλήσει.* (*I*). — *Ps. I.* 17. 11 *εἰδώς, ὅτι φανερῶς ἤδη πράξω* (*III*) *περὶ τῶν ἐμαυτοῦ, ἀφανίζει Κίττον τὸν παῖδα.* (præs. hist.) —. *Isæ.* 8. 37 *εἰδώς, ὅτι πάντων ἐγὼ τούτων κατὰ τὸ προσῆκον εἶναι κύριος ζητήσω, οὐκ ἐκώλυε.* (*III*). —

D. 33. 14 *εἰδώς, ὅτι πολλοὶ αὐτῷ συνείσονται ἐπιορκήσαντι, ἐπὶ τὸ ὀμόσαι οὐκ ἀπήντα.* — 47. 31 *οὐκ ἀπεγράψατο — εὖ εἰδώς, ὅτι ἐξελεγχθήσεται ψευδόμενος, ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς δικαστήριον.* (*I*). — *L.* 16. 5 *πάντων προειδότων, ὅτι δεήσει κινδυνεύειν, — διεπραξάμην.* — 13. 61 *πεισθείς, ὡς σύ γε, ἂν ἐκεῖνοι ἀπώλονται, μεθέξεις τῆς πολιτείας καθισταμένης, ἀπέγραφες.* (*I*). — *D.* 19. 61, 56. 18. — *Ae.* 3. 71 *ἀπῆλθεν ὑπειληφώς, ὡς ἔσται μὲν ἡ εἰρήνη, περὶ δὲ συμμαχίας οὐκ ἄμεινον εἴη —, ἔσται δέ.* — *D.* 23. 38 *ᾤετο —. τί σκοπῶν; ὅτι τοὺς πεφευγότας — ἀποκτενοῦσιν ἕτεροι* [1]).

Hic afferre liceat exemplum, ubi aoristi conjunctivus ad præteritum tempus verbi cognoscendi relatus retinetur in enuntiato explicativo, in quo sunt particulæ illæ negativæ *οὐ μή*. Legitur enim *D.* 23. 179 *ἐπεὶ δ' εἶδε τάχιστα τὸν Ἑλλήσποντον ἔρημον δυνάμεως, εὐθὺς ἐνεχείρει καταλύσας καὶ ἀπαλλάξας τοὺς δύο τῆς ἀρχῆς πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν, ἔργῳ πεῖραν ἔχων, ὅτι τῶν πρὸς ὑμᾶς οὐδὲν μὴ δυνηθῇ πρότερον λῦσαι, πρὶν ἂν ἐκβάλῃ τούτους.* Apparet hanc constructionem per ellipsim vel attractionem quandam esse explicandam, et a *μή* particula pendere conjunctivum (cfr. KÜHNER. l. l. § 516. 9, MADVIG. Gr. Synt. § 124. Anm. 3, KRÜGER. l. l. § 53. 7. 6), qui quoniam, ut semper fere fit in ejus modi enuntiatis, futurum tempus indicat, exemplum hoc loco attuli. Est autem hoc exemplum animadvertendum præcipue ab eam rem, quod in oratione obliqua invenitur, cum cetera omnia hujus modi exempla, quæ a grammaticis allata sunt, in oratione recta legantur. Ceterum ad hunc locum tam bene quadrant ea, quæ KÜHNER l. l. de harum particularum usu dicit, ut me verba ejus afferre juvet: "Uebrigens wurde das *οὐ μή* so häufig gebraucht, dass der Grieche allmählich, der ursprünglichen Entstehung dieser Formel nicht mehr klar bewusst, oft an den zu ergänzenden Ausdruck

---

[1]) Futuri indicativus in oratione recta a particula *ὅτι* incipienti his locis legitur: ***And.*** 1. 135, *L.* 1. 26, *D.* 19. 242, 50. 49. — Cfr. *D.* 50. 37. — Hic commemorandi sunt etiam hi loci, ubi post *ὅτι* particulam imperativus legitur: ***And.*** 1. 120 *ἔθηκα παράστασιν καὶ ἔλαχον προτέρῳ μὲν Λεάγρῳ, ὅτι, εἰ μὲν σὺ βούλει ἐπιδικάζεσθαι, ἔχε τύχῃ ἀγαθῇ, εἰ δὲ μή, ἐγὼ ἐπιδικάσομαι.* — *L.* Aposp. 52 *ἐδεήθη ἥκειν αὐτὸν ἐπὶ κῶμον, λέγων, ὅτι μεθ' αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν πιέτω* (COBET *πίεται*). — Cfr. *Ae.* 1. 82 *εἶπεν, ὅτι τὸ εἰσήγημα ἀποδοκιμάζει ἡ βουλή, καὶ — — μὴ θαυμάσητε, ὦ Ἀθηναῖοι, εἰ Τίμαρχος — ἔχει —.*

gar nicht gedacht, sondern beide Negationen als zu einem Begriffe *(neutiquam)* verschmolzen angesehen haben mag. Wenigstens kann man an manchen Stellen nur mit Zwang Etwas ergänzen." — Ac rem ita se habere in nostro exemplo nemo non videt.

Potentialis et Condicionalis.

Quamquam constat potentialis et condicionalis nullam nisi personarum mutationem in oratione obliqua fieri, tamen ea exempla afferre licet, ubi apud oratores post tempora præterita verborum dicendi et sentiendi in enuntiatis explicativis optativus et indicativus cum *ἄν* juncti inveniuntur.

I. Optativus igitur cum *ἄν* junctus legitur:

A. post verba dicendi:

a) in præterito indicativi: *I.* 12. 216 *εἶπον, ὡς — δικαίως ἂν αὐτοῖς ἅπαντες χάριν ἔχοιμεν.* — 19. 29 *ὅτι* aor. — *D.* 34. 9 *ὅτι* præs. — 35. 30 *ἀποκρίνεται* (præs. hist.) — *ὅτι* præs. — *Ps. D.* 59. 30 *προαγορεύουσιν* (pr. hist.) *αὐτῇ, ὅτι* — præs. — *Isæ.* 1. 32 *προσηπείλησεν, ὅτι δηλώσειέ ποτ' ἄν* [1]) —.

b) in optativo: *And.* 1. 4 *πολλῶν ἀπαγγελλόντων, ὅτι λέγοιεν, ὡς ὑπομείναιμι ἄν* — sequ. fut. ind.

c) in infinitivo: *D.* 21. 151 *ὡς οὐ* — perf. ind. — *καὶ δίκην ἂν δοίη δικαίως, οὐκ ἐτόλμων λέγειν.* — *I.* 12. 202 *ὡς* præs. — *D.* 15. 6 *οἶμαι — εἰπεῖν* (credo me dixisse), *ὅτι* præs.

d) in participio: *Ps. And.* 4. 17 *λέγοντος αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἂν δύναιτο ταῦτα πράττειν — προσεῖπεν.* — *Isæ.* 8. 22 *ὅτι* præs. — 9. 24 *προσῄει — λέγων, ὅτι θεῖος εἴη — καὶ ἀποφαίνοι ἄν* [2]) —, *εἴ τις αὐτῷ κοινώσαιτο* [3]). — *Ps. D.* 59. 69 *ὅτι* (— perf. opt. sine *ἄν* — *καὶ*) præs. — 59. 102 *ὅτι* aor. — *D.* 56. 6 *ἀποκρινάμενων ἡμῶν, ὅτι οὐκ ἂν δανείσαιμεν — προσομολογοῦσι* (præs. hist.). — 50. 9 *ὅτι* præs.

---

[1]) Cfr. supra pag. 43 ann. 3.

[2]) Ita BUERMANN. Codd. *ἀποφαίν. ι* pr., o in ras. corr. 2; BEKKER *ἀποφανοῖ;* SCHEIBE *ἀποφανοίη*. Dubitari potest, an BEKKER recte conjecerit.

[3]) SCHEIBE *κοινώσοιτο*.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *D*. 22. 25 *ᾔδει, ὅτι — — οὐκ ἂν εἴη*. — 6. 8 *ὅτι* 2 aor. — 23. 156 *ὅτι* aor.

b) in infinitivo: *I*. 15. 125 *διώκει — ἡγούμενος, εἰ τοιοῦτος ὢν φαίνοιτο περὶ τοὺς πολεμήσαντας, τὴν μεγίστην πίστιν ἔσεσθαι δεδωκώς, ὡς οὐδέποτ' ἂν περί γε τοὺς ἄλλους ἐξαμαρτεῖν τολμήσειεν.*

c) in participio: 6. 23 *εἰδότες — ὅτι οὐκ ἂν ἔτι γένοιντο παῖδες* — sequ. fut. opt. — *ἔπειθον*. — Cfr. *L*. 1. 22 (fut. opt. cum *ἄν*, pag. 43).

II. Indicativus autem cum *ἄν* conjunctus his locis legitur:

A. post verba dicendi et declarandi: *D*. 19. 74 *οὐχ ὡς εἰ μὴ διὰ τὸ καὶ τὸ ἐσώθησαν ἂν οἱ Φωκεῖς, οὐχ οὕτω τότε ἀπήγγειλεν*. — 53. 23 *ἀπεκρινάμην — λέγων, ὅτι, εἰ ἰδίαν δίκην ἐδικαζόμην αὐτοῖς, εἰ ἐμοὶ ἐξεδίδοσαν, παρελάμβανον ἄν*. — 37. 1 *παρεγραψάμην — οὐκ οἰόμενος δεῖν — ἐγγενέσθαι τούτῳ — ποιεῖσθαι τεκμήριον, ὡς, εἴπερ ἐπράχθη τι τοιοῦτον, παρεγραψάμην ἂν αὐτόν*. (*II*). — *Lyc*. 90.

B. post verba sentiendi et cognoscendi:

a) in præterito indicativi: *L*. 3. 44 *ἐβουλόμην ἂν ἐξεῖναί μοι — ἐπιδεῖξαι τὴν τούτου πονηρίαν, ἵνα ἠπίστασθε, ὅτι πολὺ ἂν δικαιότερον αὐτὸς περὶ θανάτου ἠγωνίζετο ἢ ἑτέρους ὑπὲρ τῆς πατρίδος εἰς κίνδυνον καθίσθη*. — *A*. 5. 15 *εὖ ᾔδεις, ὅτι οὐδεὶς ἂν ἦν σοι, ὃς — κατεμαρτύρησεν*.

b) in participio: *A*. 6. 24 *ἠθέλησαν — εὖ εἰδότες, ὅτι οὐκ ἂν τούτοις κατ' ἐμοῦ ἔλεγχος ἐγίγνετο οὗτος*. — *L*. 3. 29 *τῷ ἂν δόξειε πιστόν, ὡς ἐγὼ — ἦλθον —, εἰ μὴ εἰς τοῦτο μανίας ἀφικόμην, ὥστε ἐπιθυμεῖν — μάχεσθαι — εἰδώς, ὅτι ἀσμένως ἄν με εἶδεν —*. — *I*. Ep. 9. 2 *ἐποιησάμην — ἀκριβῶς εἰδώς, ὅτι πράξεις μὲν εὑρεῖν καλὰς — σπάνιόν ἐστιν, ἐπαινέσαι δὲ τὰς ἀρετὰς — οἷός τ' ἂν ἐγενόμην*. — *Isæ*. 2. 5 *ἡμεῖς εἰδότες, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ οὐδενὶ ἂν ἔδωκεν ἥδιον ἢ ἐκείνῳ, δίδομεν αὐτῷ* (præs. hist.). — Cfr. 11. 29.

Addenda.

I. Ex eis, quæ attulimus, colligitur nonnumquam fieri, ut post idem verbum regens et ab eadem vel repetita particula explicativa pendentia non solum alia ejusdem modi tempora, sed etiam aliorum modorum eadem atque etiam alia tempora inveniantur. Ac quod alia ejusdem modi tempora ab eadem particula dependentia in alia temporali significatione inveniuntur, nihil est, quod mireris, præsertim cum in omni lingua facile usu veniat, ut præsens tempus cum vel futuro vel præterito tempore conferatur atque conjungatur. Magis autem habes, cur mireris, quod post idem verbum regens eodem loco indicativus et optativus conjuncti leguntur. Neque tamen hæc res explicatione caret grammaticorum, qui ante Madvigium omnes (et post eum nonnulli) docuerunt per indicativum aliquid efferri certum atque ab omni dubitatione remotum, per optativum aliquid incertum, cogitatum, fictum, a vero abhorrens. Quæ explicatio, quamquam per se verisimilis est et in universum æstimanti minime respuenda, tamen si ad singulos applicaretur locos, quam male cum eis congrueret, satis docuit Madvig (Bemerkungen, pagg. 8—12). Atque apud oratores haud pauca sane sunt exempla, ad quæ explicanda hæc regula nihil valet, atque etiam nonnulla, ubi prorsus contrariam statuere possis.

Ubi vero post idem verbum regens indicativus et optativus conjuncti leguntur, paulo sæpius fit, ut optativum indicativus antecedat, ut *D.* 24. 213, 32. 8 (præs. *ind.* et *opt.*), 53. 5 *(perf. ind. — præs. opt.)*, *Ae.* 1. 145, 3. 71 *(fut. ind. — præs. opt.)*, *D.* 27. 49 *(perf. ind. — aor. opt.)*, *D.* 43. 37 (in testimonio), *Ps. D.* 59. 81 *(impf. — opt. aor.)*, *D.* 50. 44 *(impf. — fut. opt.)*, *Ps. I.* 17. 18 *(aor. ind. — fut. opt.)*, 17. 21, *Ps. D.* Ex. 34 (fut. *ind.* et *opt.)*. — Cfr. *Isæ.* 8. 22, ubi, accepta Reiskii conjectura, *fut. ind.* et *perf. opt.* conjunguntur.

Contra optativus indicativum antecedit his locis: *L.* 12. 48 (præs. *opt.* et *ind.*, itemque *Ps. D.* 47. 57, ubi transitus fit in rectam orationem, velut etiam *D.* 50. 37 *præs. opt. — fut. ind.)*, *L.* 12. 74 *(præs. opt. — fut. ind.)*, *Ps. D.* 59. 51 *(præs. opt. — aor. ind.*, si ita legendum est), *L.* 10. 25 *(perf. opt. — impf.)*, *D.* 48. 44 *(perf. opt. — aor. ind.)*, 34. 17 (aor. *opt.* et *ind.)*. — Cfr. *And.* 1. 61 (2 aor. *ind.*, aor. *opt.*, 2 aor. *ind.)*.

II. Cum enuntiatis ab ὅτι vel ὡς incipientibus conjunguntur alia enuntiata in optativo [1]) posita per particulas copulativas, ut *καὶ — δὲ And.* 1. 115, *δὲ — καὶ Isæ.* 6. 23, *δὲ — γάρ Ps. I.* 17. 21, *δέ L.* 13. 9, 78 *Ae.* 3. 71, *νῦν δέ D.* 53. 23, *γάρ Isæ.* 8. 22, *D.* 1. 22, 50. 44 (bis), 53. 10, *μέντοι — γάρ A.* 6. 21, *οὖν D.* 50. 50, *οὐκοῦν And.* 1. 40. — Præterea sæpe fit, ut per particulas *οὖν, μέντοι, δέ, γάρ, ἀλλά* aut nova enuntiatio in infinitivo posita conjungatur, ubi vel expositum est verbum dicendi, ut *A.* 1. 15 et sæpius, vel omissum, ut *And.* 1. 39, 40, 41, 42 et sæpissime, aut apertus in rectam orationem transitus fiat, id quod apud oratores longe usitatissimum est.

III. Post particulas ὅτι et ὡς ad tempora præterita relatas verbum enuntiati explicativi (sæpius præsens verbi *εἰμί*) omissum est, ubi neque sententiæ loci necessarium est et facile suppleri potest, ut *L.* 12. 57 *τοῦτο πᾶσι δῆλον ἦν, ὅτι, εἰ μὲν ἐκεῖνοι ἀδίκως ἔφευγον, ὑμεῖς δικαίως* (sc. *ἐφεύγετε*), *εἰ δ' ὑμεῖς ἀδίκως, οἱ τριάκοντα δικαίως.* — *Ps. D.* 47. 41 *καὶ ἃ πεπονθὼς ἦν εἶπα, καὶ ὅτι εἰσπράττων τῇ πόλει τὰ σκεύη* (sc. *ταῦτα ἐπεπόνθειν*). — Præterea *L.* 23. 2 *ἠρόμην, ὁπόθεν δημοτεύοιτο — καὶ ἀπεκρίνατο, ὅτι Δεκελειόθεν* (sc. *εἴη*). — *Ps. L.* 2. 41 *ἐπέδειξαν — ὅτι κρεῖττον* ( ) *μετ' ὀλίγων κινδυνεύειν ἢ* —. — *I.* 18. 9 *τοὺς λόγους ἐποιεῖτο, ὡς δεινὰ πεπονθὼς* ( ) *ὑπ' ἐμοῦ καὶ τῶν χρημάτων ἀπεστερημένος.* — *Lyc.* 87 *γνόντες, ὡς οὐκέτι δυνατὸν* ( ) *αὐτοῖς τὴν χώραν κατασχεῖν, ἀπεχώρησαν.* — *D.* 5. 8 *ἔφη — τούτῳ τῷ λόγῳ χρησάμενος, ὡς δεινὸν* ( ) *εἴ τις ἐγκαλεῖ.* — 24. 15 *κατὰ τὴν ἀγορὰν λογοποιοὺς καθίεσαν, ὡς ἀπλᾶ μὲν ἕτοιμοι* ( ) *τὰ χρήματ' ἐκτίνειν, διπλᾶ δ' οὐ δυνήσονται.* — *Ps. D.* 25. 47 *κεκραγὼς — ὡς δέον* ( ) *στρεβλοῦν, — ἄφωνος ἐγένετο.* — Cfr. *L.* 11. 5, *I.* 12. 218, *Ps. D.* 61. 4.

IV. Nonnullis locis particulæ ὅτι et ὡς cum infinitivo pro finito modo conjunguntur; quibus locis, quippe qui et ab usitata scribendi consuetudine oratorum abhorreant neque semper optimorum codicum auctoritate nitantur,

[1]) Indicativum in hujus modi enuntiatis inveniri et cum enuntiatis antecedentibus per particulas *δέ, καί, γάρ* sæpissime conjungi non est, cur moneam, præsertim cum ostenderim, quanto usitatior sit indicativus quam optativus. Itemque ex allatis exemplis apparet particulas explicativas (et quidem ὅτι multo sæpius) haud raro iterari.

criticorum opera ita subventum est, ut vix ullus jam restet, cui non aliquo modo allata sit medicina. Hos tantum locos, unde tardissime recessit infinitivus, afferam: *L.* 13. 9 *λέγει, ὅτι, ἐὰν αὐτὸν ἔλησθε — πρεσβευτήν, ποιήσειν* [1]) —. 4. 18 *οὐ γὰρ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν ἀλλ' ἢ ταύτας, ὡς οὐδὲν εἰς τοῦτον προνοηθῆναι*, quam codicum lectionem Foertsch solus, credo, defendebat, ceteri acceperunt Augeri emendationem *προὐνοήθην*. — 30. 20 *οὐχ οἷόν τε εἰπεῖν, ὡς οὐχ ἱκανὰ εἶναι* [2]), *ἃ προσῆλθε τῇ πόλει*. — *Isæ.* 6. 10 *ἐπειδὴ προσδιαμεμαρτύρηκεν ὡς* [3]) *υἱὸν εἶναι γνήσιον Εὐκτήμονος τοῦτον, καὶ ταῦτ' ἀποδείξω ψευδῆ ὄντα.* — *D.* 1. 17 *πάντες ἐθρυλεῖτε, ὡς Ὀλυνθίους ἐκπολεμῆσαι δεῖν* [4]) *Φιλίππῳ.*

Quamquam igitur censeo non nimiam adhibendam esse in illos locos clementiam, ubi particulæ *ὅτι* et *ὡς* cum infinitivo conjunguntur, idque præcipue apud oratores (cfr. Franz ad locum *L.* 13. 9: "quam lectionem — ipse ferrem apud Xenophontem atque in dialogis, apud Lysiam ceterosque oratores non item"), tamen minime vexandos credo eos locos, ubi cum enuntiato ab *ὅτι* vel *ὡς* incipienti altera enuntiatio, quæ ad idem verbum regens est referenda, in infinitivo posita conjungitur. Hæc enim exempla non permixtionem, sed conjunctionem duarum diversi generis constructionum præbent, ut *And.* 1. 36 *ἔλεγον, ὡς εἴη τὰ ἔργα τὰ γεγενημένα οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ δήμου καταλύσει, καὶ χρῆναι ἔτι ζητεῖν καὶ μὴ παύσασθαι.* — *L.* 10. 15 *ὑμᾶς πάντας εἰδέναι ἡγοῦμαι, ὅτι ἐγὼ μὲν ὀρθῶς λέγω, τοῦτον δὲ οὕτω σκαιὸν εἶναι, ὥστε* —. — 13. 78 *οὐκ ἔφη — λέγων, ὅτι οὐχ οὕτω διακέοιντο, ὥστε τιμωρεῖσθαί τινας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ νῦν μὲν δεῖν αὐτοὺς ἡσυχίαν ἔχειν, εἰ δέ ποτε οἴκαδε κατέλθοιεν, τότε καὶ τιμωρήσοιντο τοὺς ἀδικοῦντας.* — 31. 15 *ὑπολείπεται αὐτῷ λέγειν, ὡς τῷ*

---

[1]) Hoc uno loco plerique editores recentiores infinitivum servatum volunt et defendunt allatis permultis locis Xenophonteis. Sed quantopere studeant recentiores grammatici hos ipsos infinitivos e contextu amovere, docet S. I. Cavallin, l. l. pp. 15—16, neque eos ille hac in re vituperat. Neque vero defuerunt, qui hunc infinitivum in futuri indicativum emendare vellent (ut Stephanus in marg. "*Π. ποιήσει.* Ἢ *παρέλκει τὸ ὅτι μετὰ τὸ λέγει.*" eumque secuti *ποιήσει* scripserunt Reiske, Augerus, Bekker, Bremi, Franz) et meo quidem judicio recte.

[2]) Markland suo jure *ἦν* legit eumque omnes, quantum scio, recentiores editores præter Cobetum, qui legit *εἴη*, secuti sunt.

[3]) Particulam *ὡς* recte delevit Reiske.

[4]) Hoc loco aut *δεῖ* legunt, ut Rehdantz, aut *πάντες ἐθρύλουν τέως, Ὀλυνθίους ἐκπολεμῆσαι δεῖν Φιλίππῳ*, ut Dindorf et plerique editores.

μὲν σώματι — ἀδύνατος κατέστη βοηθῆσαι εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ δὲ τῶν ὑπαρχόντων ἐπαγγειλάμενος αὐτὸς ἢ χρήματ' εἰσενεγκεῖν εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον ἢ ὁπλίσαι τινάς. — *I.* 15. 141 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρός με λόγον πάντων σχετλιώτατον, ὡς ἄξια μὲν εἴη τὰ λεγόμενα φιλοτιμίας, οὐ μὴν ἀλλ' αὐτός γε δεδιέναι* —. — *Ps. D.* 7. 2 *ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοιούτους λόγους, ὅτε πρὸς αὐτὸν ἐπρεσβεύσαμεν, ὡς λῃστὰς ἀφελόμενος ταύτην τὴν νῆσον κτήσαιτο, καὶ προςήκειν αὐτὴν ἑαυτοῦ εἶναι.* — Cfr. *D.* 19. 16. — Hujus generis exempla plura apud oratores inveniri, cum ea colligenda mihi non proposuerim, neque contendo neque nego, sed facile credere licet.

De enuntiationibus a particulis *ὅτι* et *ὡς* incipientibus ad præterita verborum affectuum, laudis, criminis, similium relatis.

Constat in his enuntiationibus particulas *ὅτι* et *ὡς* inter explicativas (objectivas) et causales (adverbiales) medium quendam locum tenere [1]), et ita quidem, ut recte docuit S. I. CAVALLIN [2]) "ut aliis locis et post alia verba propius ad illud genus accedant, aliis locis significatio causalis magis eluceat." Neque tamen hæc satis idonea esset causa, cur KÜHNER et AKEN vituperarentur, quod inter constructiones eas, quæ sunt post verba dicendi et sentiendi, et eas, quæ post verba affectuum usurpantur, parum distinxissent, nisi aliæ eædemque graviores huic accederent. Sed primum quidem in his enuntiatis optativus multo rarius invenitur quam in enuntiatis vere explicativis post verba dicendi atque etiam sentiendi, et præterea, quamquam aliquo jure contendi potest, præsertim cum ea enuntiata, ubi optativus legitur, ad verba referantur, quæ dicendi et sentiendi verbis sunt simillima, plerisque locis objectivumne an adverbiale enuntiatum quoddam sit dijudicari posse, et objectiva quidem enuntiata ad explicativa

---

[1]) Cfr. CHR. CAVALLIN. l. l. § 195 Anm. 2. "Objektssatser med *ὅτι* och *ὡς* efter verba affectum (samt laudis och criminis) äro i många fall att fatta såsom adverbiala kausalsatser, så att de utmärka anledningen och icke föremålet." — Cfr. præterea ejusdem "Grek. Synt. i Sammandrag" § 86 Anm. 2. d. "Verba affectuum ha enligt regel objektssats med *ὅτι, ὡς (kausal objektssats).*"

[2]) l. l. pag. 48.

ea, quæ post verba dicendi et sentiendi inveniuntur, adverbialia autem ad enuntiationes causales referenda esse; tamen observandum est, quamvis aliis locis et post alia verba alia significatio particulæ emineat, permultos certe esse locos, ubi explicativa vis particulæ cum causali adeo coaluerit, ut altera non magis eluceat. Quæ cum ita sint, hæc enuntiata melius mihi videntur separatim tractari. Ceterum est commemorandum in plurimis exemplis, quæ apud oratores inveniuntur, causalem vim dominari; quam credo etiam esse causam, cur indicativus tanto sæpius quam optativus usurpatus sit. — Postremo animadvertendum est in his enuntiatis, nisi optativus legitur, particulam ὅτι longe sæpissime usurpari [1]). Sed jam ad locos afferendos aggredior.

I. Optativus igitur his tantum locis et post hæc verba legitur:

δεινὰ ποιέω *And.* 1. 63 *οἱ αἰσθόμενοι δεινὰ ἐποίουν, ὅτι εἰδείην μὲν τὸ πρᾶγμα, πεποιηκὼς δὲ οὐκ εἴην.*

ὀνειδίζω *L.* 12. 77 *πάντα — ἔλεγεν, ὀνειδίζων μὲν τοῖς φεύγουσιν, ὅτι δι' αὐτὸν κατέλθοιεν, ὀνειδίζων δὲ τοῖς τῆς πολιτείας μετέχουσιν, ὅτι — αὐτὸς αἴτιος γεγενημένος τοιούτων τυγχάνοι.*

κατηγορέω *And.* 1. 110 *κατηγόρησάν μου καὶ περὶ τῆς ἱκετηρίας, ὡς καταθείην ἐγὼ ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ, νόμος δ' εἴη* [2]) *πάτριος — τεθνάναι.* — 1. 137 *κατηγόρησάν μου καὶ — περὶ τῆς ἐμπορίας, ὡς ἄρα οἱ θεοὶ δια τοῦτό με σώσαιεν, ἵνα — ἀπολοίμην.* — *Lyc.* 19 *ἀναγνώσεται ὑμῖν — καὶ τὴν Φυρκίνου μαρτυρίαν, ὃν καὶ ὑμῶν ἴσασιν οἱ πολλοὶ κατηγοροῦντα* (= *ὅτι κατηγόρει*) *τούτου ἐν τῷ δήμῳ, ὡς καὶ μεγάλα καταβεβλαφὼς εἴη τὴν πεντηκοστήν.* — *D.* 21. 134 *εἰ ἐποίεις ταῦτα, ἃ — κατηγόρεις ὡς λέγοιεν περὶ σοῦ, δικαίως κακῶς ἤκουες.* — *Ps. D.* 59. 116 *καὶ ἄλλα τε κατηγορήθη αὐτοῦ καὶ ὅτι Σινώπῃ τῇ ἑταίρᾳ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας — προσαγούσῃ ἱερεῖον θύσειεν.*

αἰτιάομαι *D.* 57. 19 *μάρτυρας ὑμῖν παρέξομαι — ὅτι οὐδαμοῦ τὸν ξενίζοντα οὐδεὶς πώποτ' ᾐτιάσατο, ὡς εἴη ξένος.*

---

[1]) Hic enim est particularum usus, ut in exemplis allatis cum optativo ὅτι 4, ὡς 5, cum præterito indicativi ὅτι 40, ὡς 3, cum temporibus primariis ὅτι 10, ὡς 5 locis conjungatur.

[2]) Ita Bekker, Dobree, Blass, plures. Codd. *νόμος δὲ ἦν.*

II. Sed multo sæpius invenitur indicativus præteritorum temporum et quidem longe sæpissime aoristus [1]). Ubi vero imperfectum legitur, imperfecto an præsenti orationis rectæ respondeat, indicabitur. Sunt autem verba et exempla hæc:

ἀγανακτέω *L.* 25. 19 *ὅτι ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις ἡμαρτημένων τὸ πλῆθος κακῶς ποιεῖν ἠξίουν, ἠγανακτεῖτε* (præs.). — *Ae.* 2. 16 *ἠγανάκτουν πολλοί, ὅτι τὴν πρεσβείαν οὐκ ἀπήγγειλεν ὁ Ἀριστόδημος.* — *Ps. D.* 49. 16 *ἠγανάκτουν, ὅτι οὐ ταχὺ ἀπελάμβανον τὰς δραχμάς.* (præs.).

ἀγαπάω *Ps. D.* 59. 96 *οὐκ ἠγάπα, ὅτι τῆς ἡγεμονίας μόνοι ἠξιώθησαν Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.*

αἰσχύνομαι *Ps. L.* 2. 23 *αἰσχυνόμενοι, ὅτι ἦσαν οἱ βάρβαροι αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ, οὐκ ἀνέμειναν πυθέσθαι* —. (præs.).

ἀνακαλέω — *ἐπιβάλλω* *L.* 15. 5 *ἐχρῆν αὐτοὺς ἀνακαλεῖν μὲν Πάμφιλον, ὅτι — ἱππέως ἀπεστέρει τὴν πόλιν, ἐπιβάλλειν δὲ τῷ φυλάρχῳ, ὅτι ἄχυρον ἐποίει τὴν τάξιν.* (impf.).

ἀπειλέω (*διαπειλέομαι*) *Ps. And.* 4. 17 *ὅτι κατέλιπε τὸ ἔργον, ἠπείλει.* — *Ae.* 1. 43 *διαπειλησαμένου — τοῦ Φαίδρου τοῖς ξένοις —, ὅτι μειράκιον ἐλεύθερον διέφθειραν, φοβηθέντες οἱ ξένοι ᾤχοντο.*

ἄχθομαι *L.* 16. 20 *ἤδη δέ τινων ᾐσθόμην καὶ διὰ ταῦτα ἀχθομένων μοι, ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ.*

δόξαν λαμβάνω *I.* 4. 159 *οἶμαι τὴν Ὁμήρου ποίησιν μείζω λαβεῖν δόξαν, ὅτι καλῶς τοὺς πολεμήσαντας τοῖς βαρβάροις ἐνεκωμίασε.*

ἐγκαλέω *D.* 52. 20 *ἐγκαλέσας τι τῷ Μεγακλείδῃ περὶ τῶν τόκων, ὡς ἐξηπατημένος διεφέρετο καὶ ἐδικάζετο, — — παρεκάλεσε.* (præs.).

ἐπαινέω (*προσ-*) *I.* 4. 43 *τῶν τὰς πανηγύρεις καταστησάντων δικαίως ἐπαινουμένων, ὅτι τοιοῦτον ἔθος ἡμῖν παρέδοσαν, ὥστε — συνελθεῖν — — ἀπελείφθη.* — *D.* 18. 113 *καὶ διά γε τοῦτο ὀρθῶς ἐπῃνούμην, ὅτι τἀνηλωμένα ἐπέδωκα καὶ οὐκ ἐλογιζόμην.* (impf.). — 53. 7 *ἐπῄνει ἐμέ, ὅτι παρέσχον τὰ ἐφόδια τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.* *Ae.* 2. 156 *ἆρα μέμνησθε, ὡς ἐπιδακρύσας καὶ τὴν Ἑλλάδα κατοδυράμενος καὶ Σάτυρον τὸν κωμικὸν ὑποκριτὴν προσεπαινέσας, ὅτι ξένους τινὰς αὐτοῦ αἰχμαλώτους — ἐξῃτήσατο παρὰ Φιλίππου — ἐπεῖπεν.*

---

[1]) Plane aliter rem se habere apud Xenophontem docet S. I. Cavallin, l. l. pag. 50.

ἐπηρεάζω *Isæ.* 2. 28 *βουλόμενος αὐτῷ ἐπηρεάζειν, ὅτι ἐμὲ ἐποιήσατο (υἱόν), διεκώλυε* —.

ἐπιτιμάω *Isæ.* 2. 37 *οὗτος ὁ συγγενής, ὁ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, ὅτι υἱὸν ἐποιήσατο, — τὸ χωρίον — αὐτῷ περιέλειο.* — *Ae.* 2. 30 *οὐκ ὤκνουν κατ' αὐτοῦ λέγειν ἐπιτιμῶν, ὅτι τὴν ἐκδοχὴν ἐποιήσατο πρὸς τὴν πόλιν τοῦ πολέμου.*

εὐδαιμονίζω *D.* 34. 10 *ηὐδαιμόνιζον πάντες τουτονί, ὅτι οὔτε συνανήχθη οὔτ' ἐνέθετο εἰς τὴν ναῦν οὐδέν.*

θαυμάζω *I.* 4. 1 *ἐθαύμασα τῶν — τοὺς ἀγῶνας καταστησάντων, ὅτι τὰς μὲν — εὐτυχίας — ἠξίωσαν, τοῖς δ' — οὐδεμίαν τιμὴν ἀνέμειναν.* — *D.* 18. 291 *μάλιστ' ἐθαύμασα πάντων, ὅτι — οὐχ ὡς ἂν εὔνους πολίτης ἔσχε τὴν γνώμην, οὐδ' ἐδάκρυσεν, οὐδ' ἔπαθε τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλ' — ᾤετο μὲν — δεῖγμα δ' ἐξέφερε* (præs.).

κατηγορίαν ποιέομαι *I.* 14. 62 *ἐνθυμεῖσθε, ὅτι Λακεδαιμονίων μεγίστην ἐποιεῖσθε κατηγορίαν, ὅτι Θηβαίοις χαριζόμενοι τοῖς τῶν Ἑλλήνων προδόταις ἡμᾶς τοὺς εὐεργέτας διέφθειραν.*

μακαρίζω *I.* 7. 56 *τοὺς προγόνους ἐμακάρισαν, ὅτι τὸν τρόπον τοῦτον τὴν πόλιν διῴκουν.* (impf.).

μυθολογέομαι *Ps. D.* 60. 29 *ἠκηκόεσαν Λεωντίδαι μυθολογουμένας τὰς Λεὼ κόρας, ὡς ἑαυτὰς ἔδοσαν σφάγιον τοῖς πολίταις ὑπὲρ τῆς χώρας.*

νεμεσάω *Ps. Ae.* Ep. 10. 8 *τὸν ποταμὸν αὐτῷ νεμεσῆσαι λέγει, ὅτι νικήσας οὐ πατέρα ἀνηγόρευεν αὐτόν.* (impf.).

ὀργίζομαι *L.* 1. 15 *ὀργιζομένη — ὅτι οὐκέτι ὁμοίως ἐφοίτα παρ' αὐτήν, ἐφύλαττεν.* (præs.). — 30. 13 *ὠργίζεσθε τοῖς τριάκοντα, ὅτι οὐ τῶν ἀδικημάτων ἕνεκα ἀλλὰ κατὰ στάσιν αὐτοὺς ἀπέκτειναν.* — *I.* 4. 94 *οὐκ ὀργισθέντες τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι προὐδόθησαν, ἀσμένως ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς — ὥρμησαν.* — *Isæ.* 1. 23. — *D.* 50. 67 *εἰ τοίνυν ἂν ἐμοὶ τότε ὠργίζεσθε, ὅτι οὐκ ἐπετριηράρχησα, πῶς οὐχὶ νῦν προσήκει* —; — *Ps. D.* 47. 79 *δέομαι ὑμῶν — εἰ ἐμοὶ ὠργίσθητε, ὅτι ἐνεχυράσων ἦλθον ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ Θεοφήμου, καὶ τούτοις νῦν ὀργισθῆναι, ὅτι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ἦλθον.*

συγχαίρω *Ae.* 2. 45 *τὴν Ἑστίαν ἐπώμοσε τὴν βουλαίαν συγχαίρειν τῇ πόλει, ὅτι τοιούτους ἄνδρας — ἐξέπεμψεν.*

φοβέομαι *I.* 19. 22 *φοβουμένης τῆς μητρός, ὅτι τὸ χωρίον ἐπυνθάνετο νοσῶδες εἶναι, — ἔδοξεν.* (præs.).

χαλεπῶς φέρω *L.* 19. 50 *ἐκείνου χαλεπῶς φέροντος, ὅτι ἀπιὼν διεβάλλετο, οὐδεὶς ἐξήλεγξε.* (præs.?). — Cfr. *Ps. D.* 59. 81 *χαλεπῶς φερούσης τῆς βουλῆς καὶ ζημιούσης τὸν Θεογένην, ὅτι τοιαύτην ἔλαβε γυναῖκα καὶ ταύτην εἴασε ποιῆσαι τὰ ἱερά, — ἐδεῖτο.*

χάριν εἰδέναι, ἔχειν *D.* 43. 67 *ᾤμην — προσήκειν — χάριν εἰδέναι, μὴ ὑμῖν, ἀλλὰ τῇ τύχῃ, ὅτι πολλαὶ καὶ ἀναγκαῖαι διατριβαὶ ἐγένοντο.* — *I.* 12. 202 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὡς — δι' ἐκεῖνό γε δικαίως ἂν αὐτοῖς ἅπαντες χάριν ἔχοιεν, ὅτι τὰ κάλλιστα — κατέδειξαν.* — *Ae.* 3. 47.

Cum allatis exemplis fortasse etiam hæc conferenda sunt, in quibus tamen significatio causalis magis apparet: *D.* 33. 13 *ὁ Παρμένων ἐδικάζετο τούτῳ τῶν τε πληγῶν — καὶ ὅτι τοῦ — πλοῦ — κατεκωλύθη.* — *Ps. D.* 59. 60 *λαχόντος τοῦ Φράστορος αὐτοῖς δίκην, ὅτι οὐκ ἐνέγραφον αὐτοῦ υἱόν, προκαλοῦνται* (præs. hist.) *αὐτὸν οἱ γεννῆται* (impf.). — *D.* 19. 233 *τοῦτον οὐκ ἔκρινεν Αἰσχίνης, ὅτι τὸν αὑτοῦ παῖδα ἐπ' αἰσχύνῃ πρὸς Φίλιππον ἔπεμψεν.* — 19. 295 *οὐκ ἐκρίνετο, ὅτι — ἀφίκετο.*

III. Postremo indicativus temporum principalium [1]) post hæc verba his locis legitur:

αἰτιάομαι *D.* 22. 2, 24. 7 *αἰτιασάμενός με — τὸν πατέρα ὡς ἀπέκτονα ἐγὼ τὸν ἐμαυτοῦ, — εἰς ἀγῶνα κατέστησεν.* — 33. 37 *ἐνῆν αἰτιάσασθαι Ἀπατουρίῳ, ὡς ἐγὼ διὰ τὴν ἐγγύην ἠφάνικα τὰς συνθήκας.*

ἐγκαλέω *Ps. I.* 17. 50 *ἐτόλμησεν ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὡς ἔχομεν ἓξ τάλαντ' ἀπὸ τῆς τούτου τραπέζης.* — *D.* 43. 67 *τούτων οὐδὲν ἔμελε Θεοπόμπῳ — ἀλλὰ — ἐγκαλεῖν, ὅτι πολὺν χρόνον ἐχόντων ἑαυτῶν τὸν κλῆρον νυνὶ ἀγωνίζονται.* — 56. 11 *προσῆμεν — ἀγανακτοῦντες, οἷον εἰκός, καὶ ἐγκαλοῦντες, ὅτι — ἡμᾶς μὲν ἐν ὑποψίᾳ καταλέλοιπε τοῖς βουλομένοις*

---

[1]) Quam rara sint apud Xenophontem hujus modi exempla, vide S. I. Cavallin. l. l. pag. 52.

αἰτιᾶσθαι —, *αὐτοὶ δ' οὐδὲν μᾶλλον τὴν ναῦν ἥκουσι κατακομίζοντες εἰς τὸ ἡμέτερον ἐμπόριον.*

ἐπαινέω *Ps. D.* 49. 27 *ὁ πατὴρ — ἐπῄνει τοῦτον, ὅτι μέμνηται εὖ παθών.*

ἐπιτιμάω *Ps. D.* 12. 7 *οἱ πατέρες ὑμῶν — τοῖς Πεισιστρατίδαις ἐπετίμων, ὡς ἐπάγουσι τὸν Πέρσην ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας.*

κατηγορέω *L.* 8. 8 *κἀνταῦθα σόφισμα καλὸν εἶναι, εἰ περιήλθετε πάντες ὑμῶν αὐτῶν κατηγοροῦντες, ὅτι πονηροῖς ἑκόντες ὁμιλεῖτε.* — Aposp. 52 *ἐπέδειξαν αὐτὸν — οὕτω διακείμενον, ὥστε τοὺς ἰδόντας — τῆς πόλεως κατηγορεῖν, ὅτι οὐ δημοσίᾳ οὐδὲ παραχρῆμα τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντας τιμωρεῖται.* — *Isae.* 8. 27 *οὕτω τῇ τοῦ πράγματος ἀληθείᾳ κατεπέπληκτο, ὥστ' οὐδὲ — κατηγοροῦντος Διοκλέους, ὅτι τὰ χρήματα ἀποστερῶν τοῦτόν μοι πέπεικεν ἀμφισβητεῖν, οὐκ ἐτόλμησε γρῦξαι.*

καυχάομαι *Ps. Ae.* Ep. 4. 5 *λέγεται γυνὴ — ἀποκρίνασθαι "τίνι γὰρ ἄλλῃ τοῦτο δέδωκε καυχήσασθαι οὗτος ὁ θεός, ὅτι καὶ πατέρα καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς Ὀλυμπιονίκας ἔχει* [1]) *καὶ υἱὸν ἐπ' Ὀλύμπια ἄγει"*; [1])

μέμφομαι *Ps. D.* 7. 21 *ὑμῖν ἐμέμφετο, ὅτι ὡρμηκότος αὐτοῦ εὖ ποιεῖν ὑμᾶς — αὐτοὶ κωλύετε.*

ὀδύρομαι *D.* 19. 306 *δεινὸν αὐτῷ τι δόξαι (ἔφη) καὶ δακρῦσαι καὶ ὀδύρασθαι τὴν Ἑλλάδα, ὡς κακῶς διάκειται.*

χάριν ἔχω *D.* 12. 216 *εἶπον, ὡς, εἰ καὶ μηδὲν δι' ἄλλο, διά γ' ἐκεῖνο δικαίως ἂν αὐτοῖς ἅπαντες χάριν ἔχοιμεν, ὅτι τοῖς καλλίστοις τῶν ἐπιτηδευμάτων χρώμενοι τυγχάνουσιν.* — Cfr. 12. 202.

---

[1]) Cod. A. *ἔχοι* — *ἄγοι.*

De interrogationibus obliquis.

Jam sequitur, ut de interrogationibus obliquis quæstionem instituam. Duo enim constat esse interrogationum obliquarum genera, unum earum, quæ ad interrogationes aut enuntiationes (neque enim ad interrogationes rectas omnes obliquæ revocari possunt) rectas in indicativo aut potentiali aut condicionali positas respondent, alterum earum, quæ dubitativæ vel deliberativæ appellari solent et ad interrogationes rectas in conjunctivo (aut futuri indicativo) positas respondent [1]).

Jam vero notissimum est interrogationes obliquas non solum ad verba interrogandi referri, verum etiam ad omnia ea, ad quæ enuntiationes explicativæ referuntur, quæ sunt verba dicendi, declarandi, sentiendi, cognoscendi, atque etiam ad verba deliberandi, dubitandi, providendi, curandi, similia. Nec minus notum est cum his verbis interrogationes indirectas l. obliquas colligari aut particulis interrogativis illis *εἰ, εἰ — ἤ, πότερον — ἤ, εἴτε — εἴτε*, aut pronominibus et adverbiis interrogativis vel simplicibus, ut *τίς, ποῖος, πόσος, πότερος, ποδαπός, πῇ, πῶς, πόθεν*, vel compositis, ut *ὅστις, ὁποῖος, ὁπόσος, ὁπότερος, ὅπου, ὅπῃ, ὅποι, ὅπως, ὁπότε, ὁπόθεν.*

Sed sæpe etiam fit, idque præcipue post alia quam interrogandi verba, ut simplicia pronomina et adverbia relativa *ὅς, οἷος, ὅσος, ἡλίκος, οἷ, ὡς* usurpentur [2]). At quod docet KÜHNER excepto pronomine *ὅς*, quod in eadem significatione atque *οἷος* = *qualis* sæpe exhibeatur, pronomina relativa in interrogationibus obliquis numquam usurpari [3]), quantopere ille erret, satis docet S. I. CAVAL-

---

[1]) Cfr. CHR. CAVALLIN, l. l. §§ 202—205. S. I. CAVALLIN, l. l. partis II pag. 1.

[2]) Cfr. MADVIG, Gr. Synt. § 198. b. — CHR. CAVALLIN, Gr. Synt. §. 110. 2 a. — KOCH, Gr. Schulgr. § 79 Anm. 1. — S. I. CAVALLIN, l. l. pag. 2.

[3]) KÜHNER, Gr. Gr. § 562. 4. Dass das Relativ (*ὅς, οἷος, ὅσος*) auch *in abhängigen Fragesätzen* an der Stelle des Fragepronomens *ὅστις* oder *τίς, ὁποῖος* od. *ποῖος* u. s. w. gebraucht werde, wird mit Unrecht angenommen. Wo wirklich nach einem Gegenstande gefragt wird, wird nur das Fragepronomen gebraucht; an vielen Stellen aber steht im Griechischen das Relativ, wo man nach dem Lateinischen oder Deutschen das Fragepronomen

LIN [1]). Atque apud oratores quidem et hoc quod ille dicit rarissime fit et quod negat usu venit sæpissime. Nam semper fere ὅς, ubi interrogationem obliquam inducit, nihil aliud significat quam aut τίς aut ὅστις, ut *D.* 52. 7 **ἐκέλευσε τὸν Κηφισιάδην δεῖξαι**, ὅς (= τίς l. ὅστις) εἴη, et sæpius. Multo autem sæpius quam ὅς leguntur **οἷος**, ὅσος, **ὡς** in enuntiationibus pendentibus, quæ quin interrogationes obliquæ sint, dubitari non possit. Contra observandum est nonnulla inveniri enuntiata ab ὅς, **οἷος**, **ὅσος** incipientia, quæ num vere interrogativa sint, imprimis cum indicativo modo utuntur, et perdifficiliter dijudicari potest nec magni momenti esse videtur [2]).

Interrogationes obliquæ, quæ enuntiationibus primariis in indicativo, potentiali, condicionali positis respondent.

Quam in priore commentationis parte rationem secutus sum, ut ex orationis rectæ temporibus proficiscens ostenderem, singula ea tempora quamnam haberent in obliqua oratione structuram, eandem in hac quoque parte sequar.

---

men setzen würde, nach Griechischer Auffassung aber das Relativ sich richtig behauptet. Allerdings wird ὅς an sehr vielen Stellen in einer abhängigen Frage gebraucht, aber ***keineswegs hat es alsdann die Bedeutung der Interrogative*** ὅστις, τίς, sondern die des relativen ***οἷος***, wie im Lat. *qui* st. qualis. — Mit Ausnahme dieses Gebrauchs von ὅς in der abhängigen Frage wird das Relativ nirgends in abhängigen Fragesätzen gebraucht und behauptet überall seine ihm eigene Bedeutung *welcher*, und steht nur scheinbar an vielen Stellen statt des Interrogativs.

[1]) l. l. pag. 3.

[2]) Ut ***And.*** 1. 56, 58 ***εἶπον, ἃ ἤκουσα***, utrum "dixi quæ audieram," "jag omtalade *det*, jag hört" an "— quæ audissem," "*hvad* jag hört" vertendum sit, equidem in medio relinquam. Sed *Ps. D.* 47. 41 ἃ ***πεπονθὼς ἦν, εἶπα*** quamquam primo obtutu æque bene interpretari posse videmur "quæ passus eram narravi" ac "quæ passus essem dixi," tamen haud scio an hæc interpretatio et propior et facilior sit, atque hanc etiam rectiorem esse vel maximé comprobatur talibus locis, qualis est *I.* 21. 3 ***ἔλεγεν***, ἃ ***πεπονθὼς εἴη***, quam sententiam esse interrogativam apparet. Atque ut facile assentior KÜHNERO l. ante l. dicenti "an vielen Stellen steht im Griechischen das Relativ, wo man nach dem Lateinischen oder Deutschen das Fragepronomen setzen würde," ita credo jure dubitari posse, num ob eam rem liceat, nedum necesse sit statuere omnibus illis locis vere relativas enuntiationes inveniri. Immo rectius mihi videtur S. I. CAVALLIN judicasse, cum l. l. diceret "in lingua

Præsens.

Cum constet in interrogationibus obliquis eodem modo quo in enuntiatis ab ὅτι et ὡς incipientibus indicativum præsentis aut in optativum transire aut immutatum retineri aut denique in imperfectum mutari, primum eos locos tractabo, ubi in præsentis optativum transiit, deinde eos, ubi retentus est, denique eos, ubi mutatus est in imperfectum.

I. In hac sectione primum eos locos afferam, ubi præsentis optativus ex verbis interrogandi pendens invenitur, tum eos, ubi ad cetera verba et locutiones relatus est.

A. Præsentis igitur optativus ad præterita verborum interrogandi relatus sæpius quam indicativus invenitur et quidem his locis:

1. Ubi ex secunda persona in primam transitus factus est: *L.* 12. 12 *ἐρωτῶσιν* (præs. hist.), *ὅπῃ* (alii *ὅποι*) *βαδίζοιμεν.* — *D.* 33. 11 *ἠρώτα, εἰ οὐχ ἱκανόν μοι εἴη αὐτῷ ἀπολυθῆναι τῆς ἐγγύης τῆς πρὸς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ* — præs. ind. — *καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου φυγάδος ἀπεχθανοίμην αὐτῷ.* — 50. 34 *ἠρώτα με, διότι σκεύη ἴδια μόνος ἔχοιμι τῶν τριηράρχων.*

2. Ubi ex secunda in tertiam personam transitus factus est:

a) post præteritum indicativi: *L.* 8. 14 *ἐγὼ ἠρώτων αὐτόν, εἰ δι' ἐμὲ κακῶς λέγοι Διόδωρον.* -- 12. 8 *ἐγὼ Πείσωνα ἠρώτων, εἰ βούλοιτό με σῶσαι χρήματα λαβών.* — 23. 2 *ἠρόμην, ὁπόθεν δημοτεύοιτο.* —

Græca minus discrimen quam in Latina interesse inter enuntiationes interrogativas et relativas." Ceterum etiam in Latina lingua, si quidem ipsam sententiam respicias, nonnumquam admodum exiguum esse hoc discrimen apparet ex talibus locis, qualis est inter plures Horatianus ille: Sat. I. 6. 55—60:

"Tibi, Mæcenas, — — optimus olim
Vergilius, post hunc Varius dixere, *quid essem.*
Ut veni coram, singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari:
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, *quod eram*, narro): respondes, ut tuus est mos,
Esse in amicorum numero."

Sed ut repetam ea, quæ ad hanc rem pertinent, ac breviter complectar, ex eis exemplis, quæ suo quodque loco afferentur, satis, credo, apparebit enuntiata esse ab *ὅς, οἷος, ὅσος, ἡλίκος, οὗ, ὡς* incipientia, quæ aut necesse sit ad interrogationes obliquas referantur aut ejus modi sint, ut relativane an interrogativa habeantur dijudicari vix possit.

23. 3 *ἠρώτων, οὕς τε ἐξευρίσκοιμι Δεκελέων ἐπυνθανόμην, εἴ τινα γιγνώσκοιεν Δεκελειόθεν δημοτευόμενον Παγκλέωνα.* — Idem exemplum 23. 7. — 23. 5 *ἠρόμην, εἴ τινα γιγνώσκοι — Παγκλέωνα Πλαταιέα.* — *Ae.* 1. 84 *ἤρετο τὸν δῆμον, εἰ οὐκ αἰσχύνοιντο γελῶντες παρούσης τῆς βουλῆς τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου.* — *D.* 34. 13 *ἠρόμην αὐτόν, εἰ εἰδείη, ὅπου ἐστίν.* — 50. 33 *περὶ τῶν σκευῶν ἠρώτων αὐτόν, πότερα παραλήψεται ἢ ἴδια σκεύη ἔχων ἥχοι ἐπὶ τὴν ναῦν.* — *Ps. D.* 59. 102 *ἐπηγγέλλοντο* (per legatos sciscitabantur), *εἰ βούλοιντο τὴν πόλιν αὐτοῖς παραδοῦναι.*

b) post participium: *D.* 52. 5 *ἔρχεται* (præs. hist.) *ἐπὶ τὴν τράπεζαν Κάλλιππος οὑτοσὶ εὐθὺς ἐρωτῶν, Λύκωνα Ἡρακλεώτην εἰ γιγνώσκοιεν.*

3. Ubi tertia orationis rectæ persona retenta est illa quidem, sed in nonnullis exemplis pronomina secundæ personæ orationis rectæ respondentia leguntur:

a) post præteritum indicativi: *And.* 1. 126 *ἠρώτα, τίνος εἴη τὸ παιδίον.* — *L.* 32. 26 *ἠρώτων Ἀριστόδικον — εἰ ὁ λόγος αὐτῷ* (*σοι*) *εἴη τῆς τριηραρχίας.* — *D.* 29. 51 *ἠρόμην αὐτόν, πόσα εἴη τὰ χρήματα.* — 33. 11 *ἠρώτα, εἰ οὐχ ἱκανόν μοι* (*σοι*) *εἴη* —. — 50. 34 *ἠρώτα με, διότι — ἔχοιμι — καὶ πότερα ἡ πόλις οὐκ εἰδείη τινὰς δυναμένους σκεύη παρασχεῖν ταῖς ναυσίν, ὥστε αὐτὴ μὴ παρέχειν. ἢ σὺ — ὑπερπέπαικας* — aperta in rectam orationem transgressio. — *Ps. D.* 42. 6 *ἠρόμην. ὅπου ὁ σῖτος εἴη ὁ ἀπηλοημένος.* — 47. 34 *ἠρόμην αὐτόν, πότερα* — perf. opt. — *ἢ κοινὴ ἡ οὐσία εἴη αὐτοῖς* (*ὑμῖν*;). — 49. 55 *ἠρόμην αὐτὸν πρὸς τῷ διαιτητῇ, εἰ ἔτι δοῦλος εἴη ὁ Αἰσχρίων.*

b) post infinitivum: *Hyp.* 1. 9 *ἐκέλευε Μνησίθεον τὸν χορευτὴν ἐρωτῆσαι τὸν Ἅρπαλον, ὁπόσα εἴη τὰ χρήματα.*

c) post participium: *Isæ.* 6. 12 *ἐρωτώμενοι ὑφ' ἡμῶν, τίς εἴη αὐτῶν* (*ὑμῶν*) *μήτηρ καὶ ὅτου θυγάτηρ, οὐκ εἶχον ἀποδεῖξαι.* — 6. 13 *ἐρομένων ὑμῶν, ὅστις εἴη καὶ εἰ ζῇ ἢ μή, — ἔφασαν* —.

B. Optativus autem præsentis ad præterita ceterorum verborum, quæ cum interrogationibus obliquis conjungi possunt, relatus multo rarius quam indicativus usurpatur et post hæc tantum verba atque his locis invenitur:

αἰσθάνομαι And. 1. 62 *αἰσθόμενος Εὐφίλητος, ὡς ἔχοιμι, λέγει* (præs. hist.).

ἀκούω Ps. D. 47. 33 *ἀκούων τὸν Θεόφημον τῶν πεπλησιακότων, οἷος εἴη περὶ τὰ διάφορα, — προσήειν πρὸς — τὸν δῆμον.*

γίγνεται ἐπί τινι *Ps. D.* 49. 2 *ἐπὶ τούτῳ ἐγίγνετο, ὁπότε βούλοιτο — ἀποδοῦναι* (in istius potestate erat, quando vellet reddere pecuniam).

γιγνώσκω *And.* 1. 134 *γνόντες τὸ πρᾶγμα οἷον εἴη, ὡς πολλοῦ ἄξιον, συνέστησαν πάντες.* — *L.* Aposp. 4 *αὐτοῖν γίγνεται θυγάτηρ, ἣν οὐκ ἔφαντο δύνασθαι γνῶναι ὁποτέρου εἴη.*

δείκνυμι (*ἀπο-*) *And.* 3. 30 *Συρακούσιοι δ' ὅτε ἦλθον — τὴν συμμαχίαν ἀποδεικνύντες ὅσῳ κρείττων ἡ σφετέρα εἴη τῶν Ἐγεσταίων καὶ τῶν Καταναίων — ἡμεῖς τοίνυν εἱλόμεθα —.* — *D.* 52. 7 *ἐκέλευσε τὸν Κηφισιάδην δεῖξαι, ὃς εἴη.*

διάπειραν ποιέομαι *D.* 44. 58 *ἔδωκεν, ὥσπερ διάπειραν ποιούμενος τῶν τρόπων ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν, πῶς ποτ' ἔχοιμεν πρὸς τὸ προπετῶς τι πράττειν.*

δίκην ἀγωνίζομαι *Isæ.* 3. 6 *τὴν τῶν ψευδομαρτυριῶν δίκην ἠγωνίζετο, πότερον ἐξ ἐγγυητῆς ἢ ἐξ ἑταίρας η ἀμφισβητοῦσα τοῦ κλήρου τῷ θείῳ γυναικὸς εἴη.*

ἐξευρίσκω *L.* 1. 15 *ἐφύλαττεν, ἕως ἐξεῦρεν, ὅ τι εἴη τὸ αἴτιον.*

λέγω *A.* 1. 10 *βασανιστὰς αὐτοὺς τούτους ἐκέλευον ἐμοῦ παρόντος, ἵνα μὴ ἀναγκαζόμενοι ἃ ἐγὼ ἐπερωτῴην* [1] *λέγοιεν.* — *L.* 13. 8 *ἔλεγον, ἐφ' οἷς* (quibus condicionibus) *ἕτοιμοι εἶεν τὴν εἰρήνην ποιεῖσθαι Λακεδαιμόνιοι.* — *Ps. D.* 49. 42 *ἔλεγεν, ὅ τι ὀφείλοιτο αὐτῷ ἕκαστον καὶ παρ' ᾧ* — sequ. aor. ind.

μανθάνω *D.* 54. 7 *διαλεχθείς τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ὡς ἂν μεθύων, ὥστε μὴ μαθεῖν, ὅ τι λέγοι, παρῆλθε πρὸς Μελίτην ἄνω.*

οἶδα *And.* 3. 34 *φημὶ — ἄνδρα στρατηγὸν τῇ πόλει τε εὔνουν εἰδότα τε, ὅ τι πράττοι, λανθάνοντα δεῖν τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξαπατῶντα ἄγειν ἐπὶ τοὺς κινδύνους.*

παραγγέλλω *L.* 12. 44 *καὶ ὅ τι δέοι χειροτονεῖσθαι καὶ οὕστινας χρείη ἄρχειν, παρήγγελλον.*

---

[1]) Ita Jernstedt. Reiske *ἐπερωτῷμι*. Codd. *ἐπερωτῶ μή*. — Ceterum hæc sententia haud scio an potius relativa quam interrogativa habenda sit.

II. In hac sectione primum eos locos afferam, ubi præsentis indicativus ad verba interrogandi relatus remanet, tum eos, ubi ex ceteris verbis et locutionibus pendens retentus est.

A. Præsentis igitur indicativus ad præterita verborum interrogandi relatus his locis immutatus legitur:

1. Ubi secunda orationis rectæ persona retenta est: *Ps. D.* 42. 28 *διὰ τί, ὅτε ἐγὼ μάρτυρας ἔχων ἠρώτων σε, εἴ τι ὀφείλεις*[1]) *ἐπὶ τῇ ἐσχατιᾷ, — ἀπέφηνας*[2]) *—;*

2. Ubi ex secunda persona in tertiam transitus factus est:

a) post præteritum indicativi: *L.* 1. 25 *ἠρώτων, διὰ τί ὑβρίζει εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν εἰσιών.* — 32. 12 *ἤρετο αὐτὸν ἡ γυνή, τίνα ποτὲ ψυχὴν ἔχων ἀξιοῖ —.* — *I.* 12. 203 *ἠρόμην αὐτόν, εἰ μηδὲν φροντίζει τῶν παρόντων μηδ' αἰσχύνεται λόγον εἰρηκὼς ἀσεβῆ καὶ ψευδῆ.* — *D.* 19. 193 *ἤρετο τὸν ὑποκριτήν, τί δὴ μόνος οὐδὲν ἐπαγγέλλεται.* — 50. 49 *ἐρωτῶ* (præs. hist.) *αὐτόν, ὅποι τε τὸν πλοῦν ποιεῖται καὶ ἐπὶ τίνα.* — *Ps. D.* Ex. 43 *οὐδεὶς πώποτε ἴσως ὑμῶν ἐζήτησε, τί δήποτε οἱ κακῶς πράττοντες περὶ τῶν πραγμάτων βουλεύονται.*

b) post infinitivum: *Din.* 1. 58 *Πολύευκτον τοῦ δήμου προστάξοντος ζητῆσαι τὴν βουλήν, εἰ συνέρχεται τοῖς φυγάσιν εἰς Μέγαρα —, ἀπέφηνεν ἡ βουλὴ συνιέναι.*

c) post participium: *Isæ.* 1. 11 *ἐρωτῶντος τοῦ Δεινίου, εἴ τι ἡμῖν ἢ τῷ πατρὶ ἐγκαλεῖ τῷ ἡμετέρῳ, ἀπεκρίνατο —.*

3. Ubi tertia orationis rectæ persona retenta est:

a) post præteritum indicativi: *Ae.* 2. 6 *ἐφάνη — ὅθ' ὑμᾶς ἐπηρώτα, εἰ οἷόν τ' ἐστὶ — Φιλοκράτους θάνατον καταψηφίσασθαι.* — 3. 107 *οἱ ἄλλοι Ἀμφικτυόνες μαντείαν ἐμαντεύσαντο παρὰ τῷ θεῷ, τίνι χρὴ τιμωρίᾳ τοὺς ἀνθρώπους τούτους μετελθεῖν.* — *D.* 19. 245 *ὅστις ὁμιλῶν ἥδεται, οὐ πώποτ' ἠρώτησα.* — 37. 11 *τί ταῦτ' ἐστιν, ἠρώτων.*

b) post infinitivum: *D.* 19. 305 *αὐτὸς θαυμάσας (ἔφη) ἐρέσθαι τινὰ τῶν ὁδοιπόρων, τίς ἄνθρωπός ἐστι καὶ τίς ὄχλος ὁ μετ' αὐτοῦ.*

c) post participium: *Isæ.* 6. 13 *ἐρομένων ἡμῶν.* — opt. præs. — *καὶ εἰ ζῇ ἢ μή, — ἔφασαν.* — *Lyc.* 40 *ὁρᾶν ἦν — γυναῖκας ἐλευθέρας περι-*

---

[1]) Reiske *ὀφείλοις.*

[2]) De transitu ex secunda persona in primam facto vide *D.* 33. 11, ubi indicativus cum optativo conjungitur: *ἠρώτα, εἰ οἰκ* — opt. præs. — *ἀλλὰ καὶ — τὴν ναῦν κατεγγυῶ καὶ τοὺς παῖδας, καὶ* — opt. præs.

φόβους κατεπτηχυίας καὶ πυνθανομένας, εἰ ζῶσιν. — *Ps. Ae.* Ep. 1. 3 *ᾠχόμεθα, πυνθανόμενοι ἀλλήλων κατὰ τὸν πόρον, εἰ τὸ χρῶμα ἔχει ἕκαστος οἷον ἐκόμιζεν οἴκοθεν.* — *D.* 24. 212 *ἐπερωτήσας, εἰ δίκαιος αὐτοῖς καὶ καλῶς ἔχων ὁ νόμος φαίνεται — λέγεται εἰπεῖν* (fertur dixisse). — 43. 5 *τοῦ κήρυκος κηρύττοντος, εἴ τις ἀμφισβητεῖν ἢ παρακαταβάλλειν βούλεται τοῦ κλήρου —, οὐκ ἐτόλμησε παρακαταβάλλειν.* — — 54. 20 *ἡνίκα — — βοὴ τοσαύτη ἦν, ὥστε τῶν γειτόνων τινὰς πέμψαι πρὸς ὑμᾶς ἐρησομένους, ὅ τι ἐστὶ τὸ συμβεβηκός* [1]).

B. Præsentis autem indicativus ad præterita ceterorum verborum relatus his locis immutatus servatur:

1. Ubi formæ illæ *χρή* et *δεῖ* leguntur excepto uno loco jam allato, *L.* 12. 44, ubi et *χρείη* et *δέοι* invenitur.

a. His igitur locis legitur *χρή*:

α) post præteritum indicativi: *A.* 6. 50 *ἐδίδαξα, ὡς χρὴ ἐπεξελθεῖν τῷ πράγματι.* — *L.* 13. 24 *ἐβουλεύοντο, τί χρὴ ποιεῖν.* — *I.* 3. 11 *ὡς χρὴ τυραννεῖν, Ἰσοκράτους ἠκούσατε.* — 5. 111 *ὑπέδειξε τοῖς ἐπιγιγνομένοις, μεθ' ὧν χρὴ καὶ πρὸς οὓς δεῖ τοὺς πολέμους ἐκφέρειν.* — 14. 37 *ἐπεδείξαντο δ' ὑμῖν, ὡς χρὴ τῇ φύσει χρῆσθαι τῇ τούτων.* — *Ae.* 1. 7 *ἀπέδειξαν, ἃ χρὴ τὸν παῖδα τὸν ἐλεύθερον ἐπιτηδεύειν καὶ ὡς δεῖ αὐτὸν τραφῆναι.* — 1. 15 *τίμημα ἐπέθηκεν, ὅ τι χρὴ παθεῖν.* — 1. 22 *ἐσκέψατο, τίνα χρὴ τρόπον συλλεγομένους ἡμᾶς εἰς τὰς ἐκκλησίας βουλεύεσθαι* —. — 1. 27 *ἀπέδειξεν, οὓς χρὴ δημηγορεῖν καὶ οὓς οὔ.* — Cfr. 3. 107. — *D.* 24. 89 *αἵρεσιν αὐτοῖς ἔδωκεν, εἰ χρὴ δοῦναι δίκην ἢ μή.* — *Ps. D.* 47. 71 *ἐβουλευόμην, μετὰ τῶν φίλων, ὅ τι χρή με ποιεῖν.*

β) post optativum: *Ps. D.* 47. 68 *ἦλθον ὡς τοὺς ἐξηγητάς, ἵνα εἰδείην, ὅ τι με χρὴ ποιεῖν περὶ τούτων.*

γ) post infinitivum: *I.* 11. 48 *ἠβουλήθης τοῖς φιλοσόφοις παράδειγμα καταλιπεῖν, ὡς χρὴ περὶ τῶν αἰσχρῶν αἰτιῶν — ποιεῖσθαι τὰς ἀπολογίας.* — 16. 11 *φασὶ παρ' ἐκείνου μαθεῖν Λακεδαιμονίους, ὡς χρὴ πολεμεῖν.* — *D.* 18. 172 *οὐδὲν μᾶλλον ἔμελλεν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν, εἴσεσθαι.* — 19. 34 *ἦν τοῦτο πρῶτον τῶν ἀδικημάτων τὸ τὸν Φίλιππον — — παρεῖναι καὶ μηδ' ὅ τι χρὴ* [2]) *ποιεῖν ῥᾴδιον εἰπεῖν εἶναι.* — 23. 74

---

[1]) Nonnumquam fit, ut verbum interrogandi, dicendi, alia verba interrogatio recta sequatur, ut *D.* 18. 170, 191 *ἠρώτα ὁ κῆρυξ "τίς ἀγορεύειν βούλεται"*; *Ps. Ae.* Ep. 4. 5.

[2]) Codd. *χρή* et *χρῆν.* Bekker conjecit *χρείη.* Sed ut multis aliis hujus modi locis ita hoc, quin præsentis indicativus vividi coloris causa usurpatus sit, vix dubitari potest.

δοκοῦσί μοι ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον — πότερ᾽ οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν ἢ τινά γ᾽ ἔσθ᾽ ὅσιον νομιστέον. — 24. 146 *οὐκ ἂν ἐξῆν ὑμῖν τιμᾶν, ὅ τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι.* — *Ps. D.* 60. 12 *ἀμηχανώτατος ἦν, ὅ τι χρὴ λέγειν, πορίσασθαι.* — Cfr. *L.* 32. 18.

δ) post participium: *L.* 29. 4 *αὐτὸν τριήραρχον κατέστησεν — οὐκ ἔχων, ὅτῳ χρὴ μᾶλλον αὐτοῦ πιστεῦσαι.* — *Ps. L.* 2. 33 *δυοῖν προκειμένοιν, πότερον χρὴ τὴν πατρίδα ἐκλιπεῖν ἢ μετὰ τῶν βαρβάρων γενομένους καταδουλώσασθαι τοὺς Ἕλληνας, — ἐξέλιπον — τὴν πόλιν.* — *I.* 4. 42 *πολλῆς ἀπορίας οὔσης τὰ μὲν ὅπου χρὴ διαθέσθαι, τὰ δ᾽ ὁπόθεν εἰσαγαγέσθαι, καὶ ταύταις ταῖς συμφοραῖς ἐπήμυνεν.* — *Ae.* 2. 21 *ὃς διασκοπούντων ἡμῶν, ὅτι χρὴ λέγειν — ἐπηγγέλλετο.* — 3. 72 *ἠρώτα — προδιδάξας, ἃ χρὴ ἀποκρίνασθαι.* — *Ps. D.* Ex. 44.

b. Legitur autem *δεῖ* [1]) his locis:

α) post præteritum indicativi: *I.* 5. 111 et *Ae.* 1. 7 simul cum *χρή.* — *Ps. D.* 42. 1 *εἰ μὴ οὗτος ἡμῖν σαφῶς διώρισε, τί δεῖ ποιεῖν τοὺς ἀντιδεδωκότας* —. — Cfr. *Hyp.* 1. 9.

β) post infinitivum: *Ps. L.* 6. 54 *παρῄνεσε κρῖναι — ἕκαστον, ἃ δεῖ τὸν ἀσεβοῦντα παθεῖν.* — *Isæ.* 6. 4 *διεμαρτύρησεν — ἀποστερῶν — ὑμᾶς τοῦ κυρίους γενέσθαι, ὅντινα δεῖ κληρονόμον καταστήσασθαι τῶν Φιλοκτήμονος.* — *D.* 24. 116 *ᾤμην δεῖν τὸν νομοθετοῦντα περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι, οἷα δεῖ γίγνεσθαι καὶ ὡς ἕκαστα ἔχειν, καὶ τὰς τιμωρίας ὁποίας τινὰς — δεῖ — εἶναι, περὶ τούτων νομοθετεῖν.*

γ) post participium: *Ps. L.* 6. 54 *βούλομαι εἰπεῖν, ἃ — συνεβούλευσε βουλευομένοις ὑμῖν, ὅ τι δεῖ χρῆσθαι ἀνδρὶ ἠσεβηκότι.* — *Isæ.* 7. 22 *ἀπέδωκε — διωρίσας, οὓς δεῖ κρατεῖν.* — *Lyc.* 126 *τὴν στήλην ἔστησαν εἰς τὸ βουλευτήριον ὑπόμνημα τοῖς — βουλευομένοις ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὡς δεῖ πρὸς τοὺς τοιούτους ἔχειν.*

2. Ut in enuntiatis ab *ὅτι* et *ὡς* incipientibus ad præterita verborum dicendi et sentiendi relatis ita in interrogationibus obliquis nonnumquam fit, ut præsentis indicativus retineatur, ubi mentio fit de eis, quæ fieri soleant vel semper eodem modo se habeant, i. e. ad quodvis fere tempus eodem jure quo ad tempus enuntiati regentis referantur. Præter ea hujus modi exempla verborum *χρή* et *δεῖ*, quæ supra allata sunt, hæc afferam:

---

[1]) In imperfectum transiit his locis: *L.* 30. 4, *Ae.* 3. 95, *D.* 27. 40.

a) post præteritum indicativi: *L.* 10. 4 *ταύτην ἔχων τὴν ἡλικίαν οὔτε τί ἐστιν ὀλιγαρχία ἠπιστάμην οὔτε* —. — *I.* 8. 58 *οὔτ' ἂν οὗτος ἔσχε ταύτην ποιήσασθαι τὴν ἐρώτησιν, ἡμεῖς τ' ἂν ἔγνωμεν, ὅσῳ κρεῖττόν ἐστι τὸ σωφρονεῖν τοῦ πολυπραγμονεῖν.* — *D.* 24. 25 *ἐφ' ὑμῖν ἐποίησαν διαχειροτονίαν, πότερον εἰσοιστέος ἐστὶ νόμος καινὸς ἢ δοκοῦσιν ἀρκεῖν οἱ κείμενοι.* — 24. 108 *οὐκοῦν ἠκούσατε τῶν νόμων, ἃ κελεύουσι ποιεῖν τὸν τιθέντα νόμον καινόν.* — 37. 43 *ἐνεθυμήθην, ἡλίκον ἐστὶ πλεονέκτημα τὸ μὴ καταπεπλῆχθαι τὸν βίον.* — *Ps. D.* Ex. 32 *εἰ νόμισμα ἐκρίνετο, ὁποῖόν τί ποτ' ἐστί, δοκιμάσαι δεῖν ἂν ᾠήθητε.* — Cfr. *D.* 9. 41.

b) post infinitivum: *L.* 1. 33 *ἐποίησεν — ἡγούμενος — τοὺς πείσαντας οὕτως αὐτῶν τὰς ψυχὰς διαφθείρειν, ὥστε — καὶ τοὺς παῖδας ἀδήλους εἶναι, ὁποτέρων τυγχάνουσιν ὄντες.* — *Ps. I.* 1. 50 *ἡγοῦμαι καὶ τοὺς θεοὺς ἐπὶ τοῖς οἰκειοτάτοις μάλιστα δηλῶσαι, πῶς ἔχουσι πρὸς τοὺς φαύλους καὶ τοὺς σπουδαίους τῶν ἀνθρώπων.* — Cfr. *Ps. Ae.* Ep. 1. 4, *D.* 23. 74.

c) post participium: *I.* 4. 53 *οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅσον διαφέρουσιν αἱ μείζους τῶν συμμαχιῶν πρὸς τὴν ἀσφάλειαν, οὕτως ἐβουλευόμεθα.* — *D.* 18. 276 *ἐκέλευεν — ὀνομάζων, ὡς — οὐκέτι τοὺς ἀκούοντας σκεψομένους, τίς ποτ' αὐτός ἐστιν ὁ ταῦτα λέγων.*

3. Postremo præsentis indicativus retentus esse videtur, ut ea, quæ afferrentur, vegetiore depingerentur colore et tamquam magis præsentia proponerentur. Etiam hujus rei exempla in prima classe nonnulla allata sunt. Jam vero multo plura afferentur. Sunt enim hæc:

a) post præteritum indicativi: *I.* 7. 81 *ὡς ὁ βασιλεὺς ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν — ἐδήλωσε.* — 10. 21 *οὐκ ἂν πω δῆλος ἦν ὁ λόγος, πότερον Ἑλένης ἔπαινος ἢ κατηγορία Θησέως ἐστίν.* — *D.* 22. 9 *διαχειροτονίαν ἐδίδοσαν, ὅτῳ δοκεῖ — ἡ βουλὴ βεβουλευκέναι καὶ ὅτῳ μή.* — 29. 29 *τὸν M. οὐδ' ὅστις ἐστὶν οὐδεὶς ᾔδει.* — 35. 29 *ἐπεσκοποῦμεν, εἴ τι ἐξαιροῦνταί ποθεν ἐκ τοῦ πλοίου ἢ πεντηκοστεύονται.* — Cfr. *D.* 9. 45, 24. 146.

b) post optativum: *D.* 34. 13 *ἠρόμην αὐτόν, εἰ εἰδείη, ὅπου ἐστίν.* — Cfr. *Isæ.* 1. 32.

c) post infinitivum: *I.* 21. 4 *παρεγένετο, ὥστε — ἀνάγκη — ὑμᾶς δικάζειν, ὁπότεροι ἀληθῆ λέγουσιν.* — Ep. 3. 1 *ἠβουλήθην γράψαι, περὶ ὧν μοι δοκεῖ πρακτέον εἶναι.* — *Ps. Ae.* Ep. 5. 1 *οὐκ — ἠσμένισεν*

ἡμᾶς — λέγειν, εἴ τινων χρῄζομεν. — *D.* 19. 236 *ἔδει ἀκοῦσαι τὸν δῆμον τί λέγουσιν.* — 39. 35 *οὐκ ἔμοιγε προσῆκεν εἰδέναι, τίνες εἰσὶν υἱεῖς ἐκείνου, ἀλλ' ἐκείνῳ δεῖξαι, τίνα ἐμοὶ νομιστέον ἔστ' ἀδελφόν.* — — 48. 13 *ἔδωκα αἵρεσιν τούτῳ — ὁπότερον βούλεται λαβεῖν.* — *Ps. D.* 42. 28 *ἐκέλευόν σε δεῖξαι ὅρον εἴ που ἔπεστι.* — 59. 4 *ἐξήνεγκε — λέγων διαχειροτονῆσαι τὸν δῆμον, εἴτε δοκεῖ — στρατιωτικὰ εἶναι εἴτε θεωρικά.* — Ep. 1. 2 *ᾠήθην χρῆναι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην ὡς ἔχω εἰς μέσον θεῖναι.* — *Hyp.* 1. 9 *Ἅρπαλον (ἔφη) ἀποδεῖξαι τὰ χρήματα ὁπόσα ἐστίν.* — Cfr. *D.* 4. 1, 29. 1, *Ps. D.* 13. 7, Ex. 1.

d) post participium: *A.* 1. 10 *ἠθέλησα — γράψας ἐν γραμματείῳ, ἃ ἐπαιτιῶμαι τὴν γυναῖκα.* — *I.* 6. 2 *ἀνέστην ἀποφαινούμενος, ἃ γιγνώσκω.* — *Ae.* 2. 122 *παρακληθεὶς ὑπ' ἐμοῦ — —, εἰ τἀληθῆ καὶ πάντα ἀπαγγέλλω — ἅπερ — εἶπον, — οὐκ ἔφη.* — *D.* 9. 60 *ἀπέδειξεν — — αἰσθόμενος, ἃ πράττουσιν.* — *D.* 19. 11 *ἔφη — διεξιών, ἡλίκα τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, οὐχὶ τὰς ἰδίας ἀδικοῦσι μόνον πατρίδας οἱ δωροδοκοῦντες καὶ χρήματα λαμβάνοντες παρὰ Φιλίππου.* — 20. 51. — 23. 13 *ἐδημηγόρει — διεξιὼν τὸν Κερσοβλέπτην καὶ τὸν Χαρίδημον ὡς φιλανθρώπως ἔχουσι πρὸς ὑμᾶς.* — 39. 2 *περίεργος ἂν εἰκότως ἐδόκουν εἶναι φροντίζων, ὅ τι βούλεται καλεῖν οὗτος ἑαυτόν.* — 57. 34 *προσῆκεν εἰδότας αὐτὴν πολλοὺς ἥτις ἐστὶ μαρτυρεῖν.* — *Hyp.* Aposp. 73 *οὔσης τῆς διαδικασίας, ὁπότεροί εἰσιν οἱ πεποιηκότες, ἠρώτων —.*

III. Sequitur, ut ostendam, quando in interrogationibus obliquis præsentis indicativus in imperfectum transierit. Ac primum quidem animadvertendum est, ut imperfectum illud, quod in enuntiationibus explicativis invenitur, præsenti an imperfecto orationis rectæ respondeat non semper facile est dijudicatu, sic hoc imperfectum utri eorum temporum respondeat nonnullis locis parum apparere. Præterea commemorare licet neque post verba interrogandi neque post vere dicendi verba hoc imperfectum facile usurpari. At quod docet S. J. Cavallin apud Xenophontem "neque post particulas illas interrogativas *εἰ, πότερον — ἤ, εἴτε — εἴτε* neque post pronomina adverbiaque interrogativa simplicia occurrere" hoc imperfectum, apud oratores quidem, quamquam post pronomina et adverbia vel interrogativa composita vel relativa sæpius usurpatur, tamen etiam post particulas illas

illaque pronomina nonnumquam invenitur. Neque tamen nego, id quod ex eis, quæ jam ante commemoravi, concludere licet, cum in ceteris harum enuntiationum temporibus tum in hoc a me afferri exempla, quæ etiam ad enuntiata relativa forsitan aliquo jure referri possint. Invenitur autem hoc imperfectum his locis post hæc verba:

ἀγνοέω *D.* 50. 13 ἔδωκα — οὐκ ἀγνοῶν τὴν παροῦσαν χρείαν ὡς ἀναγκαῖα ἦν —.

αἰσθάνομαι *Ae.* 1. 41 αἰσθόμενος, ὧν ἕνεκα τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο Τίμαρχος, ἀνέστησεν αὐτόν. — *D.* 23. 156 αἰσθόμενος, οὗ ἦν κακοῦ —. εἶδεν —.

ἀκούω *Ps. D.* Ep. 6. 2 ἀκούσαντί μοι, ἃ ἔλεγεν, ἐδόκει — αὐτὸν ἐπιστεῖλαι.

ἀπαγγέλλω *D.* 19. 305 τοὺς Ἀρκάδας ὑμῖν ἀπήγγελλεν, ὡς ἔχαιρον, εἰ προσέχει —.

γιγνώσκω (δια-) *L.* 13. 36 ἅπαντες ἐγνωκότες ἦτε, οὗ ἦν κακοῦ ἡ πόλις. — *I.* 12. 105 γνωσθέντες, ὧν ἐπεθύμουν, εἰς πόλεμον καὶ ταραχὰς κατέστησαν. — *Isæ.* 11. 13 εἴ τι δίκαιον εἶχεν εἰπεῖν, διαγνωσθῆναι προσῆκεν.

γράφω *D.* 27. 40 ἐγέγραπτο — ἐξ ὧν ἔδει τούτους λαβεῖν τὰ δοθέντα. — 50. 30 οὕτω μοι ἀκριβῶς ἐγέγραπτο, ὥστ' οὐ μόνον αὐτά μοι τἀναλώματα ἐγέγραπτο, ἀλλὰ καὶ ὅποι ἀνηλώθη καὶ ὅ τι ποιούντων, καὶ ἡ τιμὴ τίς ἦν καὶ νόμισμα ποδαπόν, καὶ ὁπόσου ἡ καταλλαγὴ ἦν τῷ ἀργυρίῳ.

δηλόω (ἄδηλον) *Isæ.* 1. 13 ἐδήλωσεν, ὡς εἶχε πρὸς ἡμᾶς. — 7. 33 τοῦτ' ἦν ἄδηλον καὶ τοῖς γεννήσασιν, εἴτε σπουδαῖον εἴτε μηδενὸς ἄξιον ἔμελλεν ἔσεσθαι. — *Lyc.* 135 ἄδηλον ἦν, ὁποῖοί τινες ὄντες ἐτύγχανον.

διαλογίζομαι (ἐκ-, συλ-) *A.* 3. 95 διελογίζετο, ὅσον ἑκάστους ἔδει συντελεῖν. — 1. 64 ἐκλογισάμενος, ὅστις ὧν πρὸς οὕστινας ἐπολέμει, εὖ ἐβουλεύσατο. — *D.* 18. 172 ἐκεῖνος ὁ καιρὸς — οὐ μόνον εὔνουν — ἄνδρα ἐκάλει, ἀλλὰ καὶ — συλλελογισμένον ὀρθῶς, τίνος ἕνεκα ταῦτ' ἔπραττεν ὁ Φ. καὶ τί βουλόμενος [1]).

---

[1]) Hoc imperfectum etiam imperfecto respondere potest, ita ut non modo significet: "cur illa faceret Ph.", i. e. "cur Græcos bello persequeretur" sed etiam: "cur illa fecisset", i. e. "cur Elateam occupavisset", cujus rei mentio a Demosthene modo supra facta est.

διορίζω L. 30. 4 *διωρισμένον, ἐξ ὧν ἔδει ἀναγράφειν, αὐτὸν ἁπάντων κύριον ἐποιήσατο.*

ἐξετάζω D. 45. 82 *τὸν ἡμέτερον πατέρα ἐξήταζες, ὅστις ἦν;*

ἐπιδείκνυμι Isæ. 6. 41 *ἐπεδείκνυσαν τὰ ἔνδον ὡς εἶχε.* — D. 57. 34 *προσῆκε — τὰ τέλη ἐξετάσαντας, εἰ ξενικὰ ἐτέλει καὶ ποδαπὴ ἦν ἐπιδεικνύντας.* — Ps. D. 47. 67 (bis) *ἐπέδειξα, ὡς εἶχεν.*

ζητέω Ps. D. 59. 80 *ἐζήτει τὴν γυναῖκα ταύτην ἥτις ἦν.*

μηνύω And. 1. 15 *ἐπαγγέλλεται* (præs. hist.) — *τῇ βουλῇ, εἴ οἱ ἄδειαν δοῖεν, μηνύσειν περὶ — τῶν Ἑρμῶν τῆς περικοπῆς ἃ ᾔδει.* — 1. 34 *μηνύει* (pr. hist.) *περὶ τῶν μυστηρίων ἃ ᾔδει.* —

οἶδα L. 1. 42 *τί ᾔδειν, εἴ τι κἀκεῖνος εἶχε σιδήριον;* — 11. 2 *ὥστ' οὐδ' ὅ τι ὀλιγαρχία ἦν ᾔδειν.* — Ps. L. 20. 24, 25 *οὐκ ἦν — ὥστ' εἰδέναι, οἷος ἦν.* — Ae. 2. 40 *ὅ τι οὖν ποτ' ἦν ὁ κέκρωψ ἢ τὸ καλούμενον παιπάλημα ἢ τὸ παλίμβολον ἢ τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οὐκ ᾔδειν πρότερον.* — D. 32. 11 *ὅ τι ἦν ἀτύχημα, οὐκ εἰδότες — λαμβάνομεν* (pr. hist.). — 35. 8 *οὐδὲν ᾔδει, οἵοις θηρίοις ἐπλησίαζε τοῖς ἀνθρώποις τούτοις.* — 48. 14 *ᾔδει — τὸ ἀργύριον ου ἦν.* — 55. 7 *ἀπέφαινεν ἂν ἐκεῖνος ἀκριβῶς εἰδώς, ὅπως εἶχεν ἕκαστα τούτων.* — Ps. D. 59. 59 *εἰδότες — τὴν γυναῖκα ἥτις ἦν,* — *ἀποψηφίζονται* (pr. hist.) *τοῦ παιδὸς καὶ οὐκ ἐνέγραφον αὐτὸν εἰς σφᾶς αὐτούς.*

ὁράω Ae. 3. 35 *ἰδὼν αὐτὸν ὁ Φίλιππος ὡς διέκειτο, θαρρεῖν παρεκελεύετο.* — D. 21. 4 *ἑώρων αὐτόν ἄρτι πρὸ τῶν δικαστηρίων οἷα ἐποίει.* — 31. 2 *ἰδών, ὡς διέκεισθ' ὑμεῖς πρὸς τοὺς λίαν ἀναιδῶς ἀδικοῦντας, ἔννους γίγνεται* (præs. hist.). — 37. 13 *ἑώρων ἡμᾶς οἷα ἐσυκοφαντούμεθ' ὑπὸ τούτων.* — Ps. D. 47. 41 *ἰδοῦσά με ὡς διεκείμην, ἐκέλευεν.* — 47. 62 *ἰδὼν — τὴν γραῦν ὡς διέκειτο, προσελθὼν — ἐκέλευον.* — 49. 17 *ὁρῶν ὁ πατὴρ — τό τε μέγεθος τοῦ ἀγῶνος ἡλίκον ἦν τούτῳ καὶ ὡς ἠπορεῖτο οὗτος, — προσαγαγὼν — ἐκέλευσεν —.*

πείθω Ps. D. Ex. 35 *δίκαιον ἦν πείθειν ὑμᾶς, ὅτι ἄριστον ἕκαστος ἡγεῖτο.*

πυνθάνομαι Ps. D. 47. 35 *πυθόμενος, οὗ ᾤκει ὁ Θ., ἦλθον ἐπὶ τὴν οἰκίαν.* — 49. 13 *δάνεισμα ποιεῖται* (pr. hist.) — — *ἑκάστου πυνθανομένου παρὰ τῶν οἰκείων — ὡς διέκειντο.* — 59. 109 *πρὶν γὰρ — — πυθέσθαι πάντας, ἥτις ἦν καὶ* perf. ind., *τὰ ἀδικήματα ταύτης ἦν.*

Hyp. 1. 9 *Ἅρπαλον (ἔφη) ἀποδεῖξαι τὰ χρήματα — ὅπως πύθοιτο, ὁπόσα ἦν.*

ψηφίζομαι D. 53. 24 *ἡγούμην — ἵν' — ἐψηφίσασθε, ὁποῖόν τι ὑμῖν ἐδόκει.* — Cfr. *D.* 9. 1.

Imperfectum.

In interrogationibus obliquis imperfectum orationis rectæ constat aut in optativum transgredi aut immutatum servari. Sed horum utriusque generum exempla apud oratores admodum rara sunt, et quidem in optativum transitus fit rarissime.

I. Optativi igitur sunt hæc exempla: *L.* 1. 14 *ἐρομένου ἐμοῦ, τί αἱ θύραι νύκτωρ ψοφοῖεν* (quid fores noctu concrepuissent), *ἔφασκε τὸν λύχνον ἀποσβεσθῆναι.* — 1. 20 *κατηγόρει — — καὶ τὰς εἰσόδους οἷς τρόποις προσίοι.* — 12. 2 *ἔδει τὴν ἔχθραν τοὺς κατηγοροῦντας ἐπιδεῖξαι ἥτις εἴη πρὸς τοὺς φεύγοντας.* — *D.* 30. 19 opt. et impf. *τούτων ἕκαστον ἠρόμην, Ὀνήτορα μὲν καὶ Τιμοκράτην, εἴ τινες εἶεν μάρτυρες, ὧν ἐναντίον τὴν προῖκ' ἀπέδοσαν, αὐτὸν δ' Ἄφοβον, εἴ τινες παρῆσαν, ὅτ' ἐλάμβανεν.*

II. Imperfectum autem post hæc verba immutatum restat:

ἀναμιμνήσκομαι D. 19 27 *διεξῆλθον — ἵνα τήν, ὅτ' ἀδωροδόκητος ὑπῆρχε, προαίρεσιν αὐτοῦ τῆς πολιτείας ἀναμνησθέντες ὡς προβεβλημένη καὶ ἄπιστος ἦν πρὸς τὸν Φίλιππον, — σκέψησθε.*

ἀπαγγέλλω Ae. 2. 169 *οὕτως ἐκινδύνευσα, ὥστε κἀκεῖ στεφανωθῆναι καὶ δεῦρο ἥκων πάλιν ὑπὸ τοῦ δήμου — — τοῦ ταξιάρχου — — τὰ περὶ τὸν γενόμενον κίνδυνον οἷος ἦν ἀπαγγείλαντος.*

βασανίζω And. 1 64 *τὸν παῖδα παρέδωκα βασανίσαι — καὶ τὰς θεραπαίνας ἔλαβον οἱ πρυτάνεις (βασανίσαι), ὅθεν ὁρμώμενοι ταῦτ' ἐποίουν ἐκεῖνοι.*

δηλόω I. 15. 114 *ἐβουλόμην ἂν — οἷόν τ' εἶναι συντόμως δηλῶσαι — τὰ τῆς πόλεως ὡς εἶχε.*

διηγέομαι Ps. D. 47 68 *διηγησάμην αὐτοῖς — τήν τε ἄφιξιν τὴν τούτων — καὶ ὡς εἶχον* (ut eam habuissem) *αὐτὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ὡς* — aor. opt.

εἰκάζω A. 5. 68. *εἴ τις ἠξίου τοὺς συνόντας ἐκείνῳ εἰκάζειν, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀποκτείναντες Ἐφιάλτην —.*

θαυμάζω I. 19. 26 *ἔτι δυσκολώτερον διὰ τὴν νόσον διέκειτο, ὥστ' οὐκ ἐκείνων ἄξιον θαυμάζειν, εἰ μὴ παρέμενον, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, ὅπως ἐγὼ τοιαύτην νόσον θεραπεύων ἀνταρκεῖν ἠδυνάμην.*

εἶπον (*κατεῖπον*) L. 3. 17 *διότι τοιαῦτα παρηνόμουν εἰς ἐκεῖνον, οὐκ ἠθέλησαν εἰπεῖν ἐρωτηθέντες*[1]. — 4. 10 *ἡ πόρνη τοῦτ' ἂν κατεῖπε, πότερα κοινὴ ἡμῖν ἦν ἢ ἰδία τούτου, καὶ* — aor. ind. — *καὶ εἰ διηλλαγμένοι ἢ ἔτι ἐχθροὶ ἦμεν, ἔτι δὲ εἰ* — aor. ind. — *καὶ εἰ οὗτος ἦρχε χειρῶν ἀδίκων ἢ ἐγὼ πρότερος τοῦτον ἐπάταξα.*

οἶδα (*σύνοιδα*) Isæ. 7. 34 *εἴς τε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα οἷος ἦν, ἀκριβῶς ᾔδει*[2]. — D. 19. 52 *οὐ γὰρ οἷς ἐπέστελλε προσεῖχον τὸν νοῦν, ἀλλ' ἃ φρονῶν ταῦτ' ἔγραφε συνῄδεσαν.*

παράδειγμα καταλείπω Lyc. 119 *ἐκόλασαν — — ἵνα παράδειγμα εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον, ὡς εἶχον πρὸς τοὺς προδότας, καταλίποιεν.*

πυνθάνομαι Ps. D. 58. 28 *τελευτήσαντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ βιαίῳ θανάτῳ, τοιοῦτος ἐγένετο περὶ αὐτὸν οὗτος, ὥστ' ἀναζητήσας τοὺς δράσαντας καὶ πυθόμενος, οἵτινες ἦσαν, ἀργύριον λαβὼν ἀπηλλάγη.*

σκοπέω D. 18. 233 *ἐσκόπει ἄν, τίνας εἶχεν ἀφορμὰς ἡ πόλις καὶ τίνας δυνάμεις, ὅτ' εἰς τὰ πράγματ' εἰσῄειν, καὶ* — aor. ind. —, *καὶ πῶς εἶχε τὰ τῶν ἐναντίων.*

---

[1]) Enuntiatio interrogativa etiam ad *ἐρωτηθέντες* referri potest. Ceterum quamquam dubitare licet præsentine an imperfecto orationis rectæ hoc imperfectum respondeat, tamen tutius est exemplum huc retulisse.

[2]) Imperfectum hoc loco respondere imperfecto orationis rectæ apparere videtur ex additamento illo subsequenti: *ὡς ἐγενόμην οὐκ ἄδικος οὐδὲ πλεονέκτης, ἠπίστατο σαφῶς.*

ὑπομιμνήσκω *Isæ.* 2. 4 ᾔτει τὴν ἀδελφὴν ἡμᾶς, ὑπομιμνήσκων τήν τε φιλίαν τὴν τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἦν διακείμενος.

φανερόν *A.* 2 γ 8 εἴπερ ἐγένετο φανερὸν ἡμῖν, τίνες ἦσαν οἱ ἀποκτείναντες αὐτόν —.

Perfectum et Plusquamperfectum.

Perfecti indicativus orationis rectæ in oratione obliqua aut immutatus restat aut in optativum transit aut denique in plusquamperfectum mutatur [1]). Quarum constructionum prima est admodum rara, secunda rarior, tertia rarissima.

I. Optativus igitur invenitur:

A. post verbum interrogandi:

ἐρωτάω (ἔρομαι) *Isæ.* 6. 41 τοὺς οἰκέτας πρῶτον ἠρώτων —, ὅπῃ τετραμμένα εἴη τὰ χρήματα, — *D.* 35. 31 οὐδὲν ἧττον ἠρωτῶμεν αὐτούς, ὅντινα τρόπον ἀπολωλότ' εἴη τὰ χρήματα. — 52. 8 ἤρετο αὐτόν, εἰ ἤδη ἐπιδεδημηκὼς εἴη ὁ *K.*, ὅτῳ ἐπιγεγραμμένον εἴη ἀποδοῦναι τὸ ἀργύριον. — *Ps. D.* 47. 34 ἠρόμην αὐτόν, πότερα μεμερισμένος εἴη (*Π*) πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἢ κοινὴ ἡ οὐσία εἴη αὐτοῖς.

B. post hæc verba:

λέγω *L.* 18. 10 ἔλεγε πρὸς ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρόντας, ὅσα εἴημεν πεπονθότες καὶ οἵαις τύχαις κεχρημένοι. — *I.* 21. 3 ἔλεγεν, ἃ πεπονθὼς εἴη.

οἶδα *Ps. D.* Ex. 48 ἔγωγε — οὐκ ᾔδειν, πρὸς τί ποτ' εἴη τοῦτ' εἰρημένον —.

ὁράω *D.* 52. 19 προσῆλθε — λέγων, ὅτι τετελευτηκὼς εἴη ὁ Λύκων καὶ αὐτὸς ἀξιοίη τὰ γράμματα ἰδεῖν, εἴ τι καταλελοιπὼς εἴη ὁ ξένος ἀργύριον.

---

[1]) Commemorare liceat, ubi in his enuntiatis perfecti indicativus in optativum transgressus est, ibi circumscriptas formas usurpari, ubi retentus est, simplices exhiberi præter hunc locum: *I.* 19. 2 (γεγενημένος — εἰμί), ubi in plusquamperfectum mutatus est, utramque formam inveniri.

II. Indicativus autem perfecti his locis retinetur:

A. post verba interrogandi:

ἐρωτάω (*ἔρομαι*) *Ae.* 2. 36 *ἤρετό με, εἰ τῶν Ἀθήνησι πραγμάτων ἐπιλέλησμαι, καὶ τὸν δῆμον καταπεπονημένον* — — *εἰ μὴ μέμνημαι.* (*II*). — *D.* 27. 50 *ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαιτητοῦ ταῦτά τε καθ' ἕκαστον, καὶ τὴν οὐσίαν τὴν αὑτοῦ πότερον ἐκ τῶν ἐπικαρπιῶν ἢ τἀρχαῖα ἀναλίσκων διῴκηκε* (*Π*), *καὶ πότερον* — aor. ind. cum *ἄν* — *ἀπεκρίνατο οὐδέν.* — 36. 43 *περὶ τῆς εὐπορίας* — *καὶ ὧν ἐρωτήσειν ἔφησθα, πόθεν τὰ ὄντα κέκτηται Φορμίων,* — *οὐκ ἔνεστ' εἰπεῖν τὸν λόγον.*

πυνθάνομαι *D.* 21. 36 *ἀπήγγελλέ τίς μοι περιιόντ' αὐτὸν συλλέγειν καὶ πυνθάνεσθαι, τίσι πώποτε συμβέβηκεν ὑβρισθῆναι.*

B. post alia verba:

βοάω *D.* 19. 81 *οὐκ ἂν ἔδωκα οὐδενὶ οὐδέν, ὥστε μοι παραστάντας ἐνταυθὶ βοᾶν, οἷα πεπόνθασιν.*

δηλόω *I.* 15. 224 *τοὺς πλησιάσαντάς μοι διῆλθον,* (*δηλῶσαι*) *βουλόμενος, ὅσον διέσταμεν ἀλλήλων.*

ἐνθυμέομαι *I.* Ep. 7. 6 *ἐνεθυμήθην* —, *ὡς εὐτυχῶς ἅπαντά σοι συμβέβηκεν.*

ἐπίσταμαι *I.* 19. 2 *οὐκ ἂν ἠπίστασθ', ὁποῖός τις γεγενημένος περὶ τὸν τετελευτηκότα κληρονόμος εἰμὶ τῶν ἐκείνου.*

ἐπιτηρέω *D.* 19. 288 *τί παρ' ὑμῖν ἐψήφισται, τοῦτ' ἐπετήρουν οἱ ἄλλοι πάντες Ἕλληνες.*

κρίσιν γράφω *D.* 23. 219 *εἰ* — *αὐτὸς ἔγραψε κρίσιν, εἰ πεποίηκεν ἢ οὔ καὶ εἰ δικαίως ἢ ἀδίκως, οὐκ ἂν ἠδίκει.* — Cfr. *D.* 53. 3.

οἶδα *D.* 21. 78 *ἡνίκα τὰς δίκας ἔλαχον* — — *καὶ τοῦτον οὐδ' εἰ γέγονεν εἰδὼς οὐδὲ γιγνώσκων, τότε* — *εἰσεπήδησαν.*

πυνθάνομαι *Ps. D.* 59. 109 *πρὶν* — *πυθέσθαι* (comperisse) *πάντας, ἥτις ἦν καὶ οἷα ἠσέβηκε, τὰ ἀδικήματα ταύτης ἦν.*

σκοπέω *I.* 7. 25 *οὐκ ἐσκόπουν, εἴ τι λῆμμα παραλελοίπασιν οἱ πρότερον ἄρχοντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἴ τινος πράγματος κατημελήκασι τῶν τέλος ἔχειν κατεπειγόντων.* — *Lyc.* 66 *αὐτὸ ἐσκόπουν τοῦτο, εἰ πέφυκε τὸ ἀδίκημα τοῦτο* — *μέγα βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους.*

φροντίζω *Ae.* 1. 165 *ὁ νομοθέτης οὐχ ὅπως τὸ πρᾶγμα γεγένηται ἐφρόντισεν.*

III. In plusquamperfectum perfecti indicativus numquam post verba interrogandi mutatus est, sed post hæc verba dicendi et sentiendi legitur:

γιγνώσκω *L.* Aposp. 54 *οὕτως οἰκείως αὐτοὺς ὑπεδεξάμην, ὥστε μηδένα γνῶναι τῶν εἰσιόντων, ὁπότερος ἡμῶν ἐκέκτητο τὴν οὐσίαν.*

διηγέομαι *And.* 2. 14 *τὸ πρᾶγμα ἤδη πᾶν διηγεῖτο ὡς ἐπέπρακτο.*

εἶπον *Ps. D.* 47. 41 *ἃ πεπονθὼς ἦν, εἶπα.*

ἐννοέω *L.* 9. 7 *ἐννοοῦντες, οἷα πεπονθὼς ἦν, — ἔπειθον αὐτοὺς ἀφεῖναι.*

ἐπιλανθάνομαι *Isæ.* 7. 14 *οὐκ ἐπελάθετο, ὑφ' ὧν καὶ ἐξ ἀρχῆς εὖ πεπονθὼς ἦν.*

ὁράω *L.* 32. 18 *οὕτω διετέθημεν πάντες — — ὁρῶντες τοὺς παῖδας, οἷα ἦσαν πεπονθότες.*

Aoristus.

Aoristi indicativus orationis rectæ in his enuntiatis apud oratores longe sæpissime retinetur immutatus, id quod minus mirandum est, cum præsertim apud ipsum Xenophontem, quamvis propensus sit ad optativos usurpandos, indicativus aoristi plus duplo sæpius quam optativus inveniatur.

I. Optativus igitur aoristi his tantum locis legitur:

A. post verba interrogandi:

ἐρωτάω *L.* Aposp. 52 *ἠρώτα αὐτόν, πῶς εἰσέλθοι.* (*II*). — *D.* 50. 55 *ἠρώτων αὐτόν, εἰ ἀναπλεύσειεν ἔχων ἀργύριον ὡς διαδεξόμενός μοι τὴν ναῦν ἢ οὔ.* (*II*).

ἐλέγχω *D.* 35. 36 *ἐλεγχόμενοι, εἴ τι περιγένοιτο τῶν χρημάτων ἐν τῷ Πόντῳ, ἀπεκρίνατο Λάκριτος —.*

κηρύττω *And.* 1. 112 *ὁ κῆρυξ ἐκήρυττε, τίς τὴν ἱκετηρίαν καταθείη.*

B. post hæc verba:

διηγέομαι *Ps. D.* 47. 68 *διηγησάμην αὐτοῖς ἅπαντα τὰ γενόμενα — καὶ ὡς —* impf. — *καὶ ὡς διὰ τὸ κυμβίον, οὐκ ἀφεῖσα, τελευτήσειεν.*

γράφω *I.* 12. 11 *ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ πονεῖν καὶ γράφειν, ἃ διανοηθείην, κατέφυγον.* — Cum hoc loco conferendi sunt hi: *D.* 19. 34, 37. 42 (*πράττειν, ὅ τι δόξαι*), quæ tamen enuntiata, ut hoc, potius relativa quam interrogativa forsitan habenda sint.

II. Indicativus autem aoristi his locis immutatus legitur:

A. post verbum interrogandi:

ἐρωτάω (*ἀν-*) *D*. 22. 68 *ὕβριζεν* — — *ἐρωτῶν*, *εἰ μάτην τὸ δεσμωτήριον ᾠκοδομήθη*. — 24. 158 *ἀνερωτῶντός τινος αὐτόν*, *ὅτου ἕνεκα τοιαῦτ' ἠθέλησε γράφειν* — *τετυφῶσθαι τὸν ταῦτα λέγοντ' ἔφη*. (*II*). — *Hyp*. Aposp. 73 *ἠρώτων οἱ Ῥηνεῖς τοὺς Δηλίους*, *δι' ἣν αἰτίαν ὡς αὐτοὺς ἀφίκοντο*. (*II*).

Huc referre licet hoc exemplum post

ἔλεγχος Ps. *D*. 47. 7 *ᾠήθησαν οἱ δικασταὶ* — *φεύγειν ἐμὲ τὸν ἔλεγχον ἐκ τῆς ἀνθρώπου περὶ τῆς αἰκίας*, *ὁπότερος ἡμῶν ἦρξε χειρῶν ἀδίκων*.

B. post hæc verba:

ἀκούω D. 29. 59 *οἱ δικασταὶ ἀκούσαντες*, *εἰς οὓς ἐφῆκε*, *ταῦτα* — *περὶ αὐτῶν ἔγνωσαν*.

βασανίζω Ps. *D*. 47. 8 *ἔφη* — *τὴν ἄνθρωπον τὴν παραγενομένην ἐρεῖν τἀληθῆ* — — *βασανιζομένην*, *ὁπότερος ἦρξε χειρῶν ἀδίκων*.

γράφω D. 50. 30 *ἐγέγραπτο* — *ὅποι ἀνηλώθη τἀναλώματα*. — Cfr. *Ps*. *D*. 49. 8.

εἶπον (*κατεῖπον*) *And*. 1. 56, 58 *εἶπον*, *ἃ ἤκουσα*. — 1. 116 *ἐπειδὴ* — *ἐκεῖνος οὐκ εἶχεν εἰπεῖν*, *ὅτου ἤκουσε*, *καταφανὴς ἦν* —. — *L*. 4. 10 aor. et impf. — *Ae*. 2. 29 *εἶπον περὶ Πτολεμαίου*, *ὡς ἀχάριστον καὶ δεινὸν ἔργον διεπράξατο*. — *D*. 45. 47 *ἐγὼ δ' ὃν τρόπον ἐσκευωρήσατο τὴν μίσθωσιν* — *εἶπον*.

ενθυμέομαι D. 24. 28 *ἐνεθυμήθητε* — *ὡς τεχνικῶς ὁ γράφων* — *αὐτὸς ἔγραψεν αὔριον νομοθετεῖν*.

ἐξελέγχω (*ἔλεγχος*) *Ps*. *D*. 49 44 *ἐξήλεγχον αὐτόν*, *ἐν οἷς τε χρόνοις ἕκαστον ἐδανείσατο καὶ εἰς ὅ τι ἔλαβε τὸ ἀργύριον καὶ εἰς ἃ κατεχρήσατο*. — *I*. 19. 41 *οὐκ ᾤμην αὐτοὺς οὕτω δυστυχήσειν*, *ὥστ' ἄπαιδας ἀμφοτέρους τελευτήσαντας εἰς ἔλεγχον καταστήσειν*, *ὁποῖός τις ἕκαστος ἡμῶν περὶ αὐτοὺς ἐγένετο*.

ἐξετάζω Ae. 1. 160 *οὐ γὰρ εἴ τις ἑαυτὸν κατῄσχυνε*, *τοῦτ' ἐξήτασεν*.

λέγω (*λόγος*) *D*. 20. 45 *πάντα μᾶλλον ἢ ὅπου παρέδωκεν εἶχε λέγειν*. — 37. 11 *ἐμεμφόμην αὐτῷ λέγων*, *οἷον ἄνθρωπον προὐξένησέ μοι*. — — *Ps*. *D*. 49. 42 *ἔλεγεν ἀρρωστῶν* — *εἰς ὅ τι ἐλήφθη τὸ ἀργύριον*. *And*. 1. 29 *λόγους εἶπον* — *οἷα ἕκαστος αὐτῶν ἔπαθε καὶ ἐτιμωρήθη*.

μιμνήσκω (*ἀνα-*) *L.* 32. 18 *οὕτω διετέθημεν — — ἀναμιμνησκόμενοι τοῦ ἀποθανόντος, ὡς ἀνάξιον τῆς οὐσίας τὸν ἐπίτροπον κατέλιπεν.* — *D.* 9. 61 *ἐσίγων — τὸν Εὐφραῖον οἷα ἔπαθε μεμνημένοι.*

μύθους συντίθημι *D.* 18. 149 *μύθους, ὅθεν ἡ Κιρραία χώρα καθιερώθη, συνθεὶς καὶ διεξελθὼν — πείθει* (præs. hist.).

οἶδα *L.* 4. 15 *πότερον πότερος ἐπλήγην ἢ ἐπάταξα, ἐκείνη ἂν ᾔδει.* — *D.* 50. 21.

παραλαμβάνω *Ps. D.* 60. 28 *παρειλήφεσαν Πανδιονίδαι Πρόκνην καὶ Φιλομήλαν — ὡς ἐτιμωρήσαντο Τηρέα.*

περαίνω *D.* 18. 149 *ἐπέραινεν, ἐφ' οἷς ἐμισθώθη.*

σκοπέω (*σκέπτομαι*) *Isæ.* 4. 4 *οὐδὲν ἂν ἔδει ὑμᾶς σκέψασθαι ἀλλ' εἴ τι διέθετο ἐκεῖνος.* — *Ae.* 3. 187 *οὐδὲ τοῦτο εἰκῇ πρᾶξαι κελεύει* (pr. hist.), *ἀλλ' ἀκριβῶς τὴν βουλὴν σκεψαμένην, ὅσοι ἐπὶ Φυλῇ ἐπολιορκήθησαν — οὐχ ὅσοι τὴν τάξιν ἔλιπον —.* — *D.* 18. 233 impf. et aor. et impf.

φανερὸν ποιέω *I.* 19. 28 *ἠβουλόμην ἂν ὑμῖν οἷός τ' εἶναι ποιῆσαι φανερόν, οἷος περὶ αὐτὸν ἐγενόμην.*

Futurum.

Futuri indicativus in his enuntiatis semper fere restat immutatus. Tribus tantum locis apud oratores in optativum transgressus est. Commemorandum autem est nonnullos esse locos, ubi futuri indicativus deliberativam vim ac significationem habeat, i. e. interrogationi rectæ in futuri indicativo positæ respondeat.

I. Optativus autem futuri post hæc verba legitur:

ἐρωτάω *A.* 1. 16 *ἠρώτα οὖν αὐτήν, εἰ ἐθελήσοι* [1]) *διακονῆσαί οἱ.* (*II*) [1]).

οἶδα *L.* 23. 9 *προσῆλθον βουλόμενος εἰδέναι, ὁποῖόν τι περὶ αὐτοῦ πραχθήσοιτο.* — 23. 10 *ἔδοξέ μοι χρῆναι — παραγενέσθαι, ἵν' εἰδείην τόν τ' ἐξαιρησόμενον αὐτὸν καὶ ὅ τι λέγων ἀφαιρήσοιτο.*

---

[1]) Cod. A. Bk. *ἐθελήσει.*

II. Indicativus autem hic locis retinetur:

A. post verbum interrogandi:

ἐρωτάω (*ἐπ-*) *Ps. I.* 17. 37 *ἐρωτῶντος Στρατοκλέους, ὅστις αὐτῷ ἀποδώσει τὰ χρήματα — συνέστησα.* — *Lyc.* 84 *τὸν θεὸν ἐπηρώτων, εἰ λήψονται τὰς Ἀθήνας.* (*I*). — *D.* 50. 33 *περὶ τῶν σκευῶν ἠρώτων αὐτόν, πότερα παραλήψεται ἢ* — præs. opt. (*II*).

B. post hæc verba:

ἅμιλλαν ποιέομαι *I.* 4. 85 *ἐφιλονίκησαν — — ὁπότεροι δὲ τῆς σωτηρίας αἴτιοι γενήσονται, περὶ τούτου ποιούμενοι τὴν ἅμιλλαν.*

ἀπορέω *Ps. D.* 46. 1 *ὅτι οὐκ ἀπορήσειν ἔμελλε Στέφανος οὑτοσί, ὅ τι ἀπολογήσεται περὶ τῆς μαρτυρίας,* — *ὑπενόουν* (interrogatio deliberativa).

βουλεύομαι *D.* 19. 122 *ἐβουλεύονθ' οὗτοι, τίν' αὐτοῦ καταλείψουσιν.* — 48. 22 *ἐβουλευόμεθα — κοινῇ, ὅντινα τρόπον ἄριστα καὶ ἀσφαλέστατα προσοισόμεθα πρὸς τοὺς ἀμφισβητοῦντας.* — 48. 28 *ἐσκοποῦμεν πάλιν καὶ ἐβουλευόμεθα κοινῇ,* —, *ὅντινα τρόπον τούτων τι πάλιν κομιούμεθα.* — Hæ tres interrogationes pro deliberativis habendæ sunt.

γράφω *D.* 19. 41 *γράψειν ὡμολόγει, ἡλίκα τὴν πόλιν εὖ ποιήσει.* — 19. 40 *ἔγραφον ἂν καὶ διαρρήδην, ἡλίκα ὑμᾶς εὖ ποιήσω.*

δείκνυμι *D.* 23. 117 *ἐκεῖνόν φασιν — εἰπεῖν, ὅτι πίστιν ἂν οἴεται γενέσθαι μόνην, εἰ δείξειαν, ὅπως, ἂν ἀδικεῖν βούλωνται, μὴ δυνήσονται.*

δῆλος (*ἄδηλον*) *L.* 14. 17 *οὔπω δῆλος ἦν, ὁποῖός τις ἔσται.* — 4. 7 *οὐκ ἂν οὕτως ἤλθομεν, ἀδήλου ὄντος, εἰ παρὰ τούτῳ εὑρήσομεν ὄστρακον ἢ οὕτως αὐτὸν ἀποκτενοῦμεν.*

διαλογίζομαι *D.* 18. 98 *ταῦτ' ἐποίουν οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι, οἳ διεκωλύσατε — οὐχ ὑπὲρ οἷα πεποιηκότων ἀνθρώπων κινδυνεύσετε διαλογισάμενοι.*

διαπειράομαι *D.* 48. 46 *ἐχρῆν αὐτὸν — πρότερον ταῦτα λέγειν καὶ ἐπιδεικνύειν, πρὶν τὸν ἀγῶνα γενέσθαι καὶ διαπειραθῆναι τῶν δικαστῶν ὅ τι γνώσονται.*

διαφοραὶ γίγνονται L. 12. 51 παραστήσω — τὰς διαφορὰς — ὑπὲρ ἑαυτῶν γιγνομένας (factiones factas esse), ὁπότεροι ταῦτα πράξουσι καὶ τῆς πόλεως ἄρξουσι.

εὑρίσκω D. 23. 78 τὸ εὐσεβὲς εὗρεν ὅπως ἔσται.

μέλει (ἀμελέω, ἐπιμελές) And. 1. 23 εἰ δ' ἐλεγχθήσονται ψευδόμενοι, οὐδὲν αὐτοῖς ἐμέλησεν. — D. 43. 8 εἰ ἐξερημωθήσεται ἢ ἀνώνυμος ἔσται ὁ οἶκος —, οὐδὲ κατὰ τοὐλάχιστον πώποτ' αὐτοῖς ἐμέλησεν. — I. 11. 7 ἠμέλησας, εἰ μηδὲν ὁμολογούμενον ἐρεῖς. — D. 19. 59 ἦν αὐτοῖς καὶ τί ἀπαγγελοῦσιν οὗτοι καὶ τί ψηφιεῖσθ' ὑμεῖς ἐπιμελές [1]).

οἶδα L. 1. 41 ἐπειδὴ ᾐσθόμην τῆς νυκτὸς περιτρέχειν, οὐκ εἰδώς, ὅντινα οἴκοι καταλήψομαι καὶ ὅντινα ἔξω (interrogatio deliberativa). — Ps. L. 2. 13 εἶχον — ἐκείνους οὐκ εἰδότες ὁποῖοί τινες ἄνδρες ἔσονται γενόμενοι. — D. 19. 59. — Cfr. modo supra. — 54. 28 οὐκ εἰδώς, εἰ περιφεύξομαι (deliberativa interrogatio), πρὸς ἅπαντας τοὺς εἰσιόντας τοῦτον ἀπέφαινον τὸν πρῶτον πατάξαντα.

προεῖπον Ae. 3. 72 ἠρώτα, προειπών, ἃ εἰρήσεται.

προσμένω Ps. Ae. Ep. 10. 10 ὅποι λήξει ἡ τοσαύτη ἀναισχυντία, προσμένων, λίθινος ὑπ' ἀπιστίας ἐγεγόνειν.

σκοπέω I. 7. 42 οὐ τοῦτο πρῶτον ἐσκόπουν, δι' ὧν κολάσουσι τοὺς ἀκοσμοῦντας, ἀλλ' ἐξ ὧν παρασκευάσουσι μηδὲν αὐτοὺς ἄξιον ζημίας ἐξαμαρτάνειν. — 15. 169 ἐπειδὴ δ' εἰσέπεσον εἰς τὸ λογίζεσθαι καὶ σκοπεῖν, τί χρήσομαι τοῖς παροῦσιν, ἐπαυσάμην τοῦ δέους. — D. 24. 155 ἐσκόπει, πῶς λήσει τούτους καταλύσας, κἂν ἄρα ληφθῇ τοῦτο ποιῶν, μὴ δόξει δεινὸν μηδ' ἀναιδὲς μηδὲν εἰργάσθαι. — 39. 33 εἴ γε τοιοῦτος ἦσθε, ὥστε ποιήσασθαι μὲν σαυτὸν ἀναγκάσαι, ἐξ ὅτου δ' ἀρέσεις ἐκείνῳ τρόπου μὴ σκοπεῖν, οὐκ ᾔσθα, οἷον δεῖ τὸν προσήκοντα εἶναι περὶ τοὺς γονέας. — 6. 12 οἶδεν (intellexit), οὖν ἀμφοτέρους — — οὐχ ὅ τι συνοίσει κοινῇ τοῖς Ἕλλησι σκεψομένους.

---

[1]) Ita plurimi codd., et Voemelius hanc lectionem servat atque defendit. Sed nonnulli codd. et plerique editores habent ἐπεμελὲς εἰδέναι. Apparet verbum εἰδέναι sententiæ loci non necessarium esse atque æque facile fieri potuisse, ut ad difficiliorem et inusitatiorem lectionem expediendam adderetur, quam ut excideret.

στάσεις ποιέομαι I. 4. 79 *οὕτω πολιτικῶς εἶχον, ὥστε καὶ τὰς στάσεις ἐποιοῦντο πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ὁπότεροι τοὺς ἑτέρους ἀπολέσαντες τῶν λοιπῶν ἄρξουσιν, ἀλλ' ὁπότεροι φθήσονται τὴν πόλιν ἀγαθόν τι ποιήσαντες*[1]).

Potentialis et Condicionalis.

I. Potentialis sive optativus cum *ἄν* junctus in interrogationibus obliquis ad tempora præterita relatis non admodum sæpe usurpatur. Inveniuntur autem et præsentis et aoristi optativi sine ullo temporis discrimine. In his enim enuntiatis neque per aoristi optativum aliquid indicatur, quod antecedit ea, quæ verbo enuntiationis regentis pronuntiantur, neque per præsentis optativum aliquid, quod ad idem tempus quo enuntiatio regens refertur, sed cum uterque optativus aliquid indicet, quod enuntiationem regentem sequitur, aoristi optativus actionem ingredientem, præsentis actionem durantem significat. Præsentis vero optativum duobus tantum locis inveni. Sed ex eo, quod uterque optativus futurum tempus spectat, fit, ut potentialis nonnullis locis ad interrogationem deliberativam prope accedere videatur, in eis dico interrogationibus obliquis, quæ a verbis curandi pendent. Sed ad exempla afferenda transgredior. Potentialis igitur his locis legitur:

A. post interrogandi verbum:

ἐρωτάω (*ἐπ-*) I. 6. 31 *ἡμῶν ἐπερωτώντων, ὅτῳ τρόπῳ τάχιστ' ἂν κρατήσαιμεν τῆς πόλεως, οὐδὲν ἀνεῖλεν* —. — Ep. 6. 1 *ἀπήγγειλέ τις* —, *ὅτι καλέσαντες αὐτὸν ἄνευ τῶν ἄλλων ἐρωτήσαιτ', εἰ πεισθείην ἂν ἀποδημῆσαι.* — *Lyc.* 99 *ἠρώτα τὸν θεόν, τί ποιῶν ἂν νίκην λάβοι παρὰ τῶν πολεμίων.*

---

[1]) Kühner, l. l. § 587. 7. Anm. 10, dicit: "Zuweilen kommen Nominalfragen vor, die sich auf ein zu ergänzendes Particip, als: *σκοπῶν, πειρώμενος*, beziehen." Tum hoc tantum exemplum affert. Sed vix credo opus esse hoc loco participium ad sententiam supplendam. Cfr. modo supra allatum exemplum *L.* 12. 51. Ceterum ejus modi enuntiata ab *εἰ* proficiscentia, ad quæ explicanda participio *πειρώμενος* vel *σκοπῶν* opus sit, talia dico, qualia enumerat Kühner l. modo l. Anm. 27, non interrogativa sunt, sed hypothetica. Cfr. Chr. Cavallin. "Grekisk Syntax i Sammandrag" § 95. II. 1. b.

B. post hæc verba:

βουλεύομαι *A.* 1. 17 *ἐβουλεύετο ἡ ἄνθρωπος, ὅπως ἂν αὐτοῖς τὸ φάρμακον δοίη, πότερα πρὸ δείπνου ἢ ἀπὸ δείπνου.*

διδάσκω *I.* 12. 44 *τοὺς Ἕλληνας ἐδίδαξαν, ὃν τρόπον διοικοῦντες τὰς αὑτῶν πατρίδας καὶ πρὸς οὓς πολεμοῦντες μεγάλην ἂν τὴν Ἑλλάδα ποιήσειαν.*

διεξέρχομαι *Ps. D.* 13. 9 *διεξῆλθον, ὡς ἂν συνταχθείητε — καὶ εὐπορία τίς ἂν ἅπασι γένοιτο κοινή.*

ἐνθυμέομαι *I.* 15. 6 *ἐνεθυμούμην, πῶς ἂν δηλώσαιμι τούτοις — τὸν τρόπον, ὃν ἔχω —, καὶ μὴ περιίδοιμι περὶ τῶν τοιούτων ἄκριτον ἐμαυτὸν ὄντα* [1]. —

ἐπιμελέομαι *D.* 35. 29. Cfr. infra *Verba curandi.*

εὑρίσκω *I.* 8. 82 *ἀκριβῶς εὕρισκον, ἐξ ὧν ἄνθρωποι μάλιστ' ἂν μισηθεῖεν.* — *Ps. D.* Ex. 25 *εἰ εὑρημένον ἦν, πῶς ἄν τις ἀσφαλῶς δημηγοροίη, μανία παραλείπειν τοῦτον ἦν τὸν τρόπον.*

λέγω *I.* 5. 105 *ἐπεχείρουν ἂν λέγειν, ὃν τρόπον πολεμῶν τάχιστ' ἂν περιγένοιο τῆς τοῦ βασιλέως δυνάμεως.*

οἶδα *D.* 19. 48 *τοσούτου ἔδει ἐπαγγέλλεσθαι ὥστ' οὐδ' εἰδέναι φησί, τί ἂν ποιῶν ὑμῖν χαρίσαιτο.*

ὁρίζω *I.* 2. 2 *ἡγησάμην ἂν — —, εἰ δυνηθείην ὁρίσαι, ποίων ἐπιτηδευμάτων ὀρεγόμενος καὶ τίνων ἔργων ἀπεχόμενος ἄριστ' ἂν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν διοικοίης.*

σκοπέω (*-έομαι*) *I.* 5. 8 *οὕτω διεκείμην, ὥστ' εὐθὺς σκοπεῖσθαι, πῶς ἂν τὰ πεπραγμένα παραμείνειεν ἡμῖν καὶ μὴ χρόνον ὀλίγον ἡ πόλις ἡμῶν*

---

[1]) Hoc exemplum et *D.* 19. 14 (vide modo infra, *σκοπέω, εἰ — ἐσκόπει, πῶς ἂν ἄριστα ἐναντιωθείη τῇ εἰρήνῃ*-), 24, 155 (*ἐσκόπει, πῶς λήσει τούτους καταλύσας καὶ μὴ δόξει δεινὸν μηδ' ἀναιδὲς μηδὲν εἰργάσθαι*), plura enuntiata a *πῶς* incipientia Weber l. l. prave retulit ad enuntiationes finales objectivas, "unvollständige Absichtssätze", ab *ὅπως* (l. *ὡς*) incipientes; sed observet velim ille his locis idem, quod ipse ad *A.* 1. 17 (vide modo supra, *βουλεύομαι*) recte observari jussit: "es liegt hier eine indirekte Frage vor." Ceterum meo jure miror, cur non retulerit *I.* 5. 8 (vide modo infra, *σκοπέομαι, οὕτω διεκείμην, ὥστ' εὐθὺς σκοπεῖσθαι, πῶς ἂν τὰ πεπραγμένα παραμείνειεν ἡμῖν καὶ μὴ χρόνον ὀλίγον ἡ πόλις ἡμῶν — ἐπιθυμήσειε*) eodem, quo hoc, de quo disputamus, exemplum Isocrateum, quorum exemplorum quo alterum relatum sit, eo alterum referatur necesse esse nemo non videt. Nam ne *μή* quidem particula ad hunc locum notata illo desideratur. Præterea apparet, quæ ab *ὅπως* incipiunt enuntiationes, quo referantur, nonnumquam (neque tamen nisi post verba curandi) dubitari posse, quæ autem a *πῶς*, non item.

διαλιπούσα πάλιν ἑτέρων πολέμων ἐπιθυμήσειε. — *D.* 19. 14 *εἰ* — *ἐσκόπει, πῶς ἂν ἄριστα ἐναντιωθείη τῇ εἰρήνῃ* —. — 23. 11 *ἐσκόπουν, τίν' ἂν τρόπον ἡσυχίαν μὲν ἔχειν ἀναγκασθεῖεν οὗτοι, ὁ δὲ X.* — *ἀσφαλῶς πάντα καταστρέψαιτο.*

Conferendum est *D.* 50. 53 *ἐπειδὴ* — *οἱ στρατιῶται εἶχον οὐδέν, ὅτου ἂν ἐπισιτίσαιντο,* — *προσελθὼν* — *ἐκέλευον* —.

II. Condicionalis seu præteriti temporis indicativus cum *ἂν* conjunctus ad tempus præteritum relatus hoc tantum loco invenitur et quidem post verbum interrogandi: *D.* 27. 50 *ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαιτητοῦ* — *καὶ* — *πότερον* — *διῴκηκε, καὶ πότερον ἐπιτροπευθεὶς ἀπεδέξατ' ἂν τοῦτον τὸν λόγον παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἢ τἀρχαῖ' ἂν ἀπολαβεῖν ἠξίου σὺν τοῖς ἔργοις* —, *πρὸς ταῦτ' ἀπεκρίνατο οὐδέν.* Conferre autem liceat nonnulla exempla, quæ relativa enuntiata sunt existimanda: *A.* 5. 60 *οὐκ ἦν χρήματα αὐτῷ, ὁπόθεν ἂν ἔλαβεν ἀποκτείνας ἐκεῖνον.* — *L.* 1. 27 *οὓς διαφυγεῖν οὐκ ἐδύνατο, οὔτε σίδηρον οὔτε ξύλον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔχων, ᾧ τοὺς εἰσελθόντας ἂν ἠμύνατο.* — 8. 7 *οὐδὲν αὐτὸς ἐξεῦρον, ὁπόθεν ἂν εἰκότως ὑπερείδετε τὴν ἐμὴν ὁμιλίαν.* — *Isæ.* 2. 20 *ἐμὲ ἐποιήσατο* — *διὰ τὸ μὴ εἶναι συγγενῆ μηδέν' ἄλλον αὐτῷ, ὁπόθεν ἂν ἐποιήσατο υἱόν.* — *Lyc.* 39 *τίς ἦν οὕτως ἢ μισόδημος τότε ἢ μισαθήναιος, ὅστις ἐδυνήθη ἂν ἄτακτον αὐτὸν ὑπομεῖναι ἰδεῖν;* — *D.* 18. 43 *οὐ γὰρ ἦν, ὅ τι ἂν ἐποιεῖτε.* — 19. 153 *ἐκεῖνος οὐδὲν ἂν ὑμῖν εἶχεν ἀνατείνασθαι φοβερόν, δι' ὃ τῶν δικαίων ἄν τι παρείδετε.* — 50. 15 *ᾤχοντο* — — *ὁρῶντες* — *οὐδὲ διάδοχον ἥκοντα ἐπὶ τὴν ναῦν, παρ' οὗ ἄν τις ἠξίωσεν ὠφεληθῆναι.*

Addenda.

I. Quemadmodum in enuntiationibus ab *ὅτι* et *ὡς* incipientibus fieri docui, sic in interrogationibus obliquis, quamquam etiam pro exemplorum numero multo rarius, fit, ut conjuncti optativus et indicativus inveniantur, ut *Isæ.* 6. 13 (præs. *opt.* — *ind.* præs.), *D.* 19. 34 *(aor. opt.* — *ind. præs.)*, 30. 19 *(præs. opt.* imperfecto respondens — *impf.* retentum), *Ps. D.*

49. 42 *(præs. opt. — ind. aor.), D.* 33. 11 *(præs. opt. — ind. præs. aor. opt.),* 50. 33 *(fut. ind. — opt. præs.), Ps. D.* 47. 68 *(impf.* retentum — *opt. aor.).*

II. Itemque interrogationis obliquæ verbum etiam illis locis, ubi a tempore præterito pendet, interdum omissum est, si aut modo antecessit et facile suppleri potest aut forma est verbi *εἰμί.* Ut *Ps. I.* 21. 21 *ἐγίγνωσκεν, ὅτι μὲν ἔκειτο τὰ χρήματα παρ' αὐτῷ, πολλοὺς ᾐσθημένους, ὁπόσα δὲ* (sc. *ἔκειτο*), *οὐδένα πεπυσμένον.* — *D.* 19. 94 *βουλευομένων ἡμῶν οὐ περὶ τοῦ, εἰ ποιητέον* (*εἴη*) *εἰρήνην ἢ μή, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ, ποίαν τινὰ* (sc. *ποιητέον εἴη εἰρήνην*) — — *συνεῖπε* —. 29. 30 *τὴν δίκην ἔλαχον τούτῳ τῆς ἐπιτροπῆς οὐχ ἓν τίμημα συνθείς, ἀλλ' ἕκαστον ἐγγράψας, καὶ πόθεν λαβὼν καὶ πόσον τὸ πλῆθος καὶ παρὰ τοῦ* (sc. *ἐπετρόπευσε*). — 32. 4 *ἔγραψεν, ὡς ἐν τῷ πελάγει ἀπώλετο, πῶς δ'* (sc. *ἀπώλετο*), *οὐ προσέγραψεν.* — 50. 30 *τἀναλώματα ἐγέγραπτο — καὶ ὅποι ἀνηλώθη καὶ ὅτι ποιούντων* (sc. *ἡμῶν ἀνηλώθη*). — *Ps. D.* Ex. 36 *ὑμεῖς οὐ μόνον τοὺς λόγους, οὓς ἂν ἕκαστος εἴποι, προῄστε, ἀλλὰ καὶ ὧν ἕνεκ' αὐτῶν ἕκαστος δημηγορεῖ, εἰ δὲ μὴ φιλαπέχθημον ἦν, εἶπον ἂν καὶ πόσον* (quanti, sc. *δημηγορεῖ*).

Forma verbi *εἰμί* omissa est his locis: *L.* 4. 15 *εἰ μεταπεμφθέντες* (sc. *ἦμεν*) *ἢ μή,* — *ἐκείνη ἂν ᾔδει.* — 32. 18 *οὕτω διετέθημεν* — — *ἐνθυμούμενοι, ὡς χαλεπὸν* ( ) *ἐξευρεῖν, ὅτῳ χρὴ — πιστεῦσαί τινα.* — *Ae.* 1. 111 *θαυμασάντων ὑμῶν, πῶς ἀνὴρ καὶ γυνὴ καὶ τίς ὁ λόγος* ( ), *εἶπε* —. — *D.* 19. 94 vide supra. — 19. 193 *ἤρετο Σάτυρον, τί δὴ μόνος οὐδὲν ἐπαγγέλλεται, ἢ τίνα* (alii: *ἤ τιν'*) *ἐν ἑαυτῷ — ἀηδίαν ἑνεορακώς.* — 23. 34 *ὁ νόμος οὕτω τὸν ἀνδροφόνον — διώρισεν, ὡς κολαστέον* ( ) *καὶ οὔ.* — 23. 114 *τότε ᾐσθάνετο, ὡς ἀλυσιτελὲς* ( ) *τὸ τῇ πόλει πολεμεῖν.*

III. Infinitivus in enuntiationibus, quæ relativæne an interrogativæ rectius habeantur in medio relinquam, nonnullis locis invenitur, ut *D.* 20. 158 *ὁ Δράκων — ἔθηκεν, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννύναι* (propter quæ liceret interficere). — 23. 74 *διορίζουσι σαφῶς, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννύναι.* — 23. 53 *διδόντος τοῦ νόμου σαφῶς οὑτωσὶ καὶ λέγοντος, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι κτεῖναι,*

οὗτος ἅπαντα παρεῖδε ταῦτα. — 23. 60 *τῷ μὲν ὑπειπών, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι κτείνειν, προσγράψαι τὸ εὐθὺς ἀφεῖλε τὸν τοῦ βουλεύσασθαί τι κακὸν χρόνον.* — Cfr. *D.* 36. 25, 38. 5, ut alios locos omittam, ubi in mere relativis sententiis infinitivus legitur.

De interrogationibus deliberativis seu dubitativis obliquis.

Interrogationes deliberativæ in oratione recta conjunctivo utuntur, qui post tempus præteritum in oratione obliqua aut immutatus restat aut (paulo sæpius) in optativum transgreditur. Sunt autem inter eas interrogationes obliquas, quæ aut potentiali aut futuri indicativo utuntur, nonnullæ, quæ dubitativam vel deliberativam vim habeant. Sed futuri optativus ad indicativum futuri respondens, qui pro interrogatione dubitativa haberi possit, apud oratores non invenitur. Cfr. præterea *Futurum* et *Potentialem.* — Hoc vero est commemoratione dignum, quod excepto uno loco, *D.* 35. 25, ubi aoristi et præsentis optativi conjunguntur [1]), tantum aoristi optativus usurpatur. Præterea ad nostra exempla plane quadrant ea, quæ de usu Xenophonteo observari jussit S. I. Cavallin [2]), "ut interrogationes deliberativæ directæ majore ex parte persona verbi I utantur, ita in his interrogationibus obliquis longe plurimis locis idem esse subjectum enuntiationis pendentis et regentis."

Jam vero primum eos locos afferam, ubi in optativum mutatus est conjunctivus, tum eos, ubi immutatus restat.

I. Optativus igitur post hæc verba his locis legitur:

ἀπορέω (*-έομαι*) *L.* 3. 10 *ἠπόρουν, ὅ τι χρησαίμην τῇ τούτου παρανομίᾳ.* — *I.* 16. 9 *ἀπορῶν, ὅτι χρήσαιτο τοῖς παροῦσι κακοῖς,* — *ἠναγκάσθη* —. — 18. 12 *ἀπορῶν, ὅτι χρησαίμην τοῖς κακοῖς, ἡγησάμην* —. — *Isæ.* 6. 24 *ἀπορῶν, ὅτι χρήσαιτο τῷ παρόντι κακῷ, οὐκ ἀντέλεγεν οὐδέν.* — *Ae.* 3. 90 *ἀπορῶν, ὅτι*

---

[1]) Neque enim locum illum *L.* 14. 21, etiamsi Marklandii conjectura haud scio an accipienda sit, exemplorum numero adscribere velim.

[2]) l. l. pag. 29.

χρήσαιτο αὐτῷ, — — κατεῖδε —. — *D.* 50. 56 *οὐκ ἠπόρουν, ὅπου δεηθείην δανείσασθαι.* — 53. 13 *ἐπεβούλευσέ μοι, ἵν' ἀποστερήσειε τἀργύριον — καὶ ἀπορούμενος ἐγὼ τοῖς πράγμασι νέος ὢν ὅ τι χρησαίμην — ἀφείην αὐτῷ τἀργύριον.*

οὐκ ἔχω *L.* 32. 20 *εἰς τοῦτο ἦλθεν ἀναισχυντίας, ὥστε οὐκ ἔχων, ὅποι τρέψειε τὰ χρήματα, — — ἐλογίζετο —.* — *Ps. I.* 17. 22 *ταπεινὸς ἦν, οὐκ ἔχων, ὅ τι χρήσαιτο τοῖς αὑτοῦ κακοῖς.* — *Isæ.* 10. 19 *τὸν κλῆρον — οὐκ εἶχεν ὅπως εἰσπράξαιτο.* — Cfr. 9. 18 *περὶ τηλικούτου πράγματος οὐκ ἂν ἔχοιμι, ὅπως ὑμῖν παρασχοίμην.* — *D.* 35. 25 *ἡμεῖς — οὐκ εἴχομεν, ὅτου ἐπιλαβοίμεθα οὐδ' ὅτου κρατοῖμεν, ἕως κομισαίμεθα τὰ ἡμέτερ' αὐτῶν.* — 48. 27 *οὐκ εἶχον, ὅτου ἐπιλάβοιντο τοῦ ἀργυρίου.* — *Ps. D.* 49. 24 *οὐκ ἂν αὐτὸς ἡγεῖτο ἀποροῦντα τοῦτον ἔχειν, ὁπόθεν εἰσπράξειεν.* — 59. 109 *οὐκ εἶχον, ὅ τι χρήσαιντο αὐτῇ.* — Cfr. *L.* 14. 21.

διαχειροτονέω *Ps. D.* 47. 43 *ἐπειδὴ ἐν τῷ διαχειροτονεῖν ἦν ἡ βουλή, πότερα δικαστηρίῳ παραδοίη ἢ ζημιώσειε ταῖς πενταχοσίαις.* — — *συνεχώρησα —.*

σκοπέω *D.* 48. 23 *ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐσκοποῦμεν κοινῇ, εἴ πως ἀναβολή τις γένοιτο ἐν τῷ παρόντι.*

II. Conjunctivus autem post eadem fere verba his locis retinetur:

ἔρομαι *Ps. D.* 47. 68 *ἔροντό με, πότερον ἐξηγήσωνταί μοι μόνον ἢ καὶ συμβουλεύσωσιν.*

ἀπορέω (*ἀπορία*) *I.* 4. 156 *ἄξιον ἐπαινεῖν, ὅτι — ἐπηράσαντ' — οὐκ ἀποροῦντες, πόθεν ἐπισκευάσωσιν —.* — 9. 55 *τῶν στρατηγῶν ἀπορούντων, ὅ τι χρήσωνται τοῖς πράγμασιν, ἐδίδασκον αὐτούς.* — 12. 176 *ἠπόρουν, ποτέρων διεξίω πρότερον τοὺς κινδύνους — τοὺς Σπαρτιατῶν ἢ τοὺς τῶν ἡμετέρων.* — 12. 234 *ἀπορεῖν ἔφασκεν, ὅτι χρήσηται τοῖς παροῦσιν.* — *Isæ.* 11. 17 *εἰς τοσαύτας ἀπορίας καθέστησαν, ὅ τι ἀντιγράψωνται περὶ τῆς ἀγχιστείας, ὥστε — ἐξηλέγχθησαν —.*

οὐκ (*μὴ*) *ἔχω* *L.* 8. 5 *ἐφάσκετε — πάντα ποιοῦντες οὐκ ἔχειν, ὅπως ἀπαλλαγῆτέ μου.* — *I.* 4. 4 *τῶν — ἐπαινουμένων, ὅτι τοιοῦτον ἔθος ἡμῖν παρέδοσαν, ὥστε — ἑκατέρους ἔχειν, ἐφ' οἷς φιλοτιμηθῶ-*

σιν, — ἀπελείφθη. — *Isæ.* 2. 28 *ἐπειδὴ — οὐκ εἶχεν, ὁπόθεν ἀποδῷ τὰ χρήματα, τὸ χωρίον ἐπώλει.* — *D.* 19. 231 *τὸν κατηγοροῦντα ἡγοῦντο — οὐκ ἔχειν, ὅποι τὰ ἑαυτοῦ ῥίπτῃ.* — 19. 266 *Φίλιππος — οὐκ εἶχεν, ὅ τι πρῶτον λάβῃ.* — *Ps. D.* 42. 14 *ἔδωκέ μοι βιβλίον, οὐδὲν ἄλλο βουλόμενος ἢ — μὴ ἔχειν με τοῖς ἐν αὐτῷ γεγραμμένοις ὅ τι χρήσωμαι* [1]. — 59. 98 *ἐν τῷ παρόντι οὐκ εἶχον αὐτοῖς ὅ τι χρήσωνται οἱ Λακεδαιμόνιοι.*

ἀνακοινόομαι *Ae.* 2. 64 *Ἀμύντωρ, ᾧ τὸ ψήφισμα ἐπεδείξατο Δ. καὶ ἀνεκοινοῦτο, εἰ δῷ τῷ γραμματεῖ.* — 2. 68 idem fere exemplum recurrit.

συμβουλεύομαι *L.* 9. 5 *ἀπορούμενος καὶ συμβουλευόμενός τινι τῶν πολιτῶν, τί χρήσωμαι τῷ πράγματι, ἐπυθόμην —.*

---

[1]) Ita post Bekkerum omnes, credo, editores legunt. Codd. *χρήσομαι.*

De enuntiationibus a particula ὅπως (l. ὡς) incipientibus ad præterita verborum curandi relatis.

Jam transgredior ad enuntiationes a particulis ὅπως et ὡς [1]) incipientes, ut perspiciam, ad præterita verborum curandi (efficiendi, cavendi, jubendi, petendi) relatæ quamnam habeant in oratione obliqua constructionem; quæ enuntiationes quamquam ad enuntiata primaria orationis rectæ difficile revocari posse videntur, tamen non minus quam enuntiationes illæ, quæ supra tractatæ sunt, ad enuntiata regentia objecti loco referuntur [2]). Quo autem hæ enuntiationes proprie referendæ sint vel quamnam habeant originem, inter doctos viros parum convenit, cum alii particulam ὅπως relativam, alii interrogativam proprie esse existiment, alii has enuntiationes ad sententias vere finales referant [3]). Ac primum quidem KRÜGER non satis recte fecisse videtur in eo, quod inter has enuntiationes et vere finales parum distinxit. Quamquam enim concedo has enuntiationes cum finalibus aliquam habere et constructionis et significationis similitudinem, ita ut in eis et particula illa proprie finalis ἵνα, quamvis raro [A. 2 δ 3, *Ps. And.* 4. 40, *D.* 16. 28, *D.* 18. 155 (in decreto)] reperiri possit et conjunctivus pro futuri indicativo haud raro usurpetur et contra futuri indicativus nonnullis locis in sententiis vere finalibus inveniatur; tamen observandum est illos locos, qui aliquam quasi permixtionem utriusque generis enuntiationum constructionis præbent, et magnam partem dubia fide esse videri et a viris doctis arte critica ita tractari, ut similitudine illa, si non remota, at certe minuta aliquod harum enuntiationum constructionis discrimen servetur.

---

[1]) Particulam ὡς in his enuntiationibus esse rarissimam, ut quod notissimum sit, vix est, cur moneam.

[2]) Itaque KÜHNER, l. l. § 552. B., hæc enuntiata appellat ***Substantivsätze der Wirkung.*** CHR. CAVALLIN, l. l. § 206, ***Finala Objektssatser,*** AKEN, l. l. §§ 138—156, ***Finale Substantivsätze.*** KRÜGER inter has enuntiationes et vere finales nullum certum discrimen fecit.

[3]) Cfr. S. I. CAVALLIN. l. l. pag. 31.

Quid enim spectavit DAWES ille, cum docuit *ὅπως μή* cum conjunctivo aor. prim. act. et med., i. e. cum sigmaticis aoristis in his enuntiatis non posse conjungi, nisi ut aliquod tale discrimen jam esse in lingua demonstraret? Atque hunc *"canonem Dawesianum"*, quem ut plerique grammatici (KÜHNER, l. l. § 553. Anm. 5, KRÜGER, l. l. § 54. 8. 5, plures) scriptorum usu comprobari negarunt, ita plerique recentiorum saltem editorum in scriptoribus edendis summa cura observarunt, etiam ab oratoribus, paucissimis exceptis locis, servatum demonstravit WEBER [1]).

Idem ostendere conatus, quomodo hæ enuntiationes exstiterint, ut a sententiis mere finalibus discernantur, docet cum sententiis mere finalibus hoc eis esse commune, quod non solum finem quendam pronuntient assequendum, verum etiam curam quandam esse adhibendam, qua quis finem illum assequatur. Sed a finalibus sententiis has in eo differre, quod non aperte dicatur, quid faciendum sit, quæ certa actio ad finem optatum ducat [2]).

Sed ut hoc in universum æstimanti recte docuisse videtur, ita observandum est non tam a verbo enuntiati regentis, modo sit verbum curandi, efficiendi, cett., quam *ab ipsa conjunctione* enuntiatorum regentis et recti pendere, merene finalis sit sententia necne. Sumamus igitur duo exempla, quorum utriusque verbum regens est idem,. ut *D.* 36. 27 *καὶ ἅμα ἐπειδὴ ἀδύνατον ἔγνω ὂν τούς τε συμβάλλοντας καὶ τοὺς μάρτυρας ἀεὶ ζῆν, τὸν νόμον ἀντὶ τούτων ἔθηκεν, ὅπως μάρτυς εἴη τοῦ δικαίου τοῖς ἐρήμοις.* — *D.* 24. 137 *εἶτ' οὐ καταγέλαστος δόξει ἡ πόλις εἶναι, εἰ τοῖς ἱεροσύλοις, ὅπως σωθήσονται, νόμον φανεῖται τιθεμένη;*

---

[1]) l. l. partis II pagg. 120—122.

[2]) Dicit enim WEBER, l. l. partis I pag. 12: "Nehmen wir das Beispiel "ich gehe spazieren, damit ich gesund werde", so sehen wir, dass die Handlung, welche mit der Absicht des Gesundwerdens verknüpft ist, eine bestimmte ist. Der Wille findet seinen reinen Ausdruck "ich will gesund werden". Ganz anders wird die Gedankenfolge, wenn die Handlung des ersten Satzes eine *unbestimmte* ist, z. B. überlegt euch, sorget, ihr sollt gesund werden. In welchem Verhältniss stehen nun beide Sätze zu einander? Die Absicht ist ja auch ausgesprochen, allein es ist noch nicht die Handlung gegeben, welche zur Erreichung der Absicht führt. Es ist zwar die Absicht vorhanden, aber daneben *noch ein Unbekanntes, Unbestimmtes.* Statt die Absicht schlicht auszudrücken "ich will, dass ihr gesund werdet" wendet der Sprechende den Gedanken so, dass er sagt "wählet die Mittel, welche die Erreichung eurer Absicht ermöglichen". Man sieht, die Absicht ist etwas zurückgedrängt, dagegen die Verwirklichung der Absicht vorgeschoben. Solche Absichtssätze wollen wir *unvollständige* Absichtssätze nennen, da das, was die Erreichung der Absicht herbeiführen soll, noch nicht bestimmt ist. Ex. *Hom.* Od. I. 202 *φράσσεται, ὥς κε νέηται.* Cfr. præterea l. l. pag. 61.

In priore exemplo sententiam mere finalem esse apparet, in posteriore autem enuntiationem finalem objectivam agnoscamus necesse est. Quo modo ita fieri potest? Ipso modo, quo enuntiata regens et rectum conjunguntur. In posteriore exemplo tollas verba illa ὅπως σώσονται, totam sententiam sustuleris. In priore autem nullo cum detrimento sententiæ finalem enuntiationem tollere poteris. Quamquam suum locum servat ad declarandum, qua spe ductus legislator statuerit legem.

Hoc igitur inter mere finales et finales objectivas sententias discrimen statuere possumus, ut, cum in mere finalibus conjunctio sententiarum regentis et rectæ tam laxa sit, ut, si discindantur, utraque per se constet et sententiam efficiat, in sententiis finalibus objectivis tam arta sit utriusque sententiæ conjunctio, ut ex utraque una tantum exsistat sententia. Sed ex hac tam arta conjunctione sequitur, ut verbum regentis enuntiationis in his sententiis aliquid "*unbestimmtes*" sæpe significet atque etiam plerumque ejus modi sit, ut nisi cum enuntiatione recta conjunctum nullam sententiam per se efficere possit.

Interrogationibus autem obliquis has enuntiationes similes esse ex eo vel maxime apparet, quod præcipue post verba *sentiendi, cogitandi, considerandi* nonnullis locis dubitari potest, utrum enuntiatio ab ὅπως vel ὅπως ἄν incipiens pro interrogatione obliqua habenda sit necne. Mihi quidem videntur hæ enuntiationes medium quendam locum tenere inter sententias mere finales et aut interrogationes obliquas aut relativas sententias. Nam interrogativam an relativam rectius statuas habere originem in his enuntiatis particulas ὅπως et ὡς, non prius dijudicabis, quam ad liquidum perduxeris, quam late pateat in interrogationibus obliquis pronominum et abverbiorum relativorum usus [1]. Ac KÜHNERUM [2] (cum KRÜGERO, AKENIO, pluribus) docere eas voces a primordio nihil aliud fuisse quam adverbia relativa nemo umquam mirabitur, qui sciat eum negare in interrogationibus obliquis, excepto pronomine ὅς in eadem notione

---

[1]) Cfr. P. G. S. JACOBSON. "De usu sententiarum finalium Thucydideo", Upsaliæ 1877, pagg. 49—53, qui postquam copiose exposuit et diligenter examinavit, quid hac de re sentiant viri docti, ipse pag. 52 "quamvis", inquit, "difficile sit ad dijudicandum hæcne enuntiata majore jure in sent. rel. quam interr. obl. proprie sint referenda, tamen nescio an illud præferre possimus."

[2]) l. l. § 552 Anm. 3. Dass ὅπως und ὡς nach den angeführten Verben (verba curandi) *ursprünglich als relatives Adverb = wie, auf welche Weise* aufgefasst worden sei, unterliegt keinem Zweifel.

atque *οἷος*, pronomina relativa umquam inveniri [1]). Sed in una re hæc enuntiata ut a sententiis relativis abhorrent ita cum interrogationibus deliberativis et omnibus sententiis finalibus prorsus conspirant, quod in eis per aoristi optativum futurum tempus semper indicatur [2]). Quæ res minime adjuvat ad sententiam eorum stabiliendam, qui horum enuntiatorum originem relativam fuisse volunt.

Ut vero ad tempora et modos harum enuntiationum transgrediar, jam ab initio commemorandum est in his enuntiatis, sive ad præteritum tempus sive ad primarium referuntur, apud oratores futuri indicativum longe sæpissime usurpari. Præterea post tempora primaria etiam aoristi conjunctivi non ita raro inveniuntur, sed ut præsentis sine *ἄν* conjunctivi ita et præsentis et aoristi cum *ἄν* conjunctivi exempla sunt admodum rara. Post tempora præterita inveniuntur præter usitatissimum illum futuri indicativum conjunctivus et optativus aoristi nonnullis locis, rarius futuri optativus et præsentis conjunctivus, rarissime aoristi conjunctivus, præsentis et aoristi optativus cum *ἄν* juncti.

Sed quoniam futuri indicativus tam sæpe invenitur, ut harum enuntiationum legitimam constructionem constituere videatur [3]), primum ea verba, ad quæ futuri indicativus relatus invenitur, ordine enumerata afferam deinde ea, ad quæ cetera tempora et modi usurpantur.

I. Indicativus igitur futuri post hæc verba his locis invenitur:

βουλεύομαι (*συμβουλεύω*) *D.* 23. 172 *ἐψηφίσασθε* — — *πρὸς ἐκεῖνον ὅπως πολεμήσετε βουλεύεσθαι.* — 9. 6 *οὐδὲν ἄλλο ἔδει λέγειν καὶ*

---

[1]) Kühner, l. l. § 562. 4, cfr. supra pagg. 60—61. Et qui statuit exempli gratia *L.* 18. 10 *ἔλεγεν* — *ὅσα εἴημεν πεπονθότες* relativam esse sententiam, eum statuere etiam hanc *L.* 13. 32 *ἐπεμελοῦντο, ὅπως* — *μήνυσις γένοιτο* esse relativam nihil miror. Sed etiamsi relativæ a principio fuerint hæ particulæ, de qua re judicare non audeo, nihilo minus interrogativam vim nonnullis locis adeo assumpserunt, ut ea liberari non jam posse videantur.

[2]) Cfr. Chr. Cavallin. l. l. § 206. "Till ursprunglig beskaffenhet och konstruktion enahanda (neml. med *deliberativa frågesatser)* äro *finala objektssatser* med *ὅπως, ὡς* efter verba curandi d. v. s. som betyda *tänka på, sörja för, laga att; ἐπιμελεῖσθαι, φροντίζειν, τηρεῖν, μηχανᾶσθαι, μέλει* (curæ est); *ποιεῖν*, samt någon gång efter sådana, som betyda *tillsäga, befalla, bedja, förbjuda, uppmana.*"

[3]) Cfr. Chr. Cavallin. Grekisk Syntax i Sammandrag, § 94. 1. Anm. 1. "Futurum är *regel* i desse objektssatser efter verba deliberandi och curandi hos alla attici med undantag af Xenophon, som har Konj. och Opt. i sådana satser."

συμβουλεύειν [1]) ἢ ὅπως ἀσφαλέστατα καὶ ῥᾷστα αὐτὸν ἀμυνούμεθα [2]).

γράφω (προσ-) *D.* 24. 190 οἶμαι τοίνυν αὐτὸν οὐδ' ἐκείνων ἀφέξεσθαι τῶν λόγων —, εἰ γράψας, ὅπως Ἀθηναίων μηδεὶς δεήσεται, αὐτὸς πείσεταί τε κακόν. — 27. 40 ἐν ταῖς διαθήκαις ἐγέγραπτο — — τὸν οἶκον ὅπως μισθώσουσι [3]). — 27. 42 οὐ προσγραφῆναί φησιν — οὐδὲ τὸν οἶκον ὅπως μισθώσουσιν. — 29. 42 τοῦ πατρὸς — γράψαντος — τὸν οἶκον ὅπως μισθώσουσιν — οὐκ ἀπέδωκεν.

---

[1]) Post tempora primaria horum verborum legitur *fut. ind.* *I.* 8. 25 = 15. 66, 12. 98, *D.* 23. 115, 9. 7 (ὡς).

[2]) Cfr. *L.* 12. 44 οὐχ ὑπὸ τῶν πολεμίων μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τούτων πολιτῶν ὄντων ἐπεβουλεύεσθε, ὅπως μήτ' ἀγαθὸν μηδὲν ψηφιεῖσθε πολλῶν τε ἐνδεεῖς ἔσεσθε (Cobetum secuti Rauchenstein, Frohberger, Weber legunt ψηφιεῖσθε, plerique post Bekkerum editores ψηφίσαισθε, codd. ψηφίσησθε, ψηφίσεσθε). Weber de hoc loco dicit, l. l. pag. 23: "Eine ganz seltene Anwendung hat im vollständigen Finalsatze ὅπως," idque concedo, quamquam dubito, num hæc sententia mere finalis sit. Cupide vero recipit ille Cobeti conjecturam, quamquam miratur, "dass hier ein vollständiger Finalsatz nach Analogie eines unvollständigen construirt wird." Neque tamen conjunctivum amovere plane necesse erat. Cfr. *Ps. D.* Ex. 41 σκοπεῖτε, ὅπως μὴ — κρίνητε καὶ τὰ πράγμαθ' ὑμῶν κλινεῖ (Bekker κρίνητε, codd. κρίνετε. Mirum sane, cur Bekker hoc loco in conjunctivum mutaverit et altero loco conjunctivum non toleraverit). Sed eodem loco dicit Weber: "Der Gebrauch von ὡς in vollständigen Finalsätzen ist für Lysias zweifelhaft" et affert locum *L.* 31. 24 τί οὖν βουληθέντες ὑμεῖς τοῦτον δοκιμάσαιτε; πότερον ὡς οὐχ ἡμαρτηκότα; ἀλλὰ τὰ μέγιστα περὶ τὴν πατρίδα ἠδίκηκεν· ἀλλ' ὡς ἔσται βελτίων; Quamvis autem utroque loco Lysiaco (hoc et *L.* 12. 44) sententiam mere finalem esse contendat, tamen illo loco quacumque ratione curat, ut futurum legatur, hoc miratur, quod legitur. Ac quod dicit: "Es ist dieser Satz um so merkwürdiger, weil ὡς mit dem Futurum zur Bezeichnung der Absicht etwas ganz Singuläres ist," recte illud quidem dicit, sed si tam singulare est, cur non attulit locum illum Lysiacum 30. 27 διὰ τί ἂν τις ἀποψηφίσαιτο τούτου; πότερον ὡς — ἀλλ' ὅτι — ἀλλ' ὡς, ἐὰν νῦν αὐτοῦ φείσησθε, αὖθις ἀποδώσει τὰς χάριτας; ubi ἀλλ' ὡς ἀποδώσει optime respondet ad ἀλλ' ὡς ἔσται βελτίων in exemplo *L.* 31. 24? Ceterum de locis Demosthenicis 24. 146, 210, 43. 42, ubi ὡς cum futuri indicativo in sententiis mere finalibus legitur, nihil miratur. Quin etiam tertio loco Lysiaco, 28. 14, τούτοις ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπετρέψατε, ὡς μεγάλην καὶ ἐλευθέραν τὴν πόλιν ποιήσωσιν, quamvis sententiam mere finalem esse contendat, (id quod equidem dubito), tamen non modo aoristi sigmatici conjunctivum non fert, qui tamen, si sententia mere finalis est, facillime ferri debet, sed Marklandii conjecturam ποιήσουσι lætus accipit; qui futuri indicativus in sententia mere finali hoc loco æque ægre ac prioribus locis tolerari debuerat. Hac Weberi agendi ratione nihil umquam vidi inconstantius.

[3]) Ita Reiske et post eum omnes, credo, editores. Codd. μισθώσοιντο.

διακελεύω (παρακελεύομαι) *Isæ*. 7. 27 διεκελεύεθ' ὅπως, ἄν τι πάθη πρότερον, ἐγγράψουσί με εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον — — καὶ μὴ ὡς ἄλλως ποιήσουσι[1]). — *Ae*. 2. 20 ἐν τῇ πορείᾳ παρακελεύσασθαί[2]) μέ φησιν αὐτῷ, ὅπως τὸ θηρίον κοινῇ φυλάξομεν[3]). — *D*. 19. 13 ὅπως τὸν μιαρὸν καὶ ἀναιδῆ φυλάξομεν, πολλὰ παρεκελεύσατο. — *Hyp*. 2. 3 παρεκελευόμην αὐτῇ, ὅπως μὴ πλησιάσει Χαρίππῳ, ἀλλὰ διαφυλάξει αὑτήν. — 2. 6 ἀκούων ἐμοῦ παρακελευομένου αὐτῇ, ὅπως ἐμμενεῖ, ἐλάμβανεν —.

διανοέομαι (προ-, πρόνοιαν ἔχω, πρ. ποιέομαι)[4]) *L*. 31. 71 οὗτος οὐχ ὅπως ὠφελήσει[5]) τὴν πόλιν ἐν τοιούτῳ καιρῷ καὶ τοιαύτῃ καταστάσει διενοήθη, ἀλλ' ὅπως τι κερδανεῖ ἀπὸ τῶν ὑμετέρων συμφορῶν παρεσκευάζετο — 34. 3 ὅπως Ἀθηναίων τινὰ ἀπώσομεν[6]), διενοούμεθα; — *I*. 9. 25 ἔσχε πρόνοιαν, ὅπως καλῶς λήψεται τὴν βασιλείαν. — *D*. 23. 62 ἆρ' οὖν μικρὰν ἢ φαύλην πρόνοιαν ἔχειν ὑμῖν ὁ θεὶς τὸν νόμον δοκεῖ, ὅπως κύριος ἔσται καὶ μήτε συγχυθήσεται μήτ' αὖ μεταποιηθήσεται; — 33. 28 ἀπηχθόμην, πρόνοιαν ποούμενος, ὅπως μὴ ἀπολεῖ ἃ δι' ἐμοῦ τούτῳ συνέβαλεν. — 45. 34 τίς ἂν — ταῦθ' ὅπως ἡμῖν τοῖς αὑτοῦ παισίν, ἀλλὰ μὴ τούτῳ γενήσεται προὐνοήθη;

διοικέω *D*. 48. 19 οὐ πάνυ τι ἠνώχλουν τούτῳ, ἡγούμενος αὐτὸν — διοικήσειν καὶ ἐμοὶ καὶ ἑαυτῷ, ὅπως ἑκάτερος ἡμῶν ἕξει τὰ δίκαια.

διορίζομαι *D*. 56. 11 προσῆμεν τούτῳ — ἐγκαλοῦντες, ὅτι διαρρήδην ἡμῶν διορισαμένων ἐν ταῖς διαθήκαις, ὅπως ἡ ναῦς μηδαμόσε καταπλεύσεται, — καταλέλοιπε —.

ἐπιμέλειαν ποιέομαι[7]) *D*. 43. 73 ἐπιμέλειαν ἐποιησάμην τοῦ οἴκου, ὅπως μὴ ἐξερημωθήσεται.

---

[1]) Ita Dobreum secutus legit Buermann. Codd. ἐγγράφωσι — ποιήσωσι.

[2]) Post tempus primarium hujus verbi legitur *præs. conj*. *Lyc*. 127.

[3]) Nonnulli codices habent φυλάξωμεν.

[4]) Post tempora primaria horum verborum legitur *fut. ind*. *L*. 3. 41, *Isæ*. 7. 30, *D*. 20. 43, 88, *Ps*. *D*. 49. 65, Ex. 41, 54.

[5]) Ita codex C. Ceteri codd. habent ὠφελήσοι — κερδαίνοι.

[6]) Ita Turr. Codd. habent οὕτως ἵνα Ἀ. τινὰ ποιήσομεν.

[7]) Post tempus primarium locutionis τὴν ἐπιμέλειαν προστάττω legitur *præs. conj. cum* ἂν *Isæ*. 7. 30.

εὑρίσκω[1]) (*ἐξ-*) *Ps. I.* 17. 18 *ἐκέλευεν αὐτὸν ἐξευρεῖν, ὅντινα ἂν βούληται τρόπον, ὅπως τούτῳ γε καλῶς ἕξει κἀγὼ τἀμαυτοῦ κομιοῦμαι.* — *D.* 24. 112 *τούτοις ὅπως μηδὲν πείσονται* — — *μάλ' ἀκριβῶς εὗρεν.* — Cfr. *D.* 23. 78, 117.

κινδυνεύω[2]) *Ps. D.* Ex. 50 *ἔφη δεῖν προαιρεῖσθαι κινδυνεύειν τὸν στρατηγόν, ὅπως μὴ τὰ ἢ τὰ γενήσεται, ἀλλ' ὅπως τά.* — Ibidem *ἦν δὴ τοῦτο γνώριμον, ὅτι ὅπως καλῶς ἀγωνιεῖται ἔλεγεν* (sc. *προαιρεῖσθαι δεῖν κινδυνεύειν*).

μισθόομαι D. 19. 316 *ἐμισθώσατο τοῦτον εὐθέως, ὅπως συνερεῖ καὶ συναγωνιεῖται τῷ μιαρῷ Φιλοκράτει καὶ τῶν τὰ δίκαια βουλομένων ἡμῶν πράττειν περιέσται.*

νόμον εἰσφέρω[3]) *D.* 24. 169 *ὅπως* — *ἄδετοι περιίασιν, ὑπευθύνον αὐτὸν ποιήσας νόμον εἰσενεγκεῖν ἐτόλμησεν.*

παρασκευάζω[4]) (*-ομαι, συμ-, παρασκευή*) *L.* 31. 17 vide supra, *διανοέομαι.* — *I.* 10. 43 *ἐπεθύμησε* — *νομίζων* — *οὐδὲν ἂν κτῆμα κάλλιον καταλιπεῖν τοῖς παισὶν ἢ παρασκευάσας αὐτοῖς, ὅπως* — *ἀπὸ Διὸς ἔσονται γεγονότες.* — *D.* 19. 250 *ὅπως ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς ἔσται ἡ πόλις, παρεσκεύασεν* — 23. 15 *πῶς ἂν τεχνικώτερον ἢ κακουργότερον συμπαρεσκεύασαν ἄνθρωποι, ὅπως οἱ μὲν ἐκπεσοῦνται τῶν βασιλέων, εἷς δὲ* — *πᾶσαν ὑφ' αὑτὸν ποιήσεται τὴν ἀρχήν;* — 24. 113 *καίτοι γ' ὁ Σόλων* — *οὐχ ὅπως ἀσφαλῶς κακουργήσουσι φαίνεται παρασκευάζων τοῖς τοιούτοις, ἀλλ' ὅπως ἢ μὴ ἀδικήσουσιν ἢ δώσουσι δίκην ἀξίαν.* — 24. 115 *ὅπως ἁπλᾶ μέν, ἃ δεῖ διπλάσια, καταθήσουσι παρεσκεύασε, μηδ' ὁτιοῦν δ' ἐπιτίμιον ἔσται πρὸς τούτοις.* — 14. 14 *τὴν παρασκευήν, ὅπως ὡς ἄριστα καὶ τάχιστα γενήσεται, πάνυ πολλὰ πράγματα ἔσχον σκοπῶν.*

πείθω D. 21. 93 (in testimonio) *ἐπιστάμεθα Μειδίαν πείθοντα τόν τε Στράτωνα τὸν διαιτητὴν καὶ ἡμᾶς, ὅπως τὴν δίαιταν αὐτῷ ἀποδιαιτήσομεν.*

---

[1]) Post tempus primarium hujus verbi legitur *fut. ind. D.* 24. 106.

[2]) Post *κίνδυνός ἐστι, ὡς μή* legitur *aor. conj. A.* 4 *β* 1.

[3]) Post. temp. prim. locutionis *νόμους τίθημι* legitur *fut. ind. D.* 24, 123, 137, 191; *aor. conj. cum ἄν D.* 24. 23 (in legum jussione).

[4]) Post tempora primaria hujus verbi et compositorum legitur *fut. ind. L.* 31. 26, *Ps. L.* 6. 34, *D.* 8. 13, 15. 28, 24. 106; *aor. conj. D.* 1. 2, 24. 107.

πράττω[1]) (συμ-) *L.* 12. 63 καίτοι σφόδρ᾽ ἂν αὐτὸν οἶμαι μετὰ Θεμιστοκλέους πολιτευόμενον προσποιεῖσθαι πράττειν, ὅπως οἰκοδομηθήσεται τὰ τέχνη, ὁπότε καὶ μετὰ Θηραμένους ὅπως καθαιρεθήσεται. — *I.* 12. 164 ἡγήσαντο — σκεπτέον εἶναι καὶ πρακτέον, ὅπως ἁπάσας ἀπαλλάξουσι τῶν κακῶν τῶν παρόντων. — 15. 121 τοῦτ᾽ ἐφιλοσόφει[2]) καὶ τοῦτ᾽ ἔπραττεν, ὅπως μηδεμία τῶν πόλεων αὐτὸν φοβήσεται —, ἀλλὰ πᾶσαι θαρρήσουσι. — *Ae.* 3. 64 ἐπράττετο — — πρῶτον μέν, ὅπως μὴ περιμενεῖτε[3]) — — δεύτερον δ᾽ ὅπως — — ψηφιεῖσθε — — τρίτον δὲ ὅπως *K.* — — μὴ ἔσται ἔνορχος, μηδὲ μετέσται τῆς συμμαχίας —. — *D.* 9. 56 ἦσάν τινες — ὅπως μὴ δουλεύσουσιν οἱ πολῖται, πράττοντες. — 9. 59 ἔπραττεν — ὅπως ἐλεύθεροι καὶ μηδενὸς δοῦλοι ἔσονται. — 9. 61 ἔπραττον, ὅπως ἡ πόλις ληφθήσεται. — 18. 302 τί χρῆν — — τὰ δ᾽ ὅπως οἰκεῖα καὶ σύμμαχ᾽ ὑπάρξει πρᾶξαι; — 23. 158 τοσούτου ἐδέησεν ἐπελθεῖν τῷ Κότυϊ ἢ τὴν Χερρόνησον ὅπως κομιεῖσθε ὑμεῖς συμπρᾶξαι, ὥστε — ἐπολιόρκει. — 32. 11 ἔπραττεν, ὅπως ἡ ναῦς μὴ καταπλεύσεται δεῦρο. — 32. 22 ἔπραττεν, ὅπως μὴ εἰσαγώγιμα δεῦρ᾽ ἔσται. —. — 33. 8 ἐμὲ ἐκέλευε πρᾶξαι, ὅπως αὐτῷ ὡς ἀσφαλέστατα ἕξει.

προοράω[4]) (-άομαι) *D.* 18. 301 οὐ (χρῆν) τὴν σιτοπομπίαν, ὅπως παρὰ πᾶσαν φελίαν ἄχρι τοῦ Πειραιῶς κομισθήσεται, προϊδέσθαι; — 19. 250 οὐδ᾽ ὅπως ὀρθὴ πλεύσεται ἡ ναῦς, προεἰδετο. — 19. 285 καὶ τοῦτον ἀπώλεσεν — οὐδὲ τῶν παίδων, ὅπως ἔσονται σώφρονες, προορῶν.

προσέχω (τὸν νοῦν)[5]) *I.* 12. 139 προσεῖχεν, ὅπως λήψεται τοὺς ἡγεμόνας —. — 15. 124 οὐ τούτῳ προσεῖχε τὸν νοῦν, ὅπως ἐκ τῶν τοιούτων αὐτὸς εὐδοκιμήσει παρὰ τοῖς στρατιώταις, ἀλλ᾽ ὅπως ἡ πόλις παρὰ τοῖς Ἕλλησιν.

---

[1]) Post tempora primaria hujus verbi et compositorum invenitur *fut. ind. L.* 28. 7, *I.* 4. 126, *D.* 9. 1, 23. 133, 192, *Ps. D.* 13. 15; *aor. conj. cum* ἂν *D.* 16. 17, ubi tamen dubium est, an particula ἄν, quippe quae Bekkero teste in nonnullis codicibus desit, delenda sit.

[2]) Post tempora primaria hujus verbi legitur *fut. Ind. L.* 24. 10, *I.* 8. 5.

[3]) *Ita* Weidner Cobetum secutus concinnitatis causa legit. Codd. περιμείνητε.

[4]) Post tempora primaria verborum ὁράω (προοράω, — άομαι) legitur *fut. Ind. D.* 5. 14, 8. 46, 19. 271, *Ps. D.* Ex. 50.

[5]) Post tempora primaria hujus verbi *fut. ind. L.* 30. 23, *I.* 2. 11, 9. 77, 15, 278, Ep. 9. 19, *Ps D.* Ex. 22; *aor. conj. D.* 20. 166.

σκοπέω (-έομαι, σκέπτομαι)[1]) *L.* Aposp. 52 *ἐκέλευσεν αὐτὸν — σκοπεῖν, ὅπως αὐτὸν μόνον που λήψεται.* — *I.* 4. 78 *τοὺς νόμους ἐσκόπουν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ καλῶς ἕξουσιν.* — 9. 54 *σκοπουμένοις αὐτοῖς, ὅπως τῶν συμφορῶν αὐτὴν ἀπαλλάξουσι, — παρεσκεύασαν.* — 15. 132 *ἤκουσεν, ὡς χρὴ — κἀκεῖνο παρατηρεῖν καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἐπιχαρίτως καὶ φιλανθρώπως ἅπαντα φανήσονται καὶ λέγοντες καὶ πράττοντες.* — *Isæ.* 1. 18 *σκοπεῖσθε — πότερα εἰκός ἐστι βουληθῆναι Κλεώνυμον ἀνελεῖν — ἢ σκοπεῖν, ὅπως ἔτι βεβαιότερον ἡμᾶς ἀποστερήσει*[2]) *τῶν αὐτοῦ.* *D.* 24. 81 *οὐχ ὅπως δώσουσι δίκην — ἐσκόπει, ἀλλ' ὅπως μή.* — 33. 10 *ἐσκοπούμην, ὅπως αὐτός τε ἀπολυθήσομαι τῆς ἐγγύης — καὶ ὁ ξένος μὴ ἀπολεῖ, ἃ — ἐδάνεισεν.* — *Ps. D.* 60 1. *ἐσκόπουν, ὅπως τοῦ προσήκοντος ἐπαίνου τεύξονται.* — 60. 37 *οὐχ ὅπως πολλὰ λέξω, τοῦτ' ἐσκεψάμην, ἀλλ' ὅπως τἀληθῆ.*

σπουδάζω (σπουδὴν ποιέομαι)[3]) *I.* 12. 86 *φήμην — εὐδοκιμήσειν, ἣν φαίνωμαι — ὅπως τῆς ἀρετῆς ἀξίως ἐρῶ — σπουδάζων.* — *D.* 23. 131 *οὐχ ὅπως ἀποδώσει χάριν, ἐσπούδασεν αὐτῷ.* — *Ps. D.* Ex. 32 *ἐβουλόμην ἂν τὴν ἴσην σπουδὴν ἐνίους τῶν λεγόντων ποιεῖσθαι, ὅπως τὰ βέλτισθ' ἐροῦσιν ὅσηνπερ ὅπως εὖ δόξουσι λέγειν.* — Cfr. Ex. 46.

τηρέω[4]) *I.* 7. 30 *ἐκεῖνο μόνον ἐτήρουν, ὅπως μηδὲν μήτε τῶν πατρίων καταλύσουσι μήτ' ἔξω τῶν νομιζομένων προσθήσουσιν.* — *D.* 18. 276 *φυλάττειν ἐμὲ καὶ τηρεῖν ἐκέλευεν, ὅπως μὴ παρακρούσομαι μηδ' ἐξαπατήσω.*

φροντίζω[5]) *D.* 19. 271 *ὅπως μηδ' ἄλλος ἀνθρώπων μηδεὶς ἐπὶ χρήμασι μηδὲν ἐργάσεται κακὸν τὴν Ἑλλάδα, ἐφρόντιζον.*

---

[1]) Post tempora primaria horum verborum legitur *fut. ind.* his locis: *Ps. I.* 1. 12, *I.* 2. 10, 16; 4. 172, 181, 188; 6. 71, 97; 7. 15, 8. 131, 14. 16, 23; 15. 309, Ep. 6. 9, 7. 4, *Isæ.* 1. 33, 9. 7, *Ae.* 1. 6, *D.* 2. 2, 12; 3. 1, 6. 5, 9. 29, 51, 63, 69, 75; 14. 7, 41; 15. 30, 18. 231, 19. 101 (ὡς), 262; 20. 81, 23. 183, 45. 27, 65; *Ps. D.* 10. 41, 61. 56, Ex. 9. 31 (bis); *præs. conj.* et *fut. ind. Ps. D.* Ex. 41; *præs. conj. D.* 14. 22, *Ps. D.* Ex. 14; *aor. conj. Ps. Ae.* Ep. 6.

[2]) Ita emend. Turr. Buermann recepit. Codd. ἀποστερήσειε, quæ lectio facile ferri potest.

[3]) Post tempora primaria legitur *fut. ind. I* 15. 286, *D.* 16. 5, 20. 157, 159; 23. 79, 24. 210, *Ps. D.* Ex. 17, 40; *aor. conj. D.* 16. 28 (ἵνα).

[4]) Post tempora primaria hujus verbi *fut. ind.* legitur *D.* 18. 323.

[5]) Post tempora primaria legitur *fut. ind. I.* 2. 37, 15. 305, *Ps. Ae.* Ep. 11. 13. *Ps. D* Ex. 48.

χρηματίζω *D.* 24. 55 *ἔγραψε — τὸν δῆμον τούτῳ χρηματίζειν, ὅπως ἃ μὲν ἔγνω τὸ δικαστήριον λυθήσεται, καταστήσει δ' ἐγγυητὰς ὁ ὀφλών.*

ὠνέομαι *D.* 18. 32 *πάλιν ὠνεῖται* (præs. hist.) *παρ' αὐτῶν, ὅπως μὴ ἄπιμεν* [1]) *ἐκ Μακεδονίας.*

II. Optativus autem legitur his locis:

A. Aoristi optativus post

γράφω *Hyp.* Aposp. 8 (31) *ἔγραψα, ὅπως ὁμονοήσαντες ἅπαντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνίσαιντο.*

ἐπιμελέομαι [2]) *L.* 13. 32 *ἐπεμελοῦντο, ὅπως καὶ ἐν τῷ δήμῳ περὶ τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ταξιάρχων μήνυσις γένοιτο.* — *Ps. L.* 6. 39 *δεινὸν ἂν εἴη, εἰ περὶ Ἀνδοκίδου ἀποδημοῦντος αὐτοὶ ἐνδημοῦντες ἐπεμελήθημεν, ὅπως ἐξαλειφθείη αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα.*

παρατηρέω [3]) *D.* 18. 161 *ὅπως τοῦτο μὴ γένοιτο, παρατηρῶν διετέλουν.*

συνεῖπον *D.* 19. 52 *τούτοις, εἴπερ ἦν ὑγιές τι τρύτων, τί ἄλλο προσῆκεν ἢ συνειπεῖν, ὅπως ἐξέλθοιτε ὑμεῖς, καὶ τὸν Πρόξενον, ὃν περὶ τοὺς τόπους ᾔδεσαν ὄντα, γράφειν εὐθέως βοηθεῖν* [4]);

φυλάττω [5]) *Isæ.* 6. 39 *εἰς τοῦτο ἦλθον τόλμης, ὥστ' — — ἐφύλαττον, ὅπως μηδεὶς ἐξαγγείλειε μήτε τοῖν θυγατέροιν μήτε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ.*

---

[1]) Ita Bekker, Voemelius, Westermann, plures. Codd. *ἀπίωμεν* et *ἀπίωσιν.* Cfr. *D.* 24. 169 *ὅπως — περιίασιν.*

[2]) Post tempora primaria hujus verbi legitur *præs. conj. Ps. And.* 4. 40 (*ἵνα*), *Ps. D.* 17. 15; *aor. conj. D.* 43. 84; *præs. conj. cum ἂν And.* 1. 84 (in decreto), *Ps. L.* 6. 4.

[3]) Post tempus primarium verbi *συμπαρατηρέω* legitur *fut. ind. D.* 16. 10.

[4]) Hoc exemplum Weber aut non vidit aut non intellexit; nam ut id huc non retulit, ita referendum esse apparet. Aliud exemplum Demosthenicum, 57. 9 *τοῦτο δ' ἦν οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλ' ἐπιβουλεύων ἐμοί, ὅπως ὡς ὑψιαίτατα ἡ διαψήφισις ἡ περὶ ἐμοῦ γένοιτο,* prorsus omisit; nam hoc neque ad *"vollständige"* neque ad *"unvollständige Absichtssätze"* retulit. Hoc autem, cum in eo laxior sit sententiarum nexus, pro sententia mere finali habendum est.

[5]) Post tempora primaria hujus verbi et compositorum legitur *fut. ind. I.* 5. 35, 6. 94, 15, 19, 298, *D.* 20. 107, *Ps. D.* 61. 1, Ex. 2, 52, *Hyp.* 1. 23; *præs. conj. D.* 23. 89; *aor. conj. D.* 5. 17, 6. 25, *Ps. D.* 26. 23.

B. Futuri optativus post:

δείδω[1]) *Ps. I.* 17. 22 *ἐδεδοίκει — περὶ τοῦ γραμματείου, ὅπως μὴ ὑπὸ τοῦ Μενεξένου συλληφθήσοιτο.*

ἐστί τινι περί τι (= *μέλει*) *I.* 21. 13 *ἡγοῦντο τοὺς μὲν ἀδικοῦντας πιστούς, τοὺς δὲ πλουτοῦντας ἐχθρούς. ὥστε μὴ περὶ τοῦτ' εἶναι Νικίᾳ, ὅπως συκοφαντῶν τἀλλότρια λήψοιτο, ἀλλ' ὅπως μηδὲν ἀδικῶν κακόν τι πείσοιτο.*

σκοπέω *Isæ.* 2. 10 *ἐσκόπει, ὅπως μὴ ἔσοιτο ἄπαις, ἀλλ' ἔσοιτο αὐτῷ, ὅστις ζῶντα γηροτροφήσοι καὶ τελευτήσαντα θάψοι αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τὰ νομιζόμενα αὐτῷ ποιήσοι.* — 6. 35 *ἐσκόπουν, ὅπως καὶ τελευτήσαντος ἐκείνου δι' αὐτῶν ἔσοιτο ἡ οὐσία.*

III. Conjunctivus his locis legitur:

A. Præsentis conjunctivus duobus tantum his locis:

A. 1. 6 *καίτοι αὐτὸ τοῦτο ἐχρῆν, ὃ καὶ ἐγὼ προὐκαλούμην, προθυμηθῆναι, ὅπως τὸ πραχθὲν ᾖ ἀληθές, ἐπεξελθεῖν*[2]). — *D.* 54. 17 *οἱ νόμοι — ὅπως μὴ μείζους προφάσεις γίγνωνται, προείδοντο.*

B. Aoristi autem conjunctivus post hæc verba legitur:

ἀξιόω *D.* 18. 155 (in decreto) *ἔδοξε τοῖς πυλαγόροις — — ἀξιοῦν, ἵνα βοηθήσῃ τῷ τε Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Ἀμφικτύοσιν.*

ἐπιμελέομαι *D.* 18. 73 (in decreto) *εἶπεν — — ἐπιμεληθῆναι τοὺς πρυτάνεις —, ὅπως ἡ βουλὴ συναχθῇ καὶ αἱρεθῶσι πρέσβεις πρὸς Φίλιππον.*

ἱκετεύω[3]) *L.* 1. 29 *ὅπως μὴ ἀποθάνῃ, ἠντιβόλει καὶ ἱκέτευεν.*

πράττω *D.* 19. 15 *ὅπως ἴση καὶ δικαία γένηται ἡ εἰρήνη, πράττοντος ἐμοῦ — ἀναστὰς ἐδημηγόρει.* — 43. 30 *ἅπαντα ἔπραττον κοινῇ, ὅπως ἀφέλωνται τὴν γυναῖκα — τὸν κλῆρον.*

σκοπέω *Ps. D.* Ep. 2. 11 *ἐπολιτευόμην — οὐχ ὅπως ἀλλήλων ὑμεῖς περιγένησθε σκοπῶν.*

---

[1]) Post tempora primaria hujus verbi legitur *aor. conj. D.* 8. 53 (fut.?), 9. 75.

[2]) Num ita legendum sit, dubitare licet. Blass vult legere: *ὅπως τὸ πραχθὲν εἰς ἀληθὲς ἐξελεγχθῇ.*

[3]) Post tempus primarium hujus verbi legitur *fut. ind. D.* 43. 83.

σπουδάζω *D.* 43. 12 *ἐσπούδαζεν, ὅπως ἐκ τῆς θυγατρὸς εἰσποιηθῇ αὐτῷ υἱὸς — καὶ εἰς τοὺς φρατέρας εἰσαχθῇ τοὺς ἐκείνου,* — *Ps. D.* 61. 50 *ἐπ' οὐδενὶ μᾶλλον ἐσπούδασεν ἢ τῶν ἑπτὰ σοφιστῶν ὅπως γένηται.*

συμπαρασκευάζω *D.* 19. 230 *ὅπως αἰχμάλωτοι γένωνται Φιλίππῳ, συμπαρεσκεύασεν.*

IV. Postremo potentialis et conjunctivus cum *ἄν* junctus inveniuntur, et quidem potentialis his duobus locis: *L.* 20. 23 *ἡμᾶς παρεσκεύασεν, ὡς ἂν τῇ πόλει ὠφελιμώτατοι εἴημεν.* — *D.* 35. 29 *ἐκελεύομεν τούτους ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ἂν ὡς τάχιστ' ἀπολάβοιμεν τὰ χρήματα;* conjunctivus autem cum *ἄν* junctus hoc loco: *D.* 21. 121 (in testimonio) *οἴδαμεν — Μειδίαν — — — ἀξιοῦντα Ἀρίσταρχον, ὅπως ἂν διαλλάξῃ αὐτῷ Δημοσθένην* [1]).

---

[1]) Præterea post tempora primaria horum verborum curandi, ad quorum præterita tempora nullas hujus modi enuntiationes relatas inveni, hæc tempora usurpantur: post *αἰτέομαι (παρ-) aor. conj. A.* 1. 12, 23; post *ἀσκέω fut. ind. I.* 9. 80; *βλέπω fut. ind. I.* 12. 188; *δεῖ (ὑπάρχειν) fut. ind. D.* 5. 13; *δέομαι aor. conj. A.* 1. 23, *Ps. Ae.* Ep. 3; *ἐνθυμέομαι aor. conj. L.* 13. 93, *ἔργον ποιέομαι fut. ind. I.* 15. 153, 248; *εὐλαβέομαι fut. ind. D.* 20. 136; *ζητέω fut. ind. D.* 14. 3, *Ps. D.* 61. 38, *Hyp.* Aposp. 175; *λογίζομαι fut. ind.* (Bekkeri conjectura, codd. *aor. conj.*) *Ae.* 2. 130; *λόγους ποιέομαι fut. ind. Hyp.* 3. 21; *μέλει fut. ind. D.* 43. 72, *Ps. D.* Ep. 3. 9; *μελετάω fut. ind. I.* 5. 118; *μηχανάομαι fut. ind. D.* 45. 24; *ὁδὸν δείκνυμι fut. ind. D.* 24. 106; *περιεργάζομαι aor. conj.* (*ἵνα*) *A.* 2. δ 3; *ποιέω fut. ind. L.* 21. 20, *I.* 4. 174, 9. 3, *D.* 9. 2; *aor. conj. D.* 57. 33; *præs conj. cum ἄν D.* 19. 299; *προδιοικέομαι fut. ind. Ae.* 1. 146; *προλαμβάνω fut. ind. D.* 3. 2; *φιλονικέω fut. ind. I.* 5. 113.

Ad extremum commemorare liceat nonnullis locis hujus modi enuntiationes ab *ὅπως* vel *ὅπως μή* incipientes inveniri nullo verbo curandi antecedente, quamvis audiatur necesse sit (Cfr. Chr. Cavallin. l. l. § 206. Anm. 3 et ejusdem Gr. Synt. i Smndrg. § 94. 1. Anm. 2). Etiam in his enuntiationibus, quamquam nonnullis locis deteriores codices Demosthenici aoristi conjunctivum præbent, futuri indicativus semper fere usurpatur. Uno tantum loco, *D.* 4. 20, omnes codices defendunt formam *ποιήσητε* (cfr. etiam *Ps. Ae.* Ep. 4. 2 *ὅπως μὴ γέλωτα ὀφλισκάνῃς*), sed nihilo minus omnes recentiores saltem editores *ποιήσετε* legunt. Sunt autem loci hi: *L.* 1. 21, 12. 50, *Isæ.* 11. 5, *D.* 4. 20, 8, 38, 19. 45 (bis), 46, 92; 21. 216, 41. 17; *Ps. D.* 13. 14, Ep. 1. 14.

De enuntiationibus a particula μή incipientibus ad præterita verborum timendi relatis.

Quomodo particula μή in his enuntiationibus usurpata proprie explicanda sit, inter viros doctos parum convenit; neque enim quidquam pro certo statuere potuerunt [1]. Omnino autem nullum esse enuntiationum liberarum genus, ad quod hæ enuntiationes omnes referri possint, suo jure docet S. J. Cavallin [2]; et quod addit: "immo vero adeo timendi verbum et enuntiatio objectiva in unam quasi notionem coaluerunt, ut hæc sine illo vix possit cogitari," illud de enuntiationibus ab ὅπως particula incipientibus ad verba curandi (efficiendi, jubendi) relatis æquo jure contendi posse satis me supra docuisse credo. Neque vero quemquam fugit hæc duo enuntiationum genera inter se simillima esse, id quod cum ex multis rebus cernitur, tum ex eo, quod non solum ad verba vere curandi referuntur enuntiationes a particula μή incipientes [3], sed etiam enuntiationes a particulis ὅπως μή (atque etiam ab ὅπως particula sola) cum verbis vere timendi conjunguntur [4].

In enuntiationibus, quæ a μή incipientes ad tempora primaria referuntur, conjunctivus aoristi longe sæpissime usurpatur, multo rarius præsentis conjunctivus. Inter quæ tempora ut apud ceteros scriptores ita apud oratores hoc est discrimen, ut cum utrumque semper fere futurum tempus indicet, præsens actionem durantem vel iteratam, aoristus ingredientem actionem significet [5]. Præ-

---

[1]) Vide Jacobson. l. l. pagg. 66–68.

[2]) l. l. pag. 32.

[3]) Ut ὁράω *And.* 1. 103, *D.* 18. 125. 13. 2, 36. 31, σκοπέω *I.* 15. 297, *D.* 16. 5, 20. 41, 21. 151, διαλογισμὸν παρίστημι *Ae.* 2. 159, εὐλαβέομαι *D.* 29. 1, ἀθυμία *L.* 12. 3, præterea verba cavendi, ut φυλάττομαι *D.* 14. 37, 50. 22, *Ps. D* 60. 6, διατηρέω *D.* 9. 20, quamquam hæc sæpius habent ὅπως (μή).

[4]) Ut δείδω cum ὅπως μή *Ps. I.* 17. 22, *D.* 8. 53, 9. 75, κίνδυνος cum ὡς μή *A.* 4 β 1.

[5]) S. I. Cavallin, l. l. pagg. 39–40. Ceterum observandum est etiam de *præteritis* rebus usurpari aoristi conjunctivum hoc uno loco: *D.* 19. 224 δέδοικα, μὴ τότε μὲν συνεπισπάσησθέ με τὸν μηδ' ὁτιοῦν ἀδικοῦντα, νῦν δ'ἀναπεπτωκότες ἦτε.

terea leguntur perfecti conjunctivus ter, perfecti indicativus semel itemque præsentis indicativus, futuri indicativus numquam (cfr. tamen *L.* 12. 3). In enuntiationibus autem ad præterita tempora relatis, quæ apud oratores admodum raræ sunt, aoristi conjunctivus et optativus æque fere sæpe usurpantur. Præterea conjunctivus præsentis semel itemque præsentis optativus et perfecti conjunctivus inveniuntur. Sed num uno loco, *L.* 13. 51, MARKLANDIO auctore aoristi optativus cum ἄν junctus legendus sit, jure dubitare licet; de qua re infra disputabitur. Jam vero primum eos locos afferam, ubi optativus legitur, deinde eos, ubi conjunctivus usurpatur.

I. Optativus igitur his locis invenitur:

A. Præsentis optativus hoc tantum loco: *Ps. D.* 49. 17 anteced. opt. aor. *καὶ ἅμα δεδιὼς τὸν Φίλιππον, μὴ καταμαρτυροίη αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι, — ἐδεήθη —.*

B. Aoristi autem optativus legitur post

δείδω[1]) *A.* 5. 58 *ἐμοὶ κἀκείνῳ οὐκ ἦν ἔχθρα οὐδεμία. Εἶεν, ἀλλὰ δείσας περὶ ἐμαυτοῦ, μὴ αὐτὸς παρ᾽ ἐκείνου τοῦτο πάθοιμι;* — *And.* 1. 36 *ἔφευγον, δεδιότες εἷς ἕκαστος μὴ συλληφθείη.* — *L.* 13. 51 *οὐ δήπου, εἴ τι κακὸν — εἰργάσαντο, οἱ τριάκοντα δεδιότες, μὴ καταλυθείη*[2]) *ὁ δῆμος, τιμωροῦντες — ἂν αὐτοὺς*

---

[1]) Post tempora primaria verborum timendi hæc tempora apud oratores usurpantur: *præsentis conjunctivus* post *δείδω L.* 17. 1, *I.* 8. 36, 10. 34, *D* 9. 1, 19. 329, 45. 84 post *φοβέομαι D.* 6. 33, 9. 54, post *φόβος καὶ δέος D.* 23. 103, post *ὁράω D.* 18. 125, 36. 31, post *σκοπέω I.* 15. 297. Contra *aoristi conjunctivus* legitur post *δείδω Ps. L.* 6. 37, *I.* 5. 50, 70, 6. 51, 7. 18, 77; 8. 7, 70, 81; 9. 48, 10. 29, 12. 75, 137; 15. 215, *Isæ.* 5. 22, 8. 34, *Ae.* 1. 194, *Ps. Ae.* Ep. 10, *D.* 1. 15, 9. 65, 14. 4, 31; 18. 214, 19. 224, (*aor.* et *perf.*), *Ps. D.* 25. 7, 61. 15 (*aor.* et *præs.*), 33; Ex. 15, 36, post *φοβέομαι I.* 5. 84, 105; 12. 239, 14. 26, 15. 176, 272; 18. 44, *Lyc.* 33, *Ae.* 3. 53, 212; *D.* 5. 19, 6. 34. 18. 142, 176; 21. 129, 41. 2, *Ps. D.* 25. 12, 60. 13, Ep. 3. 31, *Hyp.* 4. 1, post *ὀκνέω D.* 1. 17, 16. 21, 18. 129, *Ps. D.* 61. 27, post *ὀρρωδέω A.* 3 *γ* 4. post *δέος D.* 1. 3, 9. 7, 19. 298, *δεινότατον And.* 3. 1, *κίνδυνος I.* 14. 38, *θορυβέομαι Ae.* 2. 4, *διατηρέω D.* 9. 20, *ὁράω D.* 13. 2, *σκοπέω D.* 16 5, 20. 41, 21. 151, *φυλάττομαι D.* 14. 37, *Ps. D.* 60. 6, *διαλογισμὸν παρίστημι Ae.* 2. 159. Præterea *perfecti conjunctivus* post *δείδω I.* 15. 310, *D.* 19. 3, 224. Postremo *indicativus perfecti* legitur post *δείδω D.* 19. 95 et *præsentis indicativus* post *ὁράω And.* 1. 103.

[2]) Ita BEKKERUM secuti BREMIUS, FOERTSCH, FRANTZ, COBET, RAUCHENSTEIN, plures. Codd. *καταλυθείησαν*, quod MARKLAND in *καταλυθείη ἄν* mutavit. quam lectionem præbent SCHEIBE, FROHBERGER, WEBER et defendere student exemplis illis, quæ sunt *Xen.* An. VI. 1. 28, Vect. 4. 41, *Thuc.* II. 93, *Soph.* Tr. 631, Ph. 493. Quæ exempla, quamvis pauca

ἀπέκτειναν. — *I.* 7. 33 οὐκ ἐδεδίεσαν, μὴ δυοῖν θάτερον πάθοιεν, ἢ πάντων στερηθεῖεν, ἢ — μέρος τι κομίσαιντο τῶν προεθέντων. — *Ps. I.* 17. 47 παρεσκευαζόμην, δεδιώς, μὴ μ'ἐξαιτήσειε Σάτυρος παρ' ὑμῶν. — *Isæ.* 1. 10 ποιεῖται (præs. hist.) τὰς διαθήκας — δεδιώς, μὴ τελευτήσειεν αὐτὸς — καὶ τῆς οὐσίας γένοιτο κύριος Δεινίας. — 8. 37 οὐκ ἐκώλυε, δεδιώς, μὴ τραχυνθεὶς εἰς ὀργὴν κατασταίην πρὸς αὐτόν.

φοβέομαι *Ps. And.* 4. 15 ἔδωκε — φοβούμενος, μὴ διὰ τὴν οὐσίαν ἀπόλοιτο. — *I.* 5. 101 ἐφοβοῦντο, μή ποτε βασιλεὺς αὐτὸς ποιησάμενος στρατείαν κρατήσειε καὶ τῆς διὰ τὸν ποταμὸν δυσχωρίας —. — *Ae.* 2. 21 Κίμωνος εἰπόντος, ὅτι φοβοῖτο, μὴ — περιγένοιτο ἡμῶν ὁ Φίλιππος, — ἐπηγγέλλετο. — *D.* 19. 123 ἐφοβοῦντο, μὴ σύγκλητος ἐκκλησία γένοιτο, εἶτα — ψηφίσαισθέ τι τῶν δεόντων —, καὶ τὰ πράγματ' ἐκφύγοι τὸν Φίλιππον. — 39. 3 φοβούμενος εἰς δικαστήριον εἰσιέναι, μή τις — — ἀπαντήσειεν αὐτῷ, — δίδωσι (pr. hist.) τὸν ὅρκον. — 50. 51 φοβούμενος ἐγώ, μὴ δεθείην —, αὐτὸς οὐχ ὑπακούω (pr. hist.). — *Ps. D.* 49. 16 φοβούμενος τοὺς ἐχθρούς, μὴ πύθοιντο — sequ. præs. opt. — ἐδεήθη. — 49. 56 οὐ μαρτυρίαν παρέσχετο — φοβούμενος, ἐὰν μὲν μαρτυρίαν παράσχηται —, μὴ — ἐγὼ — ἔλθοιμι —, εἰ δ'αὖ βασανίζειν παραδοίη, μὴ τὰς ἀληθείας κατείποι ὁ Ἀ.

φόβος καὶ ἀγωνία *D.* 18. 33 ἦν ἐν φόβῳ καὶ πολλῇ ἀγωνίᾳ, μὴ — εἰ ψηφίσαισθε βοηθεῖν, ἐκφύγοι τὰ πράγματα αὐτόν.

λόγον παρέχω *Isæ.* 11. 48 λόγον ἐν τῷ δήμῳ παρέσχε, μὴ πόλεμον ἡμῖν ἀντ' εἰρήνης ἐκεῖνος πρὸς Λακεδαιμονίους ποιήσειε [1]).

---

sint, tamen satis essent idonea ad hanc lectionem servandam, si codicum esset; sed cum ipsi illi loci a viris doctis minuantur (cfr. SOPH. Ph. 493, ubi CHR. CAVALLIN in editione sua legit: ὃ δὴ παλαιὸν ἐξ ὅτου δέδοικ' ἐγὼ μή μοι βέβηκε et hanc lectionem firmissimis defendit argumentis), vix credo esse, cur MARKLANDII conjectura, quamvis sit levis, accepta his exemplis novum addamus.

[1]) Futuri optativus post δείδω, ὅπως μη *Ps. I.* 17 22, vide supra pag. 98.

II. Conjunctivus autem legitur:

A. Præsentis conjunctivus hoc loco: *A.* Aposp. XXIII (77) *ἐδεήθη, δείσας, μὴ ἐγὼ δάκρυσι καὶ ἱκετείαις πειρῶμαι ὑμᾶς ἀναπείθειν.* — Cfr. *Ps. D.* 49. 12 conj. aor. et præs. conjuncti.

B. Aoristi autem conjunctivus invenitur post

δείδω *L.* 1. 44 *οὐ συνῄδει κακὸν οὐδέν, ὃ ἐγὼ δεδιώς, μή τις πύθηται, ἐπεθύμουν αὐτὸν ἀπολέσαι.* — 12. 98 *αὐτοὶ ἂν δείσαντες ἐφεύγετε, μὴ πάθητε τοιαῦτα* —. — 30. 11 *δεδιότες, μὴ οὐκ ἀποκτείνωσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, πείθουσι* (pr. hist.) — *I.* 4. 91 *ἐτόλμων — δεδιότες, μὴ δὶς ἐφεξῆς ἡ πόλις ἡμῶν αἰτία γένηται τοῖς Ἕλλησι τῆς σωτηρίας.* — 15. 141 *ἐτόλμησεν εἰπεῖν — ὡς ἄξια μὲν εἴη τὰ λεγόμενα φιλοτιμίας, οὐ μὴν ἀλλ' αὐτός γε δεδιέναι, μὴ λυπήσῃ.* — 19. 29 *ὥστε — ἔφασαν δεδιέναι, μὴ προσαπόλωμαι.* — Ep. 8. 1 *λέγοντός μου, ὅτι δέδοικα, μὴ — δόξω, — ἐλιπάρουν.* — *Ae.* 2. 137 *οὐ διεκώλυσαν — δεδιέναι φάσκοντες, μὴ τοὺς στρατιώτας — λάβῃ Φ.* — *D.* 19. 175 — *ὅτι ταῦτ' ἐπέπληττον — δεδιώς, μὴ συμπαραπόλωμαι διὰ τούτους.* — 19. 193 *εἰπεῖν φασι τὸν Σάτυρον, ὅτι — — δέδοικε, μὴ διαμάρτῃ.* — *Hyp.* 2. 5 *οὐκ ἐδεδίειν, μὴ ἀπόλωμαι.*

φοβέομαι *I.* 15. 168 *ἐφοβούμην, μὴ τὰ μὲν ἴδιά μου παραμεληθῇ, τῆς δὲ κοινῆς — διαβολῆς ἀπολαύσω τι φλαῦρον.* — *Ae.* 1. 60 *φοβηθέντες ὁ Τίμαρχος καὶ ὁ Ἡγήσανδρος, μὴ ἀνακηρυχθῇ αὐτῶν ἡ βδελυρία εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν, θέουσι* (pr. hist.). — *D.* 19. 221 *εἰ — ἐφοβούμην ἐγώ, μὴ διὰ τούτους ἀπόλωμαι* —. — 21. 128 *ἐφοβούμην ἄν, μὴ — οὗτος — διακρούσηται* —. — *Ps. D.* 49. 12 *φοβούμενος, μὴ καταμαρτυρήσωσιν αὐτοῦ οἱ τριήραρχοι καὶ* præs. conj. —, *δάνεισμα ποιεῖται* (pr. hist.). — 61. 29 *τοσοῦτον μετήλλαξας — ὥστε — φοβεῖσθαι πάντας, μή τι συμπέσῃ.*

φυλάττομαι *D.* 50. 22 *ἀναγκαῖον ἦν ἐπ' ἀγκύρας ἀποσαλεύειν τὴν νύκτα μετεώρους — φυλαττομένους, μὴ τῆς νυκτὸς ἡμῖν ἐπιθῶνται αἱ Μαρωνειτῶν τριήρεις.*

τρέμω *A.* 2 γ 8 *περὶ τῆς εὐδαιμονίας τρέμων, μὴ ἀποστερηθῇ —, ἀπέκτεινε τὸν ἄνδρα.*

ὑπεραισχύνομαι *Ae.* 3. 151 *ὑπεραισχυνθέντες, μὴ δόξωσιν ὡς ἀληθῶς εἶναι προδόται, ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀπετράποντο.*

εὐλαβέομαι *D.* 29. 1 θαυμασίως ἂν ὡς ηὐλαβούμην, μὴ καὶ νῦν οὐ δυνηθῶ δεῖξαι —.

ἀθυμία *L.* 12. 3 εἰς πολλὴν ἀθυμίαν κατέστην, μὴ διὰ τὴν ἀπειρίαν ἀναξίως καὶ ἀδυνάτως ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐμαυτοῦ — τὴν κατηγορίαν ποιήσωμαι [1]).

κίνδυνος *I.* 7. 57 εἶναι ἔφασαν ἐμοὶ καὶ κίνδυνον, μὴ τὰ βέλτιστα συμβουλεύων μισόδημος δόξω.

C. Perfecti conjunctivus hoc loco legitur: *I.* 5. 18 ἐξεπλάγησαν, μὴ διὰ τὸ γῆρας ἐξεστηκὼς ὦ τοῦ φρονεῖν [2]).

---

[1]) Codex Palatinus habet ποιήσομαι, quam lectionem et Frohberger et Rauchenstein præbent et ita defendere student, ut ille dicat μή particulam cum indicativo conjunctam post verba timendi esse interrogativam ("ob nicht"), alter ad Stallbaumii rei explicationem ableget (μὴ ποιήσωμαι = *ne faciam*, μὴ ποιήσομαι = *ne facturus sim*), quæ explicatio rem nihil expedit. Sed Schribe lectionem vulgatam ποιήσωμαι, ut mihi quidem videtur, recte servat.

[2]) Hic commemorare licet apud oratores nonnullis locis post verbum timendi in enuntiationibus aut negativis aut hypotheticis positum ὡς particulam usurpari, ubi particulam μή exspectares. Hoc nullam aliam ab causam factum esse credo, nisi quod verbum timendi eis locis verbi sentiendi, credendi vim ac significationem sibi induit. Cfr. Aken. l. l. § 167. Ac quod docet Kühner, l. l. pag. 1044, ὡς usurpari, "wenn der Grund der Furcht als ein *gedachter* bezeichnet werden soll; ὅτι hingegen, wenn der Grund der Furcht als ein *reeller, wirklicher* bezeichnet werden soll," quamquam omnino rem ita se habere non potest negari, tamen hac explicatione nihil explicari apparet, præsertim cum in utraque re particulam μή usurpari solere constet. Sed videamus exempla: *L.* 27. 9 καὶ οὐ τοῦτο δέδοικα, ὡς ἐὰν ἀκροᾶσθε αὐτῶν ἀποψηφιεῖσθε. — *Ps. D.* 10. 36 — εἰ ἀνέλοιμεν ἐκ μέσου — — τὸν φόβον, ὡς οὐ στήσεται τοῦτο ανευ μεγάλου τινὸς κακοῦ. — *D.* 14. 25 εἰ πάντες οἱ ἐνταυθὶ λέγοντες φοβοῖεν (*terrere nuntio*), ὡς ἥξει βασιλεύς, ὡς πάρεστιν, ὡς οὐχ οἷόν τε ταῦτ' ἄλλως ἔχειν —. — *A.* 5. 69 εἰ μὴ φοβηθείς, ὡς ἀνεβόησεν, — ᾤχετο φεύγων —, ἀπώλοντ' ἂν οἱ ἔνδον ὄντες ἅπαντες (sententia temporalis aut causalis). — *Ps. L.* 2. 34 ὅ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη, ὡς μέγας καὶ δεινὸς τῇδε τῇ πόλει κίνδυνος ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἠγωνίσθη; Hanc sententiam esse exclamationem censent Reiske et Aken. — Cfr. *And.* 3. 28 (ὅτι = quod). — Præterea observanda sunt hæc exempla: *D.* 24. 29 ἐνομοθέτει — οὐδ' ὁτιοῦν φοβηθείς, εἰ — ὅλην ἀδικῶν φανήσεται τὴν πόλιν. — 19. 289 οὐ δέδοικα, εἰ Φίλιππος ζῇ, ἀλλ' εἰ τῆς πόλεως τέθνηκε τὸ τοὺς ἀδικοῦντας μισεῖν. Hæ autem enuntiationes, ac præcipue posterior, aliquam præbent cum interrogationibus obliquis similitudinem (Cfr. Krüger. l. l. 54. 8. 12). — Postremo μή illud paratacticum, quod vocatur, apud oratores his tantum locis invenitur: *L.* 12. 98, *I.* 5. 22, *Isæ.* 6. 5, *D.* 19. 225, 38. 26. — Cfr. *D.* 18. 89.

Collatio singulorum oratorum.

Jam re proposita pertractata, et quidem ita ut omnium oratorum simul exposuerim usum, restat, ut, quis sit singulorum oratorum hac in re scribendi usus, ex promisso quam brevissime ostendam. Ac primum quidem omnino contendi potest apud oratores in his enuntiationibus optativi usum in dies rariorem factum esse. Aliquanto enim sæpius apud priores oratores quam apud posteriores optativum inveniri jam primo obtutu cernitur. Neque tamen in hac re decernenda non considerandum est, quod sit orationis argumentum. Primum enim apparet necesse esse de rebus præteritis mentionem fieri, ut optativi usurpandi occasio offeratur, tum videndum, quo modo illam occasionem singuli oratores adhibuerint. Atque omnino invenies, quæ orationes tamquam uno tenore in præteritis rebus narrandis versantur itaque optativi usum usque permittunt, in eis optativum multo sæpius quam indicativum usurpari, quæ autem rarius hujus rei exempla præbent, in eis optativum rarius inveniri quam indicativum. Ut Aeschines, qui in enuntiationibus ab ὅτι et ὡς incipientibus indicativo optativum alias minime prætulisse videatur, in secunda oratione optativos ubique fere usurpat, ne dicam de Andocide, qui in eisdem enuntiationibus in prima oratione summam optativorum multitudinem coacervat neque in ceteris orationibus ullum hujus modi optativi exemplum præbet. Isocrates autem secundum orationum argumenti naturam et pro volumine parvum præbet numerum exemplorum et in eis, quæ sunt, indicativum longe sæpissime retinet.

Etiam hæc res, quæ commemoretur, digna mihi videtur, quod in plurimis eis orationibus Demosthenicis, quæ spuriæ habentur, frequentissimus est optativi orationis obliquæ usus, itemque in orationibus Isocrateis illis 17 et 21, quas Benseler Isocrati abjudicavit. In eis autem orationibus, quæ quin horum oratorum sint, dubitari non potest, optativi orationis obliquæ usus est rarissimus.

Sed jam transgredior ad *enuntiationes ab ὅτι et ὡς incipientes ad verba dicendi, sentiendi, affectuum relatas,* ut inspiciam, quænam in eis apud sin-

gulos oratores inter optativi et indicativi usum intercedat ratio. Ac primus quidem mihi obviam occurrit ANDOCIDES, qui duplo fere sæpius usurpat optativum quam indicativum, deinde ANTIPHON et HYPERIDES, qui æque sæpe utrumque modum exhibent, quartus ISÆUS, qui æque fere sæpe habet utrumque modum, tum LYSIAS, qui dimidio sæpius indicativum quam optativum præbet, sextus AESCHINES, qui plus duplo sæpius indicativum usurpat, septimus DEMOSTHENES, qui triplo sæpius habet indicativum, deinde LYCURGUS, qui quadruplo sæpius indicativum exhibet, tum ISOCRATES, qui plus sexies sæpius præbet indicativum, decimus denique DINARCHUS, qui optativi exemplum habet nullum (nam 3. 19 falsa lectio est).

Sin numerum locorum, ubi optativus invenitur, respicies, hunc ordinem habebis: Demosthenes, Lysias, Andocides et Aeschines, Isæus, Isocrates, Antiphon, Hyperides, Lycurgus. Quem ordinem videas ad singulorum oratorum volumina non satis respondere. — Rursus si illorum locorum, ubi indicativus legitur, rationem habueris, hunc ordinem habebis, qui ad volumina oratorum haud male respondeat: Demosthenes, Isocrates, Lysias, Aeschines, Isæus, Andocides, Antiphon et Lycurgus, Dinarchus, Hyperides.

Ut vero ad *interrogationes obliquas et deliberativas* transeam, primum animadvertendum est has enuntiationes multo plus duplo rarius inveniri quam enuntiationes explicativas. Quoniam autem in his enuntiationibus præter indicativum etiam conjunctivus immutatus retineri potest, videndum est, quæ sit ratio inter optativum et modos immutatos indicativum conjunctivumque. Ac primus etiam in his enuntiationibus est ANDOCIDES, qui paulo sæpius optativum quam indicativum præbet, tum LYSIAS et ANTIPHON, qui æque sæpe optativum atque indicativum usurpant, deinde ISÆUS, qui pæne duplo rarius optativum habet, tum HYPERIDES, qui duplo rarius optativum exhibet, sextus DEMOSTHENES, qui triplo rarius præbet optativum, deinde ISOCRATES, qui plus quadruplo rarius optativum exhibet, tum AESCHINES, qui ter decies rarius optativum habet, postremo LYCURGUS et DINARCHUS, qui optativum nusquam (nam *Din.* 1. 50 est falsa lectio) usurpant.

Sin autem optativorum exempla numeraveris, hunc habebis ordinem: Demosthenes, Lysias, Isæus, Andocides et Isocrates, Antiphon et Aeschines, Hyperides. Immutatorum autem modorum exempla hunc ordinem dabunt: Demosthenes, Isocrates, Aeschines, Lysias, Isæus, Lycurgus et Andocides, Antiphon et Hyperides, Dinarchus.

Observandum est me in hoc modorum usu computando neque in enuntiationibus explicativis neque in interrogationibus obliquis numerasse ea enuntiata, quæ post tempora historica cum ἄν juncta inveniuntur. Quæ enuntiata, cum numquam fere optativum præbeant, si ceteris adjecta essent (id quod fieri potuit, cum præteritum tempus indicent), quamvis sint præ ceteris pauca, tamen optativi usum etiam minorem effecissent.

Sequitur, ut *de enuntiationibus ab ὅπως et ὡς incipientibus ad verba curandi (efficiendi jubendi) relatis* nonnulla afferam. Ac primum quidem observandum est DEMOSTHENEM et ISOCRATEM tantam exemplorum copiam præbere, ut ipsi harum enuntiationum tamquam legem constituant. DEMOSTHENES enim pæne triplo plura exempla habet quam ISOCRATES, qui tamen plura præbet quam ceteri omnes conjuncti. DINARCHUS autem hujus rei exemplis prorsus caret.

Sed ut singulorum oratorum usum persequar, si locos recte numeravi, aut legitur aut legendus est (nam nonnullis locis, idque præcipue apud Lysiam, Isæum, Aeschinem hac in re vacillant codices)

1) *apud Demosthenem* post tempora præterita indicativus futuri 46 locis, conjunctivus præsentis 1, conjunctivus aoristi 8, conjunctivus aoristi cum ἄν 1, optativus aoristi 2, optativus aoristi cum ἄν 1; post tempora autem primaria indicativus futuri 71 locis, conjunctivus præsentis 4, conjunctivus aoristi 11, conjunctivus aoristi cum ἄν 2, conjunctivus præsentis cum ἄν 1;

2) *apud Isocratem* post tempora præterita indicativus futuri 12, optativus futuri 2; post tempora primaria indicativus futuri 38 locis;

3) *apud Lysiam* post tempora præterita indicativus futuri 5 locis, conjunctivus aoristi 1, optativus aoristi 2; optativus præsentis cum ἄν 1; post tempora primaria indicativus futuri 7, conjunctivus aoristi 1, conjunctivus præsentis cum ἄν 1;

4) *apud Isæum* post tempora præterita indicativus futuri 2 locis, optativus futuri 2, optativus aoristi 1; post tempora primaria indicativus futuri 3, conjunctivus præsentis cum ἄν 1;

5) *apud Aeschinem* post tempora præterita indicativus futuri 2 locis, post tempora primaria indicativus futuri 4 locis, conjunctivus aoristi 2;

6) *apud Hyperidem* post tempora præterita indicativus futuri 2 locis, optativus aoristi 1; post tempora primaria indicativus futuri 3 locis;

7) *apud Antiphontem* post tempus præteritum conjunctivus præsentis uno loco (incerta lectio); post tempora primaria conjunctivus aoristi 5 locis;

8) *apud Pseudo-Andocidem* post tempora primaria conjunctivus præsentis 1, conjunctivus præsentis cum ἄν 1;

9) *apud Lycurgum* post tempus primarium conjunctivus præsentis uno loco.

Postremo *in enuntiationibus eis, quæ a particula μή incipientes ad verba timendi referuntur*, tanta est omnium oratorum conspiratio, ut præ temporum et modorum usu nihil omnino impediat, quominus illæ enuntiationes omnes unius ejusdemque oratoris esse possint. Scilicet post tempora primaria longe sæpissime aoristi conjunctivus et nonnumquam præsentis invenitur, post præterita aoristi conjunctivus et optativus æque fere sæpe usurpantur. Quo fit, ut hæ enuntiationes nihil valeant ad distinguendum, quid inter singulorum oratorum usum intersit. Ceterum commemorandum est etiam harum enuntiationum exemplis carere Dinarchum.

Percursio eorum, quæ hac commentatione continentur.

Exordium pagg. 1— 4.
Quæ verbi formæ præteritum tempus indicent » 5— 9.

I. De enuntiationibus a particulis ὅτι et ὡς incipientibus ad præterita verborum dicendi, declarandi, sentiendi relatis pagg. 10—54.

1. **Præsens** orationis rectæ pagg. 10—25.
a. Præsentis indicativus in optativum transit pagg. 11—14.
b. » » retinetur immutatus » 15—22.
c. » » in imperfectum mutatur » 22—25.
2. **Imperfectum** pagg. 25—29.
a. Imperfectum in præsentis optavium transit pag. 26.
b. » » » » » et cum aoristi optativo conjungitur pagg. 26—27.
c. Imperfectum immutatum restat » 27—29.
3. **Perfectum** et **Plusquamperfectum** pagg. 29—33.
a. Perfecti indicativus in optativum transit pagg. 29—21.
b. » » retinetur immutatus » 31—32.
c. » » in plusquamperfectum mutatur pag. 33.
4. **Aoristus** pagg. 33—41.
a. Aoristi indicativus in optativum transit pagg. 35—37.
b. » » immutatus retinetur » 37—41.
5. **Futurum** pagg. 41—49.
a. Futuri indicativus in optativum transit pagg. 42—44.
b. » » retinetur » 44—48.
6. **Potentialis** et **Condicionalis** pagg. 49—50.
7. **Addenda** pagg. 51—54.
a. De optativo et indicativo, qui conjuncti leguntur pag. 51.
b. De enuntiatis per particulas copulativas cum antecedentis enuntiati explicativi optativo conjunctis pag. 52.
c. De omisso enuntiati explicativi prædicato » 52.
d. De infinitivo enuntiatorum explicativorum pagg. 52—54.

II. De enuntiationibus a particulis ὅτι et ὡς incipientibus ad præterita verborum affectuum, laudis, criminis, similium relatis.

1. **Optativus** pag. 55.
2. **Indicativus** præteritorum temporum pagg. 56—58.
3. » primariorium » » 58—59.

III. De interrogationibus obliquis pagg. 60—87.

1. Interrogationes obliquæ, quæ enuntiationibus primariis in indicativo, potentiali, condicionali positis respondent pagg. 61—85.

A. **Præsens** orationis rectæ pagg. 62—72.
a. Præsentis indicativus in optativum transit . . . . pagg. 62— 64.
b. » » immutatus retinetur . . . . » 65— 69.
c. » » in imperfectum transit . . . . » 69— 72.
B. **Imperfectum** pagg. 72—74.
a. Imperfectum in præsentis optativum mutatur . . . . pag. 72.
b. » immutatum restat . . . . pagg. 72— 74.
C. **Perfectum** et **Plusquamperfectum** pagg. 74—76.
a. Perfecti indicativus in optativum transit . . . . pag. 74.
b. » » retinetur . . . . » 75.
c. » » in plusquamperfectum mutatur . . . . » 76.
D. **Aoristus** pagg. 76—78.
a. Aoristi indicativus in optativum transit . . . . pag. 76.
b. » » retinetur . . . . pagg. 77— 78.
E. **Futurum** pagg. 78—81.
a. Futuri indicativus in optativum transit . . . . pag. 78.
b. » » retinetur . . . . pagg. 79— 81.
F. **Potentialis** et **Condicionalis** pagg. 81—83.
G. **Addenda** pagg. 83—85.
a. De indicativo et optativo conjunctis . . . . pagg. 83— 84.
b. De omisso interrogationis obliquæ verbo . . . . pag. 84.
c. De infinitivo interrogationum obliquarum . . . . pagg. 84— 85.
2. De interrogationibus deliberativis seu dubitativis oliquis . . . . » 85— 87.

IV. **De enuntiationibus a particula ὅπως (l. ὡς) incipientibus ad præterita verborum curandi relatis** pagg. 88—99.

1. Indicativi futuri usus . . . . pagg. 91— 97.
2. Optativi (aoristi et futuri) usus . . . . » 97— 98.
3. Conjunctivi (præsentis et aoristi) usus . . . . » 98— 99.
4. Potentialis et conjunctivi cum ἄν particula usus . . . . pag. 99.

V. **De enuntiationibus a particula μή incipientibus ad præterita verborum timendi relatis** pagg. 100—104.

1. Optativi (præsentis et) aoristi usus . . . . pagg. 101—102.
2. Conjunctivi (præsentis et) aoristi (et perfecti) usu . . . . » 103—104.

VI. **Collatio singulorum oratorum** pagg. 105—108.

Addenda et corrigenda.

Pag. 12 lin. 15 a summo adde: *Ae.* 2. 102 *εἶπον — ὅτι μοι δοκοῖεν —*.
» 15 » 5 ab imo (in annotatione) lege: *δρᾷς*
» 16 » 10 a summo adde: *Ps. L.* 6. 19.
» » » 5 ab imo » *L.* 22. 1.
» » » 2 » » lege: b.
» 18 » 8 a summo adde: *Ae.* 3. 154.
» » » 14 » » » *D.* 18. 155 (in decreto).
» » » 4 ab imo » *D.* 40. 9.
» 21 » 9 » » (in textu) adde: Cfr. *L.* 10. 9.
» » » 2 » » » » lege: *ᾐρούμην.*
» » » 1 » » » » adde: *D.* 6. 26.
» 23 post *ἀκούω* adde: *ἀρνέομαι D.* 30. 27 *ὡς οὐκ ἐκεῖνος ἐγεώργει τὴν γῆν, οὐκ ἐδύνατ' ἀρνηθῆναι.*
» » lin. 19 a summo lege: *ἐδήλωσεν,*
» » » 21 » » » *ὑμῖν.*
» 24 » 7 » » adde: *D.* 35. 25.
» 27 » 3 ab imo (in textu) deme exemplum *D.* 41. 17.
» 28 » 7 a summo adde: *D.* 41. 17.
» 29 » 4 » » » *D.* 21. 26.
» 31 » 9 » » lege: (III).
» » » 11 ab imo adde: *D.* 23. 100.
» » » 7 a summo lege: *τἀνθρώπου.*
» 36 » 3 ab imo (in textu) lege: (II).
» 38 » 8 » » adde: *Ae.* 3. 154, *D.* 19. 36.
» 45 » 17 a summo adde: *D.* 24. 140.
» » » 3 ab imo lege: *ἀφελέσθαι*
» 48 » 3 a summo » *L.* 16. 15.
» » » 5 » » » *ἀπόλωνται,*
» 67 » 22 » » adde: *Ae.* 3. 142.
» 73 » 1 verbi *πυνθάνομαι* lege: *αὐτῷ.*
» 80 inter *οἶδα* et *προεῖπον* insere *περιοράω Ae.* 2. 79.

Typothetica errata plura si inveniet qui leget, sive typothetæ fuerint sive mea, utrique nostrum benigne ignoscat velim.